పునర్ముద్రణ
25 మే 1957
ముఖచిత్రము : : : :
శ్రీ వడ్డాది పాపయ్య
అచ్చు: రాజేశ్వరి ప్రెస్
రాజమహేంద్రవరం.

మూల్యం 2-50 నయాపైసలు

విజ్ఞానచంద్రికా గ్రంథమాల—3

రాణీ సంయుక్త

గ్రంథకర్త

శ్రీ వేలాల సుబ్బారావు

ప్రకాశకులు

కాళహస్తి తమ్మారావు అండ్ సన్స్

సంస్కృతాంధ్ర బుక్‌డిపో (స్థా.1882) రాజమండ్రి

వినతి

"రాణీసంయుక్త" యను గ్రంథము చరిత్రవిషయక నవల (Historical Novel) ఇందలి నాయకుఁడు పృథ్వీరాజు. నాయిక సంయుక్త. ఈ నాయిక నామము ననుసరించియే ఈ గ్రంథమునకు "రాణీసంయుక్త" యని పేరుపెట్టబడియె. ఈ రాణీసంయుక్త యొక్క చరిత్ర మాంధ్రముతో మొదట కీర్తిశేషురాలగు శ్రీమతి అచ్చమాంబగారు తమ అబలాసచ్చరిత్ర రత్నమాలలో వ్రాసిరి. ఆ కథా భాగమును అనుసరించియు, నితర భాషలలోనుండి కొంత చరిత్రాంశములను సంగ్రహించియు నీ నవల (Novel) వ్రాయఁబడినది.

కథానాయకుఁడైన పృథ్వీరాజు క్రీ.శ. ౧౧౫౯లో జన్మించి క్రీ.శ. ౧౧౯౩లో స్థానేశ్వర యుద్ధమునందుఁ గీర్తిశేషుఁడయ్యెను.

కథానాయిక యగు సంయుక్త కనోజ్ దేశాధిపతియగు జయచంద్రుని కూతురు. ఈతనికిని పృథ్వీరాజునకును గలిగిన వైరమువలన నా కాలమున నున్న క్షత్రియులలో రెండు కక్షలుపుట్టి యా భేదము కతననే యీ దేశము తురకలపాలిటఁ బడియె. ఈ కథాభాగమంతయును, స్వదేశ స్వాతంత్ర్యమును కాపాడుటకై నాయిక నాయకులచేఁ జేయఁబడిన పరిశ్రమయు నీ గ్రంథమునందు వర్ణింపఁబడినవి.

హిందూదేశముయొక్క స్వాతంత్ర్యమును హరించిన షహాబుద్దీన్ మహ్మద్ గోరీ యన్నవాఁడు ఆఫ్గనిస్థానములోని గజ్నీరాజ్యమునకు సుల్తాను. ఈతఁడు తన యన్నయగు గ్యాస్ఉద్దీన్ అనువానితోఁ గలసి క్రీ. శ. ౧౧౭౪ మొదలు క్రీ. శ. ౧౨౦౨ వఱకు జములు సుల్తాన్‌గాను, అతని అన్న పోయినతరువాత ౧౨౦౬ వఱకు నొక్కఁడే రాజ్యముచేసెను.

ఈ గ్రంథములో వర్ణింపఁబడిన కాలము హిందూదేశ చరిత్రలో మిక్కిలి ముఖ్యమైనది. ఈ కాలమునందు మన స్వరాజ్యముపోయి పరరాజ్యము వచ్చెను. అప్పుడు మనవాండ్రు ఏయేకారణములవలన రాజ్యమును పోగొట్టుకొనిరో కనుగొనుటకిట్టి చరిత్రవిషయక నవలలు మిక్కిలి యుపయోగకరము.

చెన్నపట్నం
20-3-1908

సంపాదకుఁడు
కొమర్రాజు వెంకటలక్ష్మణరావు M.A.

రాణీసంయుక్త

మొదటి ప్రకరణము

రమారమి యెనిమిదివందల సంవత్సరముల క్రిందట ఢిల్లీ పట్టణమునకును గన్యాకుబ్జనగరమునకును నడుమనున్న యమునా గంగా ప్రాంత కాంతార ప్రదేశంబు లొకనాటి సాయంకాలమునఁ జూపరుల కపరిమితానందభయ దాయకములగు రంగస్థలములై యుండెను. మూర్ఖమతులగునో ఆర్యావర్తవాసులారా! మదోన్మత్తులై, సత్యవిద్యావిదూరులై, కుమతాచారములం బట్టువడి, యైకమత్యాభావమున మెలంగుచు, మాతృభూమియగు నార్యావర్తముపై నించుకైన నభిమానముంచక, పరస్పర ద్వేషంబుల జనింపఁజేసికొని దుష్కృత్యములఁ గావింప సమకట్టితిరి కావున నందఱకు బుద్ధివచ్చునటుల మీపై దాడివెడలఁ బరరాజునొకని బ్రోత్సాహపఱచెదనని కోపారుణితలోచనుండై యవనదేశమున కేగుచున్నాడోయన రవి పడమటి సముద్రమునఁ గ్రుంకు

చుండెను. అట్టి సంధ్యాకాలమందు యమునానదికిం గొంచెము దూరములోనున్న మధురానగరమున కొకమైలు క్రిందుగా నది కొక ఫర్లాంగు యెడములోఁ గొన్నిబండ్లు నడచిపోవుచుండెను. బండ్లన్నియు నెద్దులు మోయగలిగినన్ని సరకు బస్తాలతో నింపఁబడి, వర్షము వచ్చినను దడియకుండుటకై యరచేతి మందములగు పెద్దపెద్ద మైనపు గుడ్డలతోఁ గప్పఁబడి త్రాళ్ళచే బిగింపఁబడి యుండెను. ప్రతిబండి యొక్క పైభాగమునఁ దుపాకులఁ ద్రాళ్ళయందుదోపి నడుమునఁ గట్టుకొనియున్న బారుకత్తులు క్రిందికి వ్రేలాడుచుండ నిద్దఱిద్దఱు సిపాయిలు పడియుండిరి. బండ్లవారంద ఱా సాయంకాలమున కుత్తుకనిండ ద్రాగిన సారాయి మైకమువలన నొడలు మఱచి తలలు వ్రాల్చు కొనిపోవ నూగులాడుచు మిట్టపల్లములుగా నున్న నేలపై నడచుచుండుటచే బండ్లదరిపడునపుడెల్ల దామును నదరిపడి లేచి యెడ్లనదలించుచుఁ దోలుకొని పోవుచుండిరి. పైభాగమునఁ బడి యున్న సిపాయిలు సహితము వారితో సమానమగు నవస్థయం దుండుటచే వారును దమకు మెలఁకువగల్గినపు డంతయు బండ్ల వారల నదలించుచుండిరి. రౌతు మెత్తనివాఁడైన గుఱ్ఱమొంటి కాలితో నడచుననురీతి వారందఱు నట్టిస్థితియందుండ నెద్దులెట్లు నడచుచుండినదియుఁ జదువరులే యూహింపఁగలరు. బండి వాఁడు కోలతో దెబ్బఁదీసినపుడెల్ల రెండుమూఁ డడుగులు ముందుకు లాగుచు మిట్టవచ్చిన వెంటనే యాగిపోవుచుండెను, ఆగి పచ్చికమేత కాశపడి తమ యిష్టమువచ్చినట్లెల్ల లాగికొని

పోవుచుండెను. కావున బండ్లన్నియు సిపాయి లేర్పఱచుకొన్న మార్గముఁదప్పి యీవలావలఁ జెదరి నిలచియుండెను.

ఆ తరుణమునఁ దూర్పుదిక్కున నించుక మబ్బుపట్టి చల్లని వాయువులు వీవనారంభించెను. మేఘములు క్రమక్రమముగా వృద్ధియగుచున్నఁ గొలఁది గాలియు మిక్కుటమగుచుండెను. పరోపకారార్థము ఘనులుసల్పు కార్యములకు విఘ్నములు సంభవించుచుండుట ప్రస్తుతకాలమందుఁగూడ సహజమైయున్నదిగదా! రానురాను గాలిప్రబలమై మహాసత్త్వములగు వృక్షముల నల్లలనాడించుచుఁ దన ప్రకంపననామమును సార్థకఁబఱచుకొనుచుండెను, అమితమగు నెండవేడిమివలనఁ గాలి యనేక జంతుసంచారములచే ద్రసరేణువులుగమారిన భూభాగమందలి ధూళియంతయు, ఝంఝూనిల వశంబున నేలనంట వ్రాలి యూగులాడు తీగెలయొక్క రాపిళ్ళమూలమునఁ బైకి లేచి ప్రబలమగుచున్న జలదసంఘమును మఱింత దట్టముఁ జేయుచుండెను. పండి నేలరాలి యెండిపోయి యున్న యాకులన్నియు గాలిచేఁ గొట్టుకొనిపోవునపుడుఁ బుట్టు గలగలయను రొదలును, వెదురుమ్రాకు లొండొంటి తోడ నొరసికొని యుఱ్ఱూతలూగుతరిఁ గలుగు కిఱ్ఱుమను రావములును, నతిదీర్ఘములై చువ్వలంబలె మింటినంటఁ బెరిగిన వృక్షజాతులఁ జుమ్మను శబ్దములును, బవనవేగమునకు నిలువంజాలక విరిగి నేలంగూలు వివిధతరు శాఖాసమూహంబుల ఫెళఫెళారావములును, గాలితాకుడు వలన నత్యున్నతములుగలేచి నురుగులు

గట్టఁ దీరములం గొట్టుకొను యమునాతరంగముల యార్భాటము లును, యెండవేడిమివలనఁ దాపంబతిశయింప నుమ్మలికనొంది యాకస్మికముగఁ బొడమినట్టి మేఘములఁగాంచి యాహ్లాదమున గాలిచేఁ బింఛములు విరియ నాడు నెమలుల క్రేంకారములును, వర్షధారలకాశించి కాచుకొనియున్న చాత కపోతంబుల సంతోషా రావములునుఁ, గమలాగారసంఘముల స్వచ్ఛందసంచారముల నల్పు పరమహంసలమగు మేము విషధరుండగు వీనింజూడ నోపమని మలంగిపోవుచున్న వనమే ఘోద్ధయమునకు వెఱచి యమునయందలి శతపత్రంబులనృత్యంబుఁ జాలించి యాకస మున కెగయు రాయంచల సందడులును, వనతలంబు నెల్లెడలఁ బ్రతిధ్వనులుపుట్ట బొబ్బలిడు శార్దూలాది క్రూరమృగ భయంకర ధ్వానములునుఁ, దమతమ నెలవులఁ జేరంజను నానావిధ పతంగకుల కలకలంబులును, నేకమై యరణ్యమంతయు నల్ల కల్లోలమగుచుండెను. ఎవరుగాని తమలోఁదాము కలహించు కొని యైకమత్యవిహీనులై మెలఁగుటచే నట్టివారలెంత బలవంతు లైనను దుదకు మొదలంట నాశనమగుదురని లోకమునకంతయు నెఱుకపఱచు చున్నవియోయనఁ గ్రక్కిరిసి యొండొంటితోడఁ బెనవైచుకఁ బోయిన వృక్షజాలములు తప్పఁ దక్కిన గొప్ప గొప్ప మహీరుహములు సహితము వాయువునకులోనై కూకుడు వ్రేళ్ళతోఁ గూడఁ బెల్లగిలి నేలఁ గూలుచుండెను. పరులెంద ఱెన్నిగతుల నాటంక పఱచుచున్నను ఘనులు దాముపూనిన కార్యముల విడనాడక నల్పుచునే యుండి, యవితీరిన వెంటనే

యత్యుత్సాహమున నెరవేర్చి గెలుపుఁ గొందురనురీతి, దుమ్మెగిరి పోవునట్లు గాలివీచుచున్న సమయమందే చినుకులును నారంభమై గాలి యడగినతోడనే వర్షమెక్కువగా సాగెను. క్రమక్రమముగ వృద్ధియై సంవర్తకాల ఘనాఘనముల చందంబున వాఁగులు వాఱఁ గురియఁగడఁగెను. మేఘుఁడు ధారాప్రవాహ పూర్వకంబుగఁ గాళిందీకన్యకకు మౌక్తికముల సమర్పించు చున్నాఁడో యనఁ బలువిధములగు మల్లెలు జాజులతోడం గూడిన లతావితతులు వాఁగులవెంటఁ గొట్టుకొనిపోయి యమునయందుఁ జేరుచుండెను. ఆర్యావర్తమునకిఁక ముందురాఁబోవు దుర్దశలం దలంచి పంచమహాభూతంబులు జాలింబడి కాలువలుగట్ట విలపించుచున్నవియోయన ధారలత్యంతములై జోరున వర్షము కురియుచుండెను.

అట్లు గడియలకొలఁది నాకసము చిల్లిపడినట్లుఁ, గడవలతోఁ గ్రుమ్మరించినగతి వానకురియుచుండ హాలారసపానమత్తులై శరీరము తెలియఁగక పడియున్న పైసిపాయిలును, బండ్లవారలును సగము తడిసినపిదపఁ గలిగిన చలివలనఁ దెలివినొంది నలుదిక్కులఁ బరికించు నప్పటికి దిశలగుపడని యంత దట్టముగ వర్షము కురియుచుండెను. అందుల కాశ్చర్యమగ్నులై బండ్లనొక మహావృక్షముక్రింద నాపి యందఱును వాటి యడుగుభాగమునకుఁ జేరిరి. అనంతర మించుకసేపున కావర్ష సంరంభమడఁగి జల్లుపడుచుండ బయటికేతెంచి చూచి తాము దారితప్పి వేరొకచోట నుండుటఁ దెలిసికొనిరి. అందుల

కొక సిపాయి కోపోద్దీపితుఁడై తన లాఠీకఱ్ఱఁ జేఁబూని బండ్ల వారి నందఱిఁ జావఁదన్న మొదలుపెట్టెను. మఱికొందఱా సిపాయిని శాంతఁబఱచి యావలకుఁ గొంపోయి బండ్లుకట్టుఁడని యాజ్ఞాపింప వారలు "అయ్యా! నేఁడు వర్షము మిక్కుటముగఁ గురిసినందున నేలయంతయు నానియున్నది. కాన బండ్లు నడువఁజాలవు. మరల రేపు నాలుగుగంటలకేఁదప్ప యిప్పుడు కట్టుటకు వలనుపడదని" విన్నవించుకొనిరి. అందులకు సిపాయిలును సమ్మతించి నాలుగు గంటలవేళ భోజనములు చేసికొనియే బయలుదేరిరి. కాన నా రాత్రి యింతవర్షములో వేరొక చోటికిఁబోవ నేటికని యా వృక్షముక్రిందనే మఱునాఁటి వరకునుండ నిశ్చయించుకొనిరి. చలి యమితముగ నుండుటచే బండ్లవారలచేఁ దడిసిన యెండుకట్టెలఁ దెప్పించి ప్రోవు వేయించి తాము వెంట గొనితెచ్చిన యాముదముఁబోసి మంటఁ జేసిరి. ఆముదపుఁ బ్రభావమున నా కట్టె లెగాదిగ మండుచుండ నందఱు దానిచుట్టుఁజేరి చలికాచుకొనసాగిరి. కొందరు వర్షము కురియుచుండ బండ్లయడుగునఁ గూరుచున్నప్పుడు మీదఁబడిన మంటిజల్లులఁ గడుగుకొన దుస్తులఁదీసి లంగోటీల బిగించుకొని నదికేగ బయలు వెడలిరి.

రెండవ ప్రకరణము

క్రొంతవడికటు లా సిపాయిలు నదిఁజేరి యందఱు నీద నేర్చి యున్న వారగుటవలనఁ దమయిష్టమువచ్చినట్లు నీళ్లతోఁ జెర్లాట మాడుకొనసాగిరి. నాఁడు గృష్ణపక్ష పాడ్యమి యగుటయునప్ప టికి చంద్రమండలము బాగుగ ప్రకాశింపుచు నెక్కి వచ్చు చుండెను. వాన సంపూర్ణముగ వెలిసి ధూళిలేక నిర్మలమైన వాయువులు వీచుచుండెను. నదీతీరమంతయు హోరుమను గప్పల రొదలతో నిండియుండెను. ఇవికాక క్రిమికీటకములు కీచుమని శబ్దించుచుండెను. ఆకసమునం దేభాగమునను నించు కైన మబ్బులేక ప్రకాశమానమై వెన్నెల కాయుచుండ నా సిపా యిలు నదియందొండొరులపై నీరములఁ జిమ్ముకొనుచుఁ గొట్టు కొనివచ్చు దుంగలు మొదలగువాని నొడ్డునవైచుచు నింకను ననేకగతుల వర్తించుచుండిరి. నీటఁబడి వచ్చువానిఁ బట్టుకొని

బయటఁ బారవేయుచున్నతరి నొకని చేతికి వెంట్రుకలు దగులఁ జప్పున నుల్కిపడి మరల ధైర్యముఁ దెచ్చుకొని పరికింప మనుష్యుని తల స్పష్టముగఁ గన్పించెను. వాఁడును దానిఁబట్టుకొని యీడ్చుకొనివచ్చి తీరమునవైచి యీసంగతిఁ దక్కినవారల కెఱుకఁబఱుప నందఱు పరువెత్తుకునివచ్చి యీ శరీరము చుట్టుజేరి వీక్షింపసాగిరి. అత్తఱి నీక్రిందిసంభాషణ ప్రారంభమయ్యెను.

ఒక మహమ్మదీయుఁడు : అరె! ఎవఁడురా వీఁడు? కాఫరువలెనున్నాఁడు.

ఇంకొకఁడు : ఎవఁడైననేమి? బ్రతికియున్నాఁడా?

మఱియొకఁడు : ఏమో!

వేరొకఁడు : నీ కెక్కడ దొరకినాఁడు?

శరీరమును దెచ్చినవాఁడు : అల్లదే! యీ వైపునఁ గొట్టుకొని పోవుచుండ మొదటచూచి కుండబొచ్చెయని పట్టుకొనఁ బోవ వెంట్రుకలు చేతికిఁ దగిలినవి. తరువాతఁ దిన్నగఁ బరిశీలింప మనిషి.

ఆ సమయమున వేరొకఁడు శరీరమును సమీపించి పొట్టపైఁ గాలుపెట్టి ద్రొక్క లోపలనున్న నీళ్లన్నియు రంధ్రములద్వారా జిమ్మన గొట్టములనుండి వచ్చినట్లు బయటికేతెంచెను. అతఁ గొందఱాకాయమును జలిగాచుకొనుచున్న నెగడి వద్దకుఁ గొంపోయి ప్రక్కనఁ బరుండఁబెట్టి తమ శరీరముల దుడిచికొని క్రొత్తదుస్తులఁ దాల్చి యందఱును దానిఁజూచుచుఁ

జుట్టుఁ గూరుచుండి యుండిరి. కొంతవడికా శరీరము కదలెను. దానింగాంచి యొకఁడు. "అరే వీనిదెంత మొండిప్రాణము? ముండవాడింత నదిలోఁబడి కొట్టుకొనివచ్చియు బ్రతికినాఁడే."

అత్తరి నీ సమూహమునకుఁ గొంచెము దూరముననుండిన మఱియొకఁడు దగ్గరకువచ్చి "ఏమీ! ప్రాణమున్నదా?" యని యడుగ నున్నదని వచించిరి. అంత నా సిపాయి.

"అట్లయిన మరల నెత్తుఁడు. నీటఁబారవైచివత్తము." "చీ! దుర్మార్గుఁడా! ప్రాణిని గాపాడిన నెట్టి మోక్షసుఖములు కల్గునో తెలియవా?" అని తక్కినవారు వచించిరి. అప్పుడు వారందఱకు నాయకుఁడుగానున్న వానికిని నా తురకకును ఈ క్రింది సంభాషణ జరిగెను.

సిపాయి : ఇప్పుడెట్టి సౌఖ్యము కలిగినను, నీ వార్త సుల్తాను గారికిఁ దెలిసినపిదపఁ గలుగు సౌఖ్యము తరువాతనే!

నాయకు : ఈ సంగతి సుల్తానుగారి కేల తెలియవలయును?

సిపా : దొంగతనము. రంకుతనము, దాగునాయేమి?

నాయ : ఏడిచినావులే! సేనాపతిగూడ నామాట జవదాటఁడు. ఈ వార్త సుల్తానుగారి కెఱుకఁబఱపవలదంటే తెలుపనే తెలుపఁడు. ఇఁక నీవంటవారలుండినసరి.

సిపా : నాఁబోటి వారలమాట నటుండనిమ్ము. సుల్తానుగారి యాజ్ఞలఁ బాలింతువా? లేదా? కాఫర్ కంటబడినటులైన దక్షణము వానిఁ జంపివేయమనికదా వారియుత్తరువు.

నాయ : నీయధిక ప్రసంగముఁ జాలించి యావలకు పో!

సిపా : సరియే. సమయము వచ్చినపుడు మాత్రము నేను సహా యమునకు వచ్చువాఁడనుగాను,

నాయ : పోరా ! నీలాటి దివానాలు సహాయ మొనరించిననేమి! యొనరింపకున్ననేమి !

అన వాఁడావలకు వెడలిపోయెను. కొంత సేపటికి నీట దొరకినవాఁడు కనులు దెఱచి చుట్టుపట్ల నున్నవారి నవలోకించుచుఁ బొట్టఁ జూపించి సైగఁజేయ సదివారు గ్రహించి తమ దగ్గరనున్న గోదుమపిండిని దెచ్చి యా నెగడి మీఁదనే జావగాఁ గాచి వేడివేడిజావ వానినోటఁబోయ మ్రింగసాగెను. అట్లు వాఁడు వలదను నంతవరకుఁ బోసి పిదప గిన్నె నావలనిడి యొండొరులతో ముచ్చటించుకొనుచుఁ గూరుచుండి యుండిరి. జావ కడుపులోఁబడిన కొంత సేపటికి శక్తివచ్చి యా మనుజుడు బాగుగఁ గనులఁ దెఱచి చెంతనున్న సిపాయిలఁగాంచి భయంపడసాగెను. అందులకు వారు భయపడవలదని వానితోఁజెప్పి నీ వెవఁడవని యడిగిరి. అందుపై వాఁడిదివరకు దప్పించుకొని వచ్చిన సిపాయిల వేషములును వీరి వేషములును నొకటిగఁ గాన్పించినందున వారు వీ రొకటియేనని తలచి తన నిజవృత్తాంతము వెలిబఱచినచో దనకక్కడనే మృతికలుగునని యీ క్రింది రీతిగఁ దన సంగతి వచింపసాగెను.

" అయ్యా ! నేను మధురానగరమున నొక గొఱ్ఱెల కాపరిని. నది యెండిపోయి యుండు కాలమున దానిదాటి యావలి గట్టున ననుదినము నామందను మేపుకొనుచుందును. ఈ దినము

నను నప్లే గొఱ్ఱెలఁ దోలుకొని పోయితిని. సాయంకాలమగు నప్పటికి మబ్బుపట్టి చినుకులారంభ మయ్యెను. పెద్దవర్షము కాకమునుపే కొంపఁజేరుకొనుట మంచిదని మందను నదిలో గుండా నడిపించుకొనుచు నింటికేగుచుంటిని. అత్తరిఁ బ్రవాహమునకు నిలువలేక రెండుమూఁడు గొఱ్ఱెపిల్లలు నీటఁబడి కొట్టుకొని పోవుచుండ వాటిం దక్కించుకొన నేనును నీట దుమికి యీదుకొని పోవుచుండ నదివర కారంభించిన చినుకులు మిక్కుటమై యాకస్మికముగఁ బెద్దవర్షము కురిసెను. చీకటులునుఁ గ్రమ్మెను. ఆ చీఁకటియందు గొఱ్ఱెలఁ గన్గొనలేక విసిగి తుదకు తీరమున కీదసాగితిని ఎంత యీదినను గార్యము లేక పోయెను క్రమక్రమముగఁ బ్రవాహమధికమై నన్ను వెనుకకే నెట్టివేయుచుండెను. కొంత సేపటికి నా యవయవములన్నియు బలహీనములై సంచునఁ గదలింపఁ జాలక మిన్నకుండ వలసినవాఁడనైతిని. అనంతర మేమైనదియు నాకుఁదెలియదు. మరల దెలివిగలిగి చూచునప్పటికి మీ రగుపించితిరి. మీరలే నా ప్రాణదాతలని తలఁచెదను."

అనివచించి తన యాలుబిడ్డలఁ దలఁపునకుఁ దెచ్చుకొని కపట దుఃఖమున నభిలయింప సాగెను. అదిచూచి ఒక సిపాయి "అరే! దివానా! ఇంచుక సేపుక్రింద మేము పైకిఁదీయకపోయి యుండిన నీ పాటికి మృతినొంది యుందువే. అప్పుడీ భార్యాపుత్రులేమగుదురో!" యని యడిగెను. అంతవాఁడు మరల "అయ్యా! బ్రతికియుండగనేకదా! యీ చింతలన్నియు,"

నని పల్కెను. అప్పుడింకొకఁడు ముందరికివచ్చి తక్కినవారితో "అరే! వీఁడు గొఱ్ఱెల కాపరికదా! వీని నెట్లైన లోఁబఱచు కొని యుంచుకొంటిమా మాంసము దొఱకక చచ్చిపోవుచున్న మనకీ దేశమునఁ గావలసినంత పలలము పుష్కలముగ లభింప గలదు." అన నందఱు నియ్యకొని గొఱ్ఱెలకాపరితో నిట్లు మాటలాడసాగిరి.

సిపా : అరే నీవు మా వద్దనుండి రోజుకు మాకుఁగావలసినన్ని మేకలఁ దెచ్చియిచ్చెదవా?

కాప : మీకు గొఱ్ఱెలతో నేమిపని? పాలకొఱకేకదా?

సిపా : పాలెవరికిఁ గావలయును? వాఁటి మాంసముకొఱకు. దినమున కిరువది ముప్పది గొఱ్ఱెలనిచ్చితివా యొక్కొక్క దానికి నాలుగైదు వరహాలవంతున నిచ్చెదము.

సిపాయిలట్లు వచించిన వెంటనే జీవహింస యనినఁ గంటగించు కొనునట్టి యా యుత్తమ బ్రాహ్మణుఁడు చింతా క్రాంతుడై "హా! పవిత్రవంతమగు నార్యావర్తమున కెంత గతిపట్టినది. ఇదివరకు జరుగుచున్న వామమార్గులయల్లరులకే పడలేకయుండ నిప్పుడీ దుష్టులుగూడ ప్రాప్తించినారు. హా! నోరులేని దనంపుమృగముల ఖండించి వానిపలలమునా వీరలు దినగోరుట! ఇంతకన్న దమలో గొందఱి వధించియేల భక్షింప రాదు? ఇప్పుడు వీరివాక్యములకు సమ్మతించకున్న నన్నిక్కడనే కడఁదేర్తురు. దైవమా! ఈ కఠినాత్ముల హృదయముల వజ్రములతో నిర్మించితివా ఏమి? లేకున్న వీరలకట్టి దుర్వాంఛ

యేల పొడపుదు? పూజనీయంబగునో యార్యావర్తమతల్లీ! నీకైనను వీరలపైఁ గినుక జనింపదా? సాధువులగుఁ బశువులు నీ యెడగావించిన యపకారమింతైన గలదా? ఒక్క పర్యాయ ముగ నీ దుష్టు లందఱిని నేలమ్రింగివేయవు?" అని యింతసేపు విచారించి యప్పటికప్లేయని సిపాయిలతో నొప్పుకొనెను. అంత రాత్రి విస్తారము ప్రొద్దుపోవుట వలన శయనింపఁదలచి వారలు వృక్షముక్రింద మైనపుగుడ్డలఁ బఱపించి వానిపై బ్రక్కల వేయించి కాపరిని నడుమఁ బరుండబెట్టుకొని తాముచుట్టు బరుండి నిదురపోయిరి.

మూడవ ప్రకరణము

ముత్రా నగరమునకు దూరపుదిక్కున నాలుగైదు మైళ్ళ దూరములో నొక చిన్నపర్వతము కలదు. దానినెత్తు మతివిశాలమై చదరముగ నుండుటవలన భక్తులు కొందఱు పెద్దదేవాలయ మొక దానిని గట్టించి యందు శివలింగమును స్థాపించియుంచురు. ఈ గుడిచుట్టు సుమారు పదియడుగుల యెత్తుగలిగి యొకమైలు చుట్టుకొలతగల ప్రాకారపుగోడ యొకటి యుండును. సింహ ద్వారముపైఁ బెద్దగాలిగోపురముగలదు. కొండ యడుగుననుండి పైవరకును సోపానములు గట్టఁబడి వాటి కిరుప్రక్కల దేవతా దర్శనార్థమెక్కు భక్తుల కెండతగులకుండునట్లు పలువిధములగు జెట్లు పెంచబడియుండును. ఈ వృక్షములపై నెల్లపుడు గుంపులు గుంపులుగ కోతులు వసింపుచు వచ్చిపోవువారి చేతులయందలి వస్తువులఁ దామే నైవేద్యము గొనుచుండును. మెట్లకు మొదట

విఘ్నేశ్వర దేవాలము కలదు. ఈ క్రిందనున్న గుడికిని పైయాలయమునకును నడుమ గాళికాశక్తి గుడిఒకటి యుండును. ప్రాకారముయొక్క లోపలిభాగమున వరుసగా విఘ్నేశ్వర, కాల భైరవ, వీరభద్ర, కామాక్షి మందిరములును గలవు. ఇవిగాక గోడలకంట నిర్మింపఁబడిన చిన్నచిన్న గదులనేకములు బారులు దీరి యుండును. ఈ శివాలయమంతయు ననగా గర్భగుడి యంతయు నల్లనిరాళ్ళచే నిర్మింపబడియున్నది. గర్భగుడి యెదుట విశాలమగు నొక గొప్ప మంటపము గలదు. ఈ పెద్ద మంటపమున కిరుపార్శ్వములఁ జిన్నచిన్న మంటపములు రెండు కట్టబడియున్నవి. ఇందొకటి కళ్యాణమంటపము. పెద్ద మంటపములో విగ్రహమున కెదురుగ సాధారణపు మానవుడు పరుండగలిగినంత విశాలమగు బొడ్డుగల పెద్దనంది యొకటి యుండును. ఇచట బ్రతిసంవత్సరము శివరాత్రినాడు గొప్ప యుత్సవము జరుగుచుండును, ఆ దినమున యాత్రాపరులు వేన వేలుగఁ జనుదెంచి స్వామిసేవ జేసుకొని కానుకలర్పించి పోవు చుందురు. క్రిందనున్న వినాయకుడి గుడిప్రక్క దిప్పకంటుకొని కోనేరొకటి యుండును. ఈ కోనేరతి యగాధమగు లోతుగలదై పైనుండి నీటిమట్టమువరకును మెట్లనొప్పియున్నది. ఇంచలి నీటికిఁ గ్రమమగు వాడుకలేని కారణమునను, దగినంత సూర్య రశ్మి తగులని హేతువునను బచ్చపడి యొకవిధమగు దుర్గంధ మును వెలువరించుచుండును, అచ్చట ననారతము సేవఁజేయు చుండు భక్తులగు నర్చకులు కొందఱు ఆలింగ మగస్త్య మహా

ముని స్థాపించినదనియు, నా పుష్కరిణీ దేవనిర్మిత మనియు, నందులోని నీరుదక్క వేరొండభిషేకార్థము శివుఁడంగీకరింపఁ డనియు వచింపుచు నుత్సవమునకు వచ్చిన యాత్రాపరుల నందఱిని నా పాడునీటియందే ముంచుచుందురు. మఱియు నా పుష్కరిణియందు మునిగిపోయిన గాశీవిశ్వేశ్వరుని గుడియందు దేలుదురని ప్రతీతి యొకటిగలదు. గాని యటులొనర్చిన వాడు మాత్ర మొకడును గానరాడు. కన్యాకుబ్జమునుండి ఢిల్లీకిబోవు రాదారీ కొండప్రక్కగా బోవును. శివరాత్రినాడు మాత్రమేగాక యితర సమయములందును నా బాటనుబోవఁ దటస్థించిన భక్తు లెల్లరు గుడికేగి స్వామిదర్శనము జేసుకొని పోవుచుందురు. ఇంత ప్రఖ్యాతివడసి మహోన్నత స్థితియందుండిన యీక్షేత్రము మనచరిత్ర ప్రారంభమగు నాటికి సంపూర్ణముగ శిథిలమై యుండెను. పదునొకండవ శతాబ్దారంభమున గజనీమహ్మదు ముత్రాపట్టణముపై దండెత్తి వచ్చినప్పుడీ కొండనెక్కి విగ్ర హము లన్నింటిని ధ్వంసముచేసి మితిలేని ద్రవ్యమును గొని పోయెను. నాటినుండియు నచటి మహత్వము చెడినందున దైర్థికులచటికేగుట మానివేసిరి. కాని తమదౌర ప్రియజనకుం డని జాలిబూని మూషిక వ్రజము మాత్రము శివలింగము మంచి స్థితియందుండునపుడు భక్తులనేకులు వచ్చి యుపచారములు సలుపుచుందురు గదాయని కొంచె మశ్రద్ధజేయుచు వచ్చినను భక్తుడొక్కడైన రాని యిట్టి దీనస్థితియందు బాముమాత్రము వదలక దమ జాతివారల నింకను ననేకులఁ గూర్చుకొని

యభిషేకార్ఘ్యపాద్య నైవేద్యాది క్రియలఁ గ్రమముగ నొనర్చు చునే యుండెను. మఱియు గుడ్లగూబలు మొదలగుఁ బక్షులను దమశక్త్యానుసారముగ నుడుతబత్తిఁ జేయుచుండెను. గాలి గోపురము సగముకూలి దివాంధములకును గొండచిలువకును నావాసమై వాటియారావములతో నిండియుండెను. ప్రాకారపు గోడలన్నియు నెక్కడివక్కడ కూలి నేలతోఁ జదరమగు చుండెను. గుడివెలుపటి భాగమున ననగా బ్రాకారపు లోపలి భాగమున నున్న గుళ్ళన్నియుఁ బసులకాపరుల జంతువులు వైచిన పెంటలతో రోతగలుగఁజేయుచుండెను. కొండంతయు విట్లు పాడుపడి ఉన్నను మధ్యనున్న కాళికాలయము మాత్రము శక్తిపూజాధురంధరులగు వామమార్గ మతస్థులవలన జాగరూకత తోడఁ గాపాడఁబడుచుండెను. గజినీచే మొండిగఁ జేయఁబడిన దేవీవిగ్రహమునకు వెండికన్నులు మొదలగునవి యలంకరించి శిథిలములైన గోడల బాగుపఱచుకొని ద్వారమొకదాని నేర్ప ఱచుకొని యందుపూజలు యథావిధిగఁ జేసికొనుచుండిరి. మఱియుఁగొండపైనున్న సగము పడిపోయిన గదులకుఁ బాషండు లగు బైరాగులు కొందరప్పుడప్పుడు దర్శన మిచ్చుచుందురు. కొండదరికేగిన గంజాయి యొక్కయుఁ గబ్బిలపుఁ బెంటల యొక్కయు మురికికంపుతక్క వేరొండు శుభ్రమగు వాయువు లేని కారణమున సజ్జనులగు వారలచటికేగుట మానివేసిరి. అట్టి యా పాడుపడిన మెట్లమీఁదుగ నొకనాఁటి సాయంకాల మాఱు ఘంటలవేళ బాటసారి యొకఁడు కొండపైకేగి యచటి స్థల

మంతయు గూరుచుండుటకుఁ గూడ తగనిదిగ నున్నందున మరల గ్రిందికివచ్చుచు గొళ్లెము తగిలింపఁబడియున్న కాళి కాలయముఁగాంచి తలుపుఁదెఱచుకొని లోనికేగి పైనఁ దాను చూచినదానికంటె నక్కడ బాగుగ నున్నందున నా రాత్రి నచటనే గడుప నిశ్చయించుకొని గుడి యవతలివైపునకుఁ బోయి యక్కడి వసారాలోఁ బైగుడ్డఁ బఱచుకొని పరుండి నిదుర బోయెను. నాఁటిదినమమవసయగుటఁ గొంత సేపునకు దిక్కులు దెలియరాక మిట్ట పల్లము లేకములగునట్లు గాఢాంధకారము గ్రమ్ముకొనెను. అర్ధరాత్ర మగునప్పటికి నాకటిక చీకటియందుఁ గొందఱు స్త్రీపురుషులు చేతులయందుఁగాగడాల వెలిగించుకొని వచ్చి కొండనెక్కి కాళికాలయము బ్రవేశింప దొడగిరి. కొందరు మద్యభాండముల మోసుకొని వచ్చుచుండిరి. మఱికొందఱు బలిసిన గొఱ్ఱెలఁ వెంటగొని వచ్చుచుండిరి. వీరందఱు గుడిలో బ్రవేశించు తఱిఁ గలిగిన రొదలకు వెనుకవైపునన్న బాటసారి మేల్కొనిలేచి యవతలిగుండ బారిబోవ బ్రయత్నించెగాని యా ప్రక్క ద్వారములేక గోడలెత్తుగ నుండెను. అంత నేమైన గానిమ్మని గుండెరాయి జేసికొని మరల నెప్పటి చోటికి వచ్చి నఖశిఖ పర్యంతము ముసుగిడుకొని కదలక పరుండి యుండెను. మతస్థులును గుడికి బ్రదక్షిణ మొనర్పసాగిరి. కాగడాల బట్టుకొని కొందఱు ముందు వెన్కలనడచిరా నోట వచింపరాని బూతుపాటల బాడుచు బ్రదక్షిణము సేయదొడగిరి. అట్లు వారంద రాలయము వెనుకకేగి యట భీతిచే గపట

నిద్రాభిరతుడై యున్న బాటసారింగాంచి యతని చుట్టుఁజేరి నాల్గు తన్నులతోలేపి కూరుచుండబెట్టి "నీ వెవడ" వని యడుగ నతడింతమంది నడుమ నొంటిఁ జిక్కితిగదాయని యేమియు దోచక మాట్లాడక యూరకుండెను. అప్పుడు వారందఱలో బెద్ద యగు బురోహితుడు ముందుకేతెంచి "వీ డతిదుర్మార్గుడు. మన రహస్యంబుల బరీక్షింప నిచటికి వచ్చియున్నాడు. వీని నిపుడు కాళికి సమర్పింపవలయు" ననెను. అందుమీద నలుగురు వానిని విఱిచికట్టి తమతో గూడ ప్రదక్షిణము సేయించుకొనివచ్చి దేవి యెదుట నిలువబెట్టి తమ విధ్యుక్త క్రియల నొనరింప మొర లిడిరి. విగ్రహమున కెదుట బదిమండలములు రచించి వాని యందు దాము వెంటగొనితెచ్చిన మద్యభాండముల నుంచి గొరియెల ఖండింప నారంభించిరి. ప్రాణి హింసయనిన గంప మందు నా పాంథుడా దారుణకృత్యముల జూడజాలక మూర్ఛ నొందిపడిపోయెను, తోడనే కొందరాతని మొగముపై జన్నీళ్లు పోసి మూర్ఛదేర్చుచుండిరి. తక్కినవారు దెచ్చిన జంతువుల నన్నింటి దెగటార్చి వాటి కళేబరముల భాండముల ప్రక్క నుంచి యీ క్రింది మంత్రముల నుచ్చరించుచు బూజసేయ గడగిరి.

"బ్రహ్మశాపం విమోచథా"

అనగా ఓ మద్యమా! నీవు బ్రహ్మ మొదలగు వారి శాపముల నుండి కూడరహితమవై యున్నావు. మరియు—

" మద్యంమాం సంచమీనంచ ముద్రామైధునమేవని.
ఏ తేపంచమకారాః స్యుర్మోక్షదాహియుగేయుగే."

కాళీతంత్ర గ్రంథము.

" ప్రవృత్తే భైరవీచక్రే సర్వేవర్ణాద్విజాతయః.
నివృత్తే భైరవీచక్రే సర్వేవర్ణాః పృథక్ పృథక్."

కులార్ణవతంత్ర గ్రంథము.

" పీత్వాపీత్వాపునః పీత్వాయావత్పతతీ భూతలే,
పునరుద్ధాయవై పీత్వా పునర్జన్మ నవిద్యతే."

మహానిర్మాణతంత్ర గ్రంథము.

" మాతృయోనింపరిత్యజ్య విహరేత్ సర్వయోనిభు,
వేదశాస్త్రపురాణాని సామాన్యగణికా ఇవా."

జ్ఞానసంకలినీతంత్ర గ్రంథము.

" నమాంసభక్షణేదోషోనమద్యేనచమైధునే,
ప్రవృత్తిరేషాభూతానాం నివృత్తిస్తు మహాఫలః"

మను, అధ్యా 6

" సౌత్రామణ్యాం సురాంపిబేత్ ప్రోక్షితం,
భక్షయేన్మాంసం సంవైదికీహింసాహింసానభవతి."

మను, అధ్యా 5

" ఏకైవశాంభవీముద్రా గుప్తాకులవధూరివ "
" పాశబద్ధోభవేజ్జీవః పాశముక్తస్సదాశివః."

జ్ఞానసంకలినీతంత్ర గ్రంథము.

ఇత్యాది జారగ్రామణులును, స్వార్థపరాయణులును, సత్య విద్యావిహీనులునగు దుష్టులు రచించిన తంత్రగ్రంథములలోని మంత్రములఁబఠించుచు శాంభవీ, భైరవీ, కాళి, చాముండా! యను నామంబులనుచ్చరించుచుఁ బూజసేయుచుండిరి. అంత వరకును మూర్ఛఁదేరి, యా క్రూరకర్మలఁ జూచుచున్న పాంథుఁడు తన మనమున నిట్లు తలపోయ గడఁగెను.

"అయ్యో! ఇల్లు వెడలినదాది నా కన్నియు నష్టములే ప్రాప్తించుచున్నవిగదా! నేటితో నిక్కడ నా చావునిశ్చయము. నాగతి యెట్లయిన గానిమ్ము. నా కొఱకై దినములు లెక్కపెట్టుకొనుచు నిరీక్షించుచుండు నా కన్యగతి యేమికాఁగలదు. ఆహా! ఈ దుర్మార్గుల హృదయములం దావంతైనఁ గరుణయనునది లేదుకాబోలు? వీరలనెట్టి పాపకర్ములనఁదగును. ఇట్టిస్వార్థపరులగు కుమార్గగాములు ప్రబలియుండ నిఁక నార్యావర్తము బాగుపడుటెట్లు? కట్టా! దుర్మార్గులారా! మీకీవిధియంతయు నెవరు బోధించిరి. పాషండులారా! మద్యమాంసములనా మీరు పూజించునది? హా! నేనేమిసేయుదు! ఓ రాజపుత్రీ! నీ కోరిక నెరవేర్పజాలనైతినని నన్నునిందించెదవుసుమీ? విధివశంబున బెట్టిదములగు చిక్కులంబడతిగాని నా యజాగరూకతవలన గాదు. పరమేశ్వరా? నీ కించుకైన సజ్జనులగు వారిపై దయగలుగదా! అని కడువిలపించి తన కట్టెదుట జరుగుచున్న యసహ్యాపు బనులగాంచి కనులుభైరవులుగ్రమ్మ మరల గ్రిందబడిపోయెను. అంతవానికి మరల గొందరుపచారములు సలుపసాగిరి. ఇంత

వరకు జరిగిన సంగతులన్నియు జూచుచు వామమార్గులం గలసి మూల గూరుచుండియున్న పురుషుఁడొకడు తన కార్యము నెర వేర్చుకొన మంచిసమయము దొరకెగదాయని యున్నటులుండి యూగులాడ సాగెను. చెంతనున్న కొందతేమట్లూగెదవని యడుగ మారుపల్కక మఱింత తలఁద్రిప్పుచు నాపాదమస్తకము గడగడ వడకింపుచు బండ్లు పటపట గొఱుకుచు కన్నులెఱ్ఱఁజేసి చూడ మొదలుపెట్టెను. దానిఁగాంచి యందఱు వానిచుట్టుఁజేరి దేహము స్పృశించి యేమనియడుగ వారిఁజావమోదుచు "ఆరే! దుర్మార్గులారా: మీరు నన్నెఱుగరా?" యని గద్దించిపల్కెను. అంతనెల్లరు గాళికాదేవి పూనినదని నిశ్చయించి సాంబ్రాణి గుగ్గిలపు ధూపములు వేయుచు వానిపాదములపైబడి మ్రొక్కి "అమ్మా! దేవీ! శాంతింపుము. మావల్ల యేమపరాధమువచ్చి నదో చెప్పుమ" నిబద్ధాంజలులై ప్రార్థింప నా ధూర్తుండు "ఛీ! మూర్ఖులారా! మీకావంతైన జ్ఞానములేదు. నీచజాతి సంభవుడగు మానవునొకని నాకుబలినొసంగదలచి యున్నారు. మిమ్మందఱి భక్షించెదను. చూడుడ" ని భయంకరమగ హుంకరించుచు బలికిన "అమ్మా! భగవతీ! శాంతింపుము; ఎఱుకలేనితనమున నిట్టికార్యము సేయఁబూనుకొంటిమి. క్షమించి నీ యభీష్టమేమో తెలిపిన నెరవేర్చెదమ" నిరి. అంతనా పురుషుండు "బుద్ధిహీను లారా! నాకు సకల కళావతియు, సౌందర్యవతియునగు రాకొమా రికఁదెచ్చి సమర్పించితిరా సరి. లేకున్న మిమ్మందఱ నాశనము గావించెదనని పల్కెను. దానికెల్లరు సమ్మతించి "తల్లీ! నీ

యిష్టానుసారమటులే సమర్పించెద" మని ఒప్పుకొని సాష్టాంగ నమస్కారము లాచరించిరి. కొంతసేపైన తరువాత నా శివ మెత్తిన వానికిఁ గుత్తుకబంటిగ గల్లుబోసి యొకచోఁ బరుండబెట్టి తాము ను ద్రావసాగిరి, కొందఱు బాటసారికడ కేతెంచి కట్లువిప్పి "నేఁడు నీవు మా దేవీ ప్రసాదమువలన బ్రతికిపోతివి. పొమ్మని బయటికిగెంట నతఁడును బులినోటజిక్కి చావక బయటబడిన మేకవలె లోలోన సంతసించుచు బురిదారిబట్టి పోయెను. ఇట గుడియందలి దుష్టులెల్లరు దెల్లవారునప్పటికి తమగార్యముల నన్నింటి నెరవేర్చుకొని దేవీవాంఛితమునకు నే రాజకన్యక తగి యుండునాయని యాలోచించుకొనుచు దమదారింబోయిరి.

నాలుగవ ప్రకరణము

అనేక సంవత్సరములకు పూర్వ మార్యచక్రవర్తియగు యుధిష్ఠిరుని కాలమున నిర్మింపబడి యింద్రప్రస్థమను ప్రసిద్ధనామంబున బ్రఖ్యాతిగాంచి యేడెనిమిదివందల సంవత్సరముల క్రిందటివరకు నా యార్యచక్రవర్తుల స్వాధీనమందేయుండి తదనంతరము మ్లేచ్ఛ సుల్తానుల పాలఁబడిన డిల్లీనగరముగూర్చి మీరందఱు వినియేయుందురు. మహోన్నతములగు సౌధప్రాకార సంచయములచేతను, నతివిశాల మనోహరములగు నుద్యానవన వాటికలచేతను, వినుతికెక్కి క్రీస్తుశకము పదునెనిమిదవ శతాబ్దాంతము వరకు జక్రవర్తులకే వాసభూమియగుచు వచ్చిన ఢిల్లీనిగూర్చి వేరుగ వచింపనేల ? ఈ నగరముయొక్క దక్షిణదిశనుండి మధురాపురమునకొక గొప్ప రాదారిబాట నిర్మింపబడియున్నది. ఈ దారి పట్టణము వెలుపట మూడుమైళ్లదూరమున ఢిల్లీనిజుట్టు కొని

వచ్చు. యమునతో గలసి కొంతదూరమువరకు నదీతీరముననే పోవుచుండును. ఈ స్రోవ ప్రయాణీకులు పథశ్రమం బార్చుకొనుటకై పెంచఁబడిన వృక్షములచే గాక, పురమువెలుపట యడవిలో వేయబడియుండుట వలన, నానావిధ వృక్షలతా గుల్మములచేఁ బరివృతమైయుండెను. అట్టి యా చిన్నయడవి మార్గముగుండ నొకనాఁటి మిట్టమధ్యాహ్న కాలమందు మనుజు డొకడు కాషాయపు రంగుగల పొడుగుపాటి యంగరఖాను ధరించి, యట్టివర్ణమేగల పాగ నొకదానిఁ దలకుఁజుట్టుకొని కమండలువు మొదలగు వస్తువులు గలిగిన యడపమొకటి భుజముపై వ్రేలాడుచుండఁ జేతిలోని దండమును ద్రిప్పుకొనుచు దీర్ఘాలోచనపరుండై వచ్చుచుండెను. ఇతనికి సుమారు నలువది వత్సరములుండును, ముప్పదియేండ్లు వచ్చునప్పటికే ముసలితనము వహించి మూలగూరుచుండ నలవాటుగల దుర్బలులగు కొందఱిఁబలెఁ గాక యీ మనుజుడు మంచి పిక్కబలిమి గలిగి యుండెను. అతని మొగముఁజూడ ననేకకష్టముల ననుభవించి వానినుండి తప్పించుకొని వచ్చినట్లును, నొక కార్యభారమును దలధరించి యహోరాత్రములు దత్సాధనము నిమిత్తము పాటు బడుచున్నటులును దోపకమానదు. మిటమిటలాడు మండు వేసవికాలమందు దీర్ఘప్రయాణము సేయుచువచ్చిన యీ పాంథుడు చల్లని నీడలచే బ్రాణములేచివచ్చు నటులున్న యీ యడవి మార్గమున నొక పెద్దవృక్షపునీడఁ గొంత తడవు విశ్రమింపదలచి చేతియందలి దండమును, భుజముమీది సంచిని

క్రిందనొక చోటబెట్టి యుస్సుమని నిట్టూర్పుల విడచుచుఁ దొడుగుకొనిన చొక్కాయంతయు దడిసి వీపునకంటుకొనిపోవఁ బట్టిన చెమట చీదరవలన దానిఁదీసి యెదుటనున్న చిన్న చెట్ల కొమ్మలకు దగిలించి చెమట నార్చుకొనుచు బచారుసేయు చుండెను. అట్టి సమయమున నక్కడకుఁ బిలుపుమేర దూర ములోనున్న యొక చిన్నగుట్ట యడుగుభాగమున మనుష్యులు మాటలాడుచున్నట్లు వినరానంత వరకు నా నిర్జన ప్రదేశమందు దానుతప్ప యితరులెవ్వరు లేరని తలఁచుచుండిన యా బాటసారి మనుష్యుల యలికిడి విన్నతోడనే శీఘ్రముగ దన వేషమును ధరించుకొని మెల్లన నా దిప్పను జుట్టిపోవ మొదలిడెను. నలు దిక్కుల నతిశ్రద్ధమై తిలకింపుచు నడచి యవతలికేగిచూడ నట నొక మానవుడై నను గన్పింపకపోయెను. అందుల కాశ్చర్య మందుచు గుట్టపైకిబోయి నాల్గుమూలల బరికించియు గార్యముఁ గానక మరల నా శబ్దమేతెంచిన స్థలమునకు వచ్చి ప్రతిపొద యందును బరిశీలింపగా దట్టముగ దీగెలచే నల్లుకొనియున్న యొక లతాగృహమునఁ దలుపొకటి క్రింద బరుండఁబెట్టి యుండుటగాంచి దానిఁపరీక్షింప లోనికేగి తలుపుఁబైకెత్త నెక్కి దిగుట కనుకూలముగ నుండునట్లు త్రవ్వఁబడిన మెట్లఁగూడు కొనియున్న గుహకనుపించెను. దానిఁజూచినతోడనే విస్మయం కలిగి మెట్లదిగి కొంచెము దూరముపోవ గుహావిశాలమై కను పడెను. అత్తరిమనస్సున కించుక భయముదోప మరలి గుహా ద్వారముకడకు వచ్చి యిట్లాలోచింపగడగెను. ఆహా! ఇదియేమి

చిత్రము? మానవులు తఱచుగ సంచరింపని యీ రహస్యంపుఁ జోట నిట్టి సొరంగ ముండుట కేమికారణము. అడవిజంతువుల యా వాసమనుకొందునా! అటులెన్నటికిఁ గాజాలదు. రహస్యాలోచనము లొనరించుకొన వచ్చిపోవువారి కేవిధమైన యాటంకములుఁ గలుగకుండునట్లు చమత్కారముగ నిర్మింపఁబడియున్నది. విచారింపనిది రాజశాసనంబులకు వెఱచి దమ దుష్కార్యముల బహిరంగముగ సలుపుకొనవలను లేక రహస్యముగ గావించుకొనుటకై కట్టుకొన్న తుచ్ఛులగు వామమార్గుల కృత్యమైనఁ గావలయును. కానియెడల చక్రవర్తిని రాజ్యభ్రష్టుని జేయఁ గుట్రలఁ బన్నుచున్న యే యధికారుని కృత్రిమమైనఁ గావలయును. ఎటులైన దీని నిజము గనుగొనకతప్పదు. ఛీ! బయలుదేరినవాడ నల్లేపోవక వెనుకకేల మరలితి. చేత నొకచిన్న కత్తియైన లేనిసమయమున దప్ప గృహమువెడలిన దాది నిట్టి పిరికితన మెప్పుడుఁ బూననైతిఁగదా. కానిమ్ము. మరల బ్రవేశించి దీనినిక్కమరసి వచ్చెదను. అని దృఢనిశ్చయుడై పరుల కగుపడకుండ లోనఁబెట్టుకొనియున్న ఖడ్గమును జేతధరించి పరమేశ్వరునిపై భారమువైచి ధానిగుండ నడచిపోవ నారంభించెను.

ఐదవ ప్రకరణము

అట్లా బాటసారి గుహఁ బ్రవేశించి యెంతదూరము నడచినదియు నెఱుగజాలముగాని గడియ యగునప్పటి కవతల మెట్లు కాలుఁ దగిలెను. వాటిమీదుగ నెక్కివచ్చి యొక యుద్యానవన మధ్యమున దేలెను. అట నేమిజేయుటకును దోచక నలుదిక్కులు పారజూచుచు నిలువబడియుండ జెట్లసందులనుండి దివ్యభవన మొండు దృగ్గోచరమయ్యెను. కనుపడిన యా సౌధము దగ్గరకు బోవదలచి చెట్లమాటున డాగుకొనుచు నిశ్శబ్దముగ గొంతదూర మేగ వాక్యములు వినవచ్చెను. మాటల సవ్వడిఁబట్టి మఱింత దగ్గరకేగ నట నొక మందిర ప్రాంగణమున దీర్ఘకాయుడును, నెఱ్ఱమామిడిపండు బోలిన మొగముంగలవాడును నగు మనుజు డొకండు సందేశముం గొనివచ్చిన నలుగురు భటులతో సంభాషించుచుండెను. ఆ మనుజుడు సోఫాపై గూరుచుండియుండెను.

భటులు ప్రక్కలనొదిగి నిలిచియుండిరి. సోఫామీఁద యతఁడు కొంచెమించుమించుగ నేబదివర్షములు సూచియుండును. జల్తారు మయమైన పాగను ధరించి బంగారుచెమ్కీపనిచేసిన షేర్‌వాణీని దాల్చి రేష్మీపాలుజామా దొడిగి పాదములకు మేజోళ్లబూని యుండెను. మఱియు దూరముగనున్న హుక్కాగొట్టముద్వారా మాటిమాటికి బొగబీల్చి ముక్కులవెంట నోటివెంట వదలుచు దన కట్టెదుటనున్న నలువురు మనుష్యులపై గోపదృష్టివఱపి గద్దించి పలుకుచుండెను. భటులు నల్గురు నల్లనిలాగులఁ దొడుగు కొని యెఱ్ఱబనారస్ చొక్కాలఁ దాల్చి పసుపురంగు పాగల నెత్తి ధరించి నడుమున కాకుపచ్చరంగుగల కాశలఁ జుట్టుకొని నయ భక్తుల నా పెద్దమనుష్యునితో దమ సమాచారముల విన్నవింపు చుండిరి. సోఫాపై గూరుచున్న మనుజుడు వీరల దిక్కరించి మాటలాడుచుండుటఁబట్టి యతండే ప్రభువని యా బాటసారి గ్రహించి పొంచియుండి వారిమాటల నాలింపసాగెను. అప్పుడా దొర భటులపై గోపదృష్టిబఱపుచు "ఛీ! దుర్మార్గులారా! మిమ్ము నింతింత కండలుగగోసి కాకులకు వైచినను బాపము లేదు! మీకింత స్వతంత్రమా? బుద్ధిహీనులారా! మీకున్న యాలోచన సుల్తానుగారికి లేకుండెను గాబోలు. పరుఁడగుపడిన తక్షణమే చంపక యెంతశ్రద్ధతో గాపాడుచున్నను నెట్లోగికురించి తప్పించుకొనిపోయి మన రహస్యముల వెల్లడిసేయుననికదా గోరీగా రగుపడిన వాని నగుపడినప్పుడే చంపవలసినదిగ నాజ్ఞా పించినారు." అని పల్కెను. అందులకానల్గురు చేతులజోడించు

కొని మొగములపై దీనత్వముదోప "మహాప్రభో! రక్షింపుడు. చేతఁజిక్కినవా డెందుఁబోవునను ధైర్యమునను వానివలన మన కేమైన సహాయము దొరకగలదనియు నుపేక్షచేసినారము" అని విన్నవింప నుగ్రుండై యా దొర "ఛీ! మూఢులారా! నే గావించుచున్న పన్నుగడలన్నిటికి విఘ్నములు సేసితిరి. వాడు చావక బ్రదికియే యుండెనా మనకీ యార్యావర్తమున నిలుచుట కావంతయు నవకాశముండదు. నేనెన్ని టక్కులబన్ని పృథ్వీ రాజునొద్ద నేమిసేయు చున్నదియు మీకే మెఱుక. ఆహా! ఎంత పని గావించితిరిరా దుర్మార్గులారా! అని దీర్ఘనిశ్వాసము వదలి మిక్కుటముగ గలిగిన రోషమువలన నొడలెఱుంగక చేతనున్న హుక్కాగొట్టము నావల బారవైచి సోఫాకు జేరగిలఁబడి కూరు చుండి యుండెను. అత్తరి లోపలినుండి పరిచారకు డొకడేతెంచి "సర్కార్! ఇదే మీ యాజ్ఞప్రకారము భట్టుగారిఁ గొనివచ్చి నాడ" నని పొడుగుపాటి బక్కపలచని నల్లని మనుజుని దెచ్చి చూపించెను. వెంటనే యజమాని లేచి యా వచ్చిన మనుజునకు సలామొనరించి "రండిభట్టుగారు! వచ్చికూరుచుండుఁడ" ని యాసనము జూపింప నతడు దానిపై నాసీనుడయ్యెను. అప్పుడు వారిరువు రీ విధమున మాటలాడసాగిరి.

భట్టు : ఈ దినమున వీరలేమైన గ్రొత్తవార్తలు దెచ్చినారా?

యజ : త్వరలో మా కందరకు నిక్కడినుండి యుద్వాసనగునట్టి యుపాయము గనిపెట్టుకొని వచ్చినారు.

భట్టు : ఏమి! అట్లనెదరేల?

ఐదవ ప్రకరణము

యజ : అయినది కానిండు. తరువాత వచించెదను. ఇప్పుడీ జాబునఁగల వృత్తాంతములేమో చూచి చెప్పుడు. అని లేఖ నొకదాని నందియ్యఁ గైకొని భట్టుగారిట్లు చదువఁ దొడఁగిరి.

"మనోహరా! తరణి సందర్శనంబులేనిచోఁ బద్మిని ప్రాణముల భరింపనోపదు. దీనికై ననేకములగు నితరమదకలములు కాచుకొని యున్నవి. లోకబాంధవ సమానుండవగు నీవీ పద్మినిం గరుణించి పరనాగముల వాతఁబడకుండ దక్కించుకొనవలయునని వేడుకొనుచున్నదానను.

"సంయుక్త"

జాబునందలి సంగతులువిని పొంచియున్న బాటసారి విస్మితుడై తాను పోయినదనుకొనిన వస్తువుతన కెంతమాత్రము సంబంధము లేని పరులవద్ద నగుపడినచో మానవుండెట్టి స్థితియందుండునో యట్టి యవస్థఁ బూనియుండెను. అంత మరల భట్టుగారు యజమానుడు నిట్లుమాటలాడసాగిరి.

యజ : భట్టుగారూ! దానియందుగల సంగతులేమి?

భట్టు : మఱేమియులేదు. కన్యాకుబ్జనగర మేలుచున్న జయచంద్రునకు సంయుక్త యనునొక కూతురు గలదు. ఆమె మన చక్రవర్తిని వలచియున్నది, ఈ యుత్తరమామె లిఖించినదే!

యజ : ఏమని? ఎవరిపేర?

భట్టు : చక్రవర్తికే. తన్నెటులైనఁ బెండ్లి యాడుమనియు లేకున్నఁ బ్రాణములఁ ద్యజించెద ననియు వ్రాసి యున్నది.

యజ : ప్రాణముల వదలునంతటి మోహము గలిగియున్నదా ఆ కన్నియకు ?

భట్టు : సందేహమేమి ?

యజ : మరి చక్రవర్తి కామెపై నింత ప్రేమమున్నదా ?

భట్టు : ఆహా ! ఇంతకన్న నెక్కువే !

యజ : నిక్కము వచింపుము.

భట్టు : నిశ్చయమే చెప్పుచున్నాను. చక్రవర్తికామెపై నింత కన్న నెక్కువ మక్కువగలదు.

యజ : అటుపైన జక్రవర్తి యింతకాల ముపేక్ష చేసియుండుట కేమికారణము ?

భట్టు : జయచంద్రునకుఁ దనకుఁగల వైరమువలన చక్రవర్తి కొంచెము వెనుదీయుచున్నాడు. కాని యెప్పుడో యొక సారి పెండ్లియాడక మానడు.

యజ : అయిన మనమిప్పుడు చక్రవర్తిని సులభముగనే తుదముట్టింప వచ్చునే ?

భట్టు : ఎట్లు ?

యజ : ఏకరణినైన మనమా సంయుక్తను జంపించవలయును. అందువలనఁ జక్రవర్తి నశించును. పిదప మనము

రాజ్య మాక్రమించుకొన వచ్చును. సంయుక్తను జంపితి మన్న వార్త యొకవేళ జయచంద్రునకు దెలిసినను నతడు మనపై నెత్తిరాడు. వచ్చినను నతని నొక్కనిఁ బారదోలు సామర్థ్యము మావద్ద గలదు. ఇన్నినాళ్ళ నుండియు బ్రసిద్ధివడసిన ఢిల్లీ కనూజ్ రాజ్యములు రెండు మైత్రితో నున్నందున మాకిచటఁ గాలుపెట్టుటకు వీలుకలుగక పోయినదిగాని లేకున్న నీ దేశము నీపాటికే మావశము గావించుకొనియుండక పోదుమా. కానిండు ప్రస్తుతవిషయము గుఱించి యేమాలోచించెదరు ?

భట్టు : మహాప్రభో ! ఏలినవారిదయ చల్లగనుండవలెగాక దాని కిదివరకే యేర్పాట్లఁ గావించియున్నాను.

యజ : ఏమికావించి యున్నారు ?

భట్టు : సంయుక్తను జంపునేర్పాటులే.

యజ : ఎట్లు ?

భట్టు : ఇక్కడికి గొన్నిమైళ్ళదూరముననున్న మధురానగరము చేరువ నొక గుట్టపైఁ బ్రసిద్ధికెక్కిన కాళికాలయము గలదు. ఆప్రాంతముల నుండు వామమార్గులనువారు తఱచుగ నా దేవికి నరబలులర్పించు చుందురు. ఆ మతస్థుల నెటులైన బ్రోత్సాహపఱచి సంయుక్తం జంపు నుపాయముఁ జేసితమ్మని నా నమ్మిన సేవకుని నొకని నిదివరకే పంపియున్నాను. వాడన్ని కార్యములు చక్క బఱచియే యుండును,

ఈ పైమాటలు చెవులఁబడిన వెంటనే పొంచివినుచున్న పాంథున కారాటమును, రోషభయ సంభ్రమంబులును నొక్క పర్యాయమే కలుగ వారి చెంతకేగ రెండడుగులు ముందుకువైచి సమయము కాదనుకొని యాగి తానువచ్చిన దారినే బయలు వెడలిపోవ నుంకించి మరల నేమనుకొందురో యను నాసఁ బోవుటమాని యాందోళనమున నేమియుఁదోచక నిలువఁబడి యుండెను. అత్తరి భట్టుగారువచించిన వాక్యములకు ఢిల్లీ రాజ్యము తనకు జేకూరినంత సంతోషమునొంది యజమానుడు "వహవా? ఎంతటి బుద్ధిశాలులండి మీరు? మీకెట్టియుపకారము జేసియు మీ ఋణమును మాత్రము దీర్చుకొనజాలము" అని స్తోత్రముసేయ దొడగెను. అంత భట్టుగారు పట్టరాని సంతోష మున "మీరు నన్నింత పొగడవలయునా? నాపై సంపూర్ణ కటాక్షముంచుడు, ఇక నేను సెలవుఁబుచ్చుకొనెదన"ని యతనికి సలాములుగొట్టి వెడలిపోయెను. అంత నా యజమాని భటులఁ "ఈ దినమున నీ సంతోషవార్త వినుటఁజేసి మిమ్మందఱఁ క్షమించితిని. ఇక ముందిట్టి యకార్యముల సల్పితిరా మీ ప్రాణ ములఁ దీయించెదన"ని కఠినముగ బలికి వారిలో నిరువురికిఁ దనవద్దనుండ నాజ్ఞాపించి తక్కినవారితో "మీరీక్షణమున మన దండువిడిసియున్న స్థలమునకేగి యిపుడున్న తావువదలి వేరొక చోటికేగవలసినదిగా సేనాపతితో వచింపుడు. వేవేగఁబొండ"ని సెలవొసంగ వారలును బయటరా నుద్యుక్తులై యుండిరి. అత్తరినిట దాగియున్న పాంథుడు తానున్న చోటువదలి

త్వరితగమనంబున సొరంగమార్గముగుండ బయటికేతెంచి జాగ రూకుఁడై లోపలినుండి వచ్చువారల కగుపడకుండునట్లు గుహా ముఖమున దాగియుండెను. లోపలి యిరువురు దమయజమానికి సలాములొసరించి గుహామార్గమున బయటికేతేర నొకని తరు వాత నొకరు వచ్చుచుండిరి. మొదటివానితల బయటి కగుపడిన నిముసమున దాగియున్న పాంథుడు తన ఖడ్గముతో దానినెగుర గొట్టెను. రెండవవాడు దిగ్భ్రమజెంది వరలోనున్న తనకత్తిని బైకి దీసుకొన బోవునంతతో వానిపై కురికిపట్టుకొని క్రింద బడదన్ని రొమ్ముపై కాలువైచి "దుష్టులారా! మీ కక్కడ మరణము తప్పినను నిక్కడ దప్పునను కొంటిరా? అధర్మా లోచన పరులగు వారి దైవమెక్కడనైన శిక్షింపకమానడు." అనుచు వానిఁగూడ మొదటివానికి దోడుగబంపి యా రెండు కళేబరము లచటనే పడియున్న నా దారివచ్చి పోవువారికి సంశయము కలుగునని చేరువనున్న యమునం బారవైచి తన శరీరము శుభ్రపఱచుకొని తాను గావించిన సాహసకృత్యము నకుఁ బరవశుండగుచు నాలుగు గంటలు మీరినందున బురము దారిఁబట్టి పోయెను.

ఆరవ ప్రకరణము

సకలకళా పరిపూర్ణుండై హిమాంశుండు తన శ్వేతకాంతులచే. గన్యాకుబ్జనగర సౌధములకు వెండినీరు బోయుచు ప్రకాశింపు చుండెను. పరస్పర సంఘట్టనంబులలేచు యమునాతరంగతుషార సముదయములందడిసి, నెత్తమ్ముల పుప్పొళ్లంజిందులాడి, నవ మల్లికా ప్రసవ సౌరణముల గొల్లగొని, కేతకీగర్భ పరిమళముల హరించి, పొగడతావులంగలసి మందహాసంబున శీతలమలయ మారుతుఁడు పాంథజనముల పరితాపం బపనయించుటకోయన బురంబువెల్లెడల సంచరించుచుండెను. రాత్రి పదునొకండు గంటలగుటచే మనుష్యసంచార మెచ్చటను లేకపోవుటయేకాక పక్షుల కలకలంబులును గడఁగి యూరంతయు మాటుమణగి యుండెను, కొన్ని గొప్పగొప్పవృక్షములపై నిదురించియున్న పక్షులుమాత్రము మేల్కొనినపుడంతయుజంద్రాతపమునుంగాంచి

ఆ ర వ ప్రకరణము

తెల్లవారినదను భ్రమను రెక్కలవిదుర్చుకొనుచు గూండ్లవదలి బయటికేతెంచి యిటునటు గొంతదూరమేగి మరలివచ్చి తమ తమ నెలవుల జేరుచుండెను. అట్లు సకలలోకాహ్లాదకరమై పిండి యారబోసినట్లు కాయుచున్న పండువెన్నెలలో గన్యాకుబ్జ రాజ్యమునం దనుపమానమని ప్రఖ్యాతికెక్కిన నొకశశికాంత శిలావినిర్మిత సౌధోపరితలంబున బాలికయొకర్తు తనప్రియవయస్యలంగూడి వెన్నెలవిహార మొనరింపుచుండెను. ఆ కన్నియ నూతనముగ బ్రాప్తించిన నిండుజవ్వనముచే రూపొందిన సౌందర్యరాశియో యన రాజిల్లుచుండెను. స్నిగ్ధమై బంగారు చాయలంగేరుకాంతిగల పచ్చనిశరీరమును, గుండ్రని మొగమును వాలికలగు గనుదమ్ములుంగలిగి నాటిదినమున నా కన్యక చెవులం దాల్చిన రవలకమ్మల వెలుగులు పచ్చని చెక్కుటద్దముల బ్రతిఫలింప గ్రొమ్ముడి సడలి యవటుతలంబునబడి నర్తన మొనరింపుచుండ, హాసన్ముఖియైన నవమోహినీ దేవతయోయన సంచరించుచుండెను. అర్ధరాత్రము కావచ్చువరకు నట్లే విహరింపుచుండి పిదప గొంతవడికి మంజరి యను ప్రాణసఖిందక్క దక్కినవారల వారివారి నెలవులకనిచి నెయ్యంపుసఖిం జేరబిలిచి యిట్లనియె.

కన్యక : సఖీ! ఇపుడెంతకాలమైయుండును.

మంజ : కొంచెె మించుమించుగ నర్ధరాత్రము కావచ్చినది. ఇంకను బండ్రెండు గంటల ఫిరంగి వినబడలేదుగదా!

కన్య : అవును. చెలీ! ఈ పండువెన్నెలలో నా కెంతసంచరించి నను విసువు జనింపకున్నది. ఆహా! ఎల్లెఁగడల నిశ్శబ్ద ముగనుండ నాకసమునందెచ్చటను మబ్బులేక నక్షత్రము లలరారుచుండ సంపూర్ణకాంతుల రాజిల్లు నీ చంద్రమండ లము చూపరుల కెంత యాహ్లాదములు గొల్పుచున్నదే.

మంజ : అవును. దేశమందే కల్లోలములు లేక ప్రజలందఱు హాయిగ సుఖింప ధీరపరాక్రమవంతుడై తేజశ్శాలియై కుపలయ పాలనమొనరించు రాజుఁగాంచిన నెవరి కానందము గలుగకుండును ?

కన్య : ఈ కాలమున నట్టివారలేరైన గలరా ?

మంజ : లేకేమి ?

కన్య : చెలీ! అట్టి మహాత్ముని నామాక్షరములచే నా శ్రవః పుటముల నలంకరించెదవా ?

మంజ : ఆహా! ఎంత తెలియనిదానివలె నటించెదవే, నా నోట జెప్పింపవలెననియా ?

కన్య : అటుకాదు. నీ యుద్దేశమేమో చెప్పుము.

మంజ : మనయిద్దఱి యుద్దేశముల కెప్పుడు భేదముకలుగ లేదుకదా ?

కన్య : లేదుగాని యిపుడు నీవువచింపరాదా !

మంజ : కానిమ్ము. నీ వాంఛితమేల నష్టపరుపవలయును ? చెప్పు టకు నాకును వినుటకు నీకును విసుగు కలుగదులే. ఏ రాజు సద్గుణపుంజముల కాటపట్టని సమస్త ప్రజలచే

నుతులందు చుండునో, యెవని పరాక్రమ శౌర్యములు వైరిరాజులకు గుండెదిగులు బుట్టించు చుండునో, యెవని రూపరేఖా విలాసములు సౌందర్యవతులని ప్రఖ్యాతి వహించిన కన్యకామణుల స్తోత్రము లందుచుండునో, యెవనినామ మెన్ని పర్యాయములు విన్నను నీకు దృప్తియుండదో .. ....

కన్య : అబ్బ! పేరుచెప్పుమన్న నీ ప్రసంగమంతయు నేటికి?

మంజ : ఇంతచెప్పి పేరుచెప్పక మానుదునా? ఏమి, ఇంతలో నడ్డము తగిలితివి; కానిమ్ము. సూర్యగ్రహమునకు తొమ్మిమిటి కోట్ల, పదునాల్గులక్షల, ముప్పదివేలమైళ్ళ దూరమునమందు గ్రహమేది?

కన్య : భూమి.

మంజ : దానికొక చక్రవర్తివలన గలిగిన పేరేమి?

కన్య : పృథివి.

మంజ : మనదేశమందలి కవులు నృపాలునకుఁ జంద్రునకుఁ గలిసి వచ్చునట్లు శ్లేషాలంకారమున వాడు పదమేది?

కన్య : కువలయపతి.

మంజ : ఏకపదము జెప్పుము.

కన్య : రాజు.

మంజ : ఆ రెండిటిఁ గలిపిచెప్పుము. అతడే.

అన బట్టరాని సంతసమున మోము కలకలలాడుచుండ నేమియుఁ బలుకక వాల్గాపుల మంజరిఁ జూచుచు నా కన్నియ యూరకుండెను. అప్పుడు మంజరి యిట్లు పలుకరించెను.

మంజ : నెచ్చెలీ! ఈ నిమేషమునఁ జంద్రబింబము గాంచుట కంటె నీ వదనము జూచిన నెక్కువ సంతోషము కలుగు చున్నది కదా?

కన్య : ఎందువలన?

మంజ : మనోహర నామ ప్రశంసచే సంతోషము పొంగి మొగముపై వెలిబారుచుండుటవలన.

కన్య : చాలులెమ్ము నీ మాటలు. అయిన నా రాజుగుఱించి యింకేమైన నూత్న వృత్తాంతములున్నవా?

మంజ : వలచియున్నదానవు నీకుమాత్రము తెలియదా?

కన్య : ఆయన సుగుణగణములవిని వలచితినిగాని ప్రస్తుత మతఁ డొనరించుచున్న కార్యములఁ గూర్చి నాకేమియు బాగుగ దెలియదు.

మంజ : అటులైన నెలరోజులక్రిందట మా పినతల్లిగారి గ్రామ మున కేగినప్పుడటఁ "జక్రవర్తి" యను పేరుగల మాస పత్రిక నొక దానిఁగాంచితి. అందుగల విషయముల సారాంశము దెలిపెదను వినుము. ఋషిజనసేవ్య మానమై, పవిత్రవంతమై ప్రఖ్యాతికెక్కిన మన యార్యా వర్తమునకు మాంసఖాదనులగు కొన్ని జాతులవారి మూలమున లేనిపోని బెడదలు సంభవించినవి. మొట్ట మొదట బాంచాలమున బశ్చిమప్రాంతముల నుండు ప్రజలు కొంద ఱాఫ్గన్ దేశస్థులగు మ్లేచ్ఛులఁ గలసి పలలమదిన నలవాటుపడినారు. వారివలన స్వార్థపరు

లగు మఱికొందఱు మతాధిపతు లలవాటుపడి వామమార్గులను పేరున దేశమునందెల్లెడల బోధించుచు ననేక ప్రజలఁదమలో గలుపుకొని దురాచారముల గడఁగ నారంభించిరి. అప్పటికే నూరు వర్షములనుండి దేశమున నుత్తములగు రాజ్యపాలకులు లేనందున బాఠశాలలన్నియు ధనలోభులగు నధికారులమూలమున నాశనమై యుండుటచే జనులును విద్యావిహీనులై యుండిరిగాన మూర్ఖులై తమ పురోహితుల మాటలేవిని మోసపోవుచు వచ్చిరి. ఇటులుండ జక్రవర్తి సింహాసనమునకు వచ్చిన పిదప నత డుత్తమ విద్యావంతుడగుటచే దన రాజ్యమున జరుగుచున్న హత్యల కసహ్యముజెంది తనదేశమునందట్టి దుష్కార్యము లొనరింపగూడదని గట్టియుత్తరువు గావించి సత్యవిద్యావిదూరు లగుటచే బ్రజలిట్టి యకార్యముల నొనర్ప గడఁగినారుగదా యని యోచించి ప్రతినగరమునందు బాఠశాల లేర్పఱచి మాసి పోయిన చదువుల మరల బైకిఁదెచ్చినాడు. అందువలన నుత్తమ విద్యావంతులై జనులు కొందఱట్టి దుర్మార్గములుచేయుట మాని వేసిరి. మఱియు పదునొకండవ శతాబ్దమున గలిగిన మ్లేచ్ఛుల యార్భాటములచే జనులందఱు నొక క్రొత్తమార్గము ద్రొక్కు-చున్నారు. తమతమ కాంతలు మ్లేచ్ఛుల వాతబడకుండ సంఘ మందనేక మార్పులఁ గలిగించు కొనుచున్నారు. అవి నేటివర కును జరుగుచునే యున్నవికదా!

కన్య : అవును. పాపము. మన తోడికాంతల మ్లేచ్ఛులు పెట్టిన బాధలు గణింప నలవికాకుండెనట.

మంజ : 'ఉండెనట' యని యనుచున్నావా? ఇప్పుడు మరల వచింప నలవికాని యల్లరులు జరుగుచున్నవట. గడచిన శతాబ్దమందే మ్లేచ్ఛుల పోరు దప్పించుకొనుటకు గొందఱు సంఘసంస్కారకర్తలు గ్రామములమీద బయలుదేరి ప్రతియూర నాడుబిడ్డల కెనిమిదవయేడు రాకమునుపే వివాహము జేయవలయుననియు, పురుషుడు గతించిన స్త్రీని మగని శరీరముతోడనే దహనము నేయవలయుననియు, వారలకు విద్యసెప్పించి, బహిరంగముగ దిరుగనీయ గూడదనియు బోధించుచుండిరని నీవెఱింగియే యున్నావుకదా!

కన్య : అయ్యో! మఱచియున్న యా దుర్దినములందలి సంగతులన్నియు జ్ఞాపకమునకు దెచ్చితివా? ఆ విషయముల గుఱించి వ్రాసియున్న గ్రంధములఁ జదువునపుడంతయు నాకు భరింపనలవికాని వేదన గలుగుచుండును. ఆ పాడు దినములు పోయినవనియే తలంచితి. అయిన మరల నిపుడెవరైన సంస్కారకర్తలు బయలుదేరినారా?

మంజ : బయలుదేరకున్న నెట్లు? మనవారందఱు మా పెద్దలేర్పఱచిన పూర్వాచారముల మానంజాలమని తమబిడ్డలకు పదహారవయేఁటివరకు వివాహమొనరింపక యుంచినచో నీలోపలనే యే మ్లేచ్ఛుడో తన వాతవేసుకొని పోవుచుండును; పురుషవిహీనయగు కాంత బ్రతికియున్న నెప్పుడో యొకనాడు రాక్షసునిపాలు కావలసినదే. విద్యా

వతియై బహిరంగముగ సంచరించుచుండు కామిని యే మహమ్మదీయునకో యాహారమగుననుట తథ్యమే.

కన్య : కట్టా! మనజాతి కాంతల కెట్టి యిక్కటులు సంభవించి నదే? అవును. ఇట్టియెడ బూర్వాచారమని పట్టుపట్టిన నెట్లు?

మంజ : మా పూర్వాచారము వదలజాలమని కూరుచున్నవారు తమవారల మ్లేచ్ఛులకే యొప్పగించుచున్నారు.

కన్య : అయిన సంస్కార కర్తలిపుడేమి చేయుచున్నారు?

మంజ : ప్రతిగ్రామమునకేగి యందు మీ మీ స్త్రీలరక్షించుకొన దలచితిరా బాల్యమందే వివాహములు సేయుడనియు, లేకున్న మ్లేచ్ఛులబారిం ద్రోయవలసివచ్చుననియు, నుపన్యాసము లిచ్చుచున్నారు. అందులకు గొందఱు సమ్మతించుచున్నారట. కొందఱు "మా పిల్లలెటులైన గానిండు. మా పెద్దలేర్పఱచిన యాచారముల వదలమని వచించుచున్నారట. మఱికొందఱు సంస్కార పక్షమవ లంబించియు, లోలోపల దమ పూర్వాచారముల విడువ కున్నారట. ఇంక గొందఱు మనఃపూర్వకముగ సంస్కార పక్షముగైకొన నభిలాష గలిగియుండియు దమ పెద్దలకు జడసి యూరకొనుచున్నారట. ఇప్పు డందువలన దేశ మంతయు నాలుగువిధములై యున్నది. మఱియు గొన్ని గ్రామములందలి ప్రజలు తమమాట వినక ధర్మశాస్త్ర ముల నేవైన ప్రమాణములం జూపుడనికోర సంస్కరణ

సమాజమువారు గొన్ని శ్లోకములఁ గల్పించి చెప్పు చున్నారట.

కన్య : ఆ శ్లోకము లేవో నీకు దెలియునా ?

మంజ : నాకన్నియు దెలియవుగాని రెండుమూడు మాత్రము నా నోటికివచ్చును. వచించెద వినుము.

స్త్రీలకు వేదాది విద్యల నేర్పకుండుటకు.

" స్త్రీ శూద్రౌనాధీ యామితిశ్రుతేః " అనియు

వారలకు బాల్యమందే వివాహము లొనరించుటకుగాను,

" అష్టవర్షాభవే ద్గౌరీనవ వర్షాచరోహిణీ,
దశవర్షా భవేత్కన్యా తతఊర్ధ్వంరజస్వలా."

" మాతాచైవ పితాతస్య జ్యేష్ఠోభ్రాతాతథైవచ,
త్రయస్తే నరకంయాంతి దృష్ట్వాకన్యాం రజస్వలాం."

అను నవి పారాశర్యము మొదలగు స్మృతులలోనివని చెప్పి యొప్పించు చున్నారట.

కన్య : అయ్యో ! ఈపాడు శ్లోకములే ముందుకు బ్రామాణికములై యప్పటివారి కంఠములఁ బట్టుకొనునేమోకదా !

మంజ : మఱి కాలము ననుసరించి సంఘమందు మార్పులఁ గావించుకొనకున్న నెట్లు ? ఈ మ్లేచ్ఛుల క్రౌర్యము లన్నియు నడఁగి యుత్తములగు రాజులు ప్రాప్తించి దేశమంతయు నెమ్మదిగనున్న తరి మరల యథా ప్రకారము కావచ్చును.

ఆరవ ప్రకరణము

కన్య : అప్పటివారలకివి కల్పితశ్లోకములను జ్ఞానము గలుగక నడుమ ప్రబలమగు దురాచారముల మగ్నులై మాయాచారముల మానజాలమని కూరుచున్నచో నా కల్పాంతము మనతోడికాంతలెల్లరు మూర్ఖురాండ్రై యుండవలసినదే కదా!

మంజ : అటులెందుకగును? ఆచారములన దేశకాలస్థితుల ననుసరించి పరమేశ్వర గుణకర్మానుకూలముగ ప్రజలందఱు నడుచుకొనవలసిన విధులేకదా! ఒకవేళ మన దేశము నీవు వచించినట్టి స్థితికి వచ్చిన బుద్ధిమంతులగు కుచారసంస్కర్త లప్పటికెవరైన బయలుదేరకుందురా?

కన్య : అవునులెమ్మా. మనదేశమున కెట్టియిక్కటులు చూడవలసియున్నవో యెఱుగము. నా జనకుఁడు చక్రవర్తితో నింతవైరము బెట్టుకొనకున్న దేశమిట్టి గతికి వచ్చియుండదుగదా!

మంజ : అవును. మూర్ఖమతుల మనసు ద్రిప్పనెవరితరము?

కన్య : చెలీ! ఇప్పుడీ సంగతులన్నియు ముచ్చటించుకొనుట వలన నా మనసు కలత నొందినది. మనగృహారామము లోనికి బోయివత్తము.

మంజ : ఒంటిగంట కావచ్చినది. ఇప్పుడేమి?

కన్య : అటుకాదు. త్వరలో మరలి చనుదెంతము రమ్మా.

అన మంజరి తన చెలిమాట ద్రోయజాలమి నటులేయని సమ్మతించెను. అంతనా కన్నియ లిరువురు మందిరారామము లోనికేగ వెడలిరి.

ఏడవ ప్రకరణము

పూర్వకాలమున నార్యావర్తమునందు ఢిల్లీనగరము తరువాత నంత ప్రసిద్ధికెక్కిన పట్టణము గన్యాకుబ్జనగరము. దీనినే యిప్పుడు "కనూజ్" యని వాడుచున్నారు. పండ్రెండవ శతాబ్దముననగా మనచరిత్రకాలమున జయచంద్రుడను రాజు దానిఁ బాలించుచుండెను. ఇతడు సద్గుణవంతుడే కాని యొక్క దుర్గుణము మాత్రము కలిగియుండెను. ఆదుర్గుణమేదన దనప్రాణము మీదికి వచ్చుచున్నను లెక్కగొనక ముందువెన్క లరయక మంచిచెడ్డల విచారింపక తాబట్టిన మూర్ఖపు బట్టును నెగ్గించుకొనుట. అనేక సద్గుణగణ చంద్రతారావిరాజితుడయ్యు మౌర్ఖ్య మను ఘోరజీమూతసంఛన్నుండై మనదేశము నన్యులపాలబడవైచిన దీమహాత్ముడే. ఇతడు రాజ్యముసేయు కాలమున ఢిల్లీని దీపసింహుని వంశస్థుడగు జీవనసింహుడు పరిపాలించుచుండెను.

ఏడవ ప్రకరణము

జయచంద్ర జీవనసింహులిరువురు మైత్రిగలిగియుండి పరదేశములవారి నార్యావర్తము ద్రొక్కకుండ జేయుచువచ్చిరి, ఇటులుండ జీవనసింహుడు కారణములేకయే తన సేననంతయు హిమాలయా ప్రాంతములకనుప చౌహాణవైరాట్ వంశస్థుడగు పృథ్వీరాజు తన సేనతో నాకస్మికముగ డిల్లీపై దండెత్తి యారాజును నోడించి రాజ్యమును తనవశము చేసుకొనెను. ఈసంగతి జయచంద్రుడు తెలుసుకొని తన మిత్రుని జంపెననియు సామంతుడగువాడు చక్రవర్తి యయ్యెననియుఁ బృథివీరాజుపై గోపమునసూయనుబూని నాటినుండియు నతని చక్రవర్తిపదభ్రష్టుని జేయగనుపెట్టుకొనియుండెను. చదువరులారా! మన యార్యావర్తమన్యులపాలగుట కీవిరోధమే కారణము. మనదేశమున బాల్యవివాహములు సహగమనములు మొదలగునవి ప్రబలుట కీజయచంద్రుని మూర్ఖత్వమే కారణము. వేయేల? మనకుగల స్వాతంత్ర్యముల నన్నిటి నేటగలిపి యిట్టి యస్వాతంత్ర్యపు బ్రతుకు గలుగ జేసినదీ జయచంద్రునిఁ బట్టిన యసూయయే. పృథ్వీరాజుపై విరోధము నీర్ష్యయు వహింపక తనమూర్ఖపుబట్టును మానియుండిన యెడల మనమిట్టి దురవస్థకు వచ్చియుండము. పూజనీయమై మునిజన సేవ్యమానమై విదేశీయ గణ్యమై ధనధాన్యరాసుల కాగారమై మహోన్నత పదవి యందుండిన నీయార్యావర్తము భ్రష్టముగావించి వదలిన మూఢుడీ జయచంద్రుడేయని నొక్కి వక్కాణింపనగును. పై ప్రకరణమున సౌధోపరితలంబున విహారించి గృహారామమున కేగఁదలచిన కన్యక

యీ జయచంద్రుని కూతురు. ఈమెయే మన కథానాయిక యగు "సంయుక్త" అట్లిరువురు కన్నియలు గృహారామమున కేగ వెడలి యంతస్థునుండి సంయుక్త శయనమందిరములోనికి దిగిరి. ఈ గది విశాలమై చదరముగ నుండెను. ఆ భాగమునం దెల్ల పట్టుతానులతో చాందిసీ యమర్పబడి యుండెను. క్రింద దలవరుసగ స్థాపించబడిన పటికంపురాలపై ముఖ్మల్ మెత్త పరువబడి యుండెను. చాందిసీకి మూరెడు క్రిందుగ జిత్ర విచిత్రములగు గులోబులు, పెద్దపెద్ద సాదరసపుబుడ్లు, మెఱపు దీపములుంచుట కనువగు నద్దపు గిన్నెలు వ్రేలాడుచుండెను. గోడలలోపలి భాగమంతయు నిర్మలమగు నద్దముల కూర్పుగలిగి యుండెను, ఇవిగాక నానాదేశముల చిత్రపటముల నెక్కడక్కడ వ్రేలాడ దీసియుంచిరి. మెత్తపై స్వదేశ పరదేశ నిర్మితములగు చలువరాల కుర్చీలు వట్రువబల్లలు, సోఫాలనేకములు అలంకరింపబడియుండెను. మందిరము నడిమి భాగమునం దూగుటుయ్యేలలును, వానిమధ్య హంసతూలికా తల్పమును నుండెను. ఈ ప్రాసాదము నాల్గువైపుల విశాలములగు కవాటములు గలిగి యుండెను. కవాటములనుండి బయటికేగ పిట్టగోడలచే నావృతమైన గొప్ప హర్మ్యపరితలము గన్పించును. అందు బారులుగ దీర్చబడిన పలురకముల పూలచెట్ల తొట్లును వానిమధ్య భాగమున దీవెలతో దట్టముగ నల్లుకొనిపోయి లతాగృహమువలె నుండు చలువ పందిరియుం జూపరుల కాహ్లాదము గొలుపుచుండును. వారిరువురు గొంతవడి చలువ పందిరివద్దం దిరిగి

యక్కడనుండి క్రింది యంతస్థునకు దిగసాగిరి. ఈ క్రింది నికేతనము సంయుక్త ధరించునట్టి యమూల్యములగు వస్త్రాభరణ మందసములు గలిగి పై ప్రాసాదమున కెంతమాత్రము దీసిపోవకుండెను. అందుఁ బ్రవేశింపకయే వారిద్దఱు దానికింది యంతస్థునకు దిగనారంభించిరి. ఇది సంయుక్త దేహపరిశ్రమఁ జేయునట్టిగది. ఎల్లప్పుడు ధరించునట్టి వస్త్రములుగాక యస్త్రవిద్య నలవరచుకొను తరి ప్రత్యేకముగ దాల్చునట్టి యుడుపులనేకము లక్కడక్కడ వ్రేలాడు చుండెను. గోడలకొక వైపునఁ దళతళలాడు గత్తులును మఱియొక వైపున బందూకులు మొదలగునవి తగిలించి యుంచిరి. మొదట బేర్కొన్న ప్రాసాదమునకుంబలె దీని ముందు నొక విశాలమగు బహిరంగ ప్రదేశము గలదు. సంయుక్త దన చెలితో నందుఁ బ్రవేశించి వయ్యాళికేగునప్పుడు మామూలుగ ధరించునట్టి చేతికత్తినొక దానిఁగైకొని క్రింద యంతస్థునకు దిగసాగెను. ఈ క్రింది యంతస్థు సంయుక్త విద్యాభ్యాస మొనరించుకొను హర్మ్యము. వరుసలుగ దీర్పబడి బీరువాలు లెక్కింపనలవికాని గ్రంథరాజములఁ గూడుకొని యుండెను. సంయుక్త పుస్తకాగారముఁ బ్రవేశింపకయే దాని క్రింది యంతస్థునకు దిగి యట నిద్రాపరవశలై యున్న దాసీనికరంబుల కెఱుకరాకుండ మెల్లన నడుగులిడుచు గ్రిందికిదిగి యటనుండి తోటలోనికిఁ బోవు తలుపు దెఱచుకొని వనములోని కేగి విరియఁబూచిన వెన్నెలలో మఱింత మనోహరములుగ నున్న బొండుమల్లియల విలా

సంబున కానందమందుచు నటకుఁ గొంచెము దూరముననున్న మాధవీలతా మంటపములోని కేగి యక్కడ నుండి వెడలి యుత్తరపు దిశనున్న లవలీలతా మంటపము ప్రవేశించి యా చేరువనున్న కప్పురంపు దిన్నెల యామోదమున కామోద మందుచు పిమ్మట ప్రాగ్దిశయందలి నవమల్లికా లతా మంటపము జేరి యా ప్రాంతములనున్న సంపెంగ వనమునుండి వచ్చు కమ్మతావులకు సమ్మోదమంది యావలఁగడచి చలువరాలచే నిర్మింపబడి నిండు వెన్నెలలో నిగనిగలాడుచున్న కేళాకూళిం జేరి జలయంత్రముల విడువ నించుకసేపటికి నీరునిండి వెల్లువయై పార దొడగెను. కొంతతడవు దానిగట్టుపై గూరుచుండి మృగములున్న వైపునకేగఁ దరలిరి. ఈ మృగశాల తోటయం దుత్తరమున నున్నది. తూర్పువైపు గోడనుండి పడమటికడ్డముగ వలయొకటి గట్టఁబడి యుండును. వలవాటి లోపలికిఁబోవ వరుసలుదీరియున్న శాలలనేకములు కాన్పించును. అందు మొదటి వరుసయందు సింహవ్యాఘ్రాది జంతువులును, రెండవవరుసయందు బలురకముల కోతిజాతులును, వాటికావల నానావిధ పక్షులును, తదనంతర మనేక సర్పజాతులును వేరు వేరు శాలలయందుంచబడి యుండెను. ఇందు ప్రతిశాల కెదుట నంతఃపురస్త్రీలు గూరుచుండి జంతువుల చేష్టలు వీక్షించుటకై మంటపములు కట్టబడియున్నవి. ప్రతిమంటపములో దూగుటుయ్యేలలు, సోఫాలమర్చబడి యుండెను. తోటయందన్ని భాగములను మంటపములందును జంద్రకాంతులఁ గ్రిందుపఱుప

ఏడవ ప్రకరణము

జాలు విద్యుద్దీపములు పెట్టుటకనువగు సన్నని గొట్టము లడు గడుగున బెట్టబడియున్నవి. వెన్నెల దినములలో మంటపము లందలి దీపముల మాత్రమే వెలిగించుచుందురు. మఱియు నా యావరణమందు నాలుగువైపుల స్ఫటికశిలా వినిర్మితములగు కేళాకూళులు గలవు. ఇవి చిన్న చిన్న సోపానముల నొప్పి పూలవృక్షముల తొట్లచే గడు మనోహరముగ నుండును. ఈ నాల్గింటిలోపల దూర్పుప్రక్క నున్నది దట్టముగ దీగెలతో నల్లు కొని మనుష్యులు దాగియున్నను నగుపడకుండ జేయుచుండును. అట్టి యావరణమం దా యిరువురు గన్నియలు ప్రవేశించి మొదటిశాలల వరుసనాటి రెండవ శ్రేణియందలి కోతుల చేష్టల దర్శింపఁగోరి యొక మండపమునజేరి యొక సోఫాపై నాసీనులై వాటిలోఁ జమత్కారముగ ముచ్చటించుచు నాడుకొనుచుండిరి. ఆ తరుణమున దీర్ఘకాయుండగు నల్లని మానవుడొకడు పుట్టి గోచిని బెట్టుకొని శరీరమునిండ యాముదము కారుచుండఁ దీక్షణమగు మూరెడుపొడుగు గుదియ నొకదానిని చేతబట్టుకొని చూచువారలకు బ్రత్యక్ష యముఁడోయను భయము గలిగించుచు దూరుపు ప్రక్కనున్న కేళాకూళి మాటునకేగెను. తన యాకార వేషములతోఁ దులదూగగల మఱియొకని నటఁ గలసికొని యా మనుజుఁ డిట్లు మాటలాడసాగెను.

మొదటివాడు : అరే! వచ్చినటున్నదే?

ద్వితీయుడు : ఆఁ! ఇన్ని దినములకు మన కష్టము లీడేరు సమయము వచ్చినది.

ప్రథముడు : అందులో నెవతె రాజుకూతురు ?

ద్వితీయుడు : అదియేమో నాకు తెలియదు.

ప్రథ : మఱేమి చేయుదము ?

ద్వితీ : వారి మాటలవలనఁ గనుగొందము. నీ వించుక తాళి యుండుము.

అనవాఁడేమియుఁ బలుకక నిలచియుండెను. అత్తరి సంయుక్త వదనమించుక వాడియుండుట దీపముల వెలుతురున గనుగొని మంజరి యిట్లనియె.

మంజరి : నెచ్చెలీ ! ఇప్పటికి రెండు గంటలు కావచ్చినవి. నీ కింకను నిద్రవచ్చుటలేదా ? నిద్రలేమి దేహమున కెట్టి యనారోగ్యము కలుగునో యెఱుగవా ? సకలమెఱిగిన విద్యావతివి. రాకొమారితవు నీవే యిట్లొనరించుచున్న నిఁక మా బోంట్లకు బుద్ధులు గఱపువారెవరు ?

అన నదివరకె కొంచెము నిద్రవచ్చుచుండుట వలన మబ్బుమాటలతో సంయుక్త "చెలీ ! ఈ దినమున నాకేమో యారాటముగ నున్నదే. నా కోర్కె నెరవేర్చుదునని వచించి పోయిన నా గురువుగారి వార్త యించుకైనఁ దెలియలేదుగదా ? అందుచే మఱింత పరితాపము కలుగుచున్నద" ని వచింపుచు నట్లే సోఫాపై బరుండి నిదురవోయెను. మంజరియు వనవిహార ముచే బడలిక జెంది నిద్రించిన సంయుక్త నప్పుడే మేల్కొలు

పుట కిచ్చగింపక యొక గడియవెనుక మేల్కొల్పెదనని యను కొనుచు నట్లే తాను నిదుర వోయెను. ఇక్కడ వీరిట్లు నిద్రించుట గాంచి దాగియున్న యిరువురు నిశ్శబ్దముగ నీమంట పములోని కేతెంచి వారల మాటలవలన రాకుమారికం గుర్తిడు కొని యుండిరిగాన నామె పరుండియున్న సోఫానెత్తుకొని తా మదివఱకె తెఱచియుంచుకొన్న ద్వారములదాటి తమ దారిం బోయిరి.

ఎనిమిదవ ప్రకరణము

అంతఁ దెల్లవారుజామున నాలుగు గంట లగుటయు నిదురఁ జెందియున్న సింగములు లేచి మందబుద్ధులగునో ద్వారపాలకులారా! జయచంద్రునకు బ్రాణసమానురాలగు సంయుక్తను దస్కరు లెత్తుకొని పోవుచుండ నజాగ్రతతో నిదురించు చుంటిరి గాన మిమ్మందఱ నిప్పుడే మ్రింగివై చెదము చూడుండని హుంకారములు సలుపుచున్న వోయన నొక్కపెట్టున భయంకరముగ గర్జింపసాగెను. అత్తరి నాగర్జనముల కులిక్కిపడి లేచి మంజరి తన కట్టెదుట సంయుక్తను గానక సంభ్రమమునంది పేరులుపెట్టి పిలచియు బ్రత్యుత్తరము గానకొకవేళ తననిద్రా భంగము సేయుట కిచ్ఛగింపక వేరొక చోటికేగినదేమో యని మృగశాల లన్నింట వెతకి యెచటనుం గానక దిగులొందుచు ద్వరితగతి నారామము బ్రవేశించి నల్గడలఁ బరికించి యెందును

బొడగానరామి భయార్తయగుచు నేమియుం దోచక బిరబిర మేడనెక్కి ప్రతియంతస్థు నందును రోయుచు శయనమందిరము జేరి యచ్చోటను గానరానందున బొంగి వచ్చుచున్న దుఃఖ భారమున మొదలునఱికిన తరువువలె నిలువున నేలం గూలి "హా! ప్రాణసఖీ! నన్నొంటి దానింజేసి నీ వెచటికేగితివి? మనకు శరీరములు వేరైనను ప్రాణ మొక్కటియేయని యిదివఱ కనేక మారులు వచించి యుంటివే. అయ్యో! నగము ప్రాణ ముతోంబోవ నీకు మనసెట్లువచ్చెను. ఈ దుర్వార్త నీవారల కేమని వచింపుదు? ప్రాతఃకాల మగునప్పటికి నీ తల్లిదండ్రులు వచ్చి సంయుక్త యెక్కడని యడుగ నేమని చెప్పుదును? కట్టా! సంయుక్తను నా పొట్టను వైచుకొంటినని వచింపుదునా! నా పై నింత కాఠిన్యమేల పూనితివి. నీ సౌఖ్యమున కాశించియేగదా! నీవు రమ్మనిన చోటకెల్ల వచ్చుచుంటిని. ఇయ్యెడనన్ను వెంటం గొనిపోయిన నీయుద్దేశమునకుం బ్రతిబంధక మగుదునని వదలి పోయితివా? హా! ఇంకెందు బోవుదాన" నని బిగ్గరగ నేడ్చిన వారు వీరు లేచివచ్చెదరను భయమున లోలోపలనే కృశింపుచు సముద్ర తరంగములవలె పొర్లి పొర్లి వచ్చుచున్న దుఃఖమున నేమిసేయుటకు దోపక మరల నారామము ప్రవేశించి వెదకిన చోటే వెదకుచు బిచ్చియెత్తిన దానివలె వనమంతట గలయం బరికించి మితిమీరిన శోకమున నటనుండ మనసొప్పక "హా! నా ప్రాణపదమగు సంయుక్త నెడబాసి నేనేల యొంటరిగ నుండవలయును. నా నెయ్యంపుంజెలి యెక్కడనో యే యిడు

మలో పడుచుండ నేనింట సౌఖ్యముగ నుండ గలుగుదునా? నేనును దదన్వేషణార్థ మెచటికైనఁ బోయెదగాక యని దృఢ చిత్తయై తత్క్షణంబ యాయుధాగారమున కేగి యటఁగల కొన్ని యుడుపులతోఁ బురుషవేషము వేసికొని లోపల నడుమున రెండు కత్తులఁ బదిలపఱచుకొని కావలివార లెవరును లేపక మున్నె యారామద్వారములన్నియుఁ గడచి చింతాసాగరమున మునిగి తేలుచు నెక్కడికో పోయెను. అంతఁ గొంతవడికిఁ బక్షుల కలకలారావములు మిన్నుముట్టఁ జల్లని ప్రభాతవాయువులు మెల్లనవీవఁ దొడఁగెను. ముందు జరగఁబోవు రణమునం దిస్లే రక్తసిక్తములగునని సూచించుభంగిఁ దూర్పుదిక్కునందలి యరుణ మరీచులు కన్యాకుబ్జ నగర ప్రాసాద తలముల పైఁ బ్రసరించు చుండెను. కావలివారెల్లరుఁ దమ్మునావేశించియున్న నిద్రా పిశాచముల నతికష్టముమీద వదలించుకొని ఖడ్గపాణులై జాగరూకత తోడ ద్వారముల గాచుచుండిరి, కాని రాత్రిజాము పరుండ బోవునపుడు మూసిన ద్వారము లిపుడు తెఱువబడిఁ యుండుటకేమి హేతువోయని యొక్కరైనఁ దలపడయ్యెను. అత్తరిఁ జెలికత్తెలెల్లరు మేల్కని సంయుక్త శయనమందిరములోనికేగి యామెఁ గానక మంజిరియు లేకుండుట వలన నిరువురు దమకన్న ముందుగాలేచి ప్రాతఃకాల వనవిహారమున కేగి యుందురను తలఁపున వారిఁగలిసికొనుటకై క్రిందికి వచ్చి తోటయందు బ్రవేశించి యన్నిమూలల వెదకి వారిఁ బొడగానక ద్వారములకడకేగి "ఓరీ! మంజరీ సంయుక్త

లెక్కడికైనఁ బోవుట చూచితిరా ?" యని యచటి కావలి వారల నడుగ "అమ్మలారా ! రాత్రియంతయు నిదేప్రకారము గాచుకొనియున్నాము. మాకెవ్వరు గాన్పించలేదని" వచింప నందఱు సంభ్రమాక్రాంత హృదయులై వేవేగ నంతఃపురమున కేగి రాణికాసమాచార మెఱింగించిరి ఆమెయుఁ బల్లదమంచ లేచిపోయి జయచంద్రునకు విన్నవింప భయాకులుఁడై యేమి చేయుటకును గాలుసేతులాడక కోట నాల్గుమూలల వెదకించియు గార్యముగానక భటులఁ గొంపఱ నన్నికడల పురము లోపల వెలుపల రోయఁబంచి యాందోళనమున నుండెను. రాణివాస మంతయు నల్లకల్లోల మగుచుండెను. ఈ సమాచార మప్పుడే నగరమంతట వ్యాపింపఁ బౌరజనంబు లెల్లరును విచారపడ సాగిరి. పట్టణమందలి జనంబు లెల్లరు నామె సుగుణములకును, విద్యకును, జక్కఁదనమునకును సాహసమని వేనోళ్ళ శ్లాఘింపు చుందురు. మఱియుఁ గాన్యకుబ్జమున రూపొందివెలసిన లక్ష్మి యని భావించుచుందురు. పౌరులెల్లరు దమ స్వంతబిడ్డలు పోయి నట్లు విలపింపసాగిరి. ఇక రాణియొక్క యవస్థ నేమని చెప్ప నగు ! జయచంద్రు డించుక ధైర్యవంతు డగుటచే మంజరియు లేనందున వారిద్దరు గలిసి యెక్కడికో పోయియుందురనియు, నిరువురు గలసియున్నంతవరకు వారి కేయిక్కట్టులు సంభవింప వనియు నెంచుకొనుచుఁ గంటికి మంటికి నేకధారగా విలపించు చున్న రాణినోదార్చి కొలువు కూటమునకేగి చారు లనేకుల నన్నిదిక్కుల వెతకఁబంపి పురమునం దంతట సంయుక్తను

గొనితెచ్చువారికి బహుమానము లియ్యఁబడునని చాటింపించెను. ఆ చాటింపు విని పలువురు బీదలు నగరమువెడలి యనేక గ్రామములు వెతకి యెచ్చోటనుం గానక తిరిగి వచ్చుచుండిరి. మఱికొందఱు రాకొమారికను గనుఁగొనకేల మరలిపోవలయునని పట్టుపట్టి మఱింత దూరదేశముల కేగుచుండిరి. రాణివాస మిట్టి దురవస్థనుండ నైదురాత్రులు గడచెను. ఒక్కరును సంయుక్త వార్తదేరైరి. అనుదినమునుఁ జూడనిదే ప్రాణముల నిలుపనోపనిరాణి తన ముద్దుకూతురు శోకడవలన మంచముపట్టి నిద్రాహారములుమాని యహోరాత్రము లొక్కతీరున విలపించుచుండెను. "హా! కుమారీ! నవశిరీష కుసుమకోమలాంగి వగు నీవెక్కడ నున్నావు? నిర్దయులారా! నాతో నొకమాటైనను వచింప కెచ్చటి కేగితివి? కట్టా! నవమాసములు మోచి, కని, యింతపెద్దదాని గావించినందులకుఁ దుదకిదియా తల్లియెడ గనఁబఱచు కృతజ్ఞత. అయ్యో! పున్నమచందురుబోలు నీ ముద్దుమోమింకెన్నడు కాంచగలను? హా! నా దౌర్భాగ్యము. నా ముద్దుకూన నెడబాసి నేనెట్లు ప్రాణముల భరింపగలను." అని గోలుగోలున పలవింపుచుండ నెల్లరుఁ జెంతఁజేరి యోదార్చుచుండిరి. జయచంద్రుడును బుత్రికావార్త తెలియనందున గొలువు కూటమున కేగుటమాని రాచకార్యము లన్నియుఁ జక్కబఱుప మంత్రి కాజ్ఞాపించి తా నంతఃపురంబువదలక చింతాసాగరమున మునిఁగి కూతురు సమాచార మెవరు కొనితెచ్చెదరా యని దినములు లెక్కపెట్టుకొనుచుఁ గాలము గడుపుచుండెను.

తొమ్మిదవ ప్రకరణము

మూడవ ప్రకరణమున జేర్కొనిన మధురాపట్టణపు దిప్ప మీఁది కాళికా నిలయమునకు మఱియొక పర్యాయము మంచి దినములు గలుగుట సంభవించెను. అప్పటివార లంద అమా వాస్య పదిదినములున్న దనగనే గుడిని బాగుపఱచ నారం భించిరి. ప్రాకారపు గోడలకు, గర్భగుడి శిఖరమునకు సున్నము వైచి వాటిపై భూతులు ముక్కులు పోయియున్న బొమ్మలఁ జక్కపఱచి లోపలనున్న స్తంభముల కన్నింటికి రంగులు వైచి యుంచిరి. గోడలమీద జూచువారలు గుండెపగిలి చచ్చునంతటి భయంకరములగు బొమ్మల లిఖించుటయేగాక యట్టివే పటముల నందందు వ్రేలాడగట్టిరి. ఆవరణమందు దుబ్బువలెఁ బెరిగి యున్న గడ్డినంతయు దోకి శుభ్రము చేసిరి. గజనీమహమ్మదుచే నవయవ విహీనగఁ జేయఁబడిన కారణమునఁ గాళోలు స్వశరీర

మైనను కదలఁ బఱచుకొను శక్తిలేకయున్న దేవీ విగ్రహమునకు భక్తులందఱు మీఁదబడియున్న నెలుకపెంటలను దుమ్మును జోఁడుడిచి సీకాయరసముతో మడ్డినంతయుఁ గడిగి వెండి కన్నులు మొదలగువాని నాయాచోటుల నలంకరించి తమ కోరికల ఫలింపఁ జేయునని తలచుచుండిరి. గాని యింత శక్తి విహీనమగు రాతివిగ్రహము మన వాంఛితముల నెట్లు నెరవేర్చునని యొక్కఁడును తలపఁడయ్యెను. అంతకు మును పు మడ్డి పట్టియుండుట వలన నెటులున్నను కండ్లు మొదలగునవి చక్కఁగాఁదోఁచి యలంకరించిన పిమ్మట మాత్రము చూచిన వెంటనే వాంతులుపుట్టి చచ్చునంతటి భయము గొల్పుచుండెను. ఆముదముచే నంగుళమెత్తు మడ్డిపట్టియున్న దీపపు సెమ్మెలను ప్రమిదెలను బ్రయాసపడి తోమి గుడిలోపల వెలుపలనున్న గూండ్లయందును గుడినుండి క్రిందివరకున్న మెట్లకిరుపార్శ్వము లందలి పిట్టగోడలమీదను బెట్టియుంచిరి. మఱికొన్ని యగండముల నాలయములోపల శక్తియెదుట వ్రేలాడఁ దీసియుంచిరి. ఖడ్గముల సానబెట్టించి లోపల నొకగదియందు వ్రేలాడఁగట్టిరి. ఇంతలో నమవసయువచ్చెను. ఆనాఁడుబాలగోపాల మభ్యంగన స్నానము లాచరించి నూత్న వసనధారణులై యుపవాసము నుండి సూర్యుఁడెప్పుడు గ్రుంకునాయని వేచియుండిరి. ఆనాఁడు మిట్టమధ్యాహ్నమందొక పెద్ద సభగావించిరి. ఆసభయందు జారుఁడును, చోరుఁడును, విద్యావిహీనుండును, మూర్ఖాగ్రేసరుఁడును నగు వారి పురోహితుఁడు దేవి నిక్కముగఁ బ్రత్యక్ష

యగునని తలఁచి తత్ప్రసాదంబు దానొక్కఁడే పొందఁగోరు వాంఛను లేచి యిట్లని వచింపసాగెను.

"సభికులారా! మీరందఱు శ్రద్ధతో నే వచించు వాక్యముల వినుడు. మనతర మందిదివర కెన్నఁడు నొసగఁనట్టి నరబలి యీ దినమున నియ్యఁబోవు చున్నాము. అందు సాధారణపు మానవుఁడు గాడు. సమస్త విద్యా సంపన్నురాలును సౌందర్య వతియునగు రాజకూతురై యున్నది, అట్టియెడ మనమంద అము గుమిగూడిన నాలయమున మిక్కుటమగు నల్లరియగును. అదియునుంగాక రాత్రి నా కలయందు దేవి ప్రసన్నయై "నాకు బలి యిచ్చునపుడు నల్గురు మనుజులు దప్ప నెక్కువ యుండ గూడదు. అట్లున్న యెడల నా కన్యకను వదలి మిమ్ములనే మ్రింగెద" నని వచించినది. కాన మీరందఱు గొండ యడుగు భాగమందే యుండుఁడు, దేవి ప్రత్యక్షయైన వెంటనే యామె యనుజ్ఞఁ గొని మిమ్మందఱ బిలుపించెదను." అని నమ్మిక కలుగునట్లు వచింప "నెద్దు యీనినదన్న దూడను గట్టివేయు" మను నంతటి బుద్ధిశాలులగు నా మూఢు లందఱు వల్లెయని యతని వాక్యములకు సమ్మతించిరి. అంత గొంతవడికి సభ ముగింపుచేసి యెవరిండ్లకు వారు పోయిరి. సభ ముగియునప్ప టికి నాలుగు గంటలయ్యెను. తరువాత గొందఱు పెద్దమను ష్యులు లెక్కలేక మధ్యభాండముల మోయించుకొని కొండమీది కేగి కొన్నింటి దేవి గుడియందుఁ బెట్టించి కొన్నింటి రాత్రికి దాము నిలువఁదలచుఁ కొన్న స్థలమునఁ బదిలము సేయించి

పరిచారకుల కొందఱ నటగావలి యుంచి గృహములకు మరలి వచ్చిరి. అనంతర మీ దారుణ కృత్యములఁ జూడ నోపక కనుదొరంగి పోయెనో యన రవి పడమటి సముద్రమునఁ గ్రుంకెను. బాగుగఁ జీకటి పడిన వెంటనే నౌకరులేగి దీపముల వెలిగించి వచ్చిరి. రాత్రిఁ దొమ్మిదిగంట లగుడు మఠస్థులెల్లరు పురోహితుని యింటిదగ్గరఁ జేరిరి. నలుగురు మనుష్యులు లోనికేగి యొకగది తలుపుదీయ దానిలో నొండు దివ్యమంగళ విగ్రహము రూపముదాల్చిన వగపునుంబోలె నేలకంటుకొని పడియుండెను. వా రామెను బైటికి రమ్మని యాజ్ఞాపింప నాహారము లేకపోవుట వలనఁ గాకపోయినను మితిలేని శోకభారమున లేవనోప కట్లే పడియుండ నామెం గొనివచ్చుటకు వ్యాఘ్రముల వంటి నల్గురు స్త్రీలను బంపిరి. వారుపోయి యా కన్యనులేపి చేతులతో నెత్తుకొనివచ్చి బయట సిద్ధముగనున్న నొక పల్లకి యందు గూరుచుండ బెట్టిరి. చెవులు బ్రద్దలగునట్లు ఢంకా మొదలగు భయంకర వాద్యములు తమభీకర ధ్వానములచే దిశల గలఁగుండు పడఁజేయుచుండ మేళ తాళములతోఁ బల్లకినెత్తుకొని యందఱును గుట్టవైపునకు బయలుదేరిరి. పాపమా సవారి యందున్న కన్యక కెట్టిగతి పట్టెనో యోచింపుఁడు, తల్లి దండ్రులు బంధువులు దోడుకత్తెలు మొదలగువారు బలసిరా వివాహోచిత వేషమున శుభ వాద్యములతో నూరేగదగు నాకన్యక దుర్మార్గులగుఁ బాషండులు వెంటరా మరణసూచక వేషముతో భయంకర వాద్యములు మున్నుముట్ట నూరేగవలసి వచ్చెఁగదా

దీని కంతయు సత్య విద్యావిహీనతయే కారణము. విద్య నెఱుంగని కతమున నీ మతస్థులందఱు దమపురోహితు లెట్లుచెప్పిన నట్లు నడచుకొందురు. అట్లు కొండయడుగు భాగముఁ జేరిన పిదపఁ బైకేగ నేర్పఱిచిన నలువురు పల్లకిబోయలు దప్పఁ దక్కినవార లక్కడే నిలచిపోయిరి. పురోహితుఁ డాదిగాఁగల నలువురు పల్లకిని గుడిలోనికిఁ బట్టించుకొనిపోయి శక్తియెదుట బెట్టించి బోయల వెళ్లఁడన వారలును నట్లే వెడలి పోయిరి. అంత నా కన్నియపైనున్న ముసుగుఁ దీసివైచుట తోడనే యెదుటనున్న భయంకరమగు శక్తిని జూచి భీతచిత్తయై మూర్ఛిల్లి లేచి తన దురవస్థం దలఁచుకొని యణంచుకొన్నను దాగక తెర తెరయై వచ్చుచున్న శోకమున నిట్లు విలపింప సాగెను. "దైవమా! నేను నీయెడఁ గావించిన యపరాధ మేమి? నిర్హేతుకంబుగ నా కిట్టివ్యధ నేలఁదెచ్చి పెట్టితివి? కలనైన నిట్టి దుర్మరణంబు నొందుదునని తలంచితినా? హా! తలిదండ్రులారా! నావంటి నిర్భాగ్యురాలి మీ రేలఁ గాంచితిరి. మిమ్ము దరిలేని శోక సాగరంబున ముంచివైచితిఁ గదా! మీరెంత పరితపించు చున్నారో! హా! మంజరీ! నీవంటి ప్రాణ సమానురాలగు సఖి మఱియొకతె దొరకుట దుర్లభము. నీ మాట వినకయే నిట్టి బెట్టిదములకు లోనైతిని. నీవు వచించిన ప్రకారము మందిరంబునఁ బరుండియే యున్న నాకీ ప్రాప్తి గలుగకుండును గదా! నే నెంత విలపించి యేమి ప్రయోజనము. తెగించి పోరాడుదమన్నఁ జేతనొక కత్తియైనను

లేదు. మనోహరా! నీయుత్సంగంబున వసించు భాగ్యము దౌర్భాగ్యురాలనగుట నాకులేకపోయినది. పరమేశ్వర! ఎన్ని జన్మములకైనను నా హృదయనాథుడగు పృధ్వీరాజునే ప్రాణ కాంతునిగా నొనర్పు" మని తనవారి నందఱిఁ దలంచుకొని యొక్కపర్యాయమేడ్చి చేయునదిలేక నిరాధారయై వ్యాఘ్రముల మధ్యఁ జిక్కిన లేడివతువునఁ బడియుండెను. పురోహితుఁ డాదిగాఁగల తక్కిన నలువురు తమతమ పూజాకార్యముల నెరవేర్పఁదొడగిరి. పురోహితుఁ డెఱ్ఱని పుష్పములతోడను, నక్షత్రములతోడను, మంత్రముల జపించుచు విగ్రహమునకుఁ బూజనేయుచుండెను. వేరొకండు రెండుమూడు బిందెల యన్న మును గుమ్మరించిదానిలో నెఱ్ఱని రంగుఁబోసి కలుపుచుండెను. ఇంకొకఁడు శక్తియెదుట నుండు గుండములో హీనవస్తువుల తుచ్ఛములగు మంత్రములఁ బఠింపుచు వ్రేల్చుచుండెను, అంత నర్ధరాత్రము గావచ్చినందునఁ జేయవలసిన కార్యము లన్నియు జేసి యిరువురా కన్నియను దేవియెదుటకుఁ గొనివచ్చి నిలువఁ బెట్టి యొరగిపడకుండఁ బట్టుకొనియుండిరి. నిర్జీవ ప్రతిమవలె నా కన్నియ నిలచియుండెను. ఒకడు శంఖముబూరించుచు గంట వాయించుచుండెను. పురోహితుండతి తీక్షణమగు గత్తినొకదానిం గైకొని మంత్రోచ్చారణము సలుపుచు నామె శిరంబుఁ దెగవ్రేయ సిద్ధమై యుండెను. అట్టి మహోపద్రవమగు సమయంబున తేజశ్శాలియగు యౌవనవంతుఁ డొకఁ డతిత్వరిత గమనంబున గుడితలుపులు గుభాలున నెట్టుకొనివచ్చి తలదెగ వ్రేయుటకు

సిద్ధముగనున్న పురోహితుని హస్తము నున్నదాని నున్నట్లే తునుమాడెను. తోడనే విభ్రాంతుఁడై పురోహితుఁడు నేలగూల సంయుక్తం బట్టుకొని యున్న ఇరువురు వేరొక గదికేగి యాయుధములంగొని యౌవన వంతునిపై దుముక వచ్చుచుండిరి.

ఈ లోపల నావచ్చిన పురుషుండు "సంయుక్తా" యని కేకవైచి తనవద్దనున్న రెండవఖడ్గము నొసఁగెను. వెంటనే సంయుక్త ఖడ్గము నందుకొని యుత్తరప్రత్యుత్తరములకు సమయము లేనందున నా వచ్చిన మనుజుఁ డెవరైనదియు నెఱుఁగక పోయినను తనకు సాహాయ్యమొనర్పఁ జనుదెంచెనని యూహించి తానును బోరాడ సిద్ధమయ్యెను. వామమార్గు లిరువురిపై వారిరువురు లంఘించి యతినిపుణముగ వారిఁ దుదముట్టించిరి. ఈ కల్లోలమంతయుఁ గాంచి శంఖముఁ బూరించ నతడు బిరబిర గ్రిందికి బరువెత్తి యక్కడివారల కీసంగతిఁ దెలియఁబఱుపఁ దత్క్షణంబ వారును హుంకారము లొనర్చుచు బయలుదేరి గుడిఁ బ్రవేశింప గడఁగిరి. ఈలోపల గుడియందలి సంయుక్తా యౌవన వంతులు ద్వారమున కిరుపార్శ్వముల నిలచి వామమార్గుల నావరణము బ్రవేశింపకుండఁ జేయుచుండిరి. అతి ప్రయత్నము మీద గొంతసేపటికి వామమార్గులులోపలం బ్రవేశించి యాయుధములతోఁ గొందఱు దండములతోఁ గొందఱు పోరాడసాగిరి. సంయుక్త యౌవనవంతు లిరువు రతిచమత్కారముగ ననేకులఁ జంపుచుండిరి. దేవి ప్రత్యక్షయై తమకు వరమొసఁగి స్వర్ణ

సౌఖ్యముల నొనగూర్చునని తలఁచియున్న భక్తులకందఱకు సంయుక్తాదేవి ప్రత్యక్షయై యట్టి సౌఖ్యములే యొనగూర్చు చుండెను. ఇట్లు వీరిద్దఱు హస్తలాఘవ మొప్పఁ జిత్ర విచిత్ర ములుగ ఖడ్గములఁ ద్రిప్పుచు శత్రువుల వ్రేటులఁ దప్పించు కొనుచు హోరాహోరిగఁ బోరుచున్న తరుణమున నడిజవ్వన మందున్న రాజపురుషుఁ డొకడు ఖడ్గపాణియై శీఘ్రగమనంబున గొండనెక్కి వచ్చుచు "ఓరీ! బలియొసంగఁ దెచ్చిన కన్యకకు సహాయముగవచ్చిన పురుషునకు గుడిచేతిపై బలమగు గాయము తగులుటచే వామహస్తమున బోరాడుచున్నాడు. ఆ కన్నియయు మిక్కుటముగ నలసియున్నది. కావున మీ రంద ఱుత్సాహమున బోరాడుడు." అను హెచ్చరిక వాక్యములు విని తోడనే రివ్వున బైకెతెంచి యచటనున్న వారినందఱి నొక్కుమ్మడి నఱుక నారంభించెను. రాజపురుషునిధాటి కోర్వజాలక ద్వారము బయట నున్న వామమార్గు లొకఁడు వోయిన త్రోవను మఱియొకఁ డేగక చెల్లాచెదరై పారదొడగిరి. అంత నతఁడావరణమందుఁ బ్రవేశించి రెండుచేతుల రెండుకత్తులఁబూని విశృంఖలలీల శత్రుధ్వంసముఁజేయ నారంభించెను. సంయుక్తా యౌవనవంతు లును దమకు వేరొక సాహాయ్యము దొరికినదని యుత్సాహమున విజృంభించి రిపుశాసన మొనర్చుచుండఁ జేయునదిలేక లోపలి వారునుఁ బిక్కబలిమిఁ జూపి పరువెత్తసాగిరి. అట్లు పరువెత్త తఱిఁ బ్రాకారపు గోడలెక్కి దుముకఁబోయి చీఁకటియగుటచే నొకచోటనుకొని వేఱొకచోటఁబడి యనేకులు ప్రాణముల

వదలుచుండిరి. అంతఁ గొంతవడికిఁ దమ్మెదురించువా రెవరును లేకపోవుటచే సంయుక్తా యౌవనవంతులిద్ద ఱొకచోఁజేరి నిలచి యుండ రాజపురుషుండును జేరి వారిచేఁ బ్రణతులంది యా స్థల మంతయుఁ బీనుగుపెంటలతో భీభత్సముగ నున్నందున వారిని వెంటఁగొని వేరొకచోటికేగి యట యౌవనవంతుని హస్తము నకుఁ జికిత్ససేయ నొక కళేబరముపై బట్టలాగి దానిఁదడిపి బిగించుటకై జలముకొఱకు వెతక నెచ్చోటను గాన్పింపఁ దయ్యెను. అత్తరి సంయుక్త మరల గుడిలోపలికేగి యటఁ బురోహితుఁడు దేవికిఁ బ్రోక్షింపఁ బెట్టుకొనియున్న జల కమండలువును గొనితెచ్చెను. ఆ నీటియందా గుడ్డను దడిపి గాయముపై బిగించికట్టిరి. అనంతర మా రాజపురుషుఁడు వారిద్దఱిం దోడ్కొని కొండదిగి పురమువైపునం గొంత దూర మేగి యట నొక బయలు ప్రదేశమున నిర్మించియున్న డేరాలఁ బ్రవేశించి భటపరీవృతమగు నొక గుడారమున యౌవనవంతు నునిచి నడుమ నిర్మింపబడి యనేకులగు గావలివారలతో గూడు కొనియున్న మఱియొక గుడారమున నా కన్నియం దిగవిడచి వారిద్దఱివద్ద సెలవుగైకొని వెడలిపోయెను.

పదియవ ప్రకరణము

అటులా రాజపురుషుండు దేరాయందు దిగవిడిచి చనుటతోడనే సంయుక్త యట నమర్పఁబడియున్న నొకపాన్పుమీద గూరుచుండి తనకిక్కట్టులు సంభవించుటయు వానినన్నిటిఁ గడచి బయటపడుటయు మొదలుగాఁగల తలంపులు మనస్సునకురాఁ గొంతసేపటి వరకు నేమేమొ యాలోచించుకొనుచు నలసి యున్నది గావునఁ బ్రత్యూషవాయువులు మేనుసోకుచుండ సుమా రైదున్నర గంటవేళ నించుక నిద్రఁగూర్కెను. వెంటనే మంజరి చనుదెంచి తన పార్శ్వమున గూరుచుండినట్లొక కలగని "హా! మంజరీ ఎన్నిదినములకు నిన్నుఁ జూడఁగంటినే" యని పలవరించుచు మంచముపై లేచి కూరుచుండెను. అట్లు లేచి కనులు దెఱచి వీక్షించిన తోడనే యా కన్యకుఁ గలిగిన సంతోషమేమని చెప్పుదును? నిజముగ మంజరివచ్చి తన

కట్టెదుట నొకకుర్చీపై గూరుచుండియే యుండెను. తోడనే సంభ్రమాన్వితయై మంజరిం గౌగలించుకొని యబల కావున నించుక దుఃఖింపసాగెను. మంజరియుఁ గొన్ని యనునయంపు వాక్యంబుల నోదార్పఁ గలఁకదేరి "చెలీ! నీవు నిక్కముగ మంజరివగుదువా? నాకేమియు భ్రాంతిచేకూర లేదుకదా? నీవిక్కడి కెటులేతెంచితి వన సంయుక్తా! నీకింత భ్రమ యేటికి? నేను నిక్కముగ మంజరినే. నేనిక్కడి కెట్లువచ్చిన దియు వచించెద వినుము. ఆనాడు నీవట్లు సోఫాపై నిదురింప గొంతసేపైన వెనుక మేల్కొలిపెదఁగాకని తలచుకొనుచు నేనును నట్లే నిదురించితి. అనంతరము సింహగర్జనమువలన మేల్కని చూడ నీవచ్చోటఁ గాన్పింపవైతివి! వెంటనే వెతక వలసినచోట్ల నెల్లను వెదకి యెక్కడనుఁగానక జీవములపై నాసవదలుకొని దేశములమీద వెడలి నిన్నెట్లయిన గనుఁగొన నిశ్చయించి యాడువేషమునఁ గ్రుమ్మరుట సురక్షితముగాదని పురుషవేషముదాల్చి, సమయముపడినప్పుడు పనికివచ్చునను తలపున రెండు చేతికత్తులఁ బదిలపఱచుకొని యప్పుడే బయలు దేరితిని. అట్లు వెడలి ప్రతిగ్రామమునందు, నడుమఁ దటస్థపడు నరణ్యములందును నెమకుచు నచ్చటచ్చటఁ గొందఱివలనఁ గొన్ని సమాచారంబులఁ దెలియుచు సంచరించుచుంటిని. అట్లు రెండుమూడు దినములు గడచినవెనుక నొక యూరిలో మధురా నగరమునకు జేరువనున్న తిప్పపైని కాళికాళక్తికి సకల కళా పరిపూర్ణయు సుందరాంగియునగు రాచకన్నియ నొకతెను బలి

యిత్తురను సమాచారము విని యట్టి యదృష్ట విహీనయగుకన్య యవతెయై యుండునా యని యనుకొనుచు శక్త్యానుసారము నామెను రక్షించు తలంపున బయలుదేరి యొక్కరీతి నడచుచు నీ సాయంతనముననే యొక పల్లియఁజేరి యక్కడివారల మధురాపురవృత్తాంతము లడుగ నక్కడి కేడుమైళ్ళదూరమున్న దని వక్కాణించిరి. ఆ మాటవిన్న వెంటనే మిక్కుటమగు నాకలియగుచున్నను, నంతవఱకు నడచియున్నందునఁ బాద ములు సత్తువదప్పి యున్నను లక్ష్యముచేయక సాహసమూని రాజమార్గమునంబడి నడచుచువచ్చి యా నగరము తొమ్మిది గంటలకు జేరితిని. అక్కడివార లింతకు మునుపే వామ మార్గులందఱు గొండకేగిరని వచింప దుఃఖార్తనై నా కష్టము ఫలింపదను తలంపున నించుక యోచించి వెంటనే యొక మనుజుడు దారిగనుపరుప గుట్టఁజేరవచ్చితిని. నే దగ్గరకేతెంచి చూచుటతోడనే తిప్పయంతయు దీపాలంకృతమై కడుమనోహర ముగ నుండెను. కొందఱు గుంపుగఁజేరి యక్కడడుగు భాగ మునఁ దప్పద్రాగి గేలింతల గొట్టుచుండిరి. వారేమి చేయుదురో యని దూరమందు నిలచి చూచుచుండ వారి త్రాగుడేమో వారేమో కాని దేవికాని పూజకాని యేమియు గనిపింపవయ్యెను. అంతట పైనొకగుడి దీపాక్రాంతమై యుంటఁ గని యక్కడ నేమిజరుగుచున్నదోయని క్రిందనున్నవారికి గొంచెము దూర ముగ గొండనెక్కి గుడిని సమీపించుచుండ శంఖారావమును, జాగంటల చప్పుడులును నొక్కుమ్మడి వినవచ్చుచుండెను.

గుడిజేరి తలుపులుదగ్గరకు వేసియుండుట గాంచి యించుక దెఱచుకొని వీక్షింతుగదా! ఏమనివచింతు "నాపంచప్రాణములు పైవి పైకెగిరిపోయెను. ప్రకాశమైన యగండము వెలుగున నీవు ధరించియున్న వస్త్రమును గుర్తించితిని. గుర్తించినవెంటనే గుబాలున దలుపులనెట్టుకొని వేరొండాలోచింపక నిన్ను జంప గత్తినెత్తియున్న వానిచేతి నట్లే నఱికితిని. తరువాత జరిగిన సంగతులు నీకును విశదమేగదా" యని వచించిన వెంటనే పులకీకృతాంగయై సంయుక్త తన చెలిలగౌగిలించుకొని "హా! నా ప్రాణపదమా! మృత్యువునోట బడనున్న నన్ను రక్షించిన మహానుభావుండవు నీవేనా? నీయా ఋణము నే నెట్లు దీర్చు కొన గలుగుదు? నీ సాహస ధైర్యములకే నేమినివచించు దానను. ఒక్కనిమిష మాలస్యమైన మనకిట్లు మరలగలిసికొను భాగ్య ముండకపోవుగదా? నీ వంటి బుద్ధిశాలినియగు సఖిం బడసినగదా లోకంబున మనతోడి కాంతలెట్టి యిక్కట్టులనైన దప్పించుకొనగలుగుట" అని యానందపారవశ్యమున మాటలు తడబడ బల్కిన విని "నీ వింతగావచింపనేల? మన మొకరి నొకరు గాపాడుకొనకున్న నేటికి?" అది యటుండనిమ్ము. నీ వెట్టు లీ దుష్టులబారి బడితివో వచింపుమన నా కన్నియ యిట్లనియె. "ఆనాడట్లు నీ కనులయెదుటనే నిద్రించితిగదా. ప్రొద్దుపోయినందునను నాయాసము నొందియున్నందువలనను వెంటనే గాఢముగ నిద్రపట్టెను. అంత నేమిజరిగినదో నాకు దెలియదుకాని మేల్కని చూచునప్పటికి నొక గొప్ప యరణ్య

మధ్యమున పాడుదేరాయందు నల్గురు స్త్రీలనడుమ నుంటిని. విశ్రాంతిగదుర " నేనిక్కడి కెట్లువచ్చితి. మీ రెవ " రని వారి నడుగ నొక్కరును నా మాటకు బ్రత్యుత్తరమీయరైరి. ఎంత పలుకరించినను మాటలాడకున్నతరి బయటికేగుదమని బయలు దేర, నన్ను రానీయక పట్టుకొనిరి.

ఛీ ! పాపినురాలా ! నా తండ్రిగారితోడఁ జెప్పి మిమ్ము శిక్షసేయించెద, ననినను బెదరక నావచనములకుఁ బత్యుత్తర మీయక నేనొనరింపఁ బోవుకార్యములకు మాత్రఁ మాటంక బఱుచుచువచ్చిరి. అత్తరి వారిబెదరించి బయటఁబడుదమని నా ఖడ్గమునకై వెదకికొన నదియెచ్చోటని గాన్పింప దయ్యెను. అంత నేమిసేయుటకును దోచక వారిపైఁగలియఁబడి తప్పించు కొన నెంచియుండ భయంకరాకారులగు నల్గురు మనుష్యులు మఱికొందఱి స్త్రీలవెంటఁ గొనివచ్చి యటనుంచి జాగ్రత్తగ గనిపెట్టి యుండుడని హెచ్చరిక చేసిపోయిరి. నిరాయుధనై ప్రబలమగుఁ నాపదయందుండుటఁ దెలిసికొని నా యుద్యాన వనమున మంజరింగలసి నిదురించితిఁ గదా ! నన్నొంటరిగ నెట్లు కొనివచ్చిరి? ఒకవేళ నాసఖిం ?డదేర్చి తెచ్చిరో లేక నామెయు నావలెనే నిదురింప మోసపుచ్చి తెచ్చిరోయని పలుగతుల నిన్ను నాపితరుల దలఁచికొని యేడ్చి తప్పించుకొని పోవనుపాయము వెదకుచుండ మఱియొకతె కొన్ని యాహారపదార్థములఁ గొని దెచ్చి నా ముందుబెట్టి తినుమనెను. ఆమెయైన నా ప్రశ్నలకు జవాబునిచ్చు నేమోయని యడుగ నన్నిటికిఁ దగిన ప్రత్యుత్తర

మిచ్చినది కాని తా మెవరైనది, నన్నేటి కెక్కడకుఁ గొంపో యినది మొదలగువానికిఁ బ్రత్యుత్తర మీయదయ్యెను. ఈ విధ మంతయుఁ గాంచి నన్నేదో మోసముచేసి, చంపఁ గొనిపోవు చున్నారని దుఃఖార్తనై యెదుటఁ బెట్టిన వానిఁ దాకనందునఁ గొంత సేపటివఱకుంచి పిదప. దీసివైచిరి. తదనంతరము సాయంతరమందును నట్లే తెచ్చి యియ్యనపుడును వానినొల్ల నైతిని. బాగుగఁ జీఁకటి పడినతరువాత నొక పాడుసవారి యందు నన్నుఁ గూర్చుండఁ బెట్టుకొని రాత్రి యంతయు బ్రయా ణము మొనరించి తెల్లవారునప్పటికి మఱియొక గ్రామముఁ జేర్చిరి. అచ్చటి కొకమానవుఁ డరుదెంచి నమ్మకము కల్గునట్లు నాతోడ తాము ఢిల్లీపురవాసులనియు నొక యధికారి యాజ్ఞను జక్రవర్తికి బహుమానముగ నిన్ను గొంపోవు చున్నారనియు వేరొండపకారము నేయుటకుఁ గాదనియు దిగులుమాని యాహా రము భుజించుచుండుమనియు వచించెను. వాఁడు చెప్పిన దానివలన నాకు నమ్మకముఁగలుగక పోయినను నాకలి మిక్కిలి యగుటచే నానాఁడు దెచ్చినయాహార పదార్థముల గొన్ని రుచి చూచితిని. ఇట్లు రాత్రులందుఁ బ్రమాణము సేయుచుఁ దెల్ల వారినతోడనే యొకగ్రామమునం దాగుచు నాలుగైదు దినములకు మధురాపురము సేర్చి యందొక విశాలమగు నింటిలోఁ జీఁకటి గదియందె నన్నుంచిరి. ఆగదిలోనున్న దినములందనేక పురు షులేతెంచి తిరునాళ్ల ప్రజలవలె ననుదినమును నన్నుఁజూచి పోవుచువచ్చిరి. మూఁడు దినములు గడచిన పిమ్మట నాల్గవ

నాఁడెవరు లేని తరుణమున నొకతన్వి నాకడకేతెంచి విచారముతో " అమ్మా ! నీ వెంత దురదృష్టవంతురాలవు. నీ వంటి సౌందర్యవతికిట్టి దుర్మరణంబు గలుగ జేసిన యా పరమేశ్వరు నేమన వలయు ? కటా ! నీ వెటులీ దుష్టులబారిఁ బడితివి ? నిన్ను రేపమావాస్య నా డిక్కడి కించుక దూరమున నున్న కాళికా శక్తికి సమర్పింపఁ గొని చనుదెంచియున్నారు. వీరందఱు నిన్న మాటలాడుకొనుచుండ వింటిని. నీ వాహారమొల్లకుండిన దారిలోనే మృతినొందుదువని యొక దుర్మాత్ము డేతెంచి నీతోఁగొన్ని మాయవాక్యము లాడినాడట. అదంతయు వట్టి యబద్ధము." అయ్యో ! నిన్ను గాంచిన నాకు విచారము గలుగుచున్నదని కన్నులనీరు పెట్టుకొనెను. నేను నించుక దుఃఖించి మరల ధైర్యము దెచ్చుకొని యామెతో " అమ్మా ! నీవు నా పుణ్యవశంబున లభించినావు. నేనొకటి వచించెద. అట్లు కావించితివా ధన్యురాల నగుదును. నాకుఁ జిన్నతనము నుండియుఁ గత్తిసాము నందలవాటుగలదు. ఎటులైన నొక ఖడ్గమును సంపాదించి తెచ్చియిచ్చితివా వీరందఱిపైఁ దిరుగబడి తప్పించుకొని యైనఁబోయెద, లేనిచోఁ బోరాటమున ప్రాణముల వీడెద. నాకీదుర్మరణము మాత్రము తప్పిపోవును " అన వల్లెయని యా కాంత వెడలిపోయెను, కాని మరల నింతవఱకును నాకంటికిఁ గానుపించలేదు. ఆమె వెడలిపోవుటయే తడవుగ మఱికొందఱు నాదగ్గరకు వచ్చిరి. ఆమెకొఱకయి కొంత సేపటి వఱకు నిరీక్షించుచుండి యెంత సేపటికి రానందున మాసంభాషణ

మెవ్వరోవిని మరల నావద్దకు రానీకుండ నామెను బంధించిరో లేక యిట్టి కుతంత్రతలఁ బన్నినందులకు వధించిరో యని సాహాయ్య మెనరించు వారెవరును లేకుండుటవలన దుఃఖ సాగరమున మునిగితేలుచు బడియుంటిని. అనంతరము గడచిన రాత్రి నను బల్లకియందుఁ గూర్చుండబెట్టుకొని గుడియందు జేర్చిరి. గుడిలోవారు చేయఁగడిగిన కార్యముల వీక్షింపనోపక స్మృతిదప్పి పడిపోతిని. తరువాత వేరేమికావించినదియు నాకు తెలియదు. కొంతసేపటికి గంభీరారావమొండు నాచెవులంబడఁ గన్నులు విచ్చితిని. అప్పుడే నీవు నాచేతికి ఖడ్గమెసంగితివి. పిదప జరిగిన దంతయు నీకు దెలిపియే యున్నదికదా. అని చెప్పి పరస్పరా శ్లేషణంబు లొనర్చుకొనుచు, చెప్పిన దానిని మరల చెప్పుకొనుచు దమకట్టి ఇక్కట్టుల గలుగజేసిన విధిని దూరుచు సంభ్రమాన్వితయై మంజరీ సంయుక్తలు తమ్మునిక్కడకు జేర్చిన రాజపురుషుడెవరా యని యతనిఁగూర్చి ముచ్చటించుకొనుచుండిరి.

పదునొకండవ ప్రకరణము

వారిరువురట్లు మాట్లాడు కొనుచుండ బాగుగ దెల్లవారి ప్రొద్దెక్కి వచ్చుచుండెను. అత్తరి దాసీనికరంబులు సంయుక్త కూరుచున్న గదిలోనికివచ్చి "అమ్మా! ఏమి సెల" వని ప్రతివారు నడుగ సాగిరి. అప్పుడీ క్రింది సంభాషణ జరిగెను.

సంయుక్త : మీరెవ్వరు?

దాసీ : మీ కుపచారము లొనర్ప నియమింపబడిన దాసీలము.

సంయుక్త : ఎవరియుత్తరువు ప్రకార మిట్లేతెంచితిరి?

దాసీ : మా రాజుగారి యానతివడువున.

సం : మీ రాజుగారెవరు?

దాసీ : రాత్రి మిమ్ముఁ దోడ్కొనివచ్చినవారు.

సం : ఆయన యే దేశపురాజు? ఇప్పుడెచ్చట నున్నారు.

దాసీ : ఆ సంగతులన్నియు వచించుటకు మా కధికారములేదు.

కానిండు మీ కేమిచేయవలయునో తెలుపుడని సంయుక్త యాజ్ఞాపించినట్లు సమస్త కృత్యముల నెరవేర్చు చుండిరి. సంయుక్త యుత్కంఠంతో నా రాత్రి సహాయపడిన మహాత్ముని పేరు తెలియకపోయెనని విచారమున రెండురాత్రులు గడపెను. అంత మూడవనాడు కంచుకి యొకండరుదెంచి "అమ్మా! మీరు రేపు మీ నగరమున కేగవలయుఁ గాన ప్రయాణమున కాయత్తమై యుండు" డన "మీ రాజువా రెక్కడ? ఆయనను సందర్శింపక మే మెట్లు పోవఁగల" మని మంజరీ సంయుక్తలు పల్కిరి. అందులకు గంచుకి "అమ్మా! మా రాజుగారు వేరొండవసరమగు పనిమీద బోవలసి మమ్మందఱ నిక్కడ నియోగించి రెండుమూడు దినములు గడచినవెనుక మిమ్ము కన్యాకుబ్జమునఁ జేర్ప నాజ్ఞాపించి వారప్పుడే వెడలినారు." ఇక మాకు వారి దర్శనమగుట దుర్లభము. కావున బ్రయాణమగుదని తెలుప నిరుత్సాహులై మమ్ము విపత్తునుండి రక్షించిన మహాను భావుని గాంచు భాగ్యము లేకపోయెనే యని చింతించుచు బ్రయాణమున కటులేయని సమ్మతించిరి. అంత మరునాడు ప్రయాణము నిశ్చయించినందున కొన్నిదినములవరకు సరిపోవు నాహార సామగ్రుల బండ్లపై నెక్కించి రాణివాసపు దాసీలకు గాను మఱికొన్ని బండ్లు సన్నాహపఱచి నౌకరులు సమస్తము సిద్ధముచేసి యుంచిరి. ఆ మరునాఁ డందఱు భోజనముచేసి సాయంతనము మూడు గంటలకు బయలుదేరుద మనుకొనిరి. ఈ లోపల మంజరీ సంయుక్త లుచితవేషములూని ప్రయాణము

నకు సంసిద్ధులై యుండిరి. మూడుగంట లగుటతోడనే సవారి వచ్చి తమ యావాసమున కెదుట నిలువ వారిరువురందు నాసీనులైరి. బోయిలా సవారినెత్తుకొని ప్రయాణమైరి. ఈ సవారికి నాల్గువైపుల దాసీలు కూరుచున్న పల్లకీలు వచ్చుచుండెను. వీటియన్నింటికి ముందు శూరులగు భటు లుత్తమాశ్వములపై నడచుచుండిరి. వెనుకవైపున మఱికొందఱు దాసీలు కూర్చున్న బండ్లును వాటి యనంతరము సామాను బండ్లును నన్నింటి వెనుక నాశ్వికులును వచ్చుచుండిరి. ముందు వెన్కలంగాక కుడియెడమ లందును ప్రసిద్ధులగు నాశ్వికులు కత్తులును, దుపాకులను ధరించి చనుదెంచుచుండిరి. ఇట్టి మహావైభవముతో నడువ నక్కడక్కడ డాగుచు నాలుగవనాడు చీకటిపడి యెనిమిదిగంట లగునప్పటికి కన్యాకుబ్జనగరప్రాంతముం జేరిరి. అంత మరల కంచుకి సంయుక్త సవారివద్ద కేతెంచి "అమ్మా! మనమిప్పుడు మీ నగరమున కరుదెంచినాము. పట్టణ మింకొక మైలు దూరముగలదు. పల్లకి బోయిలును, మఱికొందఱు దాసీలుదప్ప నితరులెవ్వరు పురముం జొరవలదని మా నృపుం డాజ్ఞాపించి యున్నాడు. మేమందఱ మిక్కడి కైదుమైళ్ళ దూరమున నిలిచియుండెదము. మీరు సురక్షితముగ నంతఃపురము జేరినవార్త మీ వెంటవచ్చిన దాసీలవలన మా కెఱుక బఱచుడు" అన "నా కింతటి సాయమొనరించి మా మన్నన లందకపోవుట న్యాయమగునా? మీ నృపుండిట్టి కట్టడియాజ్ఞల నే యుద్దేశ్యమున గావించెనోగదా?" యని సంయుక్త పలికిన

"నమ్మా! ఎప్పటికైన మాపై గరుణయుంచుఁ డంతియేజాలు" వని యతికష్టముమీద నామె నొడంబఱచి యా సవారీని మఱి నాలుగు పల్లకీలను బురము జేరంబంచి కంచుకి మరల తనవారిఁ గలయ వాఱందఱు వెన్కకేగి నగరమున కైదుమైళ్ళదూరమున నదీతీరమున విడిసియుండిరి. ఇట సంయుక్తయు పురమెల్ల దనకొరకై పరితపించుచున్న ప్రజలతో గూడి దీనదశయం దుండ సాక్షాత్ లక్ష్మీవలె నందుఁ బ్రవేశించి పోవుచుండెను. పౌరులంద రీపల్లకీలగాంచి వింతపడసాగిరి. రాజవీధియందుఁ గొంతదూర మేగినపిదపఁ గోటబహిర్ద్వారము సమీపించగాఁ బల్లకీల నటనిలిపి యందఱం దిగుడని సంయుక్త చెప్పెను. వీరందఱు కోటముందు దిగుట వీక్షించి కావలివారలు వచ్చి సంగతినడుగ సంయుక్త వచ్చినదని పరిచారకులు తెలిపిరి. వెంటనే యామెను జూడనైన జూడక పరమానందమున ద్వార పాలకులు లోనికిఁ బరువెత్తి యా సంగతి రాణివాసమున నెఱుకబఱచిరి. ఈ మాటవిన్న వెంటనే తమ కూతురెక్కడనో మృతినొందెనని తలచి తమ ప్రాణములపై నహిత మాశ వదలుకొని పడియున్న రాజదంపతులు చివాలునలేచి "యెక్క డెక్కడ? నిజముగ వచ్చినదా" యని ప్రశ్నింపఁ బల్లకీవచ్చి ద్వారమెదుట నున్నదని చెప్పుటతోడనే సంతోషవార్త దెచ్చిన యా ద్వారపాలకులపై దమ కంఠములందలి హారముల విసరి వైచి త్వరితగమనంబున బయటి ద్వారముకడకుఁ జనుదెంచు చుండిరి. తక్కిన చెలికత్తెలు నీ వార్తవిని యొడలెరుఁగని

సంతోషమునఁ బరుగెత్తుకొని వచ్చుచుండిరి. ఈ లోపల నిట సంయుక్త సవారిదిగి మొదటిద్వారము గడచి రెండవద్వారము సమీపించుచుండెను. అప్పుడందఱు నొక్కపర్యాయముగ జను దెంచి సంయుక్తం గౌగిలించుకొని గొల్లుమనసాగిరి. కొంత సేపటి కా సంరంభమణగి పట్టరాని సంతోషమున నానంద బాష్పములు రాలుచుండ నందరు నంతఃపురము జేరిరి. రాజ దంపతులు మహోల్లాసంబునఁ బరవశత్వమందుచు గొంత సేపటి వరకు గూతును గౌగిలించుకొనియే యుండి ముంగురులు దిద్దుచు "అమ్మా! తిరిగివచ్చి మా కండ్లయెదుటబడి మమ్మందఱ బ్రతికించితివా? తల్లీ ఇన్ని దినంబులు మమ్మెడబాసి యొంటరిగ నెటులుంటివి" వని యడుగఁ "దల్లిదండ్రులారా! ముందు మంజరి మన్నింపుడు. మంజరి మూలముసే మిమ్మెల్లర మరలఁ గాంచు భాగ్యము గల్గినదని తమవృత్తాంత మంతయు నెఱింగింప మితిలేని ప్రేమంబున నామెం దగ్గరకుతీసుకొని మంజరీ! నీ సాహసకార్యములకు మేమేమని పొగడువారము. ఆపత్కాలంబునకు మిత్రుడనుమాట నీవె సార్థక పరచితివి. నా ముద్దుకూనను రక్షించి మమ్మెల్లర బ్రతికించితివి? మీ నెయ్య మును సార్థకము గావించుకొంటివి. భూమిపై బతికినంత కాలము మీ కిట్టి స్నేహమే వర్ధిల్లుగాకని పలువిధంబుల నుతించి వెంటవచ్చిన దక్కినవారల కుపచారములొనర్ప తమ పరిచారికా జనంబుల నియోగించిరి. ఇట్లు కొంతవడి నిష్టగోష్టి వినోదముల గడపి యనంతరము మృష్టాహారముల భుజించి యందఱు

నొక్క స్థలమందే శయనించిరి. అదివరకు గంటినిండ నిద్ర లేనందున నందఱు హాయిగ నిదురింపసాగిరి. కాని సంయుక్త వెంటవచ్చిన నిపుణిక యనునది మేలుకొనియుండి రాజకొమారికం గనిపెట్టియుండెను. సంయుక్తయుఁ బరున్నను నిద్ర రానందున దన మంచముపై లేచికూర్చుండి తమ కట సహాయ పడిన మహాత్ముని దిరిగి సందర్శించు భాగ్యము గలుగక పోయెనే యని చింతించుచు, ప్రక్కపైనుండిలేచి ఇటునటు సంచరించుచు మరల బాన్పుజేరి పవళించి వెండియు లేచి తిరుగుచు నాందోళమున నుండెను. ఈ విధమంతయు గాంచుచున్న నిపుణిక లేచి రాజపుత్రికను సమీపించి "అమ్మా! నీ వింకను మేలుకొనియే యున్నావా?" అందులకు సంయుక్త "అవును నా కింకను నిదుర రాలేదు." ఇటు రమ్మని తనదగ్గరకు బిలచెను, అప్పుడు వారిట్లు సంభాషింప మొదలిడిరి.

నిపు : అమ్మా! ఇంతవరకు నేమాలోచించుచుంటివి?

సంయు : ఏమియులేదు. నిద్రవచ్చునేమోయని యిటునటుల దిరుగుచున్నాను. అంతియేగాక మమ్ము ఘోర విపత్సముద్రమునుండి దరిజేర్చిన యా పరోపకారపారణుని గన్నులార గాంచుటకైనను వీలుకలుగక పోయెగదా యను చింత నా మనంబున దృఢముగ నాటుకొనియున్నది. తుదకా యుత్తముని పేరైన విననోచుకోనైతిగదా!

అని హీనస్వరంబున బలుక నంతవర కా తన్విపడుచున్న సంతాపము జూచుచున్నదిగాన జాలినొంది మెల్లగ నిపుణిక యిట్లనియె.

"అమ్మా! ఇత్తరి నీ యవస్థఁజూడ నాకు విచారము గలుగుచున్నది. తమసంగతి మీతో వచింపవలదని మా రాజు గారు గట్టి యుత్తరువు సేసియున్నారు. అయినను నీతో నిపుడు వచించెద: ఈ రహస్య మెచటను బయలు పెట్టకుము. ఆరాత్రి మిముఁదోడ్కొనివచ్చిన యాతడు ప్రస్తుతము డిల్లీని బాలించు చున్న పృథివీరాజు. ఉన్నట్లుండి యొకనాడు కొంత సేన నెచటికో పంపి యాక్షణమందే మమ్మందఱ వెంటఁగొని మిమ్ము దిగవిడి చిన చోటికారాత్రియే వచ్చి పనివారెల్లరు డేరాలు మొదలగునవి నిర్మించు తొందరలలోనుండ మాలోనెవరికి వచింప కెక్కడికో పోయి సుమారు నాలుగు గంటల వేళకు మిమ్ము గొనివచ్చి యటడించి మీకు సకలోపచారములు సేయ మా కాజ్ఞాపించి రెండుమూఁడు దినములు గడిచిన పిమ్మట గన్యాకుబ్జముఁ జేర్ప వలసినదిగా గంచుకి మొదలగువారికిఁ దెలిపి తానప్పుడే కొంత సైన్యమును వెంటఁగొని ఎచటికో పోయినాఁడు. ఎక్కడి కేగి నది నిజము మాకుఁదెలియదు కాని మనవెంటవచ్చిన సేనాపతు లకు మాత్రము తెలియును. అని పృథివీరాజు వృత్తాంత మెఱుకబఱపగా సంయుక్త విచారమునఁ దనలో "హా! నేనెంత మందభాగ్యురాల నైతి. చేతికందిన నిధానమును బోగొట్టు కొన్నటు లయ్యెగదా నా బ్రతుకు. ఇన్ని దినములపర్యంత

మేమహానుభావుని దర్శింప నభిలషించియుంటినో యట్టి నామనో కాంతుఁడు చేరువ కేతేరఁ దిన్నగఁ జూచుకొను భాగ్యము కూడ లభింపక పోయెను. ఛీ! నా జడబుద్ధి కానిమ్ము. గడచిన దానికింతగా వగవనేల? అని లోపలిగుట్టును నిపుణిక తెలుసుకొనిపోవునను తలంపున నప్పటికేమియు మాటలాడక నిద్రవచ్చుచున్నదని నిపుణికను బంపి తానును గొంతతడవునకు నిదురించెను. తరువాత జయచంద్రుఁడు కూతురు వచ్చినదను సంతసమున నామఱునాఁడు మొద లనుదినము బండుగ లొనరించుచు ద్వరలో నామెకు వివాహముగావింప నిశ్చయించుకొని సమస్త దేశాధిపతులకు వార్తాలేఖల నంపఁదొడగెను. సంయుక్త వెంటవచ్చిన పరిచారిక లిఁకమేము మానగరమున కేగెదము సెలవొసంగుఁడని రాణి మొదలగు వారినడుగ స్వయంవర మగువరకు నుండుఁడని నిర్బంధించిరిగాని కొన్ని యాటంకములు చెప్పి సమ్మతింపక సముచిత సత్కారములంది సంయుక్త మొదలగువా రూరిబయటివరకు వచ్చి సాగనంపఁ బయలుదేరిపోయి దారిలో దమకొఱకై కాచుకొనియున్న వారఁ గలసి జరిగిన సమాచారము లన్నియు సేనాపతులకు దెలియబఱచిరి. అంత నక్కడి సేనాని కొందరి భటులఁ దోడితెచ్చి యా పరిచారికా జనంబుల స్వపురంబునకుబంచి మిగత సేననుం గూడుకొని తన రాజునకు దోడ్పడఁబోయెను.

పండ్రెండవ ప్రకరణము

పై ప్రకరణమున వచించిన వృత్తాంతములు జరుగుకాలమందే మధురాపురమున కెగువ రెండామడల దూరమందలి కాళిందీతీర ప్రదేశము లతిభయంకర యుద్ధమున కావాసములై యుండెను. ఆ ప్రదేశములందు సుమారు ముప్పదివేల సైన్యముతో నెప్పుడు సమయము దొరకునా యెప్పుడార్యావర్తమును మ్రింగివేయుదునా యని కుతుబుద్దీ నను మహమ్మదీయ సేనానాయకుఁడు గాచుకొని యుండెను. ఆ ప్రదేశముయమున కొండలగుండ ప్రవహించు చున్నందున నడుమ గొన్ని కొండలు ద్వీపకల్పములుగ మారియుండెను. ఎప్పుడుబట్టిన నపుడు శత్రులు ప్రవేశించుటకు సులభముకానట్టి ద్వీపకల్పముగనున్న నొక కొండపై ముప్పది వేలసైన్య ముండుటకు దగినంతవిశాలమగు నావరణముగట్టించి కుతుబుద్దీనందు నివసించి యుండెను. ఈ యావరణమునకు దక్షిణపు పార్శ్వమున మాత్ర మొక గొప్ప బలిష్టమగు ద్వారము

కలదు, శత్రువు లెవరైన లోపలప్రవేశింప నెంచినచో నది నీది దక్షిణపు వాకిటఁ బోవలయుఁగాని వేరొంతు మార్గములేదు. ఆవరణపుగోడ నాగజెముడు మొదలగు ముండ్ల దుబ్బులచే నిర్మింపఁబడి నాలుగు గజముల యెత్తు గలిగియుండెను. దక్షిణ మందలి ద్వారముమాత్ర మడుసుతోఁ గట్టఁబడి యుండెను. అచట శూరులగు భటులనేకులు గావలియుందురు. మఱియు నావరణము లోపల గంచెకొక గజమెత్తుగ నుండునట్లు మట్టి బురుజుల నందందు గట్టించి వాటిపై ఫిరంగులఁ బెట్టించి యనేక సిపాయిల గావలియుంచి యుందురు. ఈ కట్టుదిట్టములవలన సైన్యమంతయు నొక బలిష్టమగు దుర్గమున నున్నట్లే యుండెను. వెండియు సైన్యమునకు వలసిన యాహార సామగ్రుల లోనఁ జేర్చుకొనుటకును దమవారి ననాయాసముగ దాటించుకొనుటకును వీలుగనుండునట్లు తేలికగు ననేక పెద్ద పెద్ద వృక్షముల నరికించి తెప్పించి తెప్పలుగట్టించి నీట ద్రోయించి వాటిపై ననేక భటుల గావలియుంచి యుందురు. ప్రతి తెప్పయు రెండువందల టన్నుల భారమును మోయ గలిగినదిగా నుండెను. దూరమందున్న గొప్పగొప్ప గ్రామముల కనిచి భటులచేత గావలసిన సామగ్రులఁ దెప్పించుకొనుచు వేగులవారి వలన నార్యావర్త యరాజుల తెఱంగుఁ దెలియుచు నతిజాగరూకుఁడై యెప్పటివార్త లప్పుడు సుల్తానుగారి కెఱుక పరచుచు రణమునకై గుతుబుద్దీను వేచియుండెను. అట్టి తరుణ మున నొకనాటి నిశీథమున రెండుగంటలవేళ నార్యసైన్యములు

కొన్ని నదియందుదిగి నిశ్శబ్దముగఁ దీరము జేరవచ్చుచుండెను. అదివరకా స్థలమున మ్లేచ్ఛులు రెండునెలలనుండి విడిసియుండ నే తొందరలును గలుగక పోవుటచే సేనాపతి హాయిగ ద్రాగి పరుండెను. తక్కుంగల సైన్యభటులును దమతమ శస్త్రాస్త్రముల నెక్కడి వక్కడఁ బారవైచి నిద్రాపరవశులై యుండిరి. తెప్పలపైఁ గావలిగాచువారు సహిత మొకరిద్దఱి నన్నిటికి గావలిఁబెట్టి తాము లోపలజేరి పరుండియుండిరి. ఆ యొకఱిద్ద ఱును నదీతీరమున నొక యిసుకతిన్నెపై బరుండి "చల్లగాలికి హాయిగ నిదురవోయిరి. బురుజులన్నియు భటవిహీనములై నిద్దురబోవుచుండెను. అట్టి సమయమున పైనవార్యసైన్యములు నదీతీరమున బారులుదీరి నిలిచియుండ కొందఱు భటులు నది నీది మ్లేచ్ఛులున్న వైపుజేరి యట నిదురించియున్న యిద్దఱి దీర్ఘనిద్రాసౌఖ్య మనుభవింపుడని నీటఁబారవైచి తమ్మునాటంక పఱచువా రొక్కరును గానరానందునఁ దెప్పల నవతలకుఁ గొంపోయి తమ సేనాభటుల నెక్కించుకొని వచ్చి మహ్మదీ యుల ప్రాకారము చుట్టు జేర్చుచుండిరి. ఆర్యసేనాపతి దాని ద్వారమును గనిపెట్టి సేనయందు మూడవవంతు దక్షిణమును ముట్టడింపపంపి తక్కిన సైన్యమును దక్కిన మూడు పార్శ్వ ముల ముట్టడింప నాజ్ఞాపించెను. మఱియు బయటనుండి మహ్మ దీయులకు సహాయమొనర్ప వచ్చినవారి నడ్డగించుటకుగాను మరికొంత సైన్యము నవతలి తీరముననే యుంచెను. ఏర్పరుచు కొన్న ప్రకార మెక్కడివా రక్కడ జేరియున్నపిదప సేనాపతి

సంజ్ఞ నొనర్ప నార్యభటులందఱు నొక్క పర్యాయముగఁ తుపాకుల మ్రోయించి దక్షిణద్వారపు ముట్టడిని బ్రారంభించిరి. తుపాకుల మ్రోతలకు లోపలివారెల్లరు భయభ్రాంతచిత్తులై లేచి తమతమ యాయుధములఁ దుపాకులఁబూని ద్వారముకడకేగిరి. బురుజులపై నుండవలసిన వారును మేల్కొని నిద్రకండ్లతో మెల్లెక్కబోయి పడుచు సత్రప్రయత్నము మీదఁ బైకిచేరి బందూకులతో నార్యసేనలఁ గాల్వసాగిరి. బురుజులపైనుండి వచ్చు బందూకుల ప్రేటుల కనేకులు నేటంబడి కొట్టుకొని పోవు చుండిరి. ఏటులైనను లోపలవారి నుక్కడించుకోరిక నార్యులు శత్రువుల ప్రేటులకు లక్ష్యమునేయక తమవారలు కుప్పలుగ గూలుచున్నను ధైర్యముపీడక సాహసముతో మ్లేచ్ఛులపై నగ్నివర్షము గురిపించుచు మహా ఘోరమున యుద్ధమొనరించు చుండిరి. లోపలివారు ప్రయోగించు బందూకుల గుండ్లన్నియు యమునంబడి మహా భయంకరముగ శబ్దించుచుండెను. ఆవర ణము లోపలఁ జేరుటకై దక్షిణమందలి వారఱును హోరా హోరిగ బోరాడుచుండిరి. ఈ తరుణమందే మహమ్మదీయుల కొఱకు సామానుబండ్లు కొన్నివచ్చి యవతలిగట్టు జేరెను. అక్కడినున్నవారు వచ్చినవారి ననాయాసముగ నోడించి బండ్ల నన్నింటిని తమ వశము గావించుకొనిరి. ఈ ప్రకారము మూడు దినములవర కతిఘోరముగఁ బోరాడుచుండ లోపలివారల కాహార పదార్థములు తక్కువగుటచే వారందఱు భీతినొంద సాగిరి. అట్లయ్యును రెండుమూడు దినములవరకు మ్లేచ్ఛులు

పరాక్రమముతోడనే పోరుచుండిరి. ఎట్లును బయటివస్తువులు లోపలికివచ్చు మార్గము లేనందున దమ కపజయము గలుగు ననియే కుతుబుద్దీన్ దలవయుండెను. మఱిరెండు దినములకు రణసంరంభము వలనను క్షుద్బాధవలనను సైన్యములో మూడు వంతులు నష్టమయ్యెను. ఆ సమయమందే రాజపురుషుండొకడు మరికొంత సేనతో నార్యులకుఁ దోడ్పడవచ్చి హెచ్చరికఁ గలుగజేసెను. రాజదర్శనమువల్ల నుప్పొంగి యార్య సేనాగరము విజృంభించి పనిజేయసాగెను. ఎట్టకేలకు దక్షిణమందలివారు ద్వారమును నాశనముజేసి లోపలప్రవేశించి మ్లేచ్ఛుల ధ్వంసము జేయజొచ్చిరి. తనవారంద రిట్లు మృతినొందుచుండుట వీక్షించి యిక నాలస్యమొనరించిన ప్రాణాపాయము గలుగునని కుతుబుద్దీన్ శత్రువుల కంటబడకుండఁ దప్పించుకొని పరువెత్తెను. హెచ్చరిక గలుగజేయువారు కానరానందున మ్లేచ్ఛులును జెల్లా చెదరై యిష్టమువచ్చినట్లు పరువెత్తసాగిరి. కొందఱు కంచెలం బడి మడసిరి. మఱికొందఱు బయటికేతెంచి యట కాచుకొని యున్న ఆర్యుల వాతఁబడి చచ్చిరి. కొంతసేపగునప్పటికి శత్రు సైన్యము నాశనమై యెదిరించువారు లేకపోవుటచే యుద్ధమాపు దల చేయబడెను. మూడువేల మహమ్మదీయ భటులు ఖైదీలుగఁ బట్టుకొనబడిరి. శత్రువుల తుపాకులు, నాయుధములు, దక్కిన యుద్ధసామగ్రులన్నియు నార్యుల పాలఁబడెను. ఇట్టి మహా విజయముతో నా జయచంద్రుఁడు తన సైన్యముం గూడుకొని నిజరాజధానికిఁ బయనమైపోయెను.

పదుమూడవ ప్రకరణము

"అబ్బబ్బ! ఈదినముదయముననే లేచి యెవరిముఖము గాంచి తినో కాని నాకన్నియు బక్కులే సంప్రాప్తములైనవి. మాక క్కడఁ బల్లెలందు మ్లేచ్ఛు లొనరించుచున్న యార్భాటము లెటు లున్నవో యిక్కడ నీ స్వయంవరమునకు వచ్చిన రాజులాయా ర్భాటము లటులున్నవి. సుమారు రెండుజాములవేళఁ దూర్పు వీధి వదలితి. మూఁడుజాములు తిరిగిపోయినవి. ఇంతవరకు రాజద్వారము చేరుటకు వీలుపడలేదుగదా! కొండలవలె తండ తండములై పరువెత్తుకొనివచ్చు నీపాడుబగ్గీలు నేఁడు నా దుంప త్రెంపినవి. రోడ్లమీద నీళ్ళుచల్లుబండ్ల తొత్తుకొడుకు లెప్పుడు చల్లిరోగాని యీగుఱ్ఱముల రాపిడివలన నేలంతయు నెండిపోయి దుమ్ము వెదజల్లుచున్నది. శకటముల సంరంభముచే నెగురు ధూళి యంతయు వీధులగుండ గ్రమ్ముకొవి దారిగాన్పింపకుండఁ

జేయుటయేగాక ముక్కులలోఁ గన్నులలో జొరఁబడి దృష్టిని గూడ నాశనముఁ జేసివైచినది. రాత్రియంతయు నిద్రఁగాచిన వానికింబలె గన్నులు భగ్గున మండుకొని పోవుచున్నవి. ఈ మొదతెగని గుఱ్ఱముల గెట్టెలవలన గలుగు పటపటధ్వనులచే జెవులు గడియలు పడిపోయినవి. ఒక్కొక్క వరుసవచ్చికడచి పోవువరకు నీ మిడిమెండలో నిలువవలసి వచ్చుటచే నా తాతలు దిగివచ్చుచున్నారు. పైననెత్తి క్రిందకాళ్లు మలమల మాడు చుండ వచ్చిన సవారీలవరుస పోవువరకుఁ బ్రాణముల బిగబట్టు కొని నిలువవలసినదేగాని కొంచెమిటుఁనటు గదిలిననే గుఱ్ఱముల కాళ్లక్రిందబడి యీల్గుదునో యనుభయమే. పోనీ యేపంచనైన జేరుదుమా యన్న నన్నింటియందు ద్వారపాలకులె. దూరమున నుండగనే యెవరువారని కేకలువైచుచు వెడలగొట్టుదురుగాని పాపమెవడో ముసలి బ్రాహ్మణుఁడని దయదలఁచి పిలుచు ముండవాఁడొకఁడు గానరాఁడు. అయ్యో! రాకరాక వివాహ సమయములో మేమేలవచ్చితిమి? ఇప్పుడీ జయచంద్రుడు మావాక్యములాలించి మమ్ము బీడించుచున్న మ్లేచ్ఛులఁ బార దోలునని తోచదు. దేశమందలి ప్రజలు క్రూరులగు మ్లేచ్ఛుల బారింబడి ప్రాణమానముల గోల్పోవుచుండ నీ రాజేమియుఁ బట్టించుకొనకుండ నిట్లుత్సవములలోఁ మునిఁగియుండుట మాబోటి పౌరుల దురదృష్టమేకాని వేరొండుకాదు. అయ్యో! ఈరోజున నా గ్రహచారము బాగుగ నుండలేదు. నేనిటు మొత్తుకొను చుండగనే మఱియొక సైన్యము సంప్రాప్తమైనదే. నాయనో!

ఇవి యెక్కడి గుఱ్ఱాలు. రాజమార్గము పట్టకుండ జనుదెంచు చున్నవి. ఇంతకుముందు చనుదెంచిన కోసలపతి సేనాసంరంభ ములో నావెంటవచ్చిన యితరగ్రామస్థులు వేరై పోయినారు. ఈ సంరంభములో నాకు నా జీవమునకు నెడబాటు కలుగు నటులున్నది. ఓయిదేవుడా! ఈ సంకులమునుండి దప్పించి నావారిఁగనుబఱచి కొంపజేర్చితివా ఈవివాహమై నగరమంతయు నెమ్మదిపడువరకు బయటనొక్క యడుగైనఁ బెట్టను. ఓహో! అప్పుడే చేరువకు వచ్చినవే గుఱ్ఱములు" అని యొకముసలి బ్రాహ్మణుడు తనచేరువనున్న వారివలన మార్గమునజను రాజ వరుల వృత్తాంత మడిగి తెలుసుకొనుచు నాయాసమును దీనత్వ మును దోప గన్యాకుబ్జనగర రాజవీధి ద్రిమ్మరుచుండెను. తిరుగుచున్నప్పుడు వచ్చుచున్న రాజుగారెవరని యడుగ జెంత నున్న యొకఁడు కాశ్మీరపురాజని బదులుచెప్పెను. అంతనా నృపుని వీక్షించు నభిలాసతో, దాను బక్కకొదిగి నిలిచి యుండెను. తరువాత నొకబలిష్టమగు నశ్వముపై రౌతుకూరు చుండి వీధివెడల్పున నాడించుకొనుచువచ్చెను. వానిపిమ్మట నొకయుత్తమ పారసీకంబుపై సేనాపతి వచ్చుచుండెను. వాని యనంతరము బారులుగట్టి యాశ్వికులు కొందఱరుదెంచు చుండిరి. వారి వెన్నంటి మఱియొకసేనాని కాంభోజమునెక్కి చనుదెంచు చుండెను. తదనంతరము శ్వేతాశ్వముల నారోహించి భటు లనేకులు ఖడ్గపాణులై యేతెంచుచుండిరి. వీరివెనుక శ్రేష్ఠము లగు వనాయుజములపై నక్షోహిణీపతులు ముందునడువ గొంత

సైన్యము లీవిమై చనుదెంచుచుండెను. ఈ సేనానంతర మాజానేయము లెనిమిదింటిచే బంధింపబడిన రాజుగారిబగ్గివచ్చుచుండెను. ప్రతియశ్వముపై నొక్కొక్కభటుఁడు గూరుచుండి తోలుచుండెను. అందు దనప్రధానమంత్రితో గన్యాకుబ్జనగర వైభవమును గూర్చి ముచ్చటించుకొనుచు కాశ్మీర మహారాజుగా రాసీనులై యుండిరి. వీరి యనంతరము పదిమంత్రులు, రాజ్యమందలి ముఖ్యాధికారులు మొదలగువారు కూరుచున్న బగ్గీలు వరుసలుతీరి వచ్చుచుండెను, వీటికన్నిఁటికిఁ జివర మఱియొక సేనావియు మరికొంత సేనయు బాహ్లీకములపై వచ్చుచుండెను. ఈ సందడితగ్గువరకు పైనబేర్కొన్న బ్రాహ్మణుఁడు తానున్న చోటనేయుండి యదితగ్గిపోయిన తోడనే మరల బయలుదేరి నడచుచుఁ గొంతదూర మేగిన పిదప దనకొఱకై నలుదిక్కులఁ బరికించుచు నిలువంబడియున్న తనవారలఁ గలుసుకొని "నాయనలారా నా యదృష్టమున నేడు మిమ్ము గాంచగల్గితిని. ఇక్కడ నీ బగ్గీలక్రిందఁబడి చచ్చుటకంటె మన గ్రామములందు మ్లేచ్ఛులుపోయు వేడినూనియలచేత జచ్చుటే మేలని తోచుచున్నది. మనకిక నెట్లును బ్రతుకుతెరువులేదు. అతనికేమి? ఏ చింతలులేక పౌరుల మొరలాలకింపక జయచంద్రుడు హాయిగ బెండ్లిగావించుకొనుచున్నాడు. ఇట్టిరాజు బ్రతికిననేమి? చచ్చిననేమి? మనమీ రాజ్యము వదలిపోయిన బ్రతుకుదుమేమో కాని యిక్కడేయున్నటులైన వట్టిదే. మీకేమైన రాజుగారి దర్శనము లభించినదా?

పౌరు : కాలేదు, ఈ తొందరలన్నియు నడఁగిన తర్వాత నేమైన యీ రాజు మనదిక్కు చూచునేమొ.

బ్రాహ్మ : ఈ కల్లోలము లణఁగవలసిన యవసరమేమి? ఈ లోపలనే బూడిదె రాసులతో గూడుకొని మన పల్లె లన్నియు నెమ్మదిగ నుండగలవు.

పౌరు : అయిన మనమిప్పు డేమిచేయుదము.

బ్రాహ్మ : అందరము గట్టగట్టుకొని యొక్క పర్యాయముగ యమునలో దూకుదము.

పౌరు : కానిండు. మన ఘోషలు ప్రధానితో విన్నవించు కొందము పదండి. అతడేమైన సాహాయ్య మొనరించిన సరి. లేకున్న నీవు చెప్పినట్లే నదిలో దూకుదము.

అని మాటలాడుకొని వారందఱు ప్రధానింజూడ వెడలి పోయిరి. కూతురు వచ్చినదను సంతోషమున ద్వరలో నామెకు వివాహ మొనర్ప జయచంద్రుడు సకలదేశముల నృపులకు లేఖల నంపుచుండెనని యిదివరకే లిఖించి యుంటిమిగదా. తన్మహో త్సవమునకై గన్యాకుబ్జము బహుబాగుగ నలంకరింపబడెను. అత్యున్నతములై వరుసలుతీరియున్న సౌధపంక్తులు క్రొత్తగ వేయబడిన సున్నముచే స్వచ్ఛమగు వెండికొండల బారును దలఁపుకు దెచ్చుచుండెను. ప్రతి మందిరమునకు వేర్వేరుగ గాక రెండుప్రక్కల సౌధంపువరుసల యొకకొననుండి మరియొక కొనవరకు బచ్చని యాకుతోరణముల వ్రేలాడగట్టిరి. రాజవీధి

యందు బండ్లు మొదలగునవి నడచునట్టి మధ్యమార్గమునందు గాక ప్రత్యేకముగ మనుష్యులు మాత్రమే నడచుటకుగాను సౌధపంక్తుల కంటుకొని యుండునట్లు నిర్మింపబడిన ప్రక్కదారులపొడుగున దాశ్వారము (అనగా గ్యాలరీ)ల బెట్టించి వాటిపై క్రిందనుండి మీదివరకుఁ జెక్క లగుపడని యంత దట్టముగ బలురకములగు బూలచెట్లు తొట్లుంచబడి యుండుటచే వీధియందొకవైపున నిల్చి చూచువారలకు బచ్చని పొదలతో గూడుకొనియుండు కొండలోయ తలఁపునకు వచ్చుచుండెను. ప్రక్కదారులు పూలమొక్కలచే నిండియుండుటవలన మధ్య మార్గమం దిటునటు నొకగజము మేర జనుల రాకపోకలకు వదలి వీధిపొడుగునను దగ్గరదగ్గరగ నెత్తైన స్తంభములబాతి వాటి యగ్రములకు సమాంతరముగ నుండునట్లు తీగెలబిగించిరి, పెండియు నొకవరుసయందలి మొదటికంబపు చివరకును దాని యెదుటి వరుసయందలి రెండవ స్తంభాగ్రమునకును మరల మొదటి వరుసయందలి మూడవదాని కొనకును నిట్లే క్రమముగ నన్ని స్తంభముల యగ్రములకు గొంచెము మందములగు తీగెల నంటగట్టిరి. అట్లు కట్టిన తీగెల ప్రతియడుగునందు మైనపు వత్తులతో గూడుకొన్న గుండ్రములగు నాకుపచ్చ రంగుగల చిన్నచిన్న యద్దపు కలశముల వ్రేలాడదీయుటయేగాక చివరల బిగించిన తీగె లొండొంటితో గలియు భాగమున గాలిదీపము లుంచుటకు వీలైన పెద్దపెద్ద గులోబులు వ్రేలాడ గట్టియుంచిరి. కలశములు గులోబులు నాకుపచ్చ రంగుగలవగుటచే రాత్రు

లందు దీపములు వెలిగించుటతోడనే వాని కాంతులును పూల మొక్కల కాంతులును నేకమై వీధియంతయు శోభాయమానమై లక్ష్మీవిలాసస్థానమో యన రాజిల్లుచుండును. రాజుగారి దివాణము నందేగాక నగరమం దెక్కడ జూచినను చెవులు గింగురుమన శుభవాద్యములు మ్రోగుచుండెను. తక్కిన వీధులును గొంచె మించుమించుగ నిటులే యలంకృతములై యుండెను. జయ చంద్రుడు సమస్త దేశాధిపతులకు శుభలేఖల నంపెగాని తన పూర్వ వైరము తలచి డిల్లీపతికి మాత్రము వర్తమాన మంపక తిరస్కారభావమున నుండెను. అటులుండుటయేకాక చక్రవర్తిని మఱింతయవమాన పఱచుటకై రాతివిగ్రహము నొకదానిఁ జేయించి దానికి డిల్లీపతినామమిడి కోట బహిర్ద్వారమునఁ బెట్టించి లోపలికి వచ్చువారందఱా విగ్రహముపై నుమిసి రావలయునని యాజ్ఞాపించెను. ఈ వార్తవిని నగరమంతయు నల్లకల్లోలము కాసాగెను. కొందఱు జయచంద్రున కిదియేమి వెఱ్ఱి? ఇట్లుచేయుట తగునా యనువారును, కొందఱు వీనికిఁ బోవుకాలము సమీపించినది కావుననే యిట్టిబుద్ధి పుట్టినదను వారును, కొందఱు మనకిక రణము దప్పదనువారునునై జను లెల్లరు వీధులందు గుంపులు గుంపులుగ గూడి మాటలాడుకొన జొచ్చిరి. దుర్మార్గులగువారు మాత్ర మతని మఱింత ప్రోత్సా హము చేయుచుండిరి. నృపుఁడును దక్కంగల కార్యముల సన్నాహము జేయించుచుండెను.

పదునాల్గవ ప్రకరణము

జయచంద్రుని వృత్తాంతమటులుంచి యిఁక సంయుక్తంగూర్చి కొంతవిచారింతము. ప్రాణోపద్రవమునుండి తన్ను గాపాడిన మహాత్ముఁడు పృధివీరాజని నిపుణికవలన విన్న నాటంగోలె బంచప్రాణము లతనిపై నిడుకొని స్వయంవరమున కతఁడు వచ్చునో రాడో యనుతలఁపున వగలఁ బొగులుచు నిద్రాహార ముల యెడసహితము మనాదరణఁ జూపుచుఁ దనయుపాధ్యా యుని సంగతికూడ తెలియనందున నుత్కంఠయై దినములు గడుపుచుండెను. బయటి కేగివచ్చు ప్రతిపరిచారికను జక్రవర్తి యేతెంచెనాయని యడుగుచుండెను. ఇట్లుప్రాణపదముగ నెంచు కొనుచున్న నారాజునెడలఁ దనతండ్రి కావించిన యకార్యముఁ గూర్చి తెలిసినటులైన నామెహృదయ మెట్టి దశయందుండునో వచింప నలవిగాదుగదా? ఇటులుండ మంజరి చనుదెంచి

జరుగుచున్న సంగతు లన్నియు వచింప నిశ్చేష్టితయై కొంత సేపటి వరకు మాటలేక నిలువబడి తుదకు "కట్టా! నా జనకుండిట్టి కట్టిడి యయ్యెగా! నేనిఁక నెవరితో మొరనిడుకొందు? ఎవరు నా వేదనఁ దీర్చువారలు? ఎవరు నా ప్రాణకాంతుని నన్నుఁ గూర్చువారలు? నన్ను ఘోరమగు విపత్తునుండి తప్పించి రక్షించిన యా జగన్మోహనాకారునకుందక్క పరుల కీశరీరము యెటు లర్పింపగలుగుదు. హా! జనకా! నా యిష్టములేని యెవనికో యొకనికి నన్నంటగట్టి యందులకే ననారతము విలపించుచుండ నీవుచూచి భరింపగలవా? ఇట్టి యుద్దేశము నీవుకలిగియున్నప్పు డీస్వయంవర సంరంభమంతయు నేటికి? స్వయంవరమనఁ గన్నియ దన కిష్టమగు వరుని జేపట్టవలయుఁ గదా: ఆర్యావర్తమునంగల రాజులనెల్ల రప్పింప కిట్లేల పక్షపాతము గావించితి" వని పలుగతులఁ జింతించి తండ్రిని దూరుచు నెట్టకేల కొక సాహసకృత్యమును గావింప నిశ్చయించుకొని మంజరికి గొన్ని రహస్యములు బోధించి తానా నాఁడు రాత్రిఁ దిన్నగ నాహారమునైనఁ గుడువక చాలా ప్రొద్దుపోయినపిదప నెట్లో శయనించెను. అంత బాలభానుండు దన బాలారుణదీప్తులచే నలంకృతములగు రాజవీధులకు నూత్నశోభగల్పించుచు నుదయపర్వతముపైఁ దోచెను. ఆ నాడు పనిపాటలవా రందరు దమతమ వ్యాపారములకుఁ బోవుటమాని గృహములందే వసించియుండిరి. నగరమునం దెల్లెడల ప్రభాత కాలవాద్యములు మ్రోఁగుచుండెను. సంయుక్తయు మేల్కాంచి

తౌనా దినమున జేయఁబూనుకొన్న కార్య మతిదుర్ఘటంబు గావున దండ్రి నెట్లుదిరస్కరింతునా యని కొంతతడవును, దిరస్కరింపనిచోఁ దనకోరిక నెరవేరుటకు వేరొండు మార్గము గలుగ దని కొంతసేపును విచారించి తుదకెట్లైన దన యిష్టమే నెరవేర్చుకొన దలచియుండెను. అంత గొంతసేపటికి రాణి యానతిఁ జెలికత్తెలు మున్నగువార లేతెంచి నామె కభ్యంగన స్నానాదికములఁ జేయించి యలంకరించితల్లిదగ్గరకుఁ గొంపోయి విడచిరి. ఆనాఁ డెనిమిది గంటలకు స్వయంవర ముహూర్త మేర్పఱుపఁబడి యుండెను. దివాణములోపల స్ఫటికశిలా వినిర్మితమగు నొకవిశాల చతుశ్శాలామంటపము స్వయంవర కార్యమున కుద్దేశింపఁబడెను. ఈ మంటపాంతరమునఁ దూర్పు ప్రక్క జయచంద్రుడు నతని సంతతియు, నుత్తరమున రాజ్య మందలి ముఖ్యులును, పశ్చిమ పార్శ్వమున స్వయంవరాగత రాజమండలియు, దక్షిణమున బరరాజుల వెంటవచ్చిన ప్రధానులు మున్నగువారును నాసీనులగుటకుఁ బీఠము లమర్పఁబడి యుండెను. తెల్లవారినది మొద లొక్కరొక్కరువచ్చి యుచితాసనములఁ బరివేష్టింపసాగిరి. వీధులయందు శకటముల రాకపోకలకు విధి విరగడలేకుండెను. అంతఁ బ్రతీహారులేగి సకలమును విన్నవింప జయచంద్రుఁడు పురోహితులు ముందునడువ మంటపమున కేతెంచి సింహాసన మధిరోహించెను. పురోహితునానతి బరిచారికలు చని పిలువ సంయుక్త యుచితాభరణ భూషితురాలై తల్లితోఁ గూడి దివ్యమంగళ విగ్రహముంబలె

మందయానంబున నరుదెంచి సభలో నాసీనయయ్యెను. ఉబ్బెత్తు యద్దపుబిళ్ళను సూర్యుని యెదుట బెట్టినతోడనే నలుదిక్కులఁ బ్రసరించియుండు కిరణములన్నియు దాని తేజఃకేంద్రమునకే చేరులీల స్వయంవరోత్సవముఁ జూడవచ్చిన సమస్త జనుల చూపులు సంయుక్త ముఖముమీదనే వ్రాలెను. ఎనిమిది గంట లగుడు పురోహితుఁడు పుష్పహార మొక దానిని సంయుక్తచేతి కొసఁగి నీ యిష్టమువచ్చిన రాజవరుని కంఠమున వేయుమని చెప్పి రాజుల వేరుపఱచి చెప్పుట కెవరు తగుదురని యాలో చించుచున్నతరి మంజరి నేనని ముందునిలచెను. అందుపై నామెనే నియోగించిరి. అత్తరి సంయుక్త తన సహజారుణము లగు హస్తముల హారముధరించి లజ్జానతాననయై రాజలోకంబు నెదుటకు వచ్చుచుండఁ బ్రతివాఁడును దననే వరించునని గుటకలు మ్రింగుచుండెను. మంజరి యొక్కొక్కని జూపించి తెలియజెప్పు చుండెను. ముఖ సంజ్ఞలచే వ్యతిరేక భావమును సూచించు సంయుక్త ముందుచూపులు చూచుచుండెను. ప్రతి రాజకుమారుడును దన పైవానివదలి తనదగ్గర కేతెంచుతరి నిక దన్నే వరించునను సంతోషమున మొగము కలకలలాడ గూరు చుండి వ్యర్థమగుటతోడనే విన్నదనంబు నొందుచుండెను. అటనున్నవారి నందఱఁ దెలియఁజెప్పెను గాని సంయుక్త యెవ్వని వరింపదయ్యెను. సభయందలి వారెల్లరు విభ్రాంతి వహించి కూరుచుండి యుండిరి. అంత మంజరి పృథివీ రాజును వర్ణించి బహిర్ద్వారమున శిలావిగ్రహుఁడై యున్నాఁడన

సంయుక్త సభలోని వారల నెవ్వరి లక్ష్యపెట్టక త్వరితగతినా శిలావిగ్రహముకడకేగి దానికంఠమున పుష్పహారము వైచెను. చెంతనున్నవారు కళవళమందసాగిరి. రాజకుమారులు విషణ్ణులై తమ చోటులఁబాసి లేవసాగిరి. ఎక్కడికేగునో యని చూచుచు కూర్చున్న జయచంద్రున కావార్త తెలిసినతోడనే మధ్యందిన మార్తాండునింబోలె రోషభీషణాకారుఁడై సంయుక్తను లోపలికిఁ గొనిపొండని పరిచారికలకు దెలియబఱచి తాను రాణీసమేతుడై యంతఃపురమున కరిగెను. ఆశాభంగమగుటచేఁ దక్కిన రాజులును దమతమ నివాసములకేగిరి.

పదునేనవ ప్రకరణము

కన్యాకుబ్జనగరమందలి వృత్తాంతము లటులుంచి యించుక ఢిల్లీని గూర్చి విచారింతము చౌహానవంశస్థుఁడగు పృధ్వీరాజాపుర మును బాలించుచుండెనని యిదివరకే తెలిపియుంటిమిగదా! ఇత డార్యమతావలంబకుఁడును, న్యాయపరిపాలకుడును, బుద్ధిశా లియు, నతిభోగశాలియునై రాజ్యమేలుచుండెను. ఇతఁడార్య మతమువాఁ డగుటచే సమస్తకులములవారిని వారివారి యోగ్య తానుసారము మన్నించుచువచ్చెను. అందులకు నిదర్శనముగ మనకథా సందర్భమున వచ్చువా రినిరువుర వర్ణించెదను. ఈశ్వరభట్టను నతఁడు జైనమతస్థుడు. ఇతడు త్రివిష్టపము నుండి చనుదెంచి రాజు నాశ్రయించి మొదట నొకచిన్న యధి కారిగనుండి క్రమముగ యుక్తిచాతుర్యములవలన నొకముఖ్యా ధికారి యయ్యెను. గొప్పయధికారము చేకూరి నదిమొదలు

రాజ్యమునందు కొన్ని దుష్కార్యము లొనరింప మొదలిడి తుదకొకస్త్రీని గామించి యామెకుఁ దనవాంఛ నెఱుంగింప నందులకామె సమ్మతింపదయ్యె. ఇటులుండ నామెభర్తకార్యాంతరమున మఱియొక గ్రామమునకేగి మఱలి స్వగృహమునకు వచ్చుచుండ దారిలో గొందఱు తలారులనుంచి వానిజంపించి యాశవము నీమె యింటిముంగిట వేయించి తెల్లవారినవెంటనే కొందఱు భటులనంపి పతిని జంపినదని యామెందెప్పించి యాసంగతి దానే విచారణచేసి యామెకు మరణదండన విధింప వలసినదిగ జక్రవర్తికిఁ దెలియఁబఱచెను. చక్రవర్తి స్వయముగ మఱల విచారణచేసి తనకుఁ దృప్తికరముగ ఋజువుకానందున దానిని గొట్టివేసెను. అందులకా బట్టు గారీర్ష్యవహించి నృపాలు నెటులైన రాజ్యపదభ్రష్టునిజేయ మాయోపాయముల వెదకు చుండెను. ఇతని కుట్రల కన్నిటికి నా నగరమందె మఱియొక ముఖ్యాధికార పదవియందున్న కరీమను మ్లేచ్ఛుడు తోడుపడు చుండెను. ఈ కరీమ్ అఫ్గన్ దేశస్థుఁడు. ఈ తరుణమున సుల్తాన్ మహ్మద్ గోరీ యనునతడు లాహోరున రాజ్యము చేయుచుండెను. పదునొకండవ శతాబ్దారంభమున మహ్మద్ గజినీ యార్యావర్తముపై దండెత్తి లాహోరురాజగు జయపాలుని నోడించిపోయెను. జయపాలుడు తనకుఁ గలిగిన యవమానము భరింపజాలక తన పుత్రుఁడగు నానందపాలుని సింహాసనమునుంచి తా నడవికి బోయెను. ఎనిమిది సంవత్సరములు కడచిన పిదప మఱల గజినీవచ్చి యానందపాలుని

నోడించెను. అనంతర మానందపాలుఁడును దన తండ్రిచేసిన ప్రకారము తనకుమారునకు బట్టముగట్టి పోయెను. తరువాత క్రీస్తు శకము పదివందల నిరువదియొకటవ సంవత్సరమున మఱల గజినీ దండెత్తివచ్చి యానందపాలు పుత్రునోడించి రాజ్యముదనస్వాధీనము చేసుకొనెను. నాటినుండియు లాహోరున మహమ్మదీయరాజ్యము స్థాపింపబడెను. గజినీ మరణానంతరము కూడ నారాజ్యము మహమ్మదీయవశమందే యుండెను. పండ్రెండవ శతాబ్దమున సుల్తాన్ మహమ్మద్ గోరీ యనునతఁడు దానిదన వశము గావించుకొని పరిపాలించుచు నార్యావర్తము నంతయు జయింపదలఁ పూనియుండెను. అట్టి తలంపున నీ దేశమందలి వారల కెఱుకలేకుండ గొన్ని చిన్నచిన్న సేనల నక్కడక్కడ నుంచి రాజుల సమాచారము దెలియఁజేయుటకై నిపుణులగు వారి ననేకస్థలముల కంపెను. పైకరీమును నిట్లు పంపబడిన వారిలో నొకడు, ఇతఁ డతికుయుక్తుఁడు. తన పై యధికారుల యెడల నెట్లు వినయముతో నడచుకొన వలసినదియు, వారి కనుల నెట్లు దుమ్ముకొట్టవలసినదియు నితనికి బాగుగఁ దెలియును. చక్రవర్తి మతవివేచన బాటింప కెల్లర గౌరవించునని తెలుసుకొని పురమునందె యొక యధికారిగనున్న నెక్కువ రహస్యములు కనుగొనుటకు వీలగునని యూహించి చక్రవర్తి నాశ్రయించి కొద్దికాలమునకే యొక ముఖ్యాధికారిపదవి నందెను. ఇతడు భట్టుగారు జేయుచున్న కుతంత్రముల దెలుసుకొని యతనికడకేగి తనకు సాహాయ్యపడవలయు ననియుఁ దన

కోరికలు నెరవేరినతోడనే ఢిల్లీయం దర్ధరాజ్య మిప్పింతుననియు వాగ్దానము సేసెను. నాటినుండి వారియవురి పోకలకు మేరయే లేదు. చక్రవర్తినాశనమై తనకర్ధరాజ్యము రానున్నదని భట్టుగా రువ్విళులూరుచు మహమ్మదీయునకుఁ జేదోడు వాదోడుగ మెలగుచుండెను. చదువరులారా! ఈ భట్టుగారివంటి స్వార్ధ పరుల మూలముననే గదా యనేక స్వతంత్ర రాజ్యములు మన్నుఁ గలసిపోయినవి. స్వార్ధపరత్వమను గుణ మెంత చెడ్డదియో బాగుగ నాలోచింపుడు. ఈ యవగుణ రాజమును బూనియున్నవాడు. దనకు దాన లక్షలకొలంది ద్రవ్యమును సంపాదించి బాగుపడవలెనను పట్టుదలగలిగి పరుల కనేకగతుల నపకారమొనర్చుచుఁ దుదకు తాను నష్టపడి దేశమునంతయు నాశనము కావింపఁ బాల్పడుచున్నాడు. ఒకవేళ నట్టికుబుద్ధులకు దాత్కాలికముగఁ గొన్ని సౌఖ్యములు గలిగినను రాఁబోవు నిజ సంతతులకుఁ జెప్పరాని నష్టము గలుగఁజేయుటయే గాని లాభము గలుగఁజేయు టెన్నటికిఁ గాదు. ఎనిమిదివందల యేండ్ల క్రిందటి యీ భట్టుగారివంటి దుర్మార్గుల మూలముననే కదా స్వరాజ్య మన్యరాజ్యమైనది. ఈ భట్టుగారు మొదలగువారి కా దినములలో సౌఖ్యమే కలిగినదని యనుకొందము. కాని దానిఫలిత మాలోచింపుడు. తరువాత వారి సంతతివా రందరు మ్లేచ్ఛులచేత నెన్నికష్టములందిరో యెవరికెఱుక? ఇప్పటికిని మన దేశమం దీ గుణము పూర్తిగనే పాతుకొని యున్నది. ఎవనికొఱకు వాడు చూచుకొనుటయే గాని పరోపకారమన్న

లేశమైన లేదు. తెల్లవారినదిమొద లొండొరుల దూషించు కొనుచు నొకరిపైనొకరు నిందలు మోపుకొనుచుఁ బోరాడు చుండుటయేగాని దేశోపకారముకొఱకు బాటుపడుద మనువారలు మిక్కిలియరుదు. ఇట్టివారలకుఁదుదకు దుఃఖరూపక నరకమే గాక వేరొండుకలుగునా? స్వార్థపరత్వమూని దురాశా బద్ధులై యెడతెగని మనోచింతచే గృశింపుచు, నుపకార మనుమాటలేక లోభులై, ధర్మహీనులై తుదకు ముక్తికిని దూరులగు చున్నారు. సోదరులారా! ఇట్టి యిహపరలోకములకుఁ గొఱగాని స్వార్థ పరత్వము నేలత్యజింపరు? మీకుమీకేగాక స్వదేశమును సంఘ మును నట్టి భాగ్యవంతముగజేయ బ్రయత్నింపుఁడు. స్వార్థ పరత్వమును మీహృదయములనుండి పారదోలుడు. ఐకమత్యము వహించి మీదేశక్షేమమునకై పాటుపడుడు. ఇఁక గథాంశ మునకు వచ్చెదము. రాజ్యమందు వీరిరువురుదప్ప దక్కిన ప్రధానులు మంత్రులు నక్షౌహిణీపతులు మొదలగువారు తమ ప్రాణముల సహితము జక్రవర్తి కర్పించునంతటి భక్తితో నుండిరి. కాన నతని కేవిధమైనచిక్కులు గలుగకుండెను. పైన వచించిన దుష్టద్వయమునకుఁ జెరియొక దేవిడీకలదు. అందు మహమ్మదీయుడు తనకొఱకై యేతెంచు మ్లేచ్ఛభటులు నగర మందలి తక్కిన యధికారుల కంటఁబడినచో హానియగునని యూరిబైట నాలుగైదు మైళ్ళదూరమునుండి తన దేవిడీలోని కొక సొరంగము ద్రవ్వించి దానిగుండ దనవారలు రాకపోకలు చేయ నేర్పరచుకొని చేతనైనన్ని కుట్రలఁ బన్నుచుండెను.

"ఇంటిదొంగ నీశ్వరుఁడైన బట్టఁజాల" దనునట్లు తన కొలువు నందే యుండి యెదుట ముఖస్తుతులు సేయుచు లోలోపలఁ గుట్రలఁ బన్నుచున్న వీరిద్దరినడవడి నెంతమాత్రము గుర్తింప జాలక చక్రవర్తి రాజ్యమేలుచుండెను. ఇటులుండ వేదవేదాంగ షట్చాస్త్రపారంగతుడగు బైరాగి యొకఁడరుదెంచి చక్రవర్తికి దన విద్యానైపుణ్యముం గనుబఱచి మన్ననలంది యతనినానతి కొన్నిదినము లక్కడనేయుండి నృపునకు వేదానుకూలమగు రాజనీతు లుపదేశించుచు మైత్రిని సంపాదించి యేకాంతముగ గొన్ని నూతన వృత్తాంతము లెఱుకపఱచి నిదర్శనములఁ జూపింప జక్రవర్తియు నాశ్చర్యమగ్నుడై వెంటనే బైరాగి మార్గదర్శిగా గొంత సైన్యమునంపి రాజ్యము ప్రధానుల కొప్పగించి జాగ్రత్త గలిగియుండుడని నియమించి తానును మఱింత సైన్యమును గొందఱు దాసీలను వెంటఁగొని వెడలి పోయెను. దుష్టద్వయము రాజునగరమున లేనితరిఁ గొన్ని యల్లరులు చేయగడఁగిరి. కాని ధీవిశారదులగు మంత్రి ప్రముఖులచే నవన్నియు నడఁచివేయబడెను. కుతుబుద్దీను నడంచిన దీబైరాగి మార్గదర్శిగఁ బోయిన సేనయే తరువాత వారికి సహాయపడవచ్చిన రాజపురుషుండు చక్రవర్తియని చెప్ప నక్కరలేదు. అప్పుడట్లు కుతుబుద్దీను నోడించి సంపూర్ణజయ ముతో మూడువేల మహమ్మదీయ ఖైదీల వెంటగొని చక్రవర్తి రాజధానిఁ జేరవచ్చిన వార్త కరీమునకు దెలిసినవెంటనే యతనికి గలిగిన యారాట మింతింత యని చెప్పనలవికాదు.

మొట్టమొదట సైన్యవృత్తాంత మరసివచ్చుటకై పంపఁబడిన చారులు తిరిగిరానందున నేలకో జాగుచేసిరని కరీం మఱి యిద్దర నంపెను. వారును సమాచారము గొనిరారైరి. అందుల కనుమానగ్రస్తుడై రేయింబవళ్లు చింతించుచు నాకులుఁడై యున్న తరుణమున చక్రవర్తి కుతుబుద్దీను నోడించి ఖైదీల దెచ్చినాడన్న వార్త చెవింబడ దొంగలుపడిన కొంపకు నిప్పంటు కొన్నటు లయ్యెను. పాప మా మ్లేచ్ఛుఁడు నిలిచినచోట నిలువక తనవారితో గూడ మాటలాడుటమాని యెవరేమడిగినను బర ధ్యానముగ నుండి సరియగు ప్రత్యుత్తరమీయక పిచ్చియెత్తిన వానివలె శరీరమునం దంతట వేలకొలది తేళ్లు జెఱ్ఱులు పాకిన ట్లగుచుండ నేమిసేయుటకును దోచక పరస్థలమున కేగివచ్చు చున్న చక్రవర్తి కెదురుబోయి కొనివచ్చుట యటులుండఁ గొలువున కేతెంచినపుడైన నతని దర్శనార్థము వెళ్లుటమాని విచారశోకములకుఁ దావలుడై రెండు మూడు దినములవరకు సెలవుగైకొని యింటనే వసించియుండెను. చక్రవర్తి రాజధాని జేరిన మఱునటి దినమున నొంటరిగఁ దానొక గదియందు గూరుచుండి భట్టుగారిఁ గొనిరమ్మని సేవకులనంప వారు పోయి వచ్చి భట్టుగారు గడచిన రాతిరినుండి గాన్పించనందున నింటి వాఱంద రేడ్చుచున్నారని తెలుప దిగ్భ్రమనంది చెంతనున్న వారి నందఱ నావలకంపి తన కోరికలన్నియు వ్యర్థములగు సమయము ప్రాప్తించినదని చింతించుచు గూరుచుండియుండెను. అట్లు మతిపోయి కూరుచుండియున్న సమయమున మఱియొక

సేవకుఁ డరుదెంచి రాజభటులు దేవిడీచుట్టు గ్రమ్మి తన్ను వెదకుచున్నారని వచింప నుల్కిపడి లేచి చెంతనున్న బాకు నొకదానిఁ గైకొని సొరంగమార్గమున బారిపోవుటకు దిడ్డి గుమ్మము దగ్గఱకుఁ బోఁబోవ నప్పటికే యచట భటులు నిలచి యుండిరి. మఱియొక ద్వారముకడకేగి చూడ నక్కడ నల్లే మూగియుండిరి. వేరొండు కవాటమువద్దకేగ నక్కడ నంతకన్న మిక్కుటముగ నుండిరి. ఇట్లు మందిరము నాల్గువైపుల రాజభటు లావరించి యుండుట దెలుసుకొని యొడలెల్ల జెమ్మటలు గ్రమ్మగ జగజగవణకుచు నిశ్చేష్టితుడై నోటమాటలేక నేలకొరగెను. తోడనే యక్కడకు వచ్చిన భటు లా పిఱికిపందను విరిచికట్టి తమ యేలికయొక్క యాజ్ఞానుసారము గావింపఁ గొంపోయిరి.

పదునారవ ప్రకరణము

అఁట గన్యాకుబ్జ నగరమందు జయచంద్రుఁడు తన కూతురు చేసినపనికి మండిపడుచు నంతఃపురముఁజేరి రోషసంభ్రమములు ముప్పిరిగొన హా ! తానొకటితలఁచిన దైవమొకటి తలఁచు ననుట తథ్యమయ్యెను. ఆ నిర్భాగ్యునెడల నే సలిపినదానికి నాకూతురిట్లు వ్యతిరేకముగా మన్నించునని కలయందైనఁ దల చితినా ? దీనికిట్టిదుర్బుద్ధి పొడమనేల ! సాటిరాజులతో నాకు తలవంపులు తెచ్చినదిగదా ఈరాకాసి. దీనినేమి కావించినను బాపమగునా ? దీని నింతింతకండలుగ గోసి కాకులకు వైచినను బాపముకలుగదు. దీనికి నేనేమివిషముబోసితిని. ఇది పుట్టకుండిన నాకేచింతయు లేకపోవుగదా ! ఇదివరకు పోయిన దెల్లపోక మరల నేటికి దాపరించినది ? ఆహా ! నా హృదయమంతయు రవులుకొని పోవుచున్న దేమిసేయుదు ? అని తలపోసుకొనుచు

తనభార్యం బిలచి కూతురు సమాచార మెటులున్నదో కనుగొని రమ్మని పంపెను. ఆమెయు నటులేయనిపోయి కొంత సేపునకు మఱలివచ్చి, "ఆర్యా! అది మూర్ఖపుంబట్టుం బట్టియున్నది. ఎంతచెప్పినను బృధివీరాజును దక్క నన్యువరింప నను చున్నది. పోనిండు. దాని యిష్టప్రకార మేలం జేయరాదు? ఆ చక్రవర్తి యెడల మీకుమాత్ర మింతవైరమేల? అని యింకను నేమో చెప్పబోవుచుండ నడుమ నడ్డమువచ్చి ఓసీ! నిన్నీ వెధవ శిపారసులు చేయమని యెవరు మొఱవెట్టిరి. పాపము కూతురి వెనుకవేసుకొని వచ్చుచుంటివా? మీ రిద్దఱు గలసి యే గంగలోనైన బడుడు. అంత నా ప్రాణము నెమ్మదిగ నుండును." అని తన ప్రియురాలింగూడ గసరి కొట్టి బిరబిర సంయుక్తయున్న స్థలమునకు బోవజొచ్చెను. ఆహా! అసూయా పరుండగువాం డెట్టి దుష్కృత్యము లొనరింప సమకట్టునో యోచింపుడు. పృథ్వీరాజుపైగల యీర్ష్యయేగదా! జయచంద్రు నింత దురాత్మునిగ జేసినది. అసూయ స్వార్థపరత్వమునకు జన్మకారణమని చెప్పవచ్చును. కన్నబిడ్డలయందును, ప్రియు రాండ్ర యెడలను గల మోహమునుగూడ బారదోలుగదా! ఈ పాడుగుణము, ఈ దౌర్భాగ్యపుగుణ మున్నంతవరకు మన దేశము మంచి స్థితికి రాదనుట నిర్ధారణము. జయచంద్రు డట్లు పోవుచుండ రాణియు హా! కూతురాయని యాక్రందనము నేయుచు నతని వెంటనే యరిగెను. మందిరములోకేగి పర ధ్యానముతో నొకసోఫాపై గూరుచున్న కూతురి నొక్క చరుపు

జరుగ నులికిపడిలేచి సంయుక్త తలిదండ్రులకు వందన మొన రింపబోవ మరల నొక తన్నుదన్ని " ఓసి! దౌర్భాగ్యు రాలా! నీ కేమి పోవుకాలము వచ్చినది? నా వంశము జెరుప దాపరించితివటే? ఇన్నినాళ్లు పోషించినందులకు తుదకు నీ తల్లి దండ్రులతోడనే వైరమూన సాహసించితివా? ఓసి పాపిష్టి దానా! నీ చదువు జట్టుబండ లేమన్న గలసిపోయినవి? ఇంత వరకును గుణవంతురాలవని తలచియుంటిగాని యింత గయ్యాళి వని యెఱుగనైతి. నే వలదన్న వాని వరించి నా మీదనే కత్తి గట్ట సాహసించితివా? నా హృదయమునకు జిచ్చిడితివిగదే. నిన్నే మొనరించినను నా కసిదీర " దని యదివరకెంతో మృదు మధురముగ మాటలాడుస్వభావము కలవాఁడయ్యు, నదంతయుబోయి రోషమువలన నోట వచింపరాని యశ్లీల వాక్యంబుల బుత్రికం దూషించి తుదకు " ఓసీ ఇంతవరకైనది కానిమ్ము. క్షమించెద. ఇకనైన నాదౌర్భాగ్యుని వదలి నాయా జ్ఞానుసారము వర్తించెదవా? లేదా?" అన నాకన్నియ తల వంచుకొని తిన్నని యెలుంగున " తండ్రీ! నీ కింతకోపమేటికి? మనోవాక్కాయ కర్మలందు మనస్సుచే వరించినవానినే చేపట్టుట యుత్తమ పతివ్రతా లక్షణముగదా! అందులకు వ్యతిరేకముగ నడుచుకొనుమని తండ్రివగు నీవే భోదించుచున్న నింక నేనేమ నుదానను? అదియుంగాక నన్ను ఘోర కష్టముల నుండి గట్టెక్కించి ప్రాణముల నిలిపినవాడు చక్రవర్తి. అట్టి ప్రాణ దాత యగు వానివలదని వేరొకని నెట్లు వరింపగలను?

పోనిమ్ము? నీకా మహానుభావుని యెడగల వైరము నావల నిడి యాతనియం దే దుర్గుణములు కలవో నిదర్శనపూర్వకముగఁ జూపింపుము. అప్పుడు నీ యిష్టానుసార మవశ్యము వర్తిల్లెద.” అని పలికిన “ఓసీ! గ్రుడ్డువచ్చి పిల్లను వెక్కిరించినట్లు నీవు నాకు బుద్ధులగఱపుచుంటివా? నీ కాతని దుర్గుణములఁ గను బఱుపవలయునే? అట్లే చూపెదనుండు” మని పటపటపండ్లు కొఱుకుచు నచ్చోటువదలి రహస్యాలోచనా నిలయమున కేగి దగువారల రాపించి వారితో జరగుచున్న సంగతులెల్లఁ జెప్పి యెటులైనఁ జక్రవర్తిపై దండెత్తి యతని గడదేర్చవలయునని పలికెను. అందుల కందఱు సమ్మతించి యేదైన నొకచిన్న నెపము పెట్టుకొని యుద్ధమునకుబోవుట మంచిదనిరి. కారణము దొరుకునా యని విచారించుచున్న సమయమున దౌవారికుఁ డరుదెంచి యెవడో డిల్లీనుండివచ్చి తమదర్శనార్థము ద్వారము కడ వేచియున్నాడన వాని వెంటఁగొనిరమ్మని రాజుగారు సెప్పిరి. వాఁడు నట్లేపోయి వచ్చిన మనుజుని వెంటగొనితెచ్చి వీరిపద్ద విడచిపోయెను. ఆ వచ్చిన పురుషుఁ డక్కడున్న వారల కందఱకు నమస్కారములుచేసి యిట్లు వచింపసాగెను. “మహా రాజా! నేను ఢిల్లీ నగరమునం దొక ముఖ్యాధికారిని. నే నా చక్రవర్తియెడ విశ్వాసము గలిగి నా కార్యము లన్నియు న్యాయానుకూలముగ నెరవేర్చుకొనుచుండ నా శత్రువులగు తక్కిన కొందఱధికారుల వాక్యము లాలించి యతడు నాయెడ నిరాదరణయే సూపుచు వచ్చెను. అటులయ్యు స్వామిద్రోహము

సలుపరాదని యతనికెన్ని విధముల నుపకారములు గావించుచు వచ్చినను మహాప్రభో! తుదకతనిమనోవాంఛ నన్ను జంపి నాకాంతం జెరబట్టవలెనని తలంచునంతటి స్థితికి వచ్చినది. జనులనందఱ న్యాయమార్గానుగాములుగ నొనర్చి పాలింపఁదగిన రాజే యిట్టిక్రౌర్యములుచేయ నొడిగట్టిన నిఁక నానగరమున వసించుట ప్రాణాపాయకరమని యెంచి యొకనాటిరాత్రి నిల్లు వెడలి తమవంటిమహాత్ములదయ యున్నయెడల నెక్కడనైన నింత పొట్టబోసుకొనవచ్చునని యిట్లు వచ్చినాడను. ఇఁక దేవరవారి చిత్తానుసారము దాసుడనై మెలఁగ సిద్ధముగానున్నా" నని వచింప జయచంద్రుఁ డతని దనదగ్గర నుంచుకొనుటకు శత్రువువద్దనుండి చనుదెంచినాడే యని సంకోచించుచున్న సమయమున నతనివలెనే డిల్లీనంతయుఁ బాడుచేసి కనూజిఁ జేరి యా రాజుగారి దయకుఁ బాత్రులై యున్న మఱియిద్దరా వచ్చిన మనుజుని వృత్తాంతము సరియని చెప్పిరి. దాన సంశయ నివృత్తియగుడు జయచంద్రుఁ డతని గూడ నా యిరువురితో సమానముగ నుంచుకొంటకు సమ్మతించెను. పై ప్రకరణమున నీశ్వరభట్టు కన్పించలేదని కరీముతో సేవకులు వచించినట్లు జెప్పియుంటిగదా? ఆ భట్టుగారే యీ వచ్చిన క్రొత్త మనుజుఁడు. ఇతనికిని నా సాక్ష్యమొసంగిన నిరువురు మనుజులకును డిల్లీయందున్నపుడే పరిచయముండెను. వారు డిల్లీని వదలునపుడే భట్టుగారును విడచియుందురుగాని వారికివలె గాక రాజ్యము సంపాదించవలెనను వాంఛ యితని మనసున దృఢముగ నాటుకొనియుండెను. ఆ కారణము చేతనే డిల్లీ నింతవరకు

వదలక పైకి జక్రవర్తితో నిష్టముగ నున్నట్లు నటించుచు లోలోపలఁ గుట్రలు పన్నుచుండెను. చక్రవర్తి మ్లేచ్ఛుల జయించి వచ్చిన దినమున తమ గుట్టంతయు నతని కెఱుక పడెనని విని కరీముగారితో నైన వచింపక మధ్యరాత్రి బయలు దేరివచ్చి యిటఁజేరెను. ఇటు లీ నగరముజేరి చక్రవర్తిపై నెపము వెదకుచున్న జయచంద్రునకు మహోపకారము గావించినవాఁడయ్యెను. మఱునాడు కొలువుదీరియున్న సమయమున జక్రవర్తి వ్రాసినది కాకపోయినను అతని హస్తలిఖితమని జాబునొకటి జయచంద్రునకు జూపింప దానియం దిట్టులుండెను.

" స్వస్తిశ్రీ జయచంద్రునకు,

నీ గారాబు కుమార్తె సంయుక్త నన్ను వలచియున్నదని యనేకులవలన వినియుంటి. నాకును నామెపై మిక్కుటమగు మోహముకలదు. నాతోమైత్రిఁ బాటింపఁ దలఁచితివా శీఘ్రముగ నామెను నాకొసంగి వివాహముఁజేయుము. లేకున్న రాక్షస వివాహముననైన జేకొననిశ్చయించి యున్నాను. " అనిచదువు కున్న వెంటనే దెబ్బదిన్న త్రాచుబాముువలె దీర్ఘ నిశ్వాసాన్వితుఁడై కన్నులెఱ్ఱజేసి లేచి " ఔరా ! వీనిదుర్మదము. వీనికి నాగారాబు గూతునర్పింపవలయుగా. లేకున్న రాక్షసవిధినైగెకొను పాటివాఁడా ? చక్రవర్తిపదవి లభించెనని కన్నులు నెత్తికెక్కినవిగాబోలు ఇంతవరకు దగుకారణ లేనందున నూరకుంటిని."
అని యవలోకన మాత్రమున రణమునకు వెడలివచ్చు నంతటి కఠినముగ బృధ్వీరాజునకు లేఖవ్రాసి పంపించి యుద్ధమునకు సంసిద్ధులై యుండవలసినదని దండనాయకుల కాజ్ఞాపించి వెడలి పోయెను.

పదునేడవ ప్రకరణము

యమునాతీరమున గలిగిన యుద్ధజయమువలన బైరాగికిని చక్రవర్తికిని మైత్రి పరిఫలము కాసాగెను. పృధివీరాజతని ప్రాణస్నేహితునిగ నెంచుకొనుచు బ్రధానులతో సమానముగ గారవించుచు దనవద్దనే యుంచుకొనెను. ఇట్టుకొన్ని దినంబులు జరుగ నొకనాడాయోగి చక్రవర్తి నేకాంతస్థలమునకు గొనిపోయి యతనితో మహారాజా! నేను తమయెడలఁగావించిన యీచిన్న నేరమును క్షమింపుడు. దేవరవారితోడ నే నన్ని సంగతులు వచించితినిగాని యొకటిమాత్రము చెప్పక దాచితిని. ఆనాడు కాశికాలయమున మీరు రక్షించినకన్య జయచంద్రునికూతు రని మాత్రము వచించియుంటిఁగాని యామెవిషయమై మరేమియు జెప్పలేదు. ఆచిన్నదానిపేరు సంయుక్త యందురు. ప్రపంచము నందంతట సౌంధర్యమున నగ్రగణ్యులని ప్రఖ్యాతిగాంచిన

కన్యకా రత్నములలో నొకతెయైయున్నది. ఆమెగుణగణంబుల నేమని వర్ణింతును. గురులయెడ నమ్రతయుఁ, దోడివారల యెడ విశ్వాసమును, బీదవారలయందు గరుణయు నందఱిపై సమదృష్టియుం గలిగి మూర్తీభవించిన సద్గుణపుంజయో యన నొప్పుచుండును. విద్యయందామెతోఁ దులదూగగల కాంత లిక్కాలమున లేరనియే వచింపనగును. ఇంతియేగాక శత్రు సమూహంబులు పురుషుఁడని భ్రమనొందునట్లు యుద్ధమున రణప్రావీణ్యము జూపఁగలదు. మఱియు చిత్రలేఖనమున గడునేర్పరి. చూపరులు ప్రకృతిసిద్ధములని భ్రమించుగతి పలు రకములవస్త్రావళి నిర్మించుటలో ముందామెను జెప్పి తరువాత నింకొకరి జెప్పవలయు, ఆకన్నియ యిప్పుడు సుమారు పదు నారుసంవత్సరములది. అట్టిసంపూర్ణ కళానిధియై రాజిల్లునా జవ్వని తనపంచప్రాణముల మీఁపై నిడుకొని రేయింబగళ్లు మీనామస్మరణయే చేసుకొనుచు నిద్రాహారములు సహితము మాని కృశించిపోవుచున్నది. జయచంద్రుఁడు స్వయంవరవిధి నామెకు వివాహముగావింప నెంచియున్నాఁడు. ఈ వార్తనే మీతోనపుడు చెప్పకదాచితి. వామమార్గలనుటతోడనే మీరు కత్తి గట్టి బయలుఁవెడలుదు రనియు దమ్మూలమున నాకన్నియకు రక్షణగలుగు ననియు సావకాశముగ నీవార్త దెలియబఱచెదగాక యని యూహించి యిప్పటికూరకుంటిని. ఎటులైనా కన్నియ మనోవాంఛితంబు నెరవేర్పుడు. మీకును జయచంద్రునకును గల వైరమునెంచి యుపేక్షచేసినచో నిక్కముగనాకన్నియ యాశా

భంగమయ్యెనని ప్రాణములం ద్యజించుగాని బ్రతికియుండ నేరదు. ఈ వృత్తాంతము మీకెఱుకపఱచుటకై నేనెన్నియో కష్టములందీ వచ్చితి ఇక నాలుగుదినములుమాత్ర మీ నగరమున నుండెద. అనంతరము నాకు సెలవొసంగవలయునని వేడ నింతవరకు గనురెప్పలు వ్రాల్చక బైరాగివంకనే చూచుచు నతడు వచించుదాని వినుచున్న చక్రవర్తి దిగ్గునలేచి యతని హస్తములు పట్టికొని మహాత్మా ! నీవు కేవలము నాపాలిభాగ్య దేవతవుగాని వేరొండుగాదు. కొంచెమెడమైన నష్టేటం గలసి పోవునట్టి నా రాజ్యము నుద్ధరించి పుణ్యంబు గట్టుకొంటివి. సంయుక్త గుణసౌందర్యాదులంగూర్చి వినియున్నందున నిది వరకే ప్రేమసంపుబీజము మొలగెత్తి యుండెగాని యా కోరిక యీ నడుమ నా కన్నియ మనంబు తెలియమిని. మా రెండు రాజ్యములకుం గల వైరమునను నించుకవాడం బారియుండెను. ఇత్తరి మీ వాక్యామృతా ధారలచే మఱల రేకెత్తుచున్నది. మీవంటి యుత్తము లేకడకేగిన నేకొదువలు గలుగవు గాని యైనను నా మనవి జిత్తగించి నారాజ్యమందే వసింపుడు" అని నెయ్యము తొలుకాడం బలికిన రాజు వాక్యములకు సంతుష్ట మానసుడై బైరాగి మరలనిట్లనియె. "రాజచంద్రా ! నీ రాజ్యము నందుండుటకు నా కేయాటంకములు లేవుగాని నే నింకను గొన్ని కార్యములు నెరవేర్పవలసియున్నది. నే మరల మిమ్ముంగలసి కొనియెదను. నీవు మాత్రము జాగరూకుండవై సకలసైన్యముల నాయత్త పఱచుకొని యుంచుకొనుము. మహమ్మదీయుల

యార్భాటములు చూచినను జయచంద్రుని మూర్ఖత్వము జూచి నను నీ యార్యావర్తమునకు ఘోరసంగ్రామంబు పొడమునను యూహ కలుగుచున్నది. ప్రస్తుతము నిలువయున్న సైన్యము లనే నమ్ముకొని యుండక నీ రాజ్యమందలి యౌవనవంతుల నందఱ రప్పించి వారికి యుద్ధశిక్షణ నేర్పించి యుంచుకొనుము. నే నెట్లునుపోవక తప్పదుగాన నాకు సెలవొసంగుమన నెట్టకేలకు నాలుగు దినము లుండిపోవుటకు సమ్మతించెను. సంయుక్త సమాచారము వెలిబుచ్చిన పిమ్మట నా రాజున కామెపై నను రాగము కలిగినది లేనిది తెలుసుకొనుటకై నాలుగు దినముల వరకు నుండి యతని రహస్యవృత్తములవలన నామెయందు బద్ధానురాగుఁడై నట్లు గ్రహించి యావల నతని యనుమంతంబు గొని బైరాగి వెడలిపోయెను. అతఁడేగిన దాది జక్రవర్తియు జింతాకులుఁడై మనము నంతయు సంయుక్తమీద నిడుకొని యామె నెట్లు బెండ్లాడ వలనుపడునా యని తలపోయు చుండెను. ఇట్లు దీర్ఘాలోచనపరుండై కాలమెట్లోగడుపుచుండ నదవరకే దేశములమీదఁ బోయియున్న చారులు కొందఱరుదెంచి కన్యా కుబ్జమున జరిగిన సమస్త వృత్తాంతముల నెఱుకపఱచిరి. అత్తరి జయచంద్రుఁడు చేసిన పనికి రోషమును సంయుక్త కావించిన దానికి మహానందమును గలుగ మఱునాఁడు కొలువుకూటమున మంత్రులు, దండనాయకులు మొదలగు వారందఱు పరివేష్టించి యుండ వేగులవారు తెచ్చిన సమాచారముల వెల్లడించి యేమి నేయుధమన గొందఱు దండనాయకులు జయచంద్రునిపై దాడి

వెడలుదమనిరి. అత్తరి వారి నాపి ప్రధానియగు విజ్ఞానశీలుఁడు లేచి "రాజా! పట్టుపట్టుమని తలఁచుకొన్నపుడెల్ల యుద్ధమున కేగుచుంటిమా యందువలన నమితమగు నష్టమగుసు. గౌరవము చెడును. అనుకొన్నపుడంతయు బోవుచుండుట వలన నొకవేళ నపజయము గలిగినను గలుగవచ్చును. సామదానభేదదండము లందు సామమున నెప్పటికిఁ గార్యములు చక్కపఱచుకొన నగును గాని ముందుగ దండమునకు దిగు టుచితముకాదు. మఱియు రణకారణమున ద్రవ్యనష్టమును వేలకొలది ప్రజా నష్టమును గలుగును. మొన్నమొన్ననే మహమ్మదీయులపై నెత్తివచ్చిరి. మరల నింతలో తొందరపడనేల? అదియుంగాక స్వదేశమందలి రాజు లొకరితో నొకరు పోరాడుకొనుచున్న పరదేశముల వారికి మిక్కిలి యలసగును, కావున జయచంద్రుని సమాచారమేమో యింకను గనుగొందము. ఇంచుక యోపిక పట్టి యుండుడు. అని వచింపఁ జక్రవర్తి వేరొండుపలుకనోడి యూరకున్న సమయమున బ్రతీహారియొకఁ డేతెంచి కన్యా కుబ్జమునుండి రాయబారి వచ్చి ద్వారమునఁ గాచుకొని యున్నా డని తెలుప నతని గొనిరమ్మన బ్రతిహారి యట్లే యొనరించి వెడలిపోయెను. వచ్చిన రాయబారి యుచితాసనం బంగీకరించి జయచంద్రుఁ డంపిన లేఖ రాజుగారి కొసగెను. చక్రవర్తి తన దగ్గరనున్న వేరొకనికిచ్చి చదువుమన నాతఁడిట్లు చదువ నారంభించెను.

"నూతనముగ ఢిల్లీసింహాసనమునెక్కి చక్రవర్తి యనుపేరు పెట్టుకొన్న పృథివీరాజుగారికిఁ గన్యాకుబ్జ నగరాధీశుండగు జయచంద్రుఁడు తెలియపరచు విషయములు :—

నీవు రాజ్యమంతటను పాగించి జనసంచయముల హింసించుచున్నావని వినియు, నాకుని నాకు నేమాత్రము సంబంధము లేనందున నూరకుంటిని. ఇప్పుడు నాకడకంపించిన లేఖవలన నీసమాచారమంతయుఁ బూర్తిగ వెల్లడియైనది. "నీవు నాతో మైత్రిఁ బాటింపఁదలచితివా సంయుక్తను నాకొసంగుము. లేకున్న రాక్షసవివాహమునైనఁ గైకొనెద, "నని బింకములు పలికి వ్రాసియున్నావు. నీతోమైత్రి పాటింపకున్న నాకు బ్రతుకు దెరువులేదని దలఁచితివా? చేతనైన పక్షమున నట్టిమాటలతోఁ గాక ప్రేమఁగనుఁబఱచి నాకూతుఁగైకొనుము. అందులకునే వెను దీయవాఁడఁగాను. సర్వసిద్ధుఁడనైయున్నాను.

"జయచంద్రుఁడు"

అని చదువుచున్నంత సేపు నక్షౌహిణీపతులు రోషావేశులై చూచుచు నూరకుండిరి. చక్రవర్తియు నాగ్రహవ్యగ్రుఁడై కోపము బైటరాకుండా నాపుకొని " విజ్ఞానశీలా ! ఇప్పుడు నీవే మనియెదవు ?" అన " నిత్తరి నే మఱియొకవిధముగ విన్న వింతునే? దేవరచిత్తానుసారము చేయవచ్చును. ఇంతకు మన దేశమున కిడుములు ప్రాప్తింపనున్నవి కాఁబోలు ? అందువలననే జయచంద్రునకిట్టి బుద్ధిపుట్టినది. అని వచించి విజ్ఞానశీలుఁ డూరకుండెను. అంత చక్రవర్తిలేచి యక్షౌహిణీపతుల నవలో

కించి “మీ మీ సేనల సన్నాహ పరచుకొని యప్రమత్తులరై నే లేనికాలమున మన దుర్గమతి జాగ్రత్తతోడఁ గాపాడు చుండుడు. ప్రస్తుతము నాతోఁగూడ నాతతాయి చనుదెంచు” నని మంత్రులవంకదిరిగి “మీరు యుద్ధమునకు వలసిన వస్తు సామగ్రుల ముందుఁబంపి దారియం దచ్చటచ్చట నాగియుండ వలయునని సేవకులకు జెప్పి పంపుడు. నే లేనితరి మహమ్మ దీయ ఖైదీలను, కరీమును జాగ్రత్తమై కాపాడుడు. అని తగి నట్టు లందఱ కాజ్ఞాపించి మూడుదినములకు యుద్ధప్రయాణ మేర్పఱచి వెడలిపోయెను.

"నూతనముగ ఢిల్లీనింగొని చక్రవర్తి యను పేరు పెట్టుకొన్న పృథివీరాజుగారికిఁ గన్యాకుబ్జ నగరాధీశుండగు జయచంద్రుఁడు తెలియపరచు విషయములు :—

నీవు రాజ్యమందల్లరులు సాగించి జనసంచయముల హింసించుచున్నావని వింటిని, నాకును నీకు నేమాత్రము సంబంధము లేనందున నూరకుంటిని. ఇప్పుడు నాకడకంపించిన లేఖవలన నీసమాచారమంతయుఁ బూర్తిగ వెల్లడియైనది. "నీవు నాతో మైత్రిఁ బాటింపఁదలచితివా సంయుక్తను నాకొసంగుము. లేకున్న రాక్షసవివాహముననైనఁ గైకొనెద." నని బింకములు పలికి వ్రాసియున్నావు. నీతో మైత్రి పాటింపకున్న నాకు బ్రతుకు దెరువులేదనిఁ దలఁచితివా? చేతనైన పక్షమున నట్టిమాటలతోఁ గాక క్రియఁగనుఁబఱచి నాకూతుఁగైకొనుము. అందులకు నేను వెనుదీయువాఁడఁగాను. సర్వసిద్ధుఁడనై యున్నాను.

"జయచంద్రుఁడు"

అని చదువుచున్నంత సేపు నక్షౌహిణీపతులు రోషావేశులై చూచుచు నూరుచుండిరి. చక్రవర్తియు నాగ్రహవ్యగ్రుఁడై కోపము బైటరాకుండా నాపుకొని "విజ్ఞానశీలా! ఇప్పుడు నీవే మనియెదవు?" అన "నిత్తరి నేమఱియొకవిధముగ విన్నవింతునే? దేవరచిత్తానుసారము చేయవచ్చును. ఇంతకును మన దేశమున కిడుములు ప్రాప్తింపనున్నవి కాఁబోలు? అందువలననే జయచంద్రునకిట్టి బుద్ధిపుట్టినది." అని వచించి విజ్ఞానశీలుఁ డూరకుండెను. అంత జక్రవర్తిలేచి యక్షౌహిణీపతుల నవలో

కించి "మీ మీ సేనల సన్నాహ పరచుకొని యప్రమత్తులరై నే లేనికాలమున మన దుర్గమతి జాగ్రత్తతోడఁ గాపాడు చుండుడు. ప్రస్తుతము నాతోఁగూడ నా తతాయి చనుదెంచు" నని మంత్రులవంకదిరిగి "మీరు యుద్ధమునకు వలసిన వస్తు సామగ్రుల ముందుఁబంపి దారియందచ్చటచ్చట నాగియుండ వలయునని సేవకులకు జెప్పి పంపుడు. నే లేనితరి మహమ్మదీయ ఖైదీలను, కరీమును జాగ్రత్తమై కాపాడుడు. అని తగి నట్టు లందఱ కాజ్ఞాపించి మూడుదినములకు యుద్ధప్రయాణ మేర్పఱచి వెడలిపోయెను.

పదునేనిమిదవ ప్రకరణము

ఈశ్వరభట్టు కన్యాకుబ్జముజేరి కొన్నిదినములు జననిచ్చి మరల దన పూర్వపు దుర్మార్గములఁ జేయ నారంభించెను. ఎటులైన జయచంద్రునిచేత బృధివీరాజు నోడించి యతనిచే ఢిల్లీనందు కొంతభాగము బహుమానముగ బడయ నభిలాష గలిగి యుండెను. అట్టి యుద్దేశముతో ననారతము జక్రవర్తిపై లేని పోని వార్తలఁ గల్పించి చెప్పుచు జయచంద్రునకు గోప మెక్కించు చుండెను. వీని నడతఁ గుఱించి సాక్ష్యమొసంగిన తక్కిన యిద్దఱు వీనితో గలసి పనిచేయుచుండిరి. ఈ దుష్ట త్రయము రాజుచే నమితముగ బ్రేమింప బడుచుండుట వలన రాజ్యమందలి గొప్పగొప్ప యధికారులు సహితము వీనికి వెఱచుచుండిరి. అధికారుల సంగతియే యటులుండ నిక తక్కిన ప్రజల గుఱించి వచింపనేటికి? దుష్టత్రయము కనూజియం

దంతట దమప్రభావమే సాగుచుండ మెలంగుచున్న తరి వారికడ నున్న నొక ముదుసలి కంచుకి మాత్రము వారలు కావించు పనుల కిష్టములేనివాడై యుండెను. లోపల నిష్టములేని వాఁడయ్యు బైకిమాత్ర మగుపడక శాంతము వహించియుండి యా దుష్టుల కెఱుకలేకుండ చేతనైనంత వట్టుకు వారి కుట్రలకు విఘ్నములఁ గల్పించుచుండెను, బహిరంగముగను నీ దుష్టుల యెడల వైరమూని రాజు నన్యాయముగ నాశనము సేయు చున్నారన తలచి ప్రధానమంత్రియగు వినయశీలుఁ డనేక పర్యాయములు జయచంద్రునకు మంచిమార్గ ముపదేశింపుచు వచ్చెఁగాని చక్రవర్తియెడ రోషము వహించి యసూయా పరుఁడై యున్న నతని మనసున నా మాటలు నాటవయ్యెను. దుష్టత్రయమును ప్రధానమంత్రి తను యెడఁ జేయుచున్న ద్రోహమున కతని దొలఁగించుమన రాజుతో ననేక పర్యాయ ములు వచించిరిగాని తండ్రినాటి నుండివచ్చుచున్న మంత్రిని దీసి వేయుట కతడునుసమ్మతింప డయ్యెను, అట్టియెడ వీరలుగావించు తంత్రము లెప్పటివప్పుడు వినయశీలునకు దెలియపఱచి యతడు చెప్పునట్లు విఘ్నములు కల్పించుచు దుష్టత్రయమునకు మాత్ర మావంతయైనఁ దనపై సందేహము పొడమకుండునట్లు కంచుకి ప్రవర్తించుచుండెను. ఈ సమయమందే గ్రామాంతరమునకేగి కొద్ది దినములలో మఱలి వచ్చెదనని చెప్పి కొన్ని మాసములు కడచినను రానట్టి దేవశర్మ యను బ్రాహ్మణుఁ డేతెంచెను, ఈ దేవశర్మయే సంయుక్త విద్యాగురువు. ఇతనియెడ నామె

కమితమగు ప్రేమయు, భక్తియు గలదు. జయచంద్రుడు సహిత మితని విద్యానైపుణ్యమునకు మెచ్చి యందఱకన్న నెక్కుడుగ గౌరవించుచుండును. ప్రధానమంత్రికి నితనికి నమిత స్నేహము. దేవశర్మ మున్ముందు వినయశీలుని మందిర మునకేగ నతడును గాంచినంతనే లేచివచ్చి యాలింగన మొన రించుకొని లోనికిఁ గొంపోయి కూరుచుండబెట్టుకొని యాదరణ పూర్వకముగ క్షేమసమాచారము లడిగి తెలుసుకొని కొంతతడవు నకు "దేవశర్మా! నీవింత కాలమైనను రాకుండుట వలన నా కేమేమో యాలోచనలు పోయినవి. నిన్ను సురక్షితముగ మఱల నా కగపఱచి నందుల కా దైవము కనేకవందనములు. నీ వేయే స్థలములం దింతకాలము వరకుఁ గ్రుమ్మరుచుంటి" వన నా వృత్తాంతమంతయు నిపుడు చెప్పుటగాదు. సావకాశ ముగ దెలిపెదను. నగరమందలి విశేషములేమి? సంయుక్త బాగుగనున్నదా యని దేవశర్మ యడిగెను. అంత వినయశీలుడు "రాజ్యమందలి వృత్తాంతము లన్నియుఁ బెద్ద భారతముగ నున్నవి. నీవు పోయిన తరువాత నీశ్వరభట్టను నతఁడొకడు ఢిల్లీనుండివచ్చి మన జయచంద్రుని దయకుఁ బాత్రుఁడై దుష్ట ద్వయముతో గలసి యనేక దుష్కార్యములు గావింపు చున్నాడు. వారు ముప్వురు గలసి చేయుచున్న కుతంత్రము లిట్టివని వచింపఁజాలను. నేనేమి చేయుదును. జయచంద్రుడును వారి స్తోత్రపాఠముల కుబ్బిపోయి వారి యిష్టానుసారమే నడచు కొనునుగాని నా మాటఁ బాటింపఁడు, ఏవోపూర్వకాలపు వాడను

గావున నుంచినాడు గాని యనేకుల కిదివఱకే యుద్వాసన యైనది." అని యీశ్వరభట్టును గురించి వచించుటతోడనే దేవశర్మ యాశ్చర్యమగ్నుడై "ఆహా! ఆ దుష్టుఁడు ఢిల్లీ నంతయు నాశనముఁజేసి యిక్కడఁ జేరినాడా? ఇఁక జయ చంద్రుఁడు బాగుపడుట దుర్లభమే. ఈ క్రూరుఁ డిదివరకే ప్రాణహత్య గావింపుకొనె నని తలఁచియుంటిని. ఇప్పుడీ వార్తవలన నా కమితమగు చింతగలుగుచున్నది. ఆ ముప్వురను రాజున కెఱుకలేకుండ నెటులైనఁ గడముట్టింపవలయును. ఇప్పుడు వారు చేయుచున్న పనియే" మన "ఏమున్నది? ఆ భట్టుగారు చక్రవర్తి లిఖించినదని యొక జాబును దెచ్చి జయచంద్రున కిచ్చినాఁడు. దానిఁ జూచుకొని నృపుఁడు క్రోధోద్దీపితుడై వెంటనే చక్రవర్తి కొడలు మండునట్టు లొకలేఖ వ్రాసిపంపినాడు. అది చక్రవర్తికి జేరియేయుండును రేపోమాపో మన నగరముపై దండెత్తి రాగలడు. అందుకొఱకే జయచంద్రు డిప్పుడు రణమునకు వలయు సన్నాహంబులఁ జేయించు చున్నాడు." అని వినయశీలుఁడు వక్కాణించెను. ఇక్కడ వీరిరువు రిట్లు మాటలాడుకొనుచున్న సమయమున బయట ద్వారముకడ నెవరో పిలుచుచున్నట్లు శబ్దమురా వినయశీలుఁడు చని తలుపుఁదీసి చూడ గంచుకివచ్చి నిలిచియుండెను. అంత వారిద్దఱు మరల దలుపుపెట్టుకొని దేవశర్మ దగ్గరకు వచ్చిరి. కంచుకి దేవశర్మను గావించుకొనుటతోడనే యానందమును బొంది యతనికి నమస్కరించి నిలువ నా విప్రుఁడును నతని

క్షేమసమాచార మడిగి కూరుచుండ నియోగించెను. అత్తరి వినయశీలుండు దేవశర్మతో " ఈ కంచుకి మనకు బరమాప్తుడు ఇతఁడు పైకి దుష్టత్రయమునకు మిత్రుడుగనుండి వారి సమాచారములన్నియు నాకుఁ దెల్పుచుండును." అని కంచుకివంకఁ దిరిగి " నేఁడేమైన నూత్న వృత్తాంతములున్నవా? నీ వెప్పుడును రానీయకాలమున వచ్చితి" వన " మహాప్రభో! వారు చివరకు జయచంద్రునకే మోసము గావింపఁ బూనుకొన్నారు. ఇంకేమున్నది? వారు సంయుక్తాదేవినిం జంపు ప్రయత్నములు చేయుచున్నారు." అని కంచుకి పలుక " ఎట్లు! సంయుక్తనే! హా! నా ప్రాణములుండ నా ముద్దుబిడ్డ కట్టి యుపాయము రానిత్తునా? యని దేవశర్మ ధీరముగ వక్కాణించెను. అంత నా సంగతులేమో వివరముగ వచింపుమన గంచుకి యిట్లనియె:-

" కడచినరాత్రియం దాదుష్టులు ముగ్గురు నొకరహస్యంపుఁ జోటఁజేరి మూఁడుగంటలసేపు సంయుక్తను గడదేర్చ పన్నుగడలు పన్నుకొని యెవరిండ్లకు వారు వెడలిపోయిరి. ఈశ్వరభట్టు తెల్లవారినతోడనే నన్ను వెంటగొని సంయుక్తయుండు నతఃపుర మందిరములోనికిఁ జని ద్వారముకడ నన్నుంచి తాను లోపలికరిగెను. నేనును వానికి దెలియకుండ వెంటనేపోయి తలుపుచాటున దాగుకొనియుంటిని. సంయుక్త యొంటరిగ నొక సోఫాపైఁ గూరుచుండియుండెను. భట్టుగా రామెనుగాంచినంతనే సాగిలఁబడి నమస్కారము చేసెను. అత్తరి సంయుక్త

"భట్టుగారూ! ఏ మిట్లుదయచేసితిరి? చక్రవర్తిగారి వద్దనుండి మాతండ్రికడకు మఱేవైన జాబులు వచ్చినవా? యని నిష్ఠూరముగఁ బల్క నితడు ముసిముసి నవ్వులు నవ్వుచు "అమ్మా! మీ నాయనగారికి నే నగుపఱచిన లేఖను నీవును నిజమని నమ్మితివా? నాపై నెటులైన నమ్మకము కలుగుటకుగా నట్టి లేఖలఁ గల్పించి చూపించితిగాని వేరొండు కాదు. ఇప్పుడు నీకడ ప్రమాణపూర్వకముగ నిక్కమగుదానిని వచించెదవినుము జక్రవర్తికిని నాకును బరమమైత్రి. అతఁ డహోరాత్రంబులు నిన్ను గూర్చి తలఁచుకొనుచుఁ దుదకు నన్ను బిలచి మిత్రమా! నా కెటులైన సంయుక్తనుగూర్చి నా వంతఁ దీర్పజాలవా? నీవంటినెయ్యుఁడు నాకు మఱియొకండు దొరుకఁడుగాన నీతో వచించుచున్నాను. ఆ తన్వి వీక్షింపకున్న నా యసువుల భరింప నోప" నని దీనత్వముతో పలికిన నతని మాటలకు నా హృదయము కఱగి "ఛీ! మిత్రునభీష్టంబు దీర్పజాలని నాజన్మమేల నని కొంతతడవు విచారించి యతనితోఁ గానిమ్ము! నీ కోరిక నెరవేర్చెదను. ఇటులే యింకను గొన్నిదినములవరకు నోపిక బట్టియుండుము. నే గన్యాకుబ్జ నగరమునకేగి సంయుక్తం గొని తెచ్చెదను. జయచంద్రుని దగ్గరనుండి యొకవేళ నీ కేవిధమైన యుత్తరములు వచ్చినను వాని లెక్కగొనకుము." అని యతని సమ్మతిపరచి యీ పురముజేరితిని, మొదలే జక్రవర్తిపై వైరమూనియున్న నీతండ్రికిఁ దగినట్లు మాట్లాడనిచో నాకీరాజ్యమున నిలువ వీలుకలుగదనియు, నిలువకున్న నీతో నా మిత్రు

సమాచారము దెల్పుటకు వలను కలుగదనియు, నీతోమాట్లాడి నిన్ను గొనిపోవకున్న నామిత్రునికోరిక నెరవేరదన్న భయము నను నీతండ్రికి గల్పితలేఖ నొకదానిని గనుబఱచి మఱికొన్ని యిచ్చకములు వలికి యితని దయకుఁ బాత్రుఁడనైతిని. నీతండ్రి చేయుచున్న సన్నాహములఁ జూచి చక్రవర్తి దాడివెడలి వచ్చునని తలఁచెదవేమో? జయచంద్రుఁడు వ్రాసిపంపిన యుత్తర మప్పుడే యే పెంటలోనో కలిసిపోయి యుండును, చక్రవర్తి మన యిద్దరి రాకకొరకై యెదురు చూచుచుండును. ఇప్పుడు నీతో నున్న సంగతులన్నియు వచించితి. ఇక నీ యిష్టానుసార మేమిచేయుమన్న నట్లుచేయుటకు సిద్ధముగ నున్నా" నని నమ్మకము కలుగునట్లు తియ్యని మాటలతో వచింప నా కన్నియ తా నదివరకు బూనియున్న కోపమును విడచి మెల్లన "నయ్యా! మీరిదివరకు గావించుచున్న కార్యముల వలననే నన్యముగ భావించితి. కాని యిప్పుడు మీరు చెప్పినదంతయు నిక్కువమేకదా? యని యడిగెను. భట్టుగా రామె దారిలోనికి వచ్చుచుండుట గనిపెట్టి మరల "తల్లీ! చక్రవర్తినివి కాబోవుచున్నావు కాన నీవు కేవలము ధీరమాత వగుదువు. నీ యెడ ద్రోహము దలపెట్టినవాఁ డెట్టిఘోర నరకమైన నొందుఁగాక. నా మిత్రునివాంఛ దీర్పనెంచి నే నెన్నియో టక్కులఁ బన్నితిని. అమ్మా! అట్లు చేయనియెడల నా కిచట ప్రవేశము గలుగనే కలుగదు." అని నుడివి యొక కమ్మ నామె కొసంగి "అమ్మా! దీనిని మీరు నా నెయ్యునకు వ్రాసి

పంపితిరఁట. దీని నానవాలుగ గనుబఱచి మిమ్ముఁ దోడ్కొనీ రమ్మని పంపినాఁ" డనెను. ఆ లేఖను జూచుకొని సంయుక్త సంతోషభరితయై భట్టుగారితో అయ్యా ! మీ యిష్టానుసారము నడచుకొన సిద్ధముగ నున్నా " నని పలికెను. కాముక జనంబు లకు యుక్తాయుక్త వివేచనము శూన్యంబుగదా ! అంత మరల నతఁడు " అమ్మా ! మనమీరాత్రియే బయలుదేరి పోవలయును. సుమారు పండ్రెండు గంటలకు వెడలుదము. అప్పటికి సంసిద్ధు రాలవై యుండుమనిచెప్పి తాను వెనక్కు మరలెను. అతఁడు వచ్చువేళకు నేను ముందుజని యతఁ డుంచిపోయిన ద్వారము కడనుండ నన్ను గలుసుకొని రహస్యముగ రాత్రికొక బందిని గుదుర్చుకొని రమ్మని చెప్పి తనదారిం బోయెను. ఇందుకు మీరేమి ప్రతీకారము చెప్పెదరోయని వెంటనేయిక్కడి కి వచ్చితి నవి యావద్వృత్తాంత మెరుక బఱుప " ఔరా ! కుత్రముండ వాఁడెంతపనిఁ జేయఁబూనినాఁడని యాశ్చర్యపడుచు దేవశర్మ బందిని గుదుర్చుకొని వచ్చితినని భటులతో జెప్పుమని కంచుకిం బంపి " వినయశీలా ! మన నగరమందెట్టి రాజద్రోహు లున్నారో చూచితివా ? కానిమ్ము. ఆ దుష్టులుముర్వురు వచ్చుట తటస్థించినచో నేడే కడముట్టించెదనని మఱికొన్ని రహస్యము లతని చెవిలోజెప్పి తాను వెడలిపోయెను.

పందొమ్మిదవ ప్రకరణము

దేవశర్మ వచించినప్రకారము కంచుకిపోయి భట్టుగారితో బండిని గుదుర్చుకొని రాత్రి పదిగంటలైనపిదప మనమందిరము వద్దకు గొనిరమ్మనివచ్చితి నన నతని బంపి దనకు జేదోడుగనున్న మిత్రుల నిరువురను బిలిపించి జరిగిన సంగతులన్నియు వారితో జెప్పి చేయవలసిన కార్యమునకై వారిద్దఱికి మాఱువేషముల వేయించి ప్రొద్దుగ్రుంకిన పిదప బదిగంటలైనదాది బండికొరకై కనుపెట్టుకొని యుండెను. అత్తరి సూతుండొకఁడు బండిదోలు కొనివచ్చి బయట నున్నాఁడని సేవకులెఱిగింప నా యిద్దఱు మిత్రులతో వచ్చి బండియెక్కి సంయుక్త యుండు ప్రాసాదము వైపునకు నడిపించి యక్కడ నాపి సూతునివద్దకేగి వాని చేత కొంతధనమిచ్చి "ఓరీ! నీకింకను గావలసిన ధనమిచ్చెదను. నేడు నీబండియందు జరుగుసమాచారము లెక్కడను దెలియ

నీయవలదు. అటు లొనర్చితివా నీ ప్రాణములు నీవి కా " వన " మహాప్రభో ! ఏలినవారియాజ్ఞకు భిన్నముగా నడచుకొందునా? యని సమ్మతించెను. పండ్రెండు గంటలగుడు సంయుక్త మేడ మీదనుండి బండివచ్చి సిద్ధముగనుండుట దెలుసుకొని తానిదివర కేర్పరచుకొని యుంచుకొన్న రహస్యమార్గమునఁ జనుదెంచి బండికడ నిలచెను. నిలచిన వెంటనే భట్టుగారుచూచి నమస్కరించి లోపల నొకప్రక్క నాసీనంజేసి మిత్రులను సూతుని స్థలమున గూరుచుండజేసి దీపములఁ దీయించి తానును లోపల నొకవైపునఁ గూరుచుండి బండిని మధురాపురము దారిబోనియ్య నాజ్ఞాపించెను. మైలుదూర మరిగినపిదప దానొక వస్తువు నింటికడ మఱచి వచ్చితిననియు నొకనిమిషములో దానిఁజేకొని వచ్చెద ననియు సంయుక్తకుజెప్పి బండిని మెల్లగ బోనిచ్చుచుండుమని సూతునకాజ్ఞాపించి తాను వెనుకకు మరలిపోయెను. భట్టుగారు చనిన పిమ్మట మఱియొక మైలు వరకు బండినిబోనిచ్చి యప్పటికి నతఁడు తిరిగి రానందునఁ దన ప్రక్కనున్న వారి " ఏమి ! మీ యజమానుఁడు గారింకనురాలేదని" సూతుఁడడుగ నా యిద్దఱు రహస్యముగ " భట్టుగారికరారు. నీవు త్వరితముగ బండి నింకొక మైలుదూరము పోనిమ్ము. మనమీ బండియందలి కన్నియను జంపవలయు " నన సూతుండు దనలో " ఔరా ! దురాత్ములారా ! మీయూహ " యని భట్టుగారు తప్పించుకొని పోయినందులకు లోలోపల నొచ్చుకొనుచు ముందేగిన నేమగునో యనుతలంపున దానక్కడ దిగవలయునని వారితోఁజెప్పి దిగి

యించుక వెనుకకేగి బట్ట మొదలగునవి బాగుగ సవరించుకొని బండి వెనుకనుండి వచ్చి యొకప్రక్కనున్నవాని తలనెగర గొట్టెను. రెండవవాడు క్రిందికి దుమికి యెదురింప వచ్చుచుండ వానిని బట్టుకొని నేలంబడదన్ని గొంతుకపై గాలువైచి దుష్టాత్ములారా! రాకుమారిక నన్యాయముగాఁ జంపనెంచితిరా? పరులకెగ్గుసేయ దలపెట్టిరి గావున నాప్రాప్తి మీకే నేకూరినది. చావుఁ" డని వానింగూడ గడదేర్చెను. ఇంతలో నీకల్లోల మంతయుం గాంచి బండిదిగివచ్చి సంయుక్త విస్మయాక్రాంతయై నిలచియుండెను. సూతుఁడామె సమీపింపఁబోవఁ గోపమూని "దురాత్మా! ఇట్లేలఁజేసితివిరా" యని తనదగ్గరనున్న యొక చిన్నకత్తితో నతని పొడువంబోగా "ఆఁ! ఆగుము. నే దేవ శర్మ"నని నిజకంఠస్వరమునఁ బలికెను. దేవశర్మ యనుట తోడనే కత్తినాపి "యీ చీకటిలో నేనెట్లు గుర్తిడగలను. దేవశర్మయైననాకింత ద్రోహముఁ గలుగజేయ"దని యాకన్నియ పలుక బండిముందరి దీపమును వెలిగించిచూడు మని సూతుఁడు వక్కాణించెను. సంయుక్త దీపము వెలుఁగున సూతవేషముతో నున్న తనగురువును దేవశర్మం గుర్తించి తనచేతనున్న ఖడ్గము నవతలఁబారవైచి యతని పాదములపైఁబడి "మహాత్మా! ఎన్ని దినంబులకు భవదీయ దర్శనమబ్బెను! మీ చరిత్రముం జూడ నాకాశ్చర్యము గలుగుచున్నది. మీకీబండివాని వేషమేలచేకూరె వీరల నేటికిట్లు వధించితి" రన "బిడ్డా! నే నీ దినముననే యీ గ్రామమున కేతెంచితిని. వచ్చినవెంటనే యీశ్వరభట్టు

మొదలగువారు చేయుచున్న కుట్రలు తెలిసినవి. వీరలు నిన్ను వధింప గొంపోవుచున్నారను వార్తవిని సూతుని వేషమూని వచ్చితిని. అమ్మా ! దుర్మార్గులు వచించు కల్లమాటలకులోనై యతఃపురమువిడచి యొంటరిగ నిట్లురానగునా ? నేను సమయమునకు వచ్చియుండ నిన్ను రక్షింపగలిగితి. లేకున్న నీవేమగుదు" వన నాశ్చర్యకలితయై యా దుష్టుఁడగు భట్టు పన్నిన పన్నుగడకు విస్మయమందుచు మహాత్మా ! చక్రవర్తిపైఁగల మోహమున నిట్టికార్యముంజేయఁ బాల్పడితిని. అదియుంగాక చక్రవర్తికడకు మీరుకొనిపోయిన లేఖను దెచ్చి యీశ్వరభట్టు నాకుఁగనుబఱచుటవలన రూఢియని నమ్మి మోసపోయితిని. మీరు కైకొనిపోయినలేఖ యాదురాత్మునికడ కెట్లువచ్చినది? అని సంయుక్త యడుగ దానిసమాచారము సావకాశముగ దెలిపెద గాని నీ వీఁక ముందెన్నటికి నిట్లురాకుము. ఈశ్వరభట్టు నీతో మాటలాడిన సంగతులన్నియు వానికడనుండు కంచుకివలన వినియున్నాను. వాఁడుచెప్పినదంతయు వట్టియబద్ధము. చక్రవర్తి రేపో మాపో యుద్ధమునకు రానున్నాఁడట ఘోరసంగ్రామంబు జరుగనున్నది. పురుషవేషమూని నీవాచక్రవర్తి నేనకు దోడ్పడుచు సంగరమున నీ మనోకాంతుండు మెచ్చుకొను కార్య మేదైన సలిపితివా యతఁడు నిన్ను ఢిల్లీకి గొనిపోవును. నేను మరల ఢిల్లీ కేతెంచి నీ మనోవాంఛితంబు నెరవేర్చెదను. నేను వచ్చువరకు నీవృత్తాంత మెవరికిఁ దెలియ పఱచవలదు." అని బోధించి మరల నా బండియందే కూరుచుండ బెట్టుకొని యామె నంతఃపురముఁ జేర్చి తాను వెడలిపోయెను.

ఇరువదియవ ప్రకరణము

చక్రవర్తికి లేఖనంపిన దినము మొదలు కనూజియందు జయ చంద్రుడు దుర్గము బాగుచేయించుట మొదలగు రణ సన్నాహ ములగు కార్యములలో మగ్నుఁడై యుండెను. ఆ నగరము చుట్టు కోట చదరమై పండ్రెండుమైళ్ల చుట్టుకొలత గలిగి యున్నది. ఇది పెద్దపెద్ద నల్లరాళ్లచే నిర్మింపబడి నేలమట్టమున నాలుగు గజముల వెడల్పును నగ్రమున గజమున్నర వెడల్పును గలిగి పరిఘానమావృతంబగు పదునొకండు గజముల యెత్తుగల ప్రాకారపు గోడచే గూడుకొని యుండెను. గోడలచుట్టు పది గజముల యెత్తున తుపాకులు ఫిరంగులు మొదలగునవి ప్రయో గించుట కనువగు గవాక్షము లడుగడుగునకు బెట్టబడి యుండెను. ఈ గోడలతో గలిసియే లోపలి భాగమున మూడు గజముల మందమును దొమ్మిది గజముల యెత్తును గల మఱియొక రాతి

గోడ కలదు. యుద్ధ సమయమందు భటులీ చిన్నగోడ పై భాగమున బారులుదీరి నిలచి పెద్దగోడ గవాక్షములగుండ శత్రు సేనలపై నగ్నివర్షము గురిపించు చుందురు. మఱియు నర్ధ పర్లాంగున కొక పెద్ద బురుజు గలదు. బురుజులన్నియు బలిష్ట ములై యెల్లవేళల ఫిరంగులతో గూడియుండును. ఈ కోట లోపల నుచితస్థలంబుల నెనిమిది చిన్నకోటలు గలవు. జయ చంద్రుని సైన్యమంతయు చిన్నకోటలం దనారతము నివసించు చుండును. కోట బహిర్ద్వారము బలవత్తరమై నాల్గు బురుజుల మధ్యనుండెను. ఈద్వార మారుగజముల వెడల్పును బండ్రెండు గజముల యెత్తును గలిగి యుండెను. దీని తలుపులు స్వచ్ఛమగు నినుముతో నిర్మింపబడి మూరెడున్నర మందము గలిగి ముందరి భాగమున దీక్ష్ణములగు గుబ్బలచే దాపటములై యుండెను. ఈ ద్వారముపై విశాలమగు నొక రాతికట్టడము గలదు. అందుఁ బ్రవీణులగు ఫిరంగులఁ గాల్చువారు జాగ రూకులై యెల్లపుడు గాచుకొని యుందురు. దీని తరువాత నిట్టివే మఱిరెండు ద్వారములు కలవు. ఇట్టి శాత్రవుల కభేద్యమగు నా దుర్గమునం దంతట సైన్యముల నిలిపి కోటగోడల యగ్రము లందుగూడ నక్కడక్కడ ఫిరంగులఁ బెట్టించి జయచంద్రుడు జాగ్రత్తమై యుండెను. ఇతనివద్ద నెల్లవేళలందు నొక లక్ష యిరువదివేల కుంజరములును, నూటయేబదివేల తురంగము లును, రెండులక్షల భటులును గలిగినసేన స్థిరముగ నుండును. ఈ మూడువిధముల సేన నుగ్రవర్మ యనువాడు సకలాక్షౌహిణీ

పతి యను పేర బాలించు చుండును. వీనికి దోడుగ గహార కంఠీరవ ప్రచండు లనువారు పనిసేయు చుందురు. వీరిక్రింద నొక్కొక్క విధమగు సైన్యమునకు నాధిపత్యము వహించిన వారు ముప్వురు గలరు అందు సుబాహువు దనువాఁడు కుంజర యూధమునకును, ప్రమాథు దనువాఁ డశ్వసైన్యమునకును, నిర్ఘాంతుం డనువాడు పదాతి సేనకు నధిపతులై యుండిరి. వీరి క్రిందను నిట్లే యధికార క్రమమున ననేక నాయకులు కలరు. కడగొట్టువాని యధికారమున నూర్గురు భటులుందురు. జయ చంద్రు డింత సేనతో దుర్గమును రక్షించుకొనుచు నొకవేళ జక్ర వర్తిసైన్య మేతెంచుచున్న యెడదారిలోనే యడ్డగించుటకుగాను బ్రచండుని యాధీనమున నారువేల కుంజరములు, పదివేల తురంగములు, నిరువదివేల భటులుగల వాహినిం బంపెను. సేనంతయు నగరము వదలి యిరువదిమైళ్లు వచ్చిన పిదప దమ కెదురుగ దూర్పుదిక్కున మన్నుమిన్నేకమగునట్లు లేచి వెనుక నేమియు గానగాకుండ జేయుచు హోరుమనురావములతో బ్రచండ తరముగ దమవైపున కేతెంచుచున్న గాలిదుమార మును బ్రచండు డవలోకించి గొప్ప గాలివాన వచ్చుచున్నదను భ్రమను సేన నక్కడనే యాపెను. అత్తరి ముందుబోయియున్న వేగులవా రరుదెంచి యావచ్చునది చక్రవర్తి సైన్యమని ప్రచండు కెఱుక పఱచిరి. తత్క్షణ మతఁడా స్థలము విశాలమగు బహిరంగప్రదేశ మగుటవలన శాత్రవులు చుట్టిముట్టిన నపాయ కర మగునని తలపోసి సేనను వలయాకారముగదీర్చి పద్మ

వ్యూహముబన్ని జాగరూకుడై తాను నడిమిభాగమున నుండెను. ఇక్కడివార్త నంతయు నిగూఢముగ కొందఱు చక్రవర్తి వేగులవారువచ్చి తెలిసికొనిపోయి తమ వారల కెఱుక పఱచిరి. చక్రవర్తి సైన్యము నూరువేల గజములను, నూట యిరువది వేల గుఱ్ఱములను నూటడెబ్బదివేల భటులను గూడియుండెను. యమునా ద్వీపకల్పరణమున గుతుబుద్దీను నోడించి ఢిల్లీయం దనేక బిరుదులంగాంచి ప్రఖ్యాతి వహించిన యాతతాయియను యుప సకలాక్షౌహిణీనాయకుం డీసార్వభౌమ సేననంతయు నతి ప్రావీణ్యమొప్ప నడిపించుకొని వచ్చుచుండెను. జయచంద్రు సేనయందువలెనే చక్రవర్తి సైన్యమునందును నూర్గురు భటుల కధికారులగు నాయకులుగలరు. వీరియనంతరమును నుద్యోగులు గలరు. అందు గడపటి యుద్యోగి వశమున నిరువదిమంద భటులుమాత్రమే యుందురు. వీరందఱు ఉగ్రమగు రణశిక్ష నలవర్చుకొని యుండిరి. ఆతతాయి ప్రచండునివార్త విన్న వెంటనే తన సైన్యమునం గొంతభాగము ప్రకంపనుడను సేనాని కిచ్చి శత్రువుల కెఱుక రాకుండ దూరమునుండి చని వరాహ వ్యూహమున బడమటిదిశను దాకంబంపెను. సూకరముల వలె జిందర వందరగ బరువెత్తుచు శత్రువుల సమీపించిన వెంటనే యొక్క పర్యాయముగ నందఱు గుమికూడుటే వరాహ వ్యూహము. తరువాత గంకటుడను వానివశమున మఱికొంత సేనను సూచీవ్యూహమున నుత్తరము ముట్టడింప నంపెను. ఆది యందు సన్నముగనుండి వెనుకకు బోనుపోను విశాలమగు

నదియే సూచీవ్యూహము. తాము చనుచున్న మార్గమున కెదురుగ ఫిరంగులు మొదలగునవి పెట్టించియుండుట తెలిసికొని మహా మాయుడనువానికిఁ గొంత సేననిచ్చి సర్పవ్యూహమున వాని నాసనము గావింపఁ బంపెను. వైరుల కెరుకలేకుండ నేలపై బరుండి ప్రాకిపోయి పట్టుకొనుటే సర్పవ్యూహమున ముట్టడించు టందురు. ఇట్లు మూఁడు ప్రక్కలకు మువ్వుర నంపి మిగిలిన సేనను వజ్రవ్యూహము క్రిందమార్చి నడిపించుకొనుచు నాతతాయి దక్షిణముదాకఁ జను దెంచు చుండెను. వీరందఱకు వెనుక నిపుణులగు సేనానులు కొందఱు సేనతోఁ జుట్టుగొలువ జక్రవర్తి పోవుచుండెను, అత్తరి బ్రభాత కాలమున నారుగంటలైనను సేనల పాదఘట్టనముల వలన లేచిన ధూళి యంతయు నుదయింపబోవు సూర్యునిగప్పి ప్రొద్దుదెలియకుండ జేయుచుండెను. అట్టి తరుణమున నా తతాయి వలన నేర్పఱుప బడిన నాలుగుసేనలు నొక్క పర్యాయముగఁ బ్రచండుని దాకి బందూకుల బ్రయోయించిరి. శత్రువులు కంటబడిన వెంటనే ప్రచండుని సేనాభటులును సాహస ధైర్యములతోఁ బోరాడ దొడగిరి. ఒండొరుల బందూకుల ప్రయోగము లవలన ననేకులు భటులు గూలుచుండిరి. ప్రచుండునిసేన సార్వభౌమ వాహిని కంటె నెన్నియో రెట్లు చిన్నదయ్యుఁ జక్రవర్తి మొదలగువారు సహితము మెచ్చుకొనునట్లు రణము సేయుచుండెను, ఈ గతి పగలు పదిగంటల పర్యంతము సందీక పెనంగు చుండెగాని యెంతటికిఁ దఱుగక తండ తండములుగనున్న వైరిసేనలం

గాంచి దిగులుపడ నారంభించెను. ఎంతైనను ప్రచండుఁడు ధైర్యమువదలక ప్రోత్సాహంపువచనముల దనవారి బురికొల్పు చునే యుండెను. పదునొకండు గంట లగునప్పటికి యుద్ధము మఱికొంత ఘోరమయ్యెను. తుపాకులు ఫిరంగులు మొదలగు వానివల్లలేచుపొగయును నేలయందలి ధూళియును లేచి యేకమై గగనతలముగప్పి చీకట్లు గ్రమ్మ జేయుచుండెను. అట్టి యల్లకల్లోలమగు సమయమున మహామాయుం డతిచాతుర్యముతో దనసేనను దూర్పు ప్రక్కనున్న ఫిరంగులవద్దకు జేర్చి వాని నన్నిటిఁ బ్రచండుని సేనవైపునకే ద్రిప్పించి కాల్పింప నారంభించెను. ఇటులీప్రక్కన వైరులకు సందుదొరకుటచేఁ బ్రచండుఁడించుక విచార మందసాగెను. అయినను జావునకు వెఱవక తనవారిఁబురిగొల్పుచునే యుండెను. అత్తరి బడమటి దిశనున్న సేనను నాశముఁజేసి ప్రకంపనుడు వ్యూహములోపల బ్రవేశించి ప్రచండుని మార్కొనెను. వారిరువురు బందూకులమాని ఖడ్గముల బూని ద్వంద్వ యుద్ధమున బోరాడఁగడగిరి. అట్టి స్థితిలో నెక్కడనుండియో తుపాకి గుండొకటి వచ్చి ప్రకంపను నెడమ భుజమునకుఁ దగిలెను. ఈ వార్త నాతతాయి విన్నవెంటనే యతని రణమునుండి తొలగింప నాజ్ఞాపించెఁగాని యతడెవ్వరి మాటలను బాటింపక నా ప్రాణమున్నంతవరకు నే రణమొనర్చుట మానననిని పెచ్చుపెరిగిన రోషమున మఱియొక దీర్ఘమగు ఖడ్గముంబూని ప్రచండుని శిరోవేష్టనము నేలఁ బడఁగొట్టెను. వేష్టనహీనుఁడైనను బ్రాణముల కాసింపక తెగించి ప్రచండుడు

వెన్నీక నిలచి రణ మొనరించుచు వేరొకబారు కత్తింగొని ప్రకంపను బొడువంబో దానిదప్పించుకొని యతని నొక్కపోటుఁబొడచి ప్రకంపనుఁడు విజృంభించెను. ఆ దెబ్బతో జయచంద్రుని సేనాపతి నేలకొరగి పడిపోవ నదివరకే నాశనమై యున్న తక్కినసైనికులును బలాయితులు కాసాగిరి. మఱికొంద రంత్య సాహసముంజూపి మడియుచుండిరి. రణరంగ మంతయు బీనుంగుపెంటలతో నిండుకొనిపోయి భీభత్సము గొల్పుచుండెను. రక్తము కాలువలు గట్టిపాఱుచుండెను. అంత రణరంగమంతయు జర మాశా ఫలకంబున బ్రతిఫలించుచున్నదో యన శోణమరీచులు రాజిల్ల సూర్యుఁ డస్తమింపఁ బోవు చుండెను. ప్రచండుని సేనయందలి దుపాకులు ఫిరంగులాది గాగల యుద్ధ సామగ్రులన్నియు జక్రవర్తి పాలంబడెను. సంగరము పూర్తియైన పిదపఁ జక్రవర్తియానతి నాతతాయి గాఢమగు గాయముచే వేదనపడుచున్న ప్రకంపను దగువారలచే నచటికి గొంతదూరమున నున్న రాజవైద్యశాల కనిచి తక్కుంగల భటుల నెల్లర మఱియొక వైద్యశాలకు జేర్వ బరిచారకుల కాజ్ఞాపించెను. వారును జావక బ్రతికియున్న ప్రతిక్షత దేహుని వైద్యశాలకు జేర్చుచుండిరి. అక్షతదేహులగు తక్కిన సైనికు లెల్లరు రణరంగమునకు దూరముగఁబోయి యటనున్న నొక చిన్న ప్రవాహమునందు దేహముల శుభ్రపఱచుకొని యుచితాహారంబుల భుజించి కన్యాకుబ్జనగరపు ముట్టడినిగూర్చి మాట లాడుకొనుచు బ్రొద్దు గడుపుచుండిరి.

ఇరువదియొకటవ ప్రకరణము

ఆటులార్యావర్తమున కంతయు నాధారభూతములైన ఢిల్లీ కన్యాకుబ్జ రాజ్యములు రెండును బరస్పర వైరంబులు పెచ్చు పెరుగఁ బోరాడుకొనుచున్న తరుణమందే కుతుబుద్దీనుచేఁ బ్రేరితులగు మ్లేచ్ఛులు దేశమందు జేయఁగడగిన క్రౌర్యములఁ గణింప నలవికాకుండెను. ఆనాడట్లు చక్రవర్తిచే నోటువడి కుతుబుద్దీన్ పరువెత్తిపోయి యమునా తీరమున నొకదట్టమగు పొదరింటిలోపల బగలంతయుఁ బరుల కంటబడకుండా దాగుకొని చీఁకటిపడినపిదప బయటికేతెంచి నదినీది యావలిగట్టుఁ జేరి తనకు సంభవించిన దురవస్థంగూర్చి తలచుకొనుచు రోషావేశుఁడై యార్యావర్తము ధ్వంసముజేయఁ బట్టుపట్టి మఱియొక ప్రదేశమందిటులేని గూఢముగనున్న మహమ్మదీయుల దండును జేరెను. అచటనున్న వారందఱిత డిట్లొంటరిగ జనుదెంచుట

కేమిహేతువో యని సంభ్రమమందసాగిరి. కొందఱు మనము జాగరూకతతో బ్రవర్తించుచున్నామో లేదో యని బరీక్షింప నిట్లాకస్మికముగ వచ్చి యుండునని యూహించిరి. అనంతరము కొన్ని దినంబు లేగినపిదప యమునాతీరమున జరిగిన సంగతులన్నియు గుతుబుద్దీన్ వారికెఱింగించెను. తోడనే వారం దఱు నుగ్రులై హుంకారము లొనర్చుచు లేచి యిప్పుడే ఢిల్లీపై దండెత్తుదమని వక్కాణించిరి. అయిన వారిశాంతపఱచి కుతుబుద్దీన్ మెల్లన "సోదరులారా! ఆర్యావర్తరాజులపై నొంటిగ దండెత్తఁదగుతరుణ మింకను రాలేదు. మీకేకాదు. మన సేన నోడించిన చక్రవర్తియని తెలిసిననాటినుండి ఢిల్లీ నెపుడు మ్రింగుదునా యనునభిలాష నాకును మిక్కుటమై యున్నది. వీరింకను వారిలోవారు పోరాడుకొని నాశనము కావలయును. పదునొకండవ శతాబ్దారంభమున మన సుల్తాన్ మహ్మద్ గజనీ యీ దేశముపై దండెత్తివచ్చి జయించి లెక్కలేని ధనమును గొంపోయి లాహోరున స్వతంత్ర రాజ్యమేర్పఱచిన నాటి నుండియు నీ రాజులెల్లరదివర కున్నటులేయుండక శాస్త్రాను కూలమగు రణశిక్షసైనికులకునేర్పించి సైన్యములను బాగుపరచు కొని యున్నారు. ఇప్పుడీ రాజులసేనలకు రెండింతలు మన పక్షమున నున్నను మనము వారిఁజయింప జాలము. ఏడెనిమి దేండ్ల క్రిందట జయచంద్రు జీవనసింహులు లాహోరు నుండి మనసుల్తానుగారి వెడలంగొట్టుటకు బ్రయత్నములు నేసి మరల నేకారణముననో మానివేసిరి. ఇప్పుడా రెండురాజ్యములుపరస్పర

వైరము గలిగియున్నవి. మఱియు మనకరీమునకు బదులుగ భట్టుగారే మనకొఱకనేక ప్రయత్నములు జేయుచు నాకు వార్త లంపుచున్నారు. అందువలననే మనకిక్కడ నింతమాత్రము నిలుచుట కవకాశము దొరికినది. మొన్న చారులు కొందఱరు దెంచి కనూజియందు జయచంద్రుని పుత్రికకు వివాహము జరుగు చున్నదనియు జక్రవర్తి కవమానము గలుగఁ జేసినందున నతఁడా పురముపై నెత్తి రానున్నాడనియు వచించిపోయిరి. మరల నే సమాచారము దెలియలేదు. ఇత్తరి మీరలిదివరకు వలెగాక పెద్దపెద్ద గుంపులుగఁ గూడి బయలుదేరిపోయి గ్రామముల ధ్వంసము గావింపవలయును. మఱియు నీ యార్యావర్తము సమస్తశాస్త్రములకు బసిద్ధికెక్కినదని వింటిమి. పూర్వకాల మున నన్యఖండములవారు సహిత మిచటికేతెంచి విద్యలనేర్చు కొని పోవుచుండువారఁట. ఈ కాలమున నీ దేశపు జనులు వాని విలువను దెలిసికొన నేరక రెండువందల సంవత్సరము లాడిగ జదువుట మానివేసిరి. గ్రంథములుమాత్రము మిగిలియున్నవి. ఒకవేళ ముందు వానినెవరైన జదివినచో మరల మననెత్తి కెక్కుదురు. కావున మీకంటబడిన ప్రతి పుస్తకభాండాగారమును దగులబెట్టి యార్యావర్తమును శాస్త్రవిహీనముగ గావింపుడు. రెండు శతాబ్దములనుండి వానిమొగముజూడకుండ నున్నారుగాన నీతరుణముననే ధ్వంసముఁజేయుట మంచిది. ఇఁక మీకు జెప్ప వలసిన దేమున్నది. మీ యిష్టమువచ్చినట్లు రాత్రియనక పగ లనక కృషిచేసి జనులనందఱ జిత్రహింసఁ బెట్టుడు. ముఖ్యముగ

శాస్త్రములను వాటి భాండాగారములను బేరులేకుండ జేయుదు అప్పుడు మనశాస్త్రములే వన్నె కెక్కును. వీరందఱు మనకే దాసులై వర్తింతు" రని నుడువ నెల్లరు పరమానంద భరితులై చప్పట్లు చరుచుచు లేచిరి. తమయేలికయొక్క యాజ్ఞానుసారముగ గుంపులుగఁ గూడి గ్రామములపైబడి నాశనము గావింప జొచ్చిరి. కొందఱు మ్లేచ్ఛులు వృద్ధులనక, బాలురనక, స్త్రీలనక, పురుషులనక కంటబడిన ప్రతిప్రాణిని గత్తికెరఁ జేయు చుండిరి. కొందఱు దుష్టులు యౌవనవతులగు కాంతల గొంపోయి తమ యిష్టానుసారము బాధింపగడగిరి. కొందఱు తులువలు పురుషులనందఱఁ బెడరెక్కలు విరిచికట్టి యొకచో నిలువఁబెట్టి వారి కనులయెదుర వారివారి తల్లుల నక్కసెల్లెండ్ర భార్యలఁ జీరల విడిపించి భీభత్సము సేయుచుండ నా ఘోరముల జూడనోడి కన్నులు మూసుకొను వారిగ్రుడ్లను నారసములతో బెరికి పారవైచుచు, దలలు వంచుకొనువారి ఖడ్గ ప్రహారముల గడదేర్చుచుండిరి. మఱికొందఱు దుర్మార్గులు వృద్ధులు పడుచువారలు నగుస్త్రీపురుషుల దిగంబరులు గావించి దండతాడనంబులతో బరుగెత్తించుచుండిరి. కొందఱు దుర్మతులు పెండ్లికాని పడుచుల దమచిత్తమువచ్చినచోట కెక్కడికో కొనిపోవ సాగిరి, మఱికొందఱు మాంసఖాదనులు సృష్టాదిగ వచ్చుచున్న సత్య గ్రంథముల ధ్వంసము కావింపసాగిరి. ప్రఖ్యాతి కెక్కిన భాండాగారములందలి గ్రంథ సంచయంబుల విశాలమగు నగ్నిగుండములదీసి వాటియందువైచి తగులబెట్టుచుండిరి. ఒకొక్కపుస్తకా

గారము దినముల కొలది దగుల బడుచుండెను. సత్యములగు నార్యుల శాస్త్ర సమూహంబులన్నియు నాశనమై పోయెను. శిల్పశాస్త్రములన్నియు నడవిపాలయ్యెను. ప్రకృతి శాస్త్రంబులు మన్నుగలిసె. వైద్య శాస్త్రంబులు రూపుమాసె. భూగోళ ఖగోళ శాస్త్రంబు లేటగలిసిపోయెను. సత్యశాస్త్రములన్నియు నట్లు వినాశములై పోవుటవలననే యిప్పుడు ప్రబలియున్న అసత్య శాస్త్రములు మనకు గతియైనవి. మఱికొందరు కఠినాత్ములు పసి బిడ్డల గొంతులఁ బిసికి చంపగడఁగిరి, తల్లుల హస్త తలంబులం బరుండి పాలుద్రావు పసికూనల బలవంతముగ లాగుకొని "తండ్రులారా! మాకన్నబిడ్డల రక్షించి మమ్ముజంపు" డని శిరంబు లందించుచున్నను వినక మాతలఁబడదన్ని వారి కన్నుల ముందు నాశిశువుల లేతకంఠముల నరటితూండ్లవలె ద్రుంచి మొగమున విసరిపారవైచిపోవ దల్లులు "హా" యని గుండెలు పగిలి చచ్చుచుండిరి, మఱికొందఱు క్రూరులు కొంచెము మాటలాడనేర్చిన బిడ్డ లమ్మాయని వెనుదగిలి వచ్చుచుండ వారి తల్లులనఱకి పారవైచుచుండిరి. కొందరు రాక్షసులు చక్కగఁ బండి కోతకు సిద్ధమగుచున్న నిండుపైరుల నెక్కడివక్కడ నాశ నముచేయ జొచ్చిరి. గ్రామములందలి ధాన్యపుకొట్లకు నాముదము వోసి నిప్పంటింప గడగిరి. మఱికొందఱు దయాశూన్యులు గృహోపయోగములగు బశువుల ఖండించి వాటి మాంసము యజమానుల యెదుటనే పక్వముచేసుకొని భుజింపసాగిరి. ఆకృత్యములకు రోతపడువారి గ్రిందఁబడదన్ని వారి నోళ్ళ యందు బచ్చిమాంసపు ముద్దలఁదెచ్చి క్రుక్కుచుండిరి. బిడ్డలఁ

జంప నేఢ్చు పితరులయొక్కయు, బితరులఁజంప నేఢ్చు బిడ్డల యొక్కయు, మగలఁ బరాభవింప మూర్ఛిల్లు కులాంగనల యొక్కయు, హాహాకారంబులును, రోదనంబులును గలసి భూన భోంతరములు నిండ దేశమంతయు నల్లకల్లోలము గావింపఁ జొచ్చిరి. ఈ దుష్టాత్ముల ధాటికి వెఱచి కొంపల విడనాడి యడవులకుఁ బరువెత్తువారును, మానము గాపాడుకొనఁ బ్రాణ హత్య గావించుకొనువారును, తమ భార్యల బెట్టుగాముల దిలకింపనోడి ముందు వారిఁజంపి పిదప దమజీవంబులఁ గోల్పోవు మానధనులునునై మనుష్యులు భీభత్సమగుచుండిరి. చదువరులారా! మనదేశంబున శిశుహత్యలు, బాల్యవివాహ ములు, సహగమనములు మొదలగు దురాచారములు ప్రబలుట కివియే కారణములు. కట్టా! ఇన్ని యాక్రందనములతోఁ గూడిన యార్యావర్తపు నిప్పటి యవస్థఁ జూచినను, విన్నను నెట్టివారికైన మనస్సు కలుక్కుమనక మానదుకదా! అట్లు మ్లేచ్ఛులు విసుగుజనించునంతదాక దేశమునంతయు ధ్వంసము చేసిపోయి తమ జయమును కుతుబుద్దీను కెఱుకపఱుప సంతోష భరితుఁడై యతడు వారలకనేక బహుమతులొసగి మన్నించెను. ఆ సమయమున మఱికొందఱు చారులరుదెంచి ప్రచండునకుఁ జక్రవర్తికి జరిగిన సంగరమును గూర్చియుఁ గొన్ని నూత్న విషయములఁ గూర్చియుఁ దెలిపిరి. అందుపైఁ గొంత సేన నంపవలసినదిగ సుల్తానుగారికిఁ దెలిపి దానికొఱకుఁ గుతు బుద్దీన్ నిరీక్షించుచుండెను.

ఇరువదిరెండవ ప్రకరణము

ప్రచండుని నోడించిన మరునటి దినమునఁ దెల్లవారినతోడనే చక్రవర్తి నానతి నాతతాయి తమసైన్యమును గన్యాకుబ్జము ముట్టడింప నడిపించెను. ప్రచండుని పరాజయంబువిని జయ చంద్రుఁ డత్యంత రోషమూని చక్రవర్తిం జంపిగాని రణము మానఁగూడదని తన సేనాపతులఁ బురిగొల్పు చుండెను. వినయ శీలుండు చక్రవర్తితో సంధి గావింప ననేక ప్రయత్నములు సలిపెఁగాని యవన్నియు నిష్ఫలములై నందునఁ దాను గయ్య మున సంబంధము గలుగజేసుకొనక దూరముగనుండి సమయము వచ్చిన రాజునకుఁదోడ్పడ దలఁపూని యుండెను. చక్రవర్తి నగరమున కెనిమిదిమైళ్ల దూరమున దేరాలు వేయించి సేనను విడియింపఁజేసి దాని మూఁడు భాగములుగ విభజించి యందొక భాగమునకు గంకటుఁబతినిజేసి తూర్పు దిశయందలి ద్వారమును

భేదింప నంపెను. కుంభీలకు నాయకత్వమున మఱియొక భాగము నుత్తరము ముట్టడింప బంపెను. తక్కిన భాగమును మిహిరుడను వాని యాధిపత్యమున దక్షిణముదాక నంపి వీరందఱకుఁ దోడు పడ నాతతాయిం బనిచెను. చక్రవర్తి యాజ్ఞానుసారము సైనికు లెల్లఱు బందూకులు గాల్చుచు వెడలి కోటను ముట్టడివేసిరి. లోపలనున్న జయచంద్రు సైనికులు చెలరేగి యెడతెరిపి లేకుండ ఫిరంగులను, బాణములను శత్రువులపై బ్రయోగింపసాగిరి. బహిర్ద్వారంబు భేదింప వెడలిన కంకటుఁ డత్యుత్సాహమున దనసేనను ముందుకు నడిపించుచుండెను.

విధి విరామము లేకుండ వచ్చుచున్న బందూకుల గుండ్లవలనఁ బెక్కుమంది చచ్చు టవలోకించి కంకటుఁడు సందులేకుండ దనసేన కడ్డముగ కుంజరయూధముల నిలువం బెట్టించి వాహిని నత్యంత పరాక్రమమున ముందుకు నడిపించి ఫిరంగులబెట్టించి ద్వారములఁ బగులగొట్టించు చుండెను. ఒక్కొక్క ఫిరంగీతాకుడునకు పిడుగువడినభంగి గొంత తడవు వరకును ఘోరమను మ్రోత మ్రోగుచుండెగాని తలుపులు మాత్రము స్వాధీనము కాకుండెను. దక్షిణాశయందున్న సేన గోడలపైకెక్క సాహసముసేసి యగాధముగనున్న కందకమును మనుజాశ్వకుంజర కళేబరవారంబులఁ బూడ్చి కోటగోడల కెగ బ్రాకసాగెను. లోపలివారలు శత్రువులు దరికిరాకుండ నిప్పుల వర్షము గురిపింపఁ జొచ్చిరి. ప్రాణముల కాశింపక సార్వభౌమ సైనికులు తమవారలు కుప్పలుగ గూలుచున్నను ధైర్యము

వీడక గోడల కెగబ్రాకుచుండిరి. వీరలిక్కడ నిట్లుపోరాడు చుండ మిహిరుఁడు తనవారిచే నుత్తరపుగవను నాశనము జేయించు చుండెను. ఫిరంగులగోడల చివరలకు గురిపెట్టించి కొట్టించు చుండెను. అందువలన నాభాగమంతయు ధ్వంసము కాఁజొచ్చెను. వందలకొలది ప్రాణము లొక్క నిముసమునఁ బోవుచున్నను వెనుదీయక చక్రవర్తి సేన నాలుగువారముల పర్యంతము హాహాకారముగ బోరాడుచుండెను. అప్పటికిని గోట స్వాధీనము కాకుండెను. అంత చక్రవర్తి దుర్గమును గైకొని కాని యావల నడుగిడనని శపధమువట్టి ఢిల్లీనుండి మఱికొంత సేనను గొనిరమ్మని వేగులవారి నంపెను. ప్రాగ్దక్షిణోత్తర పార్శ్వములే శాత్రవులు ముట్టడించి యున్నందున లోపలివారలు పడమటిదిక్కున నించుక నజాగ్రత్తతో నుండిరి. చక్రవర్తి యా సంగతి నెఱిఁగి పడమటిభాగమున రెండు ఫర్లాంగుల దూరమునుండి కందకము మట్టమున కేటవాలుగ నుండునట్లు గోతిని త్రవ్వి కోటగోడల యడుగున సొరంగములుదీసి మందు గూరి కాల్చ నాజ్ఞాపించెను. గాతములుదీసి మందుగూరు సమయమున నీసంగతి లోపలివారలు కనుఁగొని యాప్రక్కకేగి శత్రువులపై నిప్పుల గురిపింప మొదలిడిరి. ఆ తరుణమునఁ దూర్పు దిశయందలి సార్వభౌమసేన విజృంభించి మొదటిద్వారపుదలుపులను శకలములు కావించెను. వెంటనే రెండవదాని భేదింప గడగిరి. పడమటి దిశయందలి వారలెట్లో తమాపని బూర్తిజేసి కొని మందునకు నిప్పంటించగా సంవర్తకాలమందలి పిడుగులం

బలె భయంకర ధ్వానంబులు మిన్నుముట్టలేచి గోడల రాళ్లు కొన్నిగూలెనేకాని పూర్తిగఁ బడవయ్యె. అంత మరల గాత ములదీసి మందుగూర నారంభించిరి. కోటగోడ లీరెండవ పర్యా యము కూలునను భయంబున లోపలివారెల్లరు నీవైపునకేచేరి శత్రువుల దగ్గరరాకుండ జేయుచుండిరి. వేలకొలది గూలు చున్నను వీడక కోటను నాశనము చేయవలయునని పట్టుఁబట్టి చక్రవర్తిసైనికులు గుండ్లలకు వెఱవక బందూకుల దెబ్బలఁ దప్పించుకొనుచు సురంగములద్రవ్వి మరల మందుగూర సాగిరి. ద్వారమును భేదింప నున్నవారు తమకించుక పైదాటి తగ్గినందున బూర్వముకన్న నెక్కువగఁ బనిచేయుచుండిరి. ఎడతెరిపి లేకుండఁ బ్రయోగింపసాగిన ఫిరంగిదెబ్బలచే నారెండవ ద్వారపు దలుపులును వకావకలయ్యెను. అనంతరము మూడవకవాటము నాశనమొనరింపఁ గడగిరి. పశ్చిమ దిశయందలి వారతిప్రయ త్నముమీద గాతముల మందుతోనింపి మరల నగ్నినిడ బ్రథ మమున వలెనే భీకరధ్వనులుప్పతిలి నేలయంతయు గదలి గోడల కతికిన రాళ్లన్నియు నెక్కడవక్కడ జారిగోడలు శిథిలము లయ్యెను. వెంటనే నాప్రక్క నున్నవారెల్లరు చొరవఁ జేసుకొని లోపల బ్రవేశింపసాగిరి. ఈ తరుణమందే తూర్పు దిశయం దొక్కపర్యాయముగ దాకిన నిరువదిఫిరంగుల దాకున దలుపులు భిన్నంబులయ్యె. ఈప్రక్కనుండియు జక్రవర్తిసేన లోపల బ్రవేశింపసాగెను. అంత నాతతాయి దక్షిణోత్తరముల వారికూడ లోపలఁ బ్రవేశబెట్టెను. చక్రవర్తి సైన్యమంతయు లోపలజేరి

ఇరువదిరెండవ ప్రకరణము

శత్రువులు నిప్పులు కురిపించుచున్నను దాఁకొనుచు గోడల మీదకెక్కి యచటివారి గొందఱి గ్రిందికిఁదోయ నందఱునుదిగిరి అత్తరి పోరుమహా ఘోరమయ్యెను. బందూకనక, కత్తియనక బాణములనక, లాఠీలనక యిష్టమువచ్చిన యాయుధములతో నందఱు బోరాడగడఁగిరి. చక్రవర్తిసేన లోపలికేగియుద్ధమారంభింప జయచంద్రుని వాహిని నాశనముకాసాగి తుదకు మూఁడు వంతులు పూర్తిగ నాశనమయ్యెను, మిగిలినవార లించుక ధైర్యముచెడి పనిచేయుచుండుటఁజూచి జయచంద్రుని యుపసక లాక్షౌహిణీ పతియగు కహరకంఠీరవుఁ డనువాడు తన సైన్యమును మరల బురిగొల్పుచు దాను యుద్ధమునకు దిగెను. కోట ముట్టడివలనను లోపలి యుద్ధము వలనను, చక్రవర్తిసేన యందును మూడు వంతులకన్న నెక్కువయే నాశనమయ్యెను. ఎంతనాశనమైనను నాతతాయి మొదలగువారు పలుకు ప్రోత్సాహంపు వచనంబుల శత్రువులకు లొంగక రణమొనరించు చుండిరి, కహరకంఠీరవుఁ డొక్కుమ్మడి సెలరేగి చక్రవర్తిసేన యందు నడ్డమువచ్చిన వారినెల్ల నరకుచు నాతతాయిని సమీపించెను. అత్తరి వారిరువురకు ఘోరమగు ద్వంద్వయుద్ధముజరిగెను కొంతవడికి బందూకు గుండొకటివచ్చి యాతతాయి యెక్కి యున్న గుఱ్ఱపుఁగాలికి దగుల నదియాక్షణమందే నేలకొరగెను. ఆతతాయి వెంటనే నేలకురికి శత్రుప్రహారముల దప్పించు కొనుచు మరల నొకగుఱ్ఱము నారోహింప బోవుసమయమున కహరకంఠీరవు డతనిశిరమును నేలగూల్చెను. అతి ప్రతాపవంతు

దగు సేనాధిపతి కిట్టిపాటుకల్గు టవలోకించి సైనికులు ధైర్యము వీడసాగిరి. కాని యింతలో నీవార్తదెలిసి పృథ్వీరాజు పరువెత్తు కొనివచ్చి మరలఁ బురికొల్పఁ గడగెను. చక్రవర్తి వచ్చినా డని విని కహరకంఠీరవుఁ డతనిపై నురికెను. అత్తరి సైనికు లందరు దమరాజును గాపాడు కొనుటకై తెగించి కహరకంఠీర వునిమీద బడిరి. కాని యాకలింగొన్న శార్దూలముభంగి వారి నందఱ నురుమాడుచు గహరకంఠీరవుఁడు చక్రవర్తిని సమీపించి యతనితల దెగవేయ గత్తినెత్తెను. ఆసమయమున యౌవన వంతుడగు రాకుమారుఁడొక డుత్తమాశ్వముపై వచ్చి చక్ర వర్తిం జంపనెత్తియున్న హస్తముం దెగటార్చి తోడనే వాని శిరముంగూల్చి భీతినందియున్న పృథివీరాజు సేనను మరల బురి కొల్పెను. కహరకంఠీరవుని మరణమువలన జయచంద్రుని సేన పరుగిడజొచ్చెను. క్రొత్తగ నేతెంచిన రాజపుత్రుని యొక్కయు జక్రవర్తియొక్కయు నుత్సాహంపువచనములచే సార్వభౌమ సేన మరలనుప్పొంగి యుద్ధము సేయఁగడగెను. ఈతరుణ మందే చక్రవర్తికొనిరానంపిన క్రొత్తసేన ఢిల్లీనుండివచ్చి వీర లకు దోడ్పడి రణమొనరింప సాగెను. అనంతరము రెండుదిన ములకు జయచంద్రునివాహిని పూర్తిగ నాశనమయ్యెను. లెక్క లేని బందూకులు, బాణములు మఱియు రణమునకువలసిన యితర శాస్త్రాస్త్రములన్నియు జక్రవర్తిపాలయ్యెను. జయచం ద్రుని కొఱకు వెతకగా నతడెచ్చోటను గాన్పింపడయ్యెను. ఇట్ల సంపూర్ణజయము గాంచి చక్రవర్తి సంయుక్తను దోడితెమ్మఁ

కొందఱు భటులనంప వారు పోయివచ్చి యంతఃపురము పాడు పడియున్నదనియు, సంయుక్త యెక్కడఁ గానరాలేదనియు వచించిరి. తన ప్రియకాంత గానరాలేదని వచింప నత్యంత విచారమగ్నుఁడై పృధివీరా జేమిచేయుటకుఁ దోచక యుండ బైరాగివచ్చెను. చక్రవర్తి యతనిఁ గాంచిన వెంటనే సంతోషమును బొంది యుచితసత్కారంబు లొనర్చి సంయుక్తను గురించి యడుగ " రాజా! ఆమె యిప్పుడీ నగరంబున లేదు. నీవు విచారించకుము. ఆమె కేవిధమైన భయమునులేదు. ఇత్తరి నీవు నీ రాజధానికేగుము. ఆమె నచటనే పెండ్లియాడగల" వని నొదార్చి బైరాగి వెడలిపోయెను. అనంతరము చక్రవర్తి సేనా సమేతుఁడై తన్నుఁగాపాడిన రాకొమారుని వెంటఁగొని నిజ రాజధానికిఁ బయనమైపోయెను.

ఇరువదిమూడవ ప్రకరణము

కన్యాకుబ్జ నగరమున రణము జరుగుచున్నంతకాల మీశ్వరభట్టుగా రా పురమునకుఁ బదిమైళ్ళ దూరమున నొక చిన్న యడవిలోనుండి సేవకులవలన నేనాఁటివార్త లానాఁడు తెలుసుకొనుచు దుదకు జక్రవర్తి జయమంది దుర్గము నాశనము గావించిపోయినాఁ డన్నవార్తవిని యటనుండి బయలువెడలి పట్టణములోని కేతెంచి చూడ గోట యెక్కడిదక్కడ శిథిలమై యుండెను. హతశేషులగు సైనికు లతనిగాంచి యావురుమని యేడువసాగిరి. వారినందఱ నోదార్చి జయచంద్రుఁ డెక్కడనని యడుగుడు బ్రతివాడును దనకుఁ దెలియదని వచించెను. అంత వారినందఱిఁ గొలువుకూటంబున నుండ నాజ్ఞాపించి తా నొంటరిగ నవరోథ సౌధములకేగి యందు రహస్యమందిరముఁ బ్రవేశించి వినయశీలునితో సంభాషించుచున్న జయచంద్రుని గాంచి

యగ్గలమగు నోర్వలేమి నతఁడు వినయశీలుని వలలోఁజిక్కి తన్నుఁ బాటింపఁడను భయంబున మెల్లమెల్లనఁ జేరఁబోయి నమస్కరింప నతఁడు గూరుచుండుమని మఱేమియు మాటలాడక తలవంచుకొని యూరకుండెను. అత్తరి భట్టు రాజమనసు నిశ్చయముగ దిరిగిపోయినదని తలఁచి యెట్లైన మరల దన మార్గమునకు ద్రిప్పుకొననెంచి యిట్లు వచింపసాగెను.

"రాజా! ఇట్టి సమయమున మీరిట్లు విచారపడుచుఁ గూరుచున్న గార్యమేమైన గలదా! ఎటువంటివారికైన గానిమ్ము: ఒకానొకవేళ గష్టములు రాకమానవు. కష్టములు కలిగినతరి దుఃఖింపుచు సౌఖ్యములు కలిగినతరి నింకఁ దమయంతవారు లేరని పొంగిపడుట సజ్జనుల లక్షణముగాదు. నీకిత్తరి నపజయము కలిగినదని నిరుత్సాహుండవు కాకుము. రణమందు జయాపజయంబు లొకరి స్వాధీనములు కావు. ఇప్పు డోడినవాడు రేపు గెలుచును. రేపు గెలిచినవాడు మరల మరునాఁ డోడును. క్షత్రియులగు వారికి జయాపజయంబులు కాక వేరే మున్నవి? కాని యుత్తమ క్షత్రియుం డగువాఁ డపజయము కలిగినప్పుడే యెక్కువ ధైర్యము నవలంబించి యుండవలయును. ఈ యింతమాత్రమునకే జడుపునొంది నీ విట్లూరక కూరుచుండి యుండుట యుక్తముకాదు. ఇత్తరి మనకుగలిగిన పరాభవమునకు వెఱచి చక్రవర్తి నింతటితో వదలెదనని తలఁచెదవేమో! కలయందైన నట్లు తలంపకుము. చక్రవర్తి నాశనము జూచిగాని నే ప్రాణముల వదలనని నిక్కముగ నమ్మి

యుండుము. మనసేన మూలముగనే యతడు చచ్చునని తలచి తక్కిన విషయములు నీతో వచింపలేదు. కాని యిప్పుడు నా పన్నుగడ లన్నియు దెల్పెదవినుము. ఢిల్లీయందు గరీము నకును నాకును గలిగిన మైత్రివలన గుతుబుద్దీనను మహమ్మదీయ సేనానాయకునకును నాకు స్నేహము కలిగినది. నేను ఢిల్లీనివదలి యిక్కడకు వచ్చినతరువాత నక్కడి సంగతులేమో కనుగొని రమ్మని నా సేవకుల గొందఱిఁ బంపితిని. వారువచ్చి కరీమును జెరవైచిరని దెలిపిరి. అనంతరము గొన్ని దినములకు గుతుబుద్దీన్ వద్దనుండి మా కొఱ కిరువురుభటు లేతెంచి యట గరీమువార్త విన్నపిదప నా కొఱకై వెదకికొనుచు వచ్చి యిక్కడ గలుసుకొని కుతుబుద్దీను కపజయము కలిగినందున నతడు వేరొక స్థలమున నున్నాడనియు మఱియు గొన్ని నూతన వృత్తాంతము లెఱిగించిరి. ఢిల్లీపతిని రాజ్యభ్రష్టునిజేయ వారు నన్నాలోచన యడుగ నన్యమతస్థుల నేలప్రోత్సాహపఱుపవలె ననియు మనమే చక్రవర్తిని నోడించిన నా రాజ్యము మనకే దక్కగలదనియు నూహించి యెటువోయి యెటువచ్చునో యని వారితో వైరము మాత్రము పెట్టుకొనక మంచిమాటలతో నింతవరకు నాపియుంటిని. అదియుంగాక యతని మనస్సును సంతోషపరుప దేశమున గొన్ని యల్లరులు గలుగఁజేయుమని చెప్పిపుచ్చితిని. అతఁడు మరలఁ గొందఱు చారులఁ బంపి యున్నాడు. చక్రవర్తి నెదురింపదగిన ప్రబలసైన్యము నుంచుకొని దేశమును బాడుచేయుమని యిప్పుడు మరల జెప్పిపుచ్చె

దను. గ్రామములం దల్లరులు సాగించినచో నట్టివారి దండించు టకై వచ్చి వారిచేతులలో జిక్కును, చక్రవర్తి దుర్గముననుండ జయించుట మనతరముకాదు. కావున నీవు దుఃఖముమాని బయటి కేతెమ్ము " అని కుతుబుద్దీనుకు దనకు జరిగిన విషయములు దెలిపి కొన్ని లేఖల గనుపఱుప జయచంద్రుఁ డించుక కలకఁ దేరి మాటలాడ నారంభించెను. అసూయాపరుడగు మూఢుడు తనకెంత నష్టము గలుగుచున్నను దనవైరి నాశనసూచకము లగు బలుకులు పల్కినంతనే మరల దుర్మార్గములు సేయుటకే కడఁగుఁగాని బుద్ధిగలిగి యూరకుండుననుట కల్ల. చక్రవర్తి జయమువలన బట్టరాని యీర్ష్యాశోకములకు దావలుడై రహస్య మందిరము శరణుజొచ్చిన జయచంద్రున కీశ్వరభట్టుగారి కుత్సితంపు వాక్యంబు లమృతోపమానము లయ్యెను. పుర మంతయు నల్లకల్లోలమగునట్లు రణము జరుగుచున్నంతకాలము నిటు మొగమైన జూపక పారిపోయి యెక్కడనో తలదాచుకొని వచ్చిన పిరికిపందలలో నగ్రగణ్యుడగు నీ భట్టుగారి నీతివాక్య ములచే రా జన్యాయముగ మోసపోవుచు వచ్చెను. భట్టుగా రెంత కైన మాటకారియే కాని క్రియాశూన్యుడు. సమయము వచ్చిన దన్ను నంతఃపురదాసీల కాళ్ళనైన బట్టుకొనును. కాని జయ చంద్రునిదగ్గర మాత్రము ధీరత్వముతోప గోటలు దాటునట్లు వచించుచుండును. భట్టుగారు వచించినమీద నా రాజు మరల " అయితే మీరిప్పు డేమిచేయ నెంచియున్నా " రని యడిగెను. అందుమీద నతడు తిరుగ దారిలోనికి వచ్చుచున్నాడని తలంచి

"చక్రవర్తి నెదురింపదగిన సేనను సుల్తాన్ వద్దనుండి తెప్పించుకొని యా చుట్టుప్రక్కల నాశనముకాగా మిగిలిన గ్రామముల వెండియుఁ గొల్లగొట్టించుమని గుప్పిపంపెద" నని మరియు నిట్లు వక్కాణింపసాగెను. "రాజా! నీ వెంతమాత్ర మధైర్య పడకుము. బయటికేతెంచి యథాప్రకారముగ నీ రాచకార్యముల జక్కబెట్టుకొనుము. హతశేషులగు సైనికులు నీ కొఱకై యంతటను వెదకుచున్నారు. వారినందఱ నూరడిల్లఁ బలికి నీ బుత్రుడగు పురిహరరాజకులునకు వర్తమాన మంపుము. అతఁడు తత్క్షణ మతని సేన నంతయు దీసుకొని నీకు సహాయ పడఁ జనుదెంచును. ఇంకను నీకు మిత్రులైయున్న యితర రాజులఁ బిల్వనంపుము. వారును సేనాసహితులై నీకుఁదోడ్పడ జనుదెంతురు. నే నింతలో సుల్తానుగారినికూడ బిలుపించుకొని చక్రవర్తి నెదురింపుమని కుతుబుద్దీనుకు వ్రాసిపంపెదను. ఒక వేళ సుల్తాను కపజయము గలిగినచో మనము ప్రోగుజేసిన రాజుల నందరి వెంటఁగొని వారికి సహాయులమై పోవుదము. అప్పటికి మనకే పరాజయము గలిగినతర్వాత జూచుకొందము. అవివేకులగు నీ ముదుసలివారల మాటల లెక్కగొనకు" మని భట్టు వల్కినంతనే యింతవరకును బైకి పొంగివచ్చుచున్న కోపము నంతయు నణచుకొని యూరక కూరుచుండియున్న వినయశీలుడు రోషపూరితుడై చివాలునలేచి "మూఢుడా! జయచంద్రు నింతటితోనైన బాగుపడనీయ దలచుకొనలేదా? మీ మూలముననే గదా యితని కీగతిపట్టినది. దుర్మార్గుడా, మీదు

మిక్కిలి నన్నే యెత్తిపొడిచెదవా? చక్రవర్తిపై లేనిపోనివి కల్పించిచెప్పి యుద్ధమునకు బురికొల్పి సేననంతయు ధ్వంసము కావించితివి. ఆ రణమున నీ వెక్కడ జచ్చితి" వన భట్టుగా రుగ్రుడై "అయ్యా! ఈ లేనిపోని కంఠశోష తమకేటికి, మే మిరువురము దగవులాడుకొని మా వాదము దీర్పుడని మిమ్ము వేడుకొంటిమా? జరుగవలసిన రాచకార్యముల గుఱించి మేమేమో మాటలాడుకొనుచుండ నడుమ మీ రేటికి సంబంధము గలుగజేసికొనెదరు. చాలు నీ పాటికి దమరూరకుండుడు." అన మితిమీరి వచ్చుచున్న యాగ్రహము నాపుకొని "జయచంద్రా! బాగుపడ దలచుకొంటివేని నే నింతకు ముందు చెప్పినట్లుఁ జేయుము. లేకున్న నీ యిష్ట" మని వినయశీలుఁడు వెడలి పోయెను. అతడు వెడలిపోవుట తడవుగ భట్టు మఱికొన్ని యిచ్చకములు వల్కి రాజును బయటకు గొనివచ్చెను. జయ చంద్రుడు సభకేతెంచి హతశేషుల మన్నుపడిపోయిన చోట్ల దుర్గమును బాగుపఱుప నాజ్ఞాపించి మఱియు నితర సమాచార ములఁ గూర్చి ముచ్చటించుకొనుచుండ పరిచారిక లేతెంచి సంయుక్త యెక్కడను గానరాలేదని వచించిరి. అగ్గలమగు నీర్ష్యాగ్రస్తుడై యహరహమును జక్రవర్తి నాశనముగావింపఁ దత్పరుఁడై యున్న యాతని మనస్సునకుఁ బ్రియకుమారిక పోయినదని వచించినను 'నావంతయుఁ జింతగలుగదయ్యె. కానగాలేదని వచించినతోడనే యుగ్రుడై "పోనిండు. గతించిన దని యూరకుండెను. దాని చింతయేల? మీరుపొం" డని

కూతురుపైగల రోషంబునఁ బరిచారికుల సహితము కసరికొట్టి పంపెను. అనంతరము భట్టుగారి సలహాప్రకారము బురిహర రాజతులునకు లేఖ వ్రాసిపంపి యానాటికిఁ గొలువుఁజాలించి వెడలిపోయెను.

ఇక్కడ నిట్లుండ రాజధానియందు జక్రవర్తి ప్రవేశించిన దినము ననేకములగు వేడుకలు జరిగెను. పురమెల్లడల నలంక రించి నల్లడల జక్రవర్తి జయము జాటించిరి. చక్రవర్తి నెదు రింపవచ్చు వారలిట్లే చెల్లాచెదరుగ నెగరగొట్ట బడుదురని సూచించుభంగి కోటబురుజులపై నాటిన జయస్తంభములకు గట్టిన శ్వేతవచనంబు మిక్కుటముగ గొట్టుకొనుచుండెను. మఱునాఁ డొక గొప్పసభ జరిగెను. అందు సకలాక్షౌహిణీ పతులు, సేనాపతులు, మంత్రులు మొదలగువార లాసీనులై యుండిరి. అత్తరి జక్రవర్తి సంగరమున దన్నురక్షించిన రాకుమారుని రప్పించి యుత్తమాసనం బొసంగి మన్నించెను. సభయందలి వారెల్ల నతని వేయిగతులఁ బ్రస్తుతింపసాగిరి. స్నిగ్ధమై కళకళలాడు నా కుమారుని మోము జక్రవర్తి కడుతడవు వీక్షించి యనురాగ మధికము కాగా నతనిపేరడిగి కమలాకరుం డని తెలుసుకొని వివిధములగుఁ బతకముల బహుమానముగ నిచ్చెను. అత్తరి నా రాజపుత్రుఁడు లేచి వినయమొప్ప "రాజ చంద్రా! నన్నింత ఘనముగ గొనియాడనేల? మీ దయకుఁ బాత్రుండ నగుదునేని యియ్యఁదగిన మీ వ్రేలియుంగరము

నొసంగవేడెద" నన "కమలాకరా! మృత్యువు నోటఁబడ నున్న నన్ను రక్షించి పుణ్యంబు గట్టుకొంటివి. అట్టియెడ నా శరీరమే నీ స్వత్వమైయుండ దానిపైనున్న భూషణములయెడ నీకు స్వతంత్రములేదా? నీకు వలసినది పుచ్చుకొను" మని తన వ్రేలియుంగరము నిచ్చి చక్రవర్తి యతని విడచియుండ జాలక నాటినుండియు దన దగ్గరనే యుంచుకొనెను.

ఇరువదినాల్గవ ప్రకరణము

అట్లు చక్రవర్తి కమలాకరు నొకనిముసమైన విడచియుండఁ జాలక యతనియం దత్యంతానురాగము కలవాడై తుదకు భోజన శయనాదులయందు సహితము తనవద్దనే యుంచుకొని యొక్కొక్కపర్యాయ మహో! ఇతని బురుషునిగ నిర్మించిన యా పరమేశ్వరు నేమనవలయు. వీని ముఖలక్షణములు కేవలము సంయుక్తనే పోలియున్నవి. నిక్కముగ నీతని వదనంబు లక్ష్మీవిలాసమున కాటపట్టయి యుంటచేఁ గమలాకరుఁ డను నామము సార్థకమగుచున్నది. అని వాని కులగోత్రాదుల నడుగ నుంకించి యతఁడేమని భావించునో యని యడుగమానుచు నడుగకున్న మనసు నిలువమిఁ దనలో నెవసిగాని నీ కుల గోత్రాదు లేమని యడిగిన దప్పగునా యనుకొని వెండియు నిప్పు డడిగినయెడల నిన్నిదినంబులనుండి నా చేష్టల గాంచుచు

సందేహము నొందియున్నందున నేమనుకొనునో యని తుట్ట తుద కడుగుటమాని సంయుక్తోత్కృష్ట హృదయుడై దినములు గడుపుచుండెను. ఇంతలో బైరాగి చనుదెంచెద నని చెప్పిన గడువును మీరిపోయెను అంత బృథివీరా జగ్గలమగు మోహంబున "హా! నా ప్రియురాలి సమాచారం బెఱుంగక దుఃఖించుచుండ నా కడ కేతెంచి నన్నోదార్చి కొద్ది దినములలో వచ్చి నిన్నుఁ గలిసికొనెదనని వచించిన బైరాగి యింతవరకు రాకతడయుట కేమికారణము? అతండు రావలసిన దినంబు నిన్నటితో గడచిపోయె. అహా! ఆ సొగసులాడిం జేపట్టి సుఖించు భాగ్యంబు నా కేనాటికైన లభించునా? ఆతన్వంగి కర స్పర్శనంబున మేనుగరుపార నుల్లాసము నొందుభాగ్యము నా కెప్పటికైనఁ జేకూరునా? లజ్జానతాననయై మందహాస మొలుకఁ బలుకు నా చిలుకలకొలికి వాక్యామృత ధారలచే నా మనోరథ తృష్ణను బాపుకొనుపన్నె మేనాటికైన సంతరించునా? ఆ వన్నెలాడికై కదా! అంత ఘోరరణము గావించితి. తుద కాకన్నెపై కన్నులారగాంచు భాగ్యమునకైన నోచుకొననైతి. కట్టా! మే మందఱము రణంబున మునిగియుండ దుర్మార్గు లెవరైన నామెం గడదేర్చి యుండరుగదా? కాకున్న నామె జనకుండు నన్నంత నీచముగ రాతిబొమ్మను జేసి యవమానపఱచినతరి నా విగ్రహము మెడను బుష్పహారమువైచి నా యవమానమునంతయు బోగొట్టిన యా జగన్మోహిని రణమున జయముగొనియున్న నన్ను వీక్షించుట కేలరాకుండును. తానవ

రోధముఁబాసి రాకున్న మానె; నాయందంత ప్రేమగలిగియున్న వనిత నా సమాచార మరయుటకై దాసీజనంబునైన నంపదా? నిక్కముగ నామెకేదో కీడుమూడి యుండవచ్చును. నన్ను వలచియున్నదను రోషంబున నొకవేళ జయచంద్రుడే యామె కపకారము గావించి యుండడుగదా? అయ్యో! నా ప్రేమంపు దొయ్యలి కట్టియపకారమే కలిగియుండిన యోగి నా వద్దకేతెంచి యట్లేలవచించును? "ఆమె కేవిధమైన భయమును లేదు. నీ విప్పుడు రాజధానికేగుము. ఆమె నచటనే పెండ్లియాడగల" వనికదా బైరాగిచెప్పినాడు. అతడు నాతో నబద్ధము లెన్నటికైన వచించునా? వచింపడు. అతని నప్పుడే నా వెంటగొని రాక పోవుట నాదేతప్పిదము. పాప మతడే యిక్కటులఁ జిక్కెనో? ఆ యిందువదన సుందర లావణ్యాంబు రాశిఁదేలని నాజన్మము నిరర్థకము." అని పెక్కుగతుల విచారించుచు బైరాగిపోవునపు డిచ్చిన సంయుక్త చిత్రపటముం గైకొని "ఆహా! పటము నందే యింత కళావిలాసమైయున్న నీ మోహనాంగి రూపము ప్రత్యక్షముగఁ జూడగల్గిన నెటులుండునో కదా? దీనిచిత్రించిన చిత్రకారునకు ప్రాణముఁబోయు సామర్థ్యము లేకుండు టెంతయు విచారకరము. తెప్పలల్లార్పక సరసీమధ్యమందలి రాయంచల విహారములు గాంచుచున్నట్లీ బాలికెంతయో నిపుణ ముగఁ జిత్రింపబడినది. ఔరా! మందయానంబున నీ వనీతల విహారము లొనర్చు మలయమారుతుఁడు నాకన్న నెన్ని మడుగులో ధన్యాత్ముడుగ గాన్పించుచున్నాడే. లేకున్న

వంకరలై ముఖసరోజము నావరించియున్న యీ కన్నియ ముంగురుల స్పృశించి యేలచలింపఁజేయును ?" అని మిక్కుట మైన మదనోన్మాదంబునఁ జిత్రపటిమను మాట మఱచి "మారుతాధమా! నేను కట్టెదుటనుండ నా ప్రియురాలి వదన మేల స్పృశించెద" వని దండింపఁబోయి మరల దెలివి దెచ్చు కొని తాను గావింపఁబోయిన పనికి సిగ్గుపడుచు నిట్టూర్పుఁబుచ్చి యిటునటుఁజూడఁ గమలాకరుఁడ చెంతనుండెను. అత్తరి జక్ర వర్తి మనస్సు నిలుపలేక యతని దరిజేరి "కమలాకరా! ఇటు జూడుము. ఈ చిత్రపటమునందున్న కన్యకయొక్క రూప వైఖరులు నీయందుఁ గన్పట్టుచున్నవి. ఈపె నీకేమైనఁ గావల యునా ?" అని యడుగ "రాజేంద్రా! శైశవమాదిగ నీకన్యయు నేనును నన్నచెల్లెండ్రభావముతో నొకటిగ నుంటిమి. మా ఇరు పురరూప మొకటియే, ఇందు నీ వేమియుఁ దప్పుదలంపలేదు. రూపమొక్కటి యగుటవలననే జయచంద్రుడు మొదలగువారు మా యిద్దఱ నొకరీతిగఁ జూచుకొనుచు వచ్చిరి. ఇప్పుడీమె మారువేషముతో నెక్కడనో యున్నదని నాకొక యోగిచెప్పి నాడు. మరల కొద్ది దినములలో మే మిద్దఱ మొకటియగుదు మను ధైర్యము నాకున్నది." అని కమలాకరుండు పలుక "బాలకా! నీయీ చెల్లెలిం గాంచకున్కి నా కన్నులు వాచి యున్నవి. ఎటులైన నీమె దర్శనలాభము నాకుఁ గలుగఁ జేయుము. ఇన్నిదినంబుల నుండియు నీ వదన సందర్శనమున బ్రాణంబుల నిలుపుకొని యుంటి. ఈమె ప్రస్తుత మెచ్చట

నున్నదో వచింపు" మని దీనముగ వేడుకొనుచున్న చక్రవర్తి యవస్థనంతయు గాంచి కమలాకరుఁ డేమియుఁ జేయఁజాలక యూరక నిలచియుండెను. అత్తరిఁ జక్రవర్తి యుస్సురని నిట్టూర్పులు విడచుచు "హా! మనోహరిణీ! నన్నిట్టి బెట్టిదములకుఁ బాలుచేసి నీ వెచటి కేగితివి? ఇంత యవస్థపడు నన్నుఁ గాంచిన నీకు భయము గలుగదా? నా హృదయస్థురాలవైన నాటినుండియుఁ దిన్నగ నిద్రాహారంబులుగూడ లేవు. రమ్మా! ఏల జాలముఁ జేసెద" వని యొక సోఫాకుఁ జేరగిలంబడి కనులు మూసుకొనియుండఁ గమలాకరుండు చెంతకేగి యతని శరీరము నిమురుచు "రాజచంద్రా! లెమ్ము! ఇట్టి దీనాలాపంబులాడుట నీవంటి ధీరులకుఁ దగునా?" యన స్పర్శసౌఖ్యము నంది చక్రవర్తి దిగ్గునలేచి చెంత గమలాకరుండు దక్క పరులెవ్వరు లేకుండుటఁ జూచి విషణ్ణుడై కమలాకరా! నీ కరస్పర్శనంబున నమితమగు నానందము గలిగినది. అహా! నీ హస్త మెంత మృదువుగనున్నది? ఇటుర" మ్మని చేరువఁ గూరుచుండబెట్టుకొని యేమేమో వచింపుచుండ నూకొట్టుచు "నయ్యో! నా యుపాధ్యాయుఁ డేతెంచి యితని మనోరధ మెప్పుడు దీర్చునోగదా" యని కమలాకరుండు తలపోయుచుండెను. ఇట్లు చక్రవర్తి చింతాకులుడై యుండ రెండురాత్రులు గడచెను. మూడవనాడు తెల్లవారి యేడుగంట లగునప్పటికి గమలాకరుఁడు నిదురలేచి ప్రాతఃకాల కృత్యముల నెరవేర్చుకొని చక్రవర్తి యప్పటి కింకను లేవనందున దా నొంటరిగ బయటికేతెంచెను.

ద్వారము బయట నడుగు బెట్టినతోడనే యతనికి గల్గిన సంత సముఁగూర్చి యేమని చెప్పనగును! ఉత్కంఠుడై యెవరికొరకు నింతకాలము గనుపెట్టుకొని యుండెనో యతఁ డెదురుగ వచ్చుట సంభవింప నతని పాదముల కెఱఁగి యేకాంతమగు చోటికిం గొనిపోయి పృధివీరాజు వృత్తాంత మంతయు నెఱుక పఱచి " తండ్రీ! ప్రతినిముసము నీ రాకకై యెదురుజూచు చున్నాను. వచ్చెదనని చెప్పిన గడువునాటికి రాకుండుటకు మీకేమి యాటంకములు సంభవించిన" వన నావచ్చిన మనుజుడు " కుమారీ! ఇల్లు బయలుదేరినది మొదలన్నియు నాటంకములే. చుట్టుపట్ల మ్లేచ్ఛులు చేయుచున్న యార్భాటము లెక్కువైనవి. గ్రామస్థులున్న యూళ్ళవదలి యడవుల పాలగుచున్నారు. ఎవ రెట్లగుచున్నను ముందు జన్మింపబోవు వారలకు నాధారములగు గ్రంధజాలములు నాశనమైపోవుచున్నవి. నేను మీతో వచించిన ప్రకారము మొన్నటికే రాకపోవుటకుఁ గారణము వినుము. ఇక్కడ కరువదిమైళ్ళ దూరముననున్న యొక యూరిలోఁగల గొప్ప పుస్తకభాండాగారములు మ్లేచ్ఛులు తగులఁబెట్టి తద్గ్రామ వాసుల నాశనముచేయ నున్నారవి విని యా యూరికేగి నిరా ధారులై విలపించుచున్న యక్కడివారి నందఱఁ బురికొల్పి మహమ్మదీయు లేతెంచిన నెదురింప సిద్ధము నేసితిని. అంత నానాఁడు ప్రొద్దుగ్రుంకిన యెనిమిది గంటలకుఁ గొందఱు మ్లేచ్ఛులు మండుచున్న కాగడాల బట్టుకొని గ్రామము ప్రవే శింపఁదొడఁగిరి. అత్తరి నే సిద్ధము చేసియుంచిన గ్రామవాస్తవ్య

సంఘమును మ్లేచ్ఛులూరిబయట నుండగనే వారిపై నడిపించితి. గ్రామస్థులు నా యుత్సాహంపు వాక్యములచే ధైర్యమూని శత్రువులతోఁ బోరాడి చివరకు నందరి వధింపఁ గొద్దిమంది తప్పించుకొని పరువెత్తిరి. మరల నట్టి సమయము తటస్థించిన బోరునకుఁ బురికొల్పుకొని పోవుట కొకని నేర్పరచి నేనిట్లు బయలువెడలి వచ్చితి." అన "తండ్రీ! నా యెడఁ జక్రవర్తికి గల యనురాగ మంతయు వెల్లడియైనది. అతఁడు నిద్రాహారంబులు మాని కృశించుచున్నాడు. ఎటులైన నతని వాంఛితంబు ద్వరలో దీర్పు" మన కుమారీ! నేడే నీ కోర్కె నెరవేర్చెదను. నీ వీఁక నీ పురుషవేషము నుజ్జగించి చెలికత్తెలఁ గూడుకొని చక్రవర్తియుండు ప్రాసాదము చెంతనున్న కేళీవనిలో విహరించుచుండుము. అని యా నూత్నమనుజుఁ డాజ్ఞాపింప నామెయు నట్లనే యొనరింపఁ బోయెను. అనంతర మతఁడు బైరాగివేషము దాల్చి యప్పుడే సార్వభౌమ కేళీవనిం జేరి యేమిజరుగునో యని యొక పొదరింట డాగియుండెను. అంతఁ గొంతసేపటికి జక్రవర్తి సంయుక్త వచ్చి తన యంకతలంబున గూరుచున్నట్లొక కలగని దిగ్గున నులికిపడిలేచి యెవరును లేకుండుటచే విభ్రాంతుఁడై పార్శ్వవర్తులఁ బిలచి కమలాకరుఁ డెక్కడనని యడుగ "నతఁ డుదయముననే లేచి యెక్కడకో పోయినాడు. ఇంతవరకు మఱలిరాలే" దని వారు వచించిరి. చక్రవర్తి యా మాటలకు విచారమూని ప్రాసాదము నల్గడల వెతకించి కార్యముగానక వెతంబడుచు హా! మొన్న దిగి

నందుల కలుకపొడమి కమలాకరుఁ డెక్కడికో పోయియుండు నని " అయ్యో ! నా ప్రియురాలి దర్శనము గలుగకపోయినను నతని గాంచుటవలన నింత సంతసింపుచుంటి. ఇఁక నెవ్వరిఁ గాంచి మోదమందుదు " నని వంతనొందుచు నటనుండ మన సౌప్పక వనము బ్రవేశించి యందొక మూల సంచరించుచున్న స్త్రీ సంఘముంగాంచి యెవరోయని యించుక దగ్గరకేగి యందఱు తన పరిచారికా జనంబులై యుంట గుర్తించి వారి నచ్చోటు బాసిపొండని చెప్పుటకు మఱింత దగ్గరకేగి వారిమధ్య నవకళా నిధిబోలెనున్న సంయుక్తంగాంచి పెన్నిధిఁగన్న పేదవోలె సంభ్రమాక్రాంత చిత్తుఁడై కొంతతడ వామెను గనురెప్పలు వ్రాల్చక గనుంగొనుచు నలువఁబడి తుదకు " ఆహా ! ఈ తొయ్యలియేకదా ! నా మోహంపు మొలక. ఎన్నిదినంబులకు నా నేత్రసాఫల్యము గలిగినది. ఈ లావణ్యగాత్రి యీ యుపవన మెట్లుప్రవేశించెనో " యని యాశ్చర్యపడుచుండ సంయుక్తయు వాల్గన్నులఁ దనప్రియుని వీక్షించుచుఁ దన్నతఁడు గాంచినతరి మరియొక వైపున జూచుచుఁ దలవంచుకొని నిలువబడి యుండెను. చక్రవర్తి యామె విలాపముంగని పట్టరాని తమ కంబునఁ జేరవచ్చుచుండ జెంతనున్న పరిచారికలు పొదల మాటున కేగిరి. తోడనే యతఁ డామె పాణిగ్రహము గావించెను. అప్పుడు వారిరువురకు గలిగిన యానంద మింతింతయని వచింప నలవికాదు. ప్రస్వేదముద్భవింప బులకలునిండార నిరువురు గొంత సేపటివరకు దేహములు మఱచియుండిరి. అప్పటి వారి

సౌఖ్యము కేవల మనుభవైకవేద్యమే గాని వేరుకాదు. చక్రవర్తి స్నిగ్ధమై కళలదేరుచున్న యా బాలిక మోమునుగాంచి మోహావగ్గలమై త్రిప్పి ముద్దిడుకొనబోయెను. గాని యామె తటాలున ముఖము నవతలకు ద్రిప్పుకొని చేయివిడిపించుకొని యించుక దూరమునకేగి నిలచెను. అంత నతడు మరల నామెను గలుసుకొన బోవుచుండఁ బొదరింట డాగియున్న బైరాగి బయటికేతెంచి యెదుటనిలచెను. చక్రవర్తి యతని గాంచుట తోడనే తత్తరమంది నమస్కరించి నిలువ "రాజేంద్రా! నీపై మోహము గలిగియున్నను నీపె యింతవరకుఁ గన్యకయేగదా. గురుజనంబులు లేనియెడ నీమె నొంటరిగఁ జేపట్టుట యుక్తమగునా? ఇప్పుడీమెం దగిన పరిచారికలతో నంతఃపురముఁ జేరఁబంపుము. నీవు నీ మందిరమున కేగియుండుము. పురమంతయు నలంకరింప నాజ్ఞాపించి రేపే మీ వివాహము నెరవేర్చెద" నని బలుక యోగికి మారుబల్కనోడి యభీప్సిత కార్యసిద్ధి కాటంకము లెన్నైన గనుగుచుండు ననుకొనుచుఁ జక్రవర్తి యచ్చోటు విడచిపోయెను. సంయుక్తయుఁ దరువాత దన్నుఁ జేరవచ్చిన పరిచారికలం గూడి రాణివాసమున కరిగెను. బైరాగి వివాహప్రయత్నము లొనరింప వెడలిపోయెను.

ఇరువదియైదవ ప్రకరణము

యోగి తాను వచించిన ప్రకారము మఱునాడు మహావైభవముతోఁ జక్రవర్తికిని సంయుక్తకును వివాహము గావించి నూతన దంపతుల దీవించి మరల వచ్చెదనని సెలవుపుచ్చుకొని వెడలిపోయెను. చక్రవర్తియు గమలాకరుండు సంయుక్తయే యని తెలిసిన పిమ్మటఁ బట్టరాని యానందమునొంది తనకట్టి యుత్తమసతి యర్ధాంగి యగుటచే గర్వమునందియుండెను. కొలువుకూటమునకేగుట మాని సదా యంతఃపురమందేయుండుచు వచ్చెను. ఇటులున్నను విజ్ఞానశీలుండుమాత్ర మేమరక జాగరూకుఁడై రాచకార్యములఁ జక్కఁబఱుచుచుండెను. మ్లేచ్ఛుల దాడి కోర్వఁజాలకున్నామని పరగ్రామములనుండి యనుదినము లేఖలువచ్చుచుండెను. ప్రధానియు జక్రవర్తికి లభించిన నూత్న సౌఖ్యమునకుఁ బ్రతిబంధకము గలిగింప నిష్టములేనివాఁడై తానే

యన్నింటిసవరించుకొని పోవుచుండెఁగాని దినములు గడచిన కొలఁది బ్రతికలెక్కువై తమరాజ్యమంతయు నల్లకల్లోల మగుచున్నట్లు తెలియవచ్చు చుండెను. అత్తరి మెల్లనఁ జక్రవర్తి బిలుపించి సంగతులన్నియు విశదపఱుపగా దనరాజ్యమునఁ దట్టి హంతకులుండరాదని మ్లేచ్ఛులకుఁ దెలియపఱచవలసినదిగా నాజ్ఞాపించి యతఁ డూరకుండెను. ఎన్నియుత్తరువులు పోయినను మహ్మదీయులా రాష్ట్రము వదలకుండిరి, తుదకుఁ బ్రజలందఱు ఢిల్లీరాజ్యమును విడచి పోవుచున్నామని చక్రవర్తికడకు లేఖల నంపిరి! పృధివీరాజా లేఖఁగాంచి తా నంతవరకు నుపేక్షఁజేసి నందులకు నొచ్చుకొనుచు నాక్షణమున శాత్రవులసమాచారము తెలుసుకొనిరా గొందఱు వేగులవారినంపెను. వారును వెడలి పోయి మరల జనుదెంచి మహ్మదీయులు లెక్కకు మీరిన సేనలతో హిస్సన్‌పురమువద్ద నున్నారనియు వారినుండి కొందరు గుంపులై బయలుదేరి గ్రామములఁ గొల్లబెట్టుచున్నారనియు వచించిరి. అందుపైఁ జక్రవర్తికిన్క వహించి కుంభీలకొండను వాని సకలాక్షౌహిణిపతిగ నేర్పఱచి దుర్గర భీములనువారి వానికిఁ దోడిచ్చి యొకలక్ష సైన్యము హిస్సర్‌పురముపై పున కంపెను. చక్రవర్తియాజ్ఞందలఁదాలిచి కుంభీలకుండు నడుమదటస్థలగు నట్టి మ్లేచ్ఛులయొక్క బందిపోటు మూకల నాశనముగావించుచు హిస్సర్ పురమున కఱుగుచుండెను. సార్వభౌమసైన్యము వచ్చుచున్నదనివిన మ్లేచ్ఛసేనానాయకుఁడగు కుతుబుద్దీన్ సుల్తాన్ గారిని తక్షణము కొనిరమ్మని చారులనంపి తాను జాగరూకతతో

గాచుకొనియుండెను. మఱియు గ్రామముల పైఁబడి దోచు
కొనం బోయినగుంపులును వచ్చి యతని గలిసికొనెను. కాని
కుతుబుద్దీన్ లక్షసైన్యము వచ్చుచున్నదనివిని తనవద్ద నేబది
వేలసైన్యమే యుండుటవలన యమునాతీరమునందువలెనే మరల
నపజయము కలుగునేమో యని భయమందుచుండెను సుల్తాన్
గారికొఱకు ప్రతినిమేష మెదురు చూచుచుండెను. ఇంతలో
నార్యసేన దృష్టిగోచరమై ప్రబలాట్టహాసంబున జనుదెంచు
చుండెను. మ్లేచ్ఛులును దమతమ యాయుధములదాల్చి రణము
నకు దిగిరి. సుమారు పగలు రెండుగంటలవేళ యుద్ధము
ప్రారంభమయ్యెను. తమ కదివరకు గలిగిన పరాభవము దీర్చు
కొననెంచి మహమ్మదీయు లత్యంత పరాక్రమముతో బోరాడఁ
గడఁగిరి. కాని తగినట్టి రణశిక్ష లేనివారగుటచే వందలకొలది
నాశనమగుచుండిరి. ఆర్యులత్యంత నిపుణముతో నొక్కొక్క
వ్రేటున కనేకమందిని నేలకు బలియిచ్చుచుండిరి. రణము
మహా ఘోరముగ నుండెను. నిమిషనిమిషమునకు సుల్తాను
వచ్చుచున్నాడో లేదో యని కనుగొనుటకుఁ జారులనంపుచు
కుతుబుద్దీన్ సేన నుత్సాహపరచుచుండెను. మరుసటిదినము
పగలు పదునొకండు గంటలవరకు మహమ్మదీయు లత్యుత్సాహ
ముతోఁ బోరాడుచుండిరి. అప్పటికిని సుల్తాన్‌గారి జాడలేమియు
లేవయ్యె. అంత గుతుబుద్దీన్ తాఁదలచినంత యైనదని చింతిం
చుచు వైరిసేన ప్రబలముగ నుండుటవలన దన కపజయము
గలుగుట రూఢియని తలఁచి కొంచె మించుమించుగ నొంటి

గంటవేళ సేననంతయు వెనక్కు మఱలవలసినదని యుత్తరువు జేసెను. కుతుబుద్దీ నాజ్ఞాపించిన ఫ్లేచ్ఛవాహిని వెన్నిచ్చి పాఱు చుండు టవలోకించి కుంభీలకుఁడు వారి వెంటఁదగిలి తరుమ దనవారి కాజ్ఞాపింప నార్యులు విజృంభించి మహమ్మదీయులఁ దరుముకొని పోవసాగిరి. ఇటులు సార్వభౌమ సేనచే వెంబడింప బడినవారలై ఫ్లేచ్ఛులు థానేశ్వరమువద్ద కేగునప్పటికి సుల్తాన్ ప్రబలసేనా పరీవృతుఁడై యెదురుగఁ జనుదెంచుచుండెను. సుల్తాన్ పరుగెత్తుకొని వచ్చుచున్న తన సేననాపి మరల యుద్ధమునకుఁ బురికొల్పెను. ఈ సుల్తాన్ మహమ్మద్ గోరీ వెంటవచ్చిన సైన్యమునందు బదివేల యాఫ్గనులును, నెనిమిది వేల యరబ్బులు, నిరువదివేల తురుష్కులు, మొగలాయిలు నుండిరి. కుంభీలకుఁడు వైరిసేన మిక్కుటముగ నుండుటగాంచి తనసేన నర్ధచంద్రాకార వ్యూహమునదీర్చి శాత్రవులఁ దాకఁ బంచెను. అంత మరల ఘోరు మహాఘోరమయ్యెను. వివిధ శస్త్రాస్త్రముల తాకుడుల వేలకొలది సైనికులు మడియుచుండిరి. ఇట్లిక్కడ ఘోరసంగ్రామము జరుగుచుండ నీ వార్త లన్నియు కుంభీలకుఁడు చక్రవర్తికిఁ దెలియబఱచెను. కుంభీలకుని లేఖల వలన సుల్తాన్ తన యావత్తుసేనను గైకొని లాహోరు దుర్గ మును విడచి వచ్చినాడని తెలిసికొని చక్రవర్తి, తన ప్రాణ స్నేహితుడును, బావమరిదియు మీర్వార్ పరిపాలకుడునగు సామర్సికి లాహోరును ముట్టడింప వర్తమాన మంపెను. సామర్సియుఁ జక్రవర్తి యాజ్ఞాపించినట్లు తనవద్దనున్న యేబది

వేల సైన్యమును వెంటగొని లాహోరును ముట్టడించెను. ఆ దుర్గమును సుల్తాన్ లేనికాలమున నస్రాఫ్ అనువాడు నలువదివేల సైన్యముతో గాపాడుచుండెను. సామర్శి దండెత్తి వచ్చుటవిని యస్రాఫ్ తన సేనను దగుస్థలములందు నమర్చి రణమొనర్చి శాత్రవులఁ బారఁదోలవలయునని యాజ్ఞాపించెను. వారు నట్లే యుద్ధమొనరింప సాగిరి. సామర్శి సైనికులు ఫిరంగులఁ గోటగోడల చివరలకు గురిపెట్టికాల్చుచు గోడలపైకి మహమ్మదీయులు రాకుండ జేయుచుండిరి. మ్లేచ్ఛులును సుల్తాన్ లేనితరి నెటులైన మాట దక్కించుకొన నెంచి పరాక్రమముమీర వైరులకుదారి దొరకకుండ బోరాడు చుండిరి. సామర్శి యెటులైన లాహోరును మరల నార్యులవశము చేయ నదను కలిగెనని తనవారల కత్యంత ప్రోత్సాహమొసంగుచు రణము నేయించుచుండెను. ప్రాణముల కాశింపక సాహసధైర్యములతో నార్యసైనికులు పోరాడుచు వారముదినములకుం గోట బహిర్ద్వారముల భేదించుకొని లోపలం బ్రవేశించి రిపుల నురుమాడఁగడఁగిరి. ఇక్కడ థానేశ్వరమువద్దనున్న మ్లేచ్ఛులు కుంభీలకుఁ డేర్పర్చిన యర్ధచంద్రాకార వ్యూహమున భేదింపఁజాలక వేలకొలఁది మడియుచుండిరి. ఒకవారమగు నప్పటికి మహ్మదీయసేన సగమునాశనమయ్యేను. అత్తరి కుంభీలకుండు కపిలుండనువానికి గొంత సేననిచ్చి శత్రువుల వెనుకవైపునం దాకబంచెను. మహ్మదీయు లార్యసేన సకలము దమముందున్నదనియే భావించిరిగాని నిపుణులగు సేనానులు మొదలగు వారలీ

ప్రక్కనేయుండిరి. అత్తరినాకస్మికముగఁ గపిలుండు వెనుకఁ దాకెను. గోరీసంభ్రమాన్వితుఁడై ఖాక్షా, షాప్దర్ జంగులను నిరువురు నిపుణులగు సేనానులఁ గపిలుని నెదురించి పోరాడఁ బనిచెను. నల్దిక్కుల నార్యులు ముట్టడివైచియుండుటవలన మ్లేచ్ఛవాహిని యల్లకల్లోల మగుచుండెను. అట లాహోరుదుర్గమున నార్యులుక్కుమీరినరోషమునఁ దెగఁబడి మహమ్మదీయుల నఱికిపారవైచుచుండ వారిధాటీ కోరువఁజాలక తుదకు మఱియొకవారమగునప్పటికి నస్రషాఫ్ కాలికి బుద్ధిచెప్పి పారిపోయెను. సేనానాయకుఁడు కానరాకుండుటవలన మిగిలియున్న మ్లేచ్ఛసైనికులు నిరుత్సాహులై యంత్యసాహసముఁజూపి మడియుచుండిరి. మరికొందఱు నస్రషాఫ్మార్గము నవలంభించుచుండిరి. మూఁడువారములు కడచునప్పటికి మహమ్మదీయులు పూర్తిగా నాశనమై కోట సామర్సి స్వాధీనమయ్యెను. తన విజయవార్త చక్రవర్తికి దెలియఁబఱచి, దుర్గముయొక్క శిథిలములైన గోడల బాగుచేయించి వాటిపై ఫిరంగుల నెక్కించి మరల దన్నెవరైన నెదురింపవచ్చిన నోడించుటకు సామర్సి సంసిద్ధుడై యుండెను. ఇట ధానేశ్వరమువద్ద నొకమాస మగునప్పటికి మ్లేచ్ఛసేన విస్తారభాగము నాశనమయ్యెను. అంత సుల్తాన్ దాను లాహోరు నుంచి వచ్చిన సైన్యముం గొనిరమ్మని చారులవల్ల నస్రషాఫ్కు వర్తమానమంప వారు తిరిగివచ్చి యక్కడి సమాచారము నెఱిఁగించిరి. సుల్తాన్ మహమ్మద్‌గోరీ లాహోరు శత్రువుల పాలైనదని విని భయోపేతుఁడై యిక నటనున్న దనకు

మరణము సంభవించుట నిశ్చయమని తలచి చతురులగు నూర్గురు సైనికులను, గుతుబుద్దీనును వెంటగొని యొకరాత్రి వేళ పారిపోయెను. మఱునాఁడు రణమునందు సుల్తాన్ గాన రాకుంటచే నతఁడు రణములోఁ జచ్చియుండఁబోలు నని మహ్మా దీయులు శౌర్యహీనులై పరుగిడఁజొచ్చిరి. ఆర్య లోకనినైన దప్పించుకొనిపోకుండ మట్టు పెట్టుచుండిరి. కొన్నిదినము లగు నప్పటికి సుల్తాన్ సైన్యము సంపూర్ణముగ ధ్వంసమయ్యెను. హత శేషులగువారిఁ బట్టించి ఢిల్లీకి ఖైదీలుగ బంపి కుంభీల కుఁడు తన జయవార్తను జక్రవర్తికి దెలియబఱచెను. శాత్ర వుల యుద్ధోపకరణములన్నియు నార్యుల పాలఁబడెను. కుంభీ లకుడట్టి మహాజయముతో ఢిల్లీని ప్రవేశించెను. అతడు రాజధాని జేరినదినమున ననేకములగు నుత్సవములు జరిగెను. చక్ర వర్తియు మహోల్లాసము నొంది రణప్రావీణ్యము గనుబఱచిన సేనానుల కనేక బహుమతులొసగి మన్నించెను. సంయుక్తయు దన నాయకునకు గలిగిన జయమువలన బరమానందభరితయై రణమున గతించిన శూరుల కాంతల రప్పించి వారి ననేక గతుల నోదార్చుచు, మన్నించుచు నట్టివారలకుఁ దగిన జీవనో పాయంబుల గల్పించి యొసగెను. మ్లేచ్ఛుల యార్భాటము లడుగంటి నందున దేశమంతయు నెమ్మదియై పౌరజనంబులెల్ల సౌఖ్యాంబురాశి నోలలాడుచుండిరి.

ఇరువదియాఱవ ప్రకరణము

సుల్తాను షహాబుద్దీన్ మహ్మద్ గోరీగారటుల నార్యచక్రవర్తి చేనచే నోడింపబడి లాహోరు దుర్గముసైతము వోయినందున విచారమగ్నుడై యార్యావర్తము జయించునాస యడుగంట నాకస్మికముగ నెవరైన నెత్తివచ్చిన నెదురింపదగిన సేనయు లేమి నిక నిటనున్న ప్రాణాపాయకరమని తత్క్షణమ నాఫ్గను స్థానమునకేగ బయలు వెడలి సింధునదిం జేరి కుతుబుద్దీన్ సలహా ప్రకారము ఘూజీఘాటుయొద్ద విడిసెను. ఈ వార్త లన్నియు గన్యాకుబ్జనగరమున దెలిసినవెంటనే జయచంద్రునకు గలిగిన కడుపుమంట యింతింతని వచింప నలవికాదు. ఇతనికి మఱింత రోష మెక్కించుటకుగా నీశ్వరభట్టు పూనుకొని యుండెను. ఆ మఱువాడు సుల్తానుగారికి సహాయ మొనరించుటం గూర్చి యొక పెద్దసభ గావించిరి. దానియందు బ్రధానులు,

మంత్రులు, దండనాయకులు మొదలగు వారందఱు బరివేష్టించి యుండిరి. ఈశ్వరభట్టుచే ప్రేరేపింపఁబడినవారలై సేనాపతు లందరు సుల్తానుగారికి దోడుపడవలయుననియే వచించుచుండిరి. వినయశీలుఁ డొక్కఁడు మాత్రము వలదని వారించుచుండెను. అత్తరి రాజుగారు మ్లేచ్ఛులకు సహాయమొనరించియే తీరవలయు నని వచింప వినయశీలు డిట్లనియె. "జయచంద్రా ! పూజనీయం బగు నార్యావర్తమును గోహంతకులగు క్రూరులపాల నేలఁ బడవై చెదవు. ఇదివరకు మన ప్రజలనుభవించిన బాధలవినియు మరల నిట్లేల కావించెదవు? చక్రవర్తిపై గల నసూయవిడ నాడుము. నీ కతడు చేసిన యపకార మేమికలదు. నీవే విచార విహీనుండవై మున్ముం దతనికి నిష్ఠూరముగ లేఖ నంపినపిదప నీపై దండెత్తి వచ్చెనఁట గాని నీవతని నవమానపఱచిన సంగతి వినియు నూరకుండెనని వినియుంటిని. స్వార్థపరులును దురాలోచనా సంగతులునగు నీశ్వరభట్టు మొదలగు వారి పల్కు లాలించి నిష్కారణముగ నేలచెడిపోయెదవు. ఇతడు నిన్ను నాశనము గావించి తానును నాశనమగునట్టి కుయుక్తులే వచించుచుండుగాని నీ మేలుఁగోరి చెప్పుటలేదు. పరదేశముల రాజులు మనదేశముపై దండెత్తి వచ్చినపుడు మనకదివరకున్న మనస్పర్ధల సహితము వదలుకొని యందఱు మొకటిగాఁగూడి దేశమును రక్షించుకొను నుపాయము జూడవలయుఁగాని పరు లకు సహాయ మొనరించు టెక్కడనైనఁ గలదా? నీవును జక్రవర్తియుఁ గలిసి మ్లేచ్ఛులఁ బారదోలుటకు మారు నీవూర

కుండనైన నూరకుండక మనదేశమందు నిలువనీడలేక పారి పోవుచున్న సుల్తానును మరలఁ బిలిపించి యతనికిఁ దోడ్పడు టెంత వెఱ్ఱిదనము. ఇదివరకు లాహోరు వాస్తవ్యులగు నార్యు లెందఱు తమదేశమును త్యజించి మనకడ కేగుదెంచి మ్లేచ్ఛులు పెట్టిన బాధలఁ జెప్పుకొని యేడువలేదు. నీవు సహాయమొనరింప కున్నను జక్రవర్తి యతని బారదోలినాడని వినుటకు నా కెంత యుఁ సంతసముగ నున్నది. నా మాటఁ బాటించి నీ వింతటితో నూరకుండుము. కుత్సితుడగు నీ భట్టువాక్యములు వింటివా నిక్కముగఁ జెడిపోదువు." అన భట్టుగా రుగ్రుఁడై లేచి "రాజేంద్రా! మానాభిమానములుకలవా రెవ్వరు నిట్లువచింపరు. నీవు సుల్తానుకు సాహాయ్యపడఁబోవుచున్నా వను టేల? అతనినే నీవు సాయముగఁ దోడ్కొని చక్రవర్తిపై దండెత్త నున్నావని యేల తలఁపరాదు. నేను నీ నాశనము గోరి యొక్కనాటికి వచింపను. క్షత్రియుండగువాడు తన వైరము దీర్చుకొనంజాలక యాడుదానివలె నింటగూరుచుండి యున్నచో దన ప్రజలకే తనపైగల యభిమానము దప్పిపోవును. అట్టియెడ నిన్ను ప్రోత్సాహము చేయుచుంటిమే కాని మే మేమియు నాశనము చేయుటలేదు. మీదు మిక్కిలి యీ ప్రధానివంటివారలే నిన్ను నిరుత్సాహ పఱచుచు నడ్డంకులఁ గల్పించి చెప్పుచున్నా" రనెను. దండనాయకులు మొదలగువార లంతకు మునుపే భట్టుగారిచే బోధితులై యుంటవలన వారును సుల్తానునకు సహాయ మొనరింప వలయుననియే పలుకుచుండిరి. జయ

చంద్రుఁడు నట్టియుద్దేశమునే కలిగియుండెను. ఇంతమంది మూఢుల లోపల నొక్క వినయశీలుఁ డేమిచేయ గలుగును! అయినను వినయశీలుం డూరకొనక మరల "రాజచంద్రా! అసూయాపరుండవై కుమార్గగాము లగువారి వాక్యము లాలించి యేల నిష్కారణముగఁ జెడిపోయెదవు. పక్షపాతవిహీన మతివై బాగునోగుల విచారించి చూచుకొనుము. ముందు నీవంశమున జన్మింపఁబోవువారల కీదేశంబునఁ గాలునిలుపరాకుండఁ జేయకుము. అనేకవేల సంవత్సరముల నుండియుఁ బరదేశములవారిచే మననలందుచు వచ్చుచున్న మనదేశమునుధ్వంసము సేయకుము. అదియుంగాక యీభట్టుగారు నీయెడ నేవిధమైనద్రోహము దల పెట్టి యుండలేదని వచించు చున్నాఁడు కదా? ఒకనాఁడీ మూఢుఁడు వీనియనుచరు లిరువురును నీకొమార్తెను గడతేర్ప నిశ్చయించినారు. దేవశర్మమూలమున వీనిమిత్రుల కిరువుర కానాఁడేమృతికలిగి సంయుక్త కాగండము కడచిపోయినది. ఇతండు నీయొద్దదప్పించుకొనుటకై వారిని సుల్తాన్‌కడకు బంపి యుంటినని వచించినాఁడు. వీనిరహస్యము లన్నియు నితనివద్ద నున్న కంచుకికి బాగుగఁ దెలియును. కావలయునన్న నతని దెప్పించి యడిగిచూడుఁ" డన గంచుకిని బిలుపించియడుగ నతండు వినయశీలుండు వచించిన ప్రకారమే చెప్పెను. అత్తరి భట్టుగారు వినయమంతయు దనమొగముననే తాండవమాడలేచి "మహాప్రభో! వీరలు వచించునదియేమో నాకుం దెలియ కున్నది. ఈవినయశీలుండు మెల్లగ నాకడనున్న కంచుకుని

లో(బలుచుకొని వానిచే నిట్లు బలికించినా(డు అదియుంగాక నీతండు చెప్పినదినమున నే నిల్లువదలి బయటబోకుండినట్లు మీకు సాక్ష్యమిప్పించెద " నని నల్గురుమనుజులు బిలువనంపి వారిచే నట్లేచెప్పించి వెండియు నిట్లనియె. ఇత(డు నామిత్రుల నిరువుర దేవశర్మ చంపినట్లు వచించు చున్నా(డు గదా ! వారల నిద్దఱి గుతుబుద్దీన్ వద్ద కనిచి యుంటినో లేదో యతని దగ్గర నుండియే లేఖదెప్పించి మీకు(గనుబఱచెదను. అని ఖండితముగ(బలుక జయచంద్రు(డును దనకూతురు విషయమై యంతగా విచారింపకున్నాడు కాన భట్టువారి వాక్యములనే విశ్వసించె(గాని వినయశీలునిమాటల(బాటి(గొన(డయ్యెను. అంత దానెన్నిగతుల వక్కాణించినను దన్ను లెక్కగొననందున వినయశీలుండు కోప మూని "దుర్మార్గులారా ! మీబోటివారలున్న రాజ్యమెన్నటికైన(గుదుట(బడునా ? మీమూలముననే యిదివరకు(జక్రవర్తితో యుద్ధముకలిగి లక్షలకొలదిగనున్న సేనయంతయు నాశనమైనది. అనేక తరములనుండి ప్రఖ్యాతిమీరి వచ్చుచున్న గన్యాకుబ్జ రాజ్యము నేటికి మీకారణమున నిర్మూలము కావలసివచ్చినది " అని సభవారింగూర్చి పలికి నృపునివంకకు దిరిగి " జయ చంద్రా ! నావాక్యముల నించుక విశ్వసింపుము. చక్రవర్తితో వైరమూనకుము. మ్లేచ్ఛుల(జేరదీయకుము. అట్లు చేరతీయుట వలన నీ మాతృభూమి కంతయు నపకారము గావించినవాడవగు దువు. నీ మౌర్ఖ్యము విడువుము." అన జయచంద్రు(డేమియు బ్రత్యుత్తర మీయకుండెను. అంత మరల వినయశీలుడు " ఏమి !

ఇంతగా వచింపుచున్నను నా మాటలయందు నీకించుకైన విశ్వాసము గలుగలేదుగా. ఆసన్నకాలము సమీపించిన వాడు తన మేలుగోరి చెప్పు మిత్రుల బాటింపడనుట కిప్పుడు నీవు నిదర్శనముగ నగపడుచున్నావు. అంత నామాటలయందు నీకు నమ్మకముగలుగనిచో నా కీకష్టమంతయు నేటి " కని తన ప్రధానిత్వమునకు రాజీనామా యొసంగి వెడలిపోయెను. వెంటనే భట్టుగారు లేచి " రాజా ! ఇతడు తాను బెదరించిపోయిన నీవు భయపడి మరల నతనికాళ్లు పట్టుకుందువని యిట్లు కావించినాడు. ఇప్పుడు నీ కెంత మాత్రము భీతికలుగుట కవకాశము లేదు. ఇతడు పోయిన నిన్ను నిరుత్సాహ పరచువారు లేకుండబోయి రంతియేచాలు. నీ వింత కాల మితని ప్రధానిగబెట్టుకొని రాజ్య మెటులొనరించుచుంటివో నా కాశ్చర్యముగ నున్నది. ఇటువంటి పిరికిపందల మంత్రులుగా నుంచుకొనుట నీ దేతప్పిదము. అందుకొఱకే యితని విషయమై నీతో నెన్ని పర్యాయములో వచించి యుంటి. అప్పుడు నా మాట వినకపోతివి. ఇప్పుడెవరు పొమ్మనకుండ దనంత దానేవెడలి పోయినాడు. శత్రువుపైకి నేతెంచి తలనరుక నున్నప్పుడు కూడ నూరకుండుమని వచించు నంతటివాడే. కానిమ్ము ! ఇకనైన నీవు బాగుపడు నుపాయము చూచుకొనుము. మన మిదివరకు వ్రాసిపంపిన లేఖల జూచుకొని కొందఱు వచ్చిరికదా ! తక్కిన వారికి మరల వ్రాసిపంపుము. ఇంతలో నేను గుతుబుద్దీన్ కు వర్తమాన మంపెదను. ఒక వేళ జక్రవర్తిచే నోటమికలిగిన మరల లాహోరునకు బోక సింధునదీ తీరమున ఘాజీఘాటువద్ద

నుండవలసిన దని యతని కిదివరకే తెలిపియుంటిని. ఇప్పుడు వారికి లాహోరు దుర్గసహితము పోయినందున నక్కడనే విడసి యుందురు. అఫ్గనిస్థానము నుండి నూతన సైన్యమును దెప్పించు కొనవలసినదిగా వారికిప్పుడు తెలియ పఱచెదను" అన జయచంద్రుడు యుక్తాయుక్తముల విచారింపక భట్టుగారు వచించిన దంతయు దనకు లాభకరమేయని తలచి పట్టియున్న యసూయాపిశాచమును వదలించుకొన జాలక రాక తక్కిన తన మిత్రులగు నితరరాజులకు మరల వర్తమానముల నంపెను. అంత నాటికి సభజాలించి యందఱు వెడలిపోయిరి. ఈశ్వర భట్టు వినయశీలుడు పోయినందుల కత్యంత సంతోష భరితుడై తననిలయమున కేగి కుతుబుద్దీనున కీ క్రిందివిధమున లేఖవ్రాసి పంపెను.

"ఆలీసర్దార్ కుతుబుద్దీన్ నవాబ్ గారి దివ్యసముఖమునకు మీ మిత్రుఁ డీశ్వరభట్టు విన్నవించు కొనున దేమన :—

ప్రస్తుతము మీకుగలిగిన పరాజయమువలన నాకపరిమిత మగు దుఃఖము గలిగినది. అయినది కానిండు, మీ రెంత మాత్ర మధైర్య పడవలదు. ఇక్కడ జయచంద్రునిబూర్తిగ నా వలలో వేసికొన్నాడను. నా పలుకన్న జవదాటడు. మీకుదోడ్పడి చక్రవర్తి నెదురింప నిశ్చయించు కొన్నాము. మఱియు వినయ శీలుండు నేడు తనపనికి రాజీనామా యొసగి పోయినాడు. ఇక జయచంద్రునకు నాకు విరుద్ధముగ జెప్పువారెవరును లేరు. మీరు

మీదేశమునుండి తగినంత సేనను దెప్పించుకొని నాకా సమా చారము దెలియ జేసినతోడనే యితని వెంటగొని నే మిమ్ము గలిసికొనెదను. తమరు మీ మాట జెల్లించు కొనుకాలము సమీ పించుచున్న" దని వ్రాసి ఘూజీఘాటువద్ద కేగి కుతుబుద్దీను కియ్యమని చారుల చేతికిచ్చి పంపెను. కతి పయదినంబులకా చారులు ఘూజీఘాటు జేరి కుతుబుద్దీను కా జాబుల నియ్యనతఁడవి చూచుకొని సంతోష భరితుడై వాటిసమాచారము సుల్తాన్ గారి కెఱుకపఱచెను. గోరీయు మరల నార్యావర్తమున నిలుచుటకు నీడ దొరికెనని సంతసింపుచు గజినీ యందున్న దన తమ్మునకు చేతనైనంత సేనను వెంటగొని ఘూజీఘాటువద్దకు రావలసినదిగ దెలియ బఱచి పెచ్చు పెరిగిన మచ్చరమున నెప్పు డార్యావర్తపు జక్రవర్తిని గడతేర్తునా యని కాచుకొని యుండెను.

ఇరువదియేడవ ప్రకరణము

ధానేశ్వరమువద్ద సుల్తానోడి పోయిన పిదప దన రాష్ట్రముల లోని ప్రజలెల్లరు వేనోళ్ల బొగడుచుండ జక్రవర్తి రాజ్య మేలుచు సుఖముగ గొన్నిదినములు గడపెను. అనంతరము పర దేశముల మెలగుచున్న వేగులవా రరుదెంచి జయచంద్రుడు జేయుచున్న కుట్రల దెలియబఱచిరి. చక్రవర్తి యందుల కింత సేపు విచారించి యూరకున్న గార్యము లేదని మఱునాడొక గొప్పసభ జరిగించెను. అందు ప్రధానులు అక్షౌహిణీ పతులు మున్నగు రాజ్యమునకు సంబంధించిన గొప్పయధి కారులందఱు వచ్చి పరివేష్టించి యుండిరి. అత్తరి బృధివీరాజు తానున్న పీఠ మునలేచి నిలువబడి "సభికులారా! నిన్న మనచారులు కొని వచ్చిన వృత్తాంతముల వినియే యుందురు. మరల నిప్పుడు చెప్పుచున్నాను జయచంద్రుడు మనతో బూనుకొన్న వైరమును

మూనక మనదేశమున గాలుపెట్టుటకైన వీలులేక పారిపోవుచున్న సుల్తానులకు దోడ్పడి నాపై దండెత్తింప ప్రయత్నముల జేయుచున్నాడట. మఱియు మనదేశంబున గల యితర సామంతులను గూడ దోడ్కొని వచ్చెదనని మ్లేచ్ఛునకు వర్తమాన మంపినాఁడట. ఈ జయచంద్రు నెంత బుద్ధిహీను డనవచ్చును. వీని మూలమున మనదేశ మన్యుల పాలగు కాలము వచ్చినటు లున్నది. ఈ విధముగ రణములపై రణములు చేయుచున్న నెన్నాళ్లని నిలువగలము. ఇదివరకైన యుద్ధముల వలననే యమితమగు ధననష్టమును సేనా నష్టమును సంభవించి యున్నది కదా! ఈ నీచునితో గలహ మాడ మొదలిడిన నాటి నుండియే మనప్రజల కెక్కడలేని యిక్కటులు కలుగు చున్నవి. అయ్యో! ఈ జయచంద్రున కింతమాత్రము యుక్తాయుక్త వివేచన జ్ఞాన మెందులకు లేదా యని నాకు జింత కలుగుచున్నది. ఇంతవరకు మనయార్యా వర్తనము నందలి రాజు లేకీభవించి యుండుటచేతనే కదా పరదేశములవారు దీని మ్రింగివేయ గాచుకొని యుండియు నేమియు జేయజాలక యూరకున్నారు. ప్రస్తుతపు స్థితిని బట్టి విచారింప మనదేశ మన్యులపాలగుట రూఢియని తోచుచున్నది. తనకంత నాపై గోపమున్న స్వయముగ దానొక్కడే నాపై దండెత్తివచ్చి జయముగొనరాదా! అటులొనరింప జేతకాక మనకు ప్రత్యక్ష వైరులగు మహమ్మదీయులకా తాను తోడ్పడుట. వీడు కావించుచున్న కృత్యముల దలచినక్రొలది నా యొడలు మండుకొని పోవుచున్నవి." అని

బయటికి వచ్చుచున్న కోపము నాపుకొని మరల నక్షౌహిణీ పతులతో " సేనానులారా ! మీ సేనా సమూహంబుల నన్నింటి జక్కపఱచుకొని రణమున కేగ సిద్ధముగ నుండుడు. మీదేశమును రక్షించుకొన వలసిన సమయము వచ్చుచున్నది. జీవముల కాశింపక పోరాడి ప్రఖ్యాతి గాంచవలయు. పిరికితనము వహించి రణరంగమున వెన్నిచ్చి పారువార లిక్కడనే యాగిపొండు. అట్టివారల నేనెంత మాత్రము బలవంత పఱచను. ఇక్కడ ప్రగల్భములు పలికి రణమున బరువెత్తువారల కెట్టి కఠిన శిక్షనైన విధించెద. భారత యుద్ధమైన తర్వాత నింతగొప్ప సంగ్రామము జరిగినటు లెన్నడు వినియుండ లేదు. కావున లేశమాత్రమైన ప్రాణములపై నాస బెట్టుకొనక తుదవరకు యుద్ధమొనరించి పాండవ సేనా నాయకులంబలె శాశ్వత కీర్తుల నందుడని పలుక సేనాధి పతులంద ఱొక్క పర్యాయమున లేచి " రాజేంద్రా ! దేవరవారింతగ సెలవియ్యవలయునా ? మారణ కౌశలము గాంచి మీరే యెప్పుడు మెచ్చుగొందురుగాక. ఇప్పుడూరక వచించిన ప్రయోజనమేమి? శక్తిహీనమగు పర్యంతము బోరాడుచుందు మని నిక్కముగ నమ్మియుండుడు. " అని యేక వాక్యముగ బలుక జక్రవర్తి సంతసించి వెండియు " మీ నేర్పు నే నెఱుంగనా ! అయినను జెప్పవలసిన మాటలు చెప్పితి " ననెను. అత్తరి విజ్ఞానశీలుఁడు లేచి " మహాప్రభో ! నాదొక చిన్న మనవికలదు. ఇప్పుడా జయచంద్రుడు చేయుచున్న కార్యములబట్టి యాలోచింప మనకెట్లును పోరుతప్పదు. అది

నిశ్చయమే అయినను నేకార్యములు కాని సాధ్యమగునంత వరకు సామ్యముననే చక్కపఱచుకొను టుచితము కాన మరల మిత్రబంధు భావములతో నా జయచంద్రున కొకలేఖ వ్రాసి పంపుము. పిదప సంగతులన్నియు విశదములగును." అనఁ జక్రవర్తి "విజ్ఞానశీలా! నీవు చెప్పునవి యన్నియు బక్షపాత రహితుడును నసూయా విహీనుండును నగువానియెడ ఫలించు గాని యీ దుర్మార్గునియెడ సఫలములగునా? మఱియు మన మెంత సామ్యమున వేడుచున్న యంత మనతలకెక్కుఁగాని యతడు మంచి మార్గమునకు వచ్చుననుట కల్ల. అయినను నీ మాటఁ గాదనను. నీయాలోచన ప్రకార మటులే పత్రిక వ్రాసిపంపెద" నని యొక లేఖ నీక్రిందవిధముగ వ్రాయఁ దొడగెను—

స్వస్తిశ్రీ కన్యాకుబ్జ పురాధీశుడగు జయచంద్రుని సన్నిధికి. "నీ వార్య సంతతివాడవై నందున మనమందఱము బంధువులమై యున్నాము. అదియుంగాక మనకిద్దఱ కిప్పుడు మఱింత దగ్గర బాంధవ్యము చేకూరినది. బాంధవ్యముమాట యటులుండ నిమ్ము. పరస్పర కలహములులేక మనమందఱము గలిసి యుండి మాతృభూమిని రక్షించుట మనకు విధియైయున్నది. పరదేశముల వారలీ దేశముపై దండెత్తివచ్చినప్పు డొక్క భావముతో నందర మేకమై వారిఁ దరిమివేయకున్న మనకీ రాజ్యములు నిలుచుట దుర్లభము. ఇదివరకే మనలో మనము వైరముబెట్టుకొని మనప్రజల కనేక గతులబాధలు కలుగఁజేసి

యున్నాము. అట్టి విషయములో నాచే నోటువడి యావల లాహోరు దుర్గమును బోగొట్టుకొని యార్యావర్తమునందు నిలువ నీడలేక స్వదేశమునకు బరువెత్తిపోవుచున్న సుల్తాను నకు నీవు తోడుపడుచున్నావని వినుటకు నా కెంతయు జింతగ నున్నది. నీ వింతటి యజ్ఞాని వేటికైతివో యూహింపజాల కున్నాను. మనమందఱముగలసి పరులఁ బారదోలుట లేకపోవఁ బరులకే సాహాయ్య మొనర్చి నాపైఁ బంపు టెంత వెఱ్ఱితనము. మన చుట్టుప్రక్కలనున్న దేశములవారిట్టి యజ్ఞానంపుఁ గృత్య ముల సలిపిరని యెన్నడైన వినియుంటివా ? కావున నికనైన నిట్టి యవివేకపు గార్యముల నొనర్పుటుడిగి సుల్తానుతో మైత్రి వదలుము. నీ భావిసౌఖ్యమునకు భంగముకలిగించు కొనకుము. నీకు భయంపడి యిట్టిలేఖల వ్రాసితినని తలఁపకుము. అన్యు లేతెంచిన మనమెల్లర మేకీభవించి వారి దరిమివైచి మాతృ భూమిం గాపాడుకొను విధి మనదై యుండుటవలన నిట్లు లిఖించి నాడగాని వేరొండుగాదు. నాతోగల వైరమే ప్రధాన ముగ జూచుకొనకుము." అని వ్రాసి ధీయుతుండగు నొక రాయబారిచేతి కొసఁగి పంపి నాటికిఁ గొలువుజాలించి వెడలి పోయెను. రాయబారి కతిపయదినంబులకు గన్యాకుబ్జమునకేగి రాజసభా ద్వారముఁ జేరి లోపలికి జెప్పపంప నిపుడు సందర్శింప వలను కాదని జయచంద్రుడు ప్రత్యుత్తర మంపెను. మరునాడు నట్లే జరిగెను. అనంతరము నాలుగైదు దినములు గడిచిపోవ నప్పుడు నట్లే జరిగెను. వచ్చినప్పుడెల్ల రాయబారిం జూడ

వలనుకాదని తిరస్కరించుచు యుద్ధమునకు బ్రయత్నములఁ జేయించుచుండెను. రాయబారి యిదంతయు గ్రహించి తత్క్షణమ ఢిల్లీకేతెంచి కనూజియందు జరిగిన సమాచారముఁ జక్రవర్తికిఁ దెలియఁ బఱచెను. అతఁడును రోషపూరితుఁడై యిక నాలస్యముఁ జేసిన కార్యములేదని సేనాపతులనెల్లరఁ బిలుపించి యుద్ధమునకు సర్వసిద్ధులై యుండవలసినదని యాజ్ఞాపించి తాను సంయుక్త మందిరమున కేగెను. అట రాణివాసమున నున్న సంయుక్తయు దనతండ్రి చేయుచున్న చేష్టలకు జింతాకులయై కూరుచుండి యుండ బరిచారక లేతెంచి చక్రవర్తి వచ్చుచున్నా డని తెలిపిరి. తోడనే యామెలేచి మగని కెదురు వోయి నమస్కరించి కొనివచ్చి తల్పమున నాసీనుం జేసి యతని ముఖమించుక వన్నెదరిగి యుండు టవలోకించి మెల్లగ నిట్లనియె. "నాథా నేడు మీ వదనము క్రొత్తగ నున్నది. అందులకు గారణమే నెఱుఁగుదు. దీనికి మీరు చింతించవలసిన పనిలేదు నా తండ్రియిట్టి కుమార్గగామి యయ్యెనని వినుటకు నాకెంతయో లజ్జగనున్నది. యుక్తాయుక్త వివేచనలేక యతడు చేయగడగిన దుష్కార్యముల గూర్చి విన్నకొలది నా కమితమగు రోషము గలుగుచున్నది. ఇతడు నా జనకుడైన మానె. ఇట్టి దేశద్రోహులు బ్రతికి యుండుటకన్న మరణించుటయే మేలు. అయ్యో ! అతడే సజ్జనుడై మన యందఱితో గలసియున్న నే నిప్పు డెట్టి యుల్లాసస్థితి యందుందునో కదా. అట్టిభాగ్య మీ నిర్భాగ్యురాలి కీజన్మంబున గలుగనేరదు. అతని విషయమై మీ రావంతయైన

జింత బెట్టుకొనకుడు. మీదేశక్షేమమునకై నాపైగల మోహముం ద్యజించి సంగరమున కరుగుడు. తమ సెలవైనచో నాతండ్రి యని శకింపక నేనును దమకు సాయముగ జనుదెంచెదను. సంభ వించిన మనకిరువురకు రణముననే మరణము సంభవింపనిండు. అందులకు నా కావంతయైన విచారముకాని భీతికాని లేదు" అని ధీరత్వముతోపఁ బల్కిన తన ప్రియాంగన వాక్యము లాల కించి చక్రవర్తి సంతోష పరవశుడై యామె నాలింగన మొన రించుకొని "సతీ నీ వంటి యుత్తమ సాధ్విం జేపట్టిన నాకే కొఱంతయైన గలుగునా? నా పురాకృత పుణ్యవశంబున నీవు నాకు లభించితివి కాని వేరొండుకాదు. పురుషుని మదికి జింత కలిగినతరి సమయోచితంబు లగు మృదుమధుర వాక్యములచే నతని దేర్చునదియే యతని పాలిటి భాగ్యదేవత యనం జెల్లు గాని లేకున్న మృత్యు దేవతయే యగుగదా. నీ వియ్యెడ వచిం చిన బల్కు లెంతయు నాదరణీయములు. చెలీ! నీ రణకౌశలము నే నిదివర కనేక పర్యాయములు గాంచియే యున్నాను. ఘోర సంగ్రామమున నా తలఁ దెగవ్రేయ నున్న కహరకంఠీరవు నొక్కవ్రేటున దునిమి నన్ను గాపాడిన దానికంటె వేరుగ జూడవలయునా? నీ వీభూచక్రము నంతయు బాలింప దగి యున్నావనుట కెంతమాత్రము సందియము లేదు. అయినను యుద్ధమునకుఁ గొనిపోవు తలపున మన నగరమందలి యౌవన వతులందరకు రణశిక్ష నేర్పించి యుంచినాను, వారంద రిపుడు నాతో దా సిద్ధముగ నున్నారు. మే మందఱము రణస్థలి కేగ

నగరమున నుండు కొద్దిసేనకును తక్కిన నీ తోడికాంతలకును నిటరక్షకు లెవ్వరు నుండరు. అట్టి తరుణమున నా భారమంతయు నీ యదియే" అన సంయుక్త మరల "నాథా! నా సఖియగు మంజరిని మీ రెఱిగియే యున్నారుగదా. ఆ కన్నియ యే విషయము నందును నాతో దీసిపోవునదిగాదు. నాకన్న మిన్న యనియే చెప్పనొప్పును. ఆమెను మనము లేని కాలమున నిక్కడ నుంచవచ్చును. ఆమె యిప్పుడు కన్యా కుబ్జనగరముననే యున్నది. ఆమెకడనుండి జాబు రానిదినము లేదు. మరియు లేఖల దెచ్చిన వారలామె నా కొఱకై పరితపించుచు గృశించి పోవుచున్నదని వచించినారు. నాకు నామెంబాసి యుండుట వలన నెట్లోయున్నది. ఇత్తరి బిలుపింప తగిన సమయము వచ్చినది కావున జాబునంపి రప్పించెద. నాయుత్తరము గాంచిన వెంటనే బరువెత్తుకొని వచ్చును. ఆమె నిటనుంచి పోయిన మనకేమియు భయములేదు. నాకు మీతో యుద్ధమున కేతేర గడు నభిలాషగ నున్నది కాన నింతగా వేడుకొనుచున్న దానను. కాదనక యనుగ్రహింపు" డని పలుకుచున్న తన ప్రాణకాంతను వలదననోపక చక్రవర్తి యామెధైర్య పరాక్రమముల స్వయముగ జూచియున్నాడు కాన నటులేయని సమ్మతించెను. అంత నామె మంజరి కొక లేఖ వ్రాసి యొకనికిచ్చి మా తండ్రిగారి పట్టణమున కేగి యీ పుత్తరము జూపి మంజరి వెంటగొని రమ్మని పంపెను. పరిచారకుడు లేఖ గైకొని చనిన పిదప నా దంపతు లిరువురు రణమును గూర్చి మరికొన్ని సంగతులు మాటలాడుకొన వేరొక మందిరములో కరిగిరి.

ఇరువదియెనిమిదవ ప్రకరణము

అంట జయచంద్రు డంపిన లేఖలఁ జూచుకొని యార్యా వర్తమునం గల కొద్దిమంది సామంతులు దప్ప దక్కినవా రందఱు స్వార్థపరత్వమూని స్వతంత్ర రాజ్యములు లభించునను కోరిక దమతమ సేనల వెంటగొని కన్యాకుబ్జము జేరవచ్చిరి. అందు జయచంద్రుని ప్రాణస్నేహితుడును మందూరు పాల కుడును నగు పురిహరరాజకులుండు నలుబదివేల సైన్యము తోడను, నేపాల కోసల వంగదేశాధిపతులు తొంబది వేల సేనల తోడను, కాశ్మీరపతి ముప్పదివేల బలములతోడను, మగద నాథుఁడు నలుబదివేల సైన్యములతోడను జనుదెంచెరి. వీరందఱి రాకకు జయచంద్రుఁడు సంతసమందుచు నందఱననేకగతుల మర్యాదలొనర్చి మన్నించుచుండెను. ఇఁక నీశ్వరభట్టుగారి సంతోషమునకు పరిమితియేలేదు. రాజ్యకార్యదురంధరుండగు

వినయశీలుఁడు దనపనికి రాజీనామా యొసంగి చనినపిదప నతని స్థానమున భట్టుగారే యుంచబడిరి గావున రాజుగారికి మంత్రాలోచనములన్నియు నితఁడే బోధించుచుండెను. జయచంద్రునకుఁ దోడ్పడఁ జనుదెంచినరాజులకుఁ జక్రవర్తిపై లేనిపోని దోసములఁ గల్పించిచెప్పి యసూయ బుట్టించుచుండెను. సమస్త సామంతులు వచ్చినపిదప గుతుబుద్దీన్ వద్దనుండి సమాచార మెప్పుడేతెంచునా యని భట్టుగా రెదురుచూచుచుండిరి. అంతలో గొందఱు మ్లేచ్ఛభటు లేతెంచి గుతుబుద్దీ నొసంగినలేఖల భట్టుగారి కియ్య నవిచూచుకొని పరమానందమునొంది వాటినన్నింటి జయచంద్రునకుఁ జూపింప నతఁడును మోదమగ్నుఁడై యలీఘురువద్దకు తమ్ముఁగలుసుకొన వలసినదిగా మ్లేచ్ఛులకు వర్తమానమంపెను. ఆ మరుసటిదినమునవచ్చిన రాజమండలిఁగూడుకొని యలీఘురునకుఁబోవు ప్రయాణమును గూర్చి ముచ్చటించుకొనుచుండ దేవశర్మయేతెంచి నృపునిచే మన్ననలంది యొక పీఠమున నాసీనుఁడై మెల్లన నిట్లనియె. జయచంద్రా! ఈ సంరంభ మంతయు నేటికి?

జయ! అయ్యా! మీకన్నియు దెలిసియే యుండును. తెలిసియుండియు నిట్లేల యడిగెదరు. చక్రవర్తిపై దండెత్తఁ బోవుచున్నాము.

అని నృపుఁడు పలుక దేవశర్మ యెక్కడ వచ్చెనాయని విసువుకొనుచు మొగముమాడ్చుకొని కూరుచుండియున్న భట్టు

గారా ఖండితంపు వాక్యములకు సంతుష్టులైరి. దేవశర్మ రాజు దిక్కు మొగంబై "జయచంద్రా! నీ వింతటి యవివేకుండ వేటికైతివో తెలియఁజాలకున్నాను. ఇంచుకైన యుక్తాయుక్త విచార మొనరింపవా? అయ్యో" యని యింకను నేమియో వచింపబోవుచుండ నతడు విసువుకొనుచు "అయ్యా! ఈ నీతి వాక్యముల వినివిని నా చెవులు తడకలు కట్టిపోయినవి. మరల మీకీ శ్రమయెందుకు? క్షమింపుడు. ఇత్తరుణమున మాత్రము తమ వాక్యముల మన్నింపనోప" నని మొగమోట మించుకైన లేక నిష్ఠురముగఁ బలుక దేవశర్మ మనస్సు కలుక్కుమన వేరొండు వచింపనోడి "యటులనా" యని కొలువు వెడలి పోయెను. నిజపురోహితుఁ డట్లుకోపమున బోవుచుండ జూచుచు నూరకుండెనేకాని జయచంద్రుఁ డావంతయు లెక్కఁగొనఁ డయ్యెను. ఈర్ష్యాగ్రస్తులకు మర్యాదామర్యాద వివేచన జ్ఞానము సహితము నుండదు కాబోలు. మఱునా డతడు సకలసేనా సమన్వితుడై సామంతులం గూడుకొని యలీఘరు ప్రాంతమున కేగి కాళీనది యొడ్డున దండును విడియించి డేరాలవేయించి సుల్తాన్ గారి రాకకై యెదురు చూచుచుండెను. అట ఢిల్లీనగరమున వేగులవారివలన బయటజరుగుచున్న సంగతులనువిని చక్రవర్తి పట్టరాని యాగ్రహమూని యొక సభజేసి యందు దండనాయకులు మొదలగు వారలకు యుద్ధసంబంధములగు విషయములఁ గొన్ని వక్కాణించు చుండెను. అత్తరి రాజపుత్ర స్థానమందలి కొందఱు సామంతులును, ఘూర్జరదేశాధీశుడును జక్రవర్తికడ

కేతెంచి యిట్లు విన్నవించుకొనిరి. " రాజేంద్రా ! మనదేశముపై మహమ్మదీయులు దండెత్తి వచ్చుటయు, జయచంద్రుఁడు మొదలగు వారు వారికిఁ దోడ్పడుటయు నాదిగాఁగల సకల వృత్తాంతముల నెఱిగియేయున్నాము.. తనకు సహాయముగ రమ్మని జయచంద్రుడు మాకును లేఖలనంపినాడు. మే మతనికి సహాయముగ బోవుట కిచ్చగింపక యేలినవారి సామంతుల మగుటచే రణసమయమున మీకు మే మొనరింపఁదగు దాని సలుపుటకై సర్వసిద్ధులమై వచ్చితిమి. మీ యాజ్ఞానుసార మెట్లు నడచుకొమ్మనిన నట్లు వర్తించెదము. యుద్ధమున మీ కొరకై మా ప్రాణముల సహిత మర్పింప సన్నద్ధులమై యున్నా" మని పలుక చక్రవర్తి మితిమీరిన సంతసమున " ఆహా ! నేటికి నేను నిక్కముగ ధన్యుడనైతి. మన యార్యావర్తమునంగల నృపు లెల్లరు మాతృద్రోహులును, స్వామి ద్రోహులును, స్వార్థ పరాయణులు నని తలచియుంటిగాని నేడా తలంపు మారిపోయి నది. మనకు జయముకాకున్న బోనిండు. మన యార్యావర్తము నందు మిమ్ముఁబోలు పరోపకార పారీణులు గొందరున్నారుకదా యని సంతోషము కలుగుచున్నది." అని వారందఱకుఁ బస దనంబు లొసంగి వారు వెంటఁగొని వచ్చిన సేనల దన యక్షౌహిణీ సేనలఁ జేర్పించెను. ఆ సమయమందే లోకులందరు సౌందర్యమునకు మెచ్చి పెట్టిన యలంకారుఁడను పేరుగల బాలుడొకడు రోషావేశమున నెఱ్ఱబారిన ముఖముతో సభామధ్య మున కేతెంచి చక్రవర్తితో " మహారాజా ! ముందు శత్రువు

లతో బోరాడ నన్ననుగ్రహింపు" డని వేడుకొనెను. పృధివీరా జాశ్చర్యకలితుడై నీ విట్లగుటకు గతమేమన నా బుడుతఁ డిట్లనియె. "రాజా! నా తండ్రిగారు తమకొఱకై పోరాడుచు మహోబాసంగరమున మృతినొందినారు. కాని తరువాత శరీరముకొఱకు వెదక నది యెచ్చోటను గన్పించలేదు. ఇప్పుడు నాతో గలిసియున్న నా స్నేహితులు గొందఱు మా తండ్రి రణమున కేగలేదనియు, నతఁడందు లేనేలేడనియు వచించుచున్నారు. అందుచే మా వంశీకులు యుద్ధములందు నిలువ సమర్థులని స్వయముగ దెలియబఱచుటకై యిట్టులడిగితిని." అన చక్రవర్తి యతని యెడల దృఢానురాగము గలవాడై తన దగ్గరకు లాగుకొని యతని దక్షిణకరమును బట్టి పైకెత్తిన వెంటనే సభాసదులెల్లరు నిశ్శబ్దముగ గూరుచుండి యుండిరి. అత్తరి జక్రవర్తి కోపమును, దుఃఖమును బొడమ నిట్లనియె. "బుద్ధిహీనులగు నా పడుచువారలంద ఱెక్కడ? నా ప్రక్కతోడై నిలిచి ప్రాణముల కాశింపక పోరాడిన సత్త్వవంతుని చరిత మాలకింప వారి నందఱి నిటకుఁ గొనిరండు. మహోబా యందు జరిగిన ఘోర సంగ్రామమున నితని తండ్రియు, నేనును గాఢమగు గాయములు దగిలి పడిపోయితిమి. మొదట నాకు స్మృతియే లేదు. మరల నా కించుక తెలివి కలుగు నప్పటికి రణము పరిపూర్తి యయినది. జయము మాకే కలిగినది. ఆ సమయమున శక్తిహీనుఁడనై నెత్తురు వరదలు కారుచుండ బడియుండ నేను చచ్చితినను తలఁపున దేగలు

మొదలగు పీనుగుల దినుపక్షులు బలహీనములై వ్రేలాడుచున్న నా నరముల పీకుకొని తినుటకై తటతట రెక్కలల్లార్చుకొనుచు నాపైఁ వ్రాలవచ్చుచుండెను. అట్టియెడ నే నేమనివచింపుదు, పాప మీచిన్నవాని జనకుఁడు నాకు గొంచెము దూరములోఁ బడియుండి మోకాళ్లవరకు నఱుక బడియుండుటచేఁ బొరలి యాడుచునైన నాదగ్గరకు రాలేకసగము తునిగిన మొండికత్తితో దనశరీరమందలి మాంసపు గండలఁ బెఱికి నాపై వ్రాలవచ్చు పక్షులకు వైచుచు నన్నంటకుండఁ జేసి తనఋణము దీర్చుకున్నాఁడు. తరువాత నాకు మరల స్మృతితప్పిపోయినది. అంత నేమిజరిగినదియు నాకుఁదెలియదు. తిరుగనాకుం దెలివివచ్చునప్పటికి నా సేనాధి పతుల నడుమనుంటిని. అతనికొఱకు వెదకించితిగాని యెచటను గాన్పింపలేదు. బుద్ధిహీనులారా! అట్టియుత్తమసాహసికు నా రణ మందు లేడని మీరు వచించుట ? అట్టిపరాక్రమశాలి ధవళకీర్తికా మీరుకళంకము గల్పించుట ? ఇఁక ముందెన్నటికి నిట్టిదుడుకు తనపు మాటలాడక గారవమున నతనిస్మరించుచుండుడు. సమ్యమ రాయుఁ డెప్పుడును వెన్నిచ్చి పారువాడుకాడు. రణమున బృధివీ రాజునకతఁడు సోదరుఁడై మెలఁగినాడు.” అని యాకుఱ్ఱవాని వంకకుఁ దిరిగి బుజ్జగింపువాక్యములతో “ నాయనా ! నీవింకను పసిపాపవు. రణమున కేతెంచుట యుక్తముకాదు. సద్విద్యాలం దారితేరి నీ జనకునిబలె శాశ్వతకీర్తినంద బ్రయత్నింపు” మని అతని బంపివేసి తాను రాణివాసమున కఱిగెను. అంతఃపురద్వార ముల సమీపించిన వెంటనే మంజరీసంయుక్త లేతెంచి ప్రణమిల్లి

యతని లోనికిఁ గొనిపోయిరి. చక్రవర్తి లోపలికేగినపిదప మంజరి క్షేమసమాచారమడిగి కొంతతడవునకు " మంజరీ! నీనెచ్చలి నాతోఁ గూడ సంగరమునకు వచ్చెదనని యడుగుచున్నది. మేమిటలేనితరి పురమును రక్షించుభారము నీదే" యన సంయుక్తచే నదివరకే యొప్పింపఁబడియున్నది గావున నట్లేయని యామె సమ్మతించెను. అనంతర మెల్లరు మరల వేగులవారేమి వర్తమానము గొనివత్తురోయని కాచుకొని యుండిరి. కొన్ని దినములు కడచినవెన్క నిట నలీఘురువద్దనున్న జయచంద్రుఁడు సుల్తాను గాడు సేనాసమేతముగఁ జనుదెంచి కలసికొనిరి. నాటినుండియు మహమ్మదీయులు, నార్యులు ననుభేదము లేకుండ నుండవలయునని యొప్పందము చేసికొనిరి. అటుపిమ్మట సుల్తాన్ జయచంద్రు లిరువురుగలసి తమసేనలగొన్ని భాగములుగ విభజించి కోసలాధిపుని యాధిపత్యమున నొకభాగమును చోలాపురి ముట్టడించుటకును, వంగదేశపతి నాయకత్వమున నింకొక భాగమును ఫరుక్నగరమును స్వాధీనము చేసుకొనుటకును, బురిహారరాజకులుని వశమున మరియొకభాగమును గైజియాపట్టణము నాక్రమించుకొనుటకును బంపిరి. వారు చిరుదెంచి బయటజరుగుచున్న వార్తల నిటఁ జక్రవర్తి కెఱుక బఱుపగా నతఁడు నప్పుడే యక్షౌహిణీపతులు మొదలగువారి రావించి ఘూర్జనపతిని గోసలు నెదురించుటకు, రాజపుత్రస్థానమునుండి వచ్చినవారిలో నచల మహాబుద్ధులను నిరువుర మందూరు వంగదంపతుల నెదురించుటకును దగినసేనలనిచ్చి పంపి యాఫ్గనస్థానమునుండి మరల

సైన్యములు రాకుండ నాదారుల నన్నింటియందుఁ గాచుకొని యుండవలసినదని లాహోరునున్న సామర్సికి వార్తనంపి, పుర రక్షణకు మంజరినిలిపి సంయుక్తాసమేతుఁడై యక్షౌహిణీపతులు సేనాపరీవృతులై ముందునడువ నలీఘరువద్దనున్న సుల్తాన్ జయచంద్రుల నెదురింపఁ బయనమై వచ్చుచుండెను.

ఇరువదితొమ్మిదవ ప్రకరణము

జయచంద్రుఁ డట్లు చక్రవర్తి పురముల ముట్టడింప సేనలనంపి వారుపోయిన మూఁడవనాటి ప్రాతఃకాలమున దానున్న శిబిరమువిడచి యొంటరిగఁ గాళీనదిలోనికేగి యందొకపై పునఁ జల్లగనున్న స్వచ్ఛసికతా తలమున నాసీనుఁడై నెమ్మదిగఁ బారుచున్న నదిని నవలోకించుచు, తాను గావింపుచున్న కార్యములన్నియుఁ దలఁపునకు రా నేమేమో యాలోచించు కొను చుండెను. అట్టితరుణమున నాకస్మికముగ సంయుక్తయే తెంచి నమస్కరింప నతఁడు విభ్రాంతుఁడై చూచుచు నేమియుఁ బల్కరింప కూరకుండెను. అప్పుడు సంయుక్త మెల్లన "తండ్రీ! నీ పరివారమును విడచివచ్చి యొంటరిగ నీ విట నేమి యాలోచించుచున్నావు. నీ మాతృభూమి యగు నార్యావర్తముపైఁగల నభిమానము నంతయుఁ ద్యజించితివా? కడుగారాబముసఁ బెంచిన

నా పైఁగల మక్కువను సహితము వదలితివా ? కట్టా ! కన్న కూతుల నిట్లుగారియలంబెట్టు తండ్రులెందైనఁ గలరా ? ఇదివరకు మహ్మద్ గజినీ దాడివెడలివచ్చి మనదేశమున నెట్లునాశనఁ జేసి పోయినది నీ వెఱుఁగవా ? అయ్యో ! బిడ్డలవంటి నీ ప్రజలనందర మ్లేచ్ఛుల కేలసమర్పించెదవు. గోహంతకులగు నీ క్రూరులఁ జేరఁదీసి నా ప్రాణకాంతునిపై నేల కత్తిగట్ట నెంచెదవు. వీరి నమ్ముకొనిన నీ కావంతయు లాభములేదు. నా ప్రార్థన మాల కించి యిప్పుడైన నీ నేనల మరలించుకొని వెడలిపొమ్ము. నన్ను గటాక్షింపు " మని కడుదీనముగ వేడుకొనుచున్న పుత్రి కను గన్నులెఱ్ఱజేసి చూచుచు " ఓసీ ! దుర్మార్గురాలా ! హీనాభి సారిక భంగి నా యిష్టము లేనియెవనినో చేపట్టి సిగ్గులేక తగునని నాకు బుద్ధులుగఱప నేతెంచితివా ? చాలు. నా యెదుటనుండి వెడలి " పొమ్మని కసరుకొన మరల నామె వినయపూర్వకముగ " నాయనా! నాపై నింతకోపమేటికి ? హీనాభిసారికవలె నే నేనీచు నైన వరించితినా ? ఆర్యావర్తమున కంతయు సార్వభౌముఁడై దీనదయా పరుఁడై, ధీశాలియై మన్ననలకెక్కిన మూర్ధన్యశిరో రత్నమగు బృథివీరాజుంగదా నే వరించి పరిణయమైనది. అయ్యో ! చక్రవర్తి యఁతటివాఁ డల్లుఁడయ్యెనని సంతసించుటకు మారుగ నతనికిఁ గీడుగావింపఁదలఁచు టెంత వెఱ్ఱిదనము. చక్రవర్తి జామాతయయ్యెననిన నీకుఁ గలుగు ప్రఖ్యాతికి మేర కలదా ? తండ్రీ ! మనమందరము గలసి ప్రసన్న హృదయులమై యొకచోట నివాసముఁజేయుట మాని యిట్లు పోరాడుకొనుచుండు

పెంద్దై నఁగలదా? ఈర్ష్యావేశుఁడవై యేల యీలీలనకార్యములఁ గావింప నొడిగట్టెదవు? ఋషిజన సేవ్యమానమై యలరారు మనపుణ్యదేశమును గిరాతుల పాల నేల పడవైచెదవు. పతివ్రతాతిలకములని ప్రసిద్ధివడయుచు నుత్తమ విద్యావంతురాండ్రై స్వచ్ఛంధ సంచారంబుల జీవనములఁ గడుపు నీ సోదరీమతల్లుల కందఱకు మానభంగమగురీతి నేలసల్పెదవు? సౌందర్యవంతుల కెల్ల బందీగృహవాసము ప్రాప్తమగుభంగి నేల కలుగజేసెదవు. తండ్రీ! నీవుపూనియున్న యసూయను ద్యజించినచో నింతదారుణములు గలుగ నేరవుగదా? పక్షపాతరహితుఁడవై మంచిచెడ్డల నాలోచించి చూచుకొనుము. ప్రస్తుతము నీ సహాయ మవసరమగుటచే వీరందఱు గ్రుక్కినపేలవలె యూరకుండియున్నారు. కాని లేకున్న బట్టబగ్గము లుండెడివా? ఈదుష్టులొనరించు బీభత్సముల వినియు, గనియు నిట్లేల యజ్ఞానంబున మునిఁగెదవు? మఱియు నిత్తరి మనదేశంబున జరుగుచున్న సంఘసంస్కారములన్నియు నీ క్రూరుల మూలమునేకదా? నాయనా! నీ సోదరీజనంబులకుఁగల స్వాతంత్ర్యము లన్నియు నడఁగి దాసీలకన్న నీచమగుబ్రతుకు చేకూరుపనులఁ జేయబూనుట నికనైన మానుము. ఇంతకు మునిపేమియోకాని యిప్పుడు నిన్ను నిందింపనివాఁడు మందునకైనఁ గానరాఁడు. జయచంద్రా! నీ మూలముననఁగదా నేఁటికి మా కిట్టియిక్కట్టులు సంప్రాప్తములైనవని రోదనము లొనర్చుచు నెందరో పుణ్యాంగనలు తమ ప్రాణముల గోల్పోవుచున్నారఁట. వెండియు మనదేశమున

నిదివరకే ప్రబలియున్న వామమార్గులవలన సాధువులగు పశువు లనేకములు నాశనమై పోవుచున్నవి. ఇఁక వీరును వారికి దోడ్పడినచో నా పశువులకు బ్రతుకుదెరు వెక్కడిది ! అయ్యో ! నీకుగల భూతదయ యంతయు నే గంగలో గలసిపోయినది ? తండ్రీ ! ఏ కరణి విచారించినను నార్యావర్తము నంతయు ధ్వంసముకావించినవాఁడ వగుదువుగాని వేరొండుకాదు. ఇప్పటి వారిమాట యటులుండ ముందు జన్మించువారెల్లరు నిన్నాడి పోసుకొనక మానరు. ఇఁకనైన సుల్తాన్ తోఁగల మైత్రి వదలు కొనుము. నీవు నా నాథునకు సహాయమొనరింపకున్న మానె. మ్లేచ్ఛులకు సహాయము సేయకున్నఁ జాలు. నానమస్కృతులం గైకొని కరుణింపు" మని యభివాదన మొనర్ప నొక్కఁ తన్నుఁదన్ని " ఓసీ ! కన్నకూతురువని యేమియు సేయక చూచుచు నూరకున్నకొలది నోటికివచ్చినట్లెల్ల వదరసాగితివా ? నీకీ కంఠశోషణ మెందులకు ? నా యిష్టమువచ్చినట్లు కావించెద. నన్నాజ్ఞాపించుటకు నీ వెవతెవు ? నా దృష్టి పథమునుండి తొలగిపొ" మ్మన మరల నామె కడసారి చెప్పిచూచెదంగాకని " నాయనా ! ఏటికిట్టి బెట్టిదంపువాక్యము లాడెదవు ? నే మిమ్ము వేడుకొనుచుంటిగాని యాజ్ఞాపించుచుంటినా ? తండ్రీ ! కృతఘ్ను లగు నీ మ్లేచ్ఛులు దమయవసరము తీరినవెనుక నిన్నును నాశనము జేయుదురుగాని మన్నింపఁజూతురా ? అయ్యో ! నీవు వీరలకు దోడ్పడుట కాలాహికి బాలుపోసిపెంచుటే. ఈ క్రూరుల దరిజేర్చుట శార్దూలముల దగ్గరజేర్చుటే. వీరలకే నిక్కముగ

జయముకలిగెనా నీ వేకొండలకైనఁ బారిపోవలసినదే గాని యిక్కడనుందువనుట కల్ల. నీవు నాయెడల నింతకాఠిన్యము వహించియున్నను నిన్నుగాంచిన నా కపరిమితమగు జాలికలుగు చున్నది. కట్టా! ఈ నీచులు నిన్నెట్టి బాధల బెట్టుదురోగదా? నీకీయజ్ఞాన మెక్కడ కలిగినది? చిన్నదాననైనను తండ్రి వగుటచే నీ మేలుగోరి యింతగ వచించుచున్నదానను. మరియు మన తాతలనాటినుండి వచ్చుచున్న నుత్తములగు వినయశీల దేవశర్మల వెడలగొట్టించితివని వినుటకు నా కెంతయో సంతాప కరముగ నున్నది. ఇంతవరకైనది కానిమ్ము. ఇప్పుడైన దెలివి కలిగి జాగ్రత్తపడుటకు దగినంత సమయమున్నది." అని వినయ వినమితోత్తమాంగయై పలుకుచున్న కూతుం గాంచి పట్టరాని కోపమున "ఓసి దౌర్భాగ్యురాలా! నీకీ యధిక ప్రసంగ మేటికి? నీవీ తత్క్షణమున నా యెదుటనుండి లేచిపోయె దవా లేదా" యని యతడు హుంకరించి పల్కిన నింతగ వేడు కొన్నను గార్యము లేకపోయెనని యామె యత్యుగ్రమునంది "కుత్సితుఁడా: నీవు నా తండ్రివైన నగుదువుకాక. నీవు నా జనకుడ వనుకొనుట కెంతయు సిగ్గగుచున్నది. ఏ పాపము ననో నీకు బుత్రికనై జన్మించితిగాని వేరొండుకాదు. స్వోదర పరాయణులును, గుమార్గగాములునగు భట్టుమొదలగువారి వాక్య ములే యమృతప్రాయములై నీ తలకెక్కెనా? పవిత్రవంతమగు తోరూవంశపారావారంబున హాలాహలముఁబోలి జన్మించితివి కదా? తరతరంబులనుండి ప్రఖ్యాతికెక్కి వచ్చుచున్న నీ కన్యా

కుబ్జరాజ్యమును ధ్వంసముజేయ నీ వెక్కడినుండి దాపరించితివి? దుర్మార్గుడా! నీవు నా తండ్రి వేటికైతివి? లేకున్న నీవంటి నీచుని నీనా ఖడ్గమున నొక్కవ్రేటున నేల కర్పించియుందునే. నీ వొక్కరుడవే యిట్టి యకార్యముల సలుపుటగాక తక్షుంగల సామంతులం గూడ పురికొల్పి దెచ్చితివా? అహా! ఆర్యావర్తమునంగల యైకమత్యము నంతయు ధ్వంసముగావించి విడచితివిగదా? ఛీ! ఇఁక నీ ముఖము వీక్షించిన పాతకమగు" నని యగ్గలంపురోషమున నా చోటువదలి పోయెను. జయచంద్రుడును నిరాఘాటముగ నెదురించిపల్కు పుత్రిక యెదుట నోరుమెదల్పనోడి వెడలిపోయిన వెంటనే తన శిబిరమున కేతెంచి సుల్తాన్‌వలన జక్రవర్తి వచ్చినాడన్న వార్తవిని తన సేనా నాయకులకు రణముగావింప నుత్తరువొసంగెను. మరియు నత్తరిం గొందరు చారులరుదెంచి కోసలపతియోడి పారిపోయినాం డనియు, మందూరు వంగపతులు మఱికొంత సేన నంపవలసిన దని కోరినారని వచింప నట్లే వారికడకు మరికొంత సేననంపెను. అలీఘరువద్ద నిరువాగులవారును హోరాహోరిగం బోరాడం గడంగిరి. ప్రాణముల కాశింపక తమతమ నాయకులచే హెచ్చరింపబడు దినముల కొలది సంగర మొనరించుచుండిరి. ఇటు లిక్కడ ఘోరమగు రణము జరుగుచుండ మఱికొంత సేన నంపవలసినదని యచలునికడనుండి చక్రవర్తికి లేఖవచ్చెను. సేనానాయకులందఱు రణమున మునిగియుండ నెవనిబంపుదునా యని చక్రవర్తి యోచించుచుండ వేరొకవైపున సైనికులం

ప్రోత్సాహ పఱచుచున్న సంయు_క్తకా వా_ర్త తెలిసి వెంటనే భ_ర్తకడకేతెంచి "నాథా! మీరేటికిట్లు యోచించెదరు. అచలునికి దోడ్పడఁబోవుట కేనుసిద్ధముగ నున్నదానను. నన్నుఁబంపుటకు మీ రెంతమాత్రము సందేహింపఁబనిలేదు. వేవేగ సెలవొసఁగు డని" వెనుదీయక పలుకుచున్న తన ప్రాణప్రియను వదల నిష్టము లేనివాఁడయ్యు నేమియు నేయఁజాలక యటుపొమ్మని సమ్మతించెను. అంత నామె కొంతసైన్యమును ప్రయాణమునకు సిద్ధపఱచి బయలు వెడలిపోవుటకుముందు చక్రవ_ర్తికడ కేతెంచి యతని గాఢాలింగన మొనర్చుకొని "ప్రాణనాథా! యుద్ధమున జయాపజయంబులు దైవాధీనములుగదా? నాకచట నొకవేళ నేదైన నపాయము సంభవించినచో మీరు ధైర్యము వదలక మీ కార్యముల నప్రమత్తులరై యొనరించుకొన ప్రార్థించుచున్నదాన" నన నతఁ డత్యంతవిచారమున "సతీ! నిన్నొంటరిగఁబంప మనసొప్పకున్నను విధిలేక పంపుచున్నాను. జాగ్ర_త్తతోడ రణభూమిని సంచరింపుము. మరల మనమిరువు రము గలిసికొను భాగ్యమున్న నెట్లును గలసికొనఁగలము. పోయిరమ్మని" బిగియార గౌగిలించుకొని దీవించిపంప నామెయు నతనికి ప్రణమిల్లి లేచి బయలుదేరి నేనంతయు నతినిపుణముగ నడిపించుకొని గైజియాపురమున కేగుచుండెను.

ముప్పదియవ ప్రకరణము

అట్లుసంయుక్త తనమనోకాంతుని చరణంబుల స్మరించుకొనుచు సేనల నతి ప్రావీణ్యముతో నడిపించుకొని గైజియాపురమున కఱిగెను. ఆమె యచటి కేగునప్పటికి నచలుని సేన విస్తారము హతమై యుండెను. రాజకులుం డత్యంత పరాక్రమున స్వయముగ యుద్ధమునకు దిగి సైనికులకుఁ బ్రోత్సాహము కలుగఁజేయుచుండెను. సంయుక్త తాను వెంటఁగొనివచ్చిన సేనల నచలుని సేనలంగలిపి యతనివార లించుకధైర్యము చెడి యుంటఁగనిపెట్టి "సైనికవర్గములారా! మిమ్ముఁజూడ నిరుత్సాహులైనట్లు గాన్పించుచున్నారు. ఇదివర కెన్నఁడులేని పిరికితనము నేడేల పూనెదరు? మీమీ శౌర్యముల వెల్లడిపరచు కొనదగు నిట్టి సమయము మఱియొకప్పు డెప్పుడైన దొరకునా? మనమందఱ మేనాటికైన మృతినొందవలసిన వారమేకదా?

ఎక్కడనో నీచమగుచావు చచ్చుటకన్న శత్రువులతో నెదిరించి పోరాడి మరణంబునొందుటయే మేలు. ఈ తుచ్ఛశరీరంబులపై నావంతైన నభిమానము బెట్టుకొనకుడు. ఇంతకాలము మిమ్ము బోషించినవారి యెడలను, మీ మాతృదేశము నెడలను సంపూర్ణాభిమానము గలిగియుండుడు. పొండు. మీ కార్యముల నప్రమత్తులరై యొనర్చుకొను" డన నందఱు రోషావేశులై విజృంభించి రణమునకేగి యొక్కుమ్మడి వైరిసంహారము గావింప నారంభించిరి. అట ఫరుక్నగరమున మహాబుద్ధి తన సేనలఁ జక్కదీర్చి యుద్ధము సేయించుచు వంగపతిని భీతిల్లఁ జేయుచుండెను. కోసలపతి నెదురింపఁబోయిన ఘూర్జరనాయకు డవలీల సంపూర్ణము జయముంగొని మరల శత్రువులెవరైన నేతెంతురేమో యని కొన్నిదినంబులవరకు జోలాపురియందే యుండి వేగులవారివలన జయచంద్రుడు తన్నగరపు ముట్టడిని మానుకున్నాడని విని తనకడనున్న సేనయందు కొంతభాగము నట కావలిగనుంచి మిగతదానిం గూడుకొని మహాబుద్ధికిఁ దోడ్పడ నేతెంచెను. ఇట్లార్యావర్తమునఁ బ్రఖ్యాతి గాంచిన వానిలోనివగు దుర్గములు రణసంకులములై యుండ నాలుగైదు వారములు గడచిపోయెను. అప్పటి కలీఘరు దగ్గరనున్న జయచంద్రుని సేన విస్తారభాగము నాశసమయ్యెను. లక్షలకొలదిగ నున్న తమ సేనయంతయు నష్టమగుచున్నందులకు సుల్తాన్ జయచంద్రు లిరువురు నిరుత్సాహులై విచారపడసాగిరి. అట గైజియా పురమందలి సైనికులు బాహుపరాక్రమము లుల్లసిల్ల

ధైర్యసాహసములతో బోరాడుచుండ వారిధాటి కోరువలేక రాజకులుఁ డా నగరమును ముట్టడించుట మానుకొని పరువెత్తి పోయి జయచంద్రుని దగ్గరకేగుట లజ్జాకరమని వంగపతికిఁ దోడ్పడబోయెను. సంయుక్త కావార్త తెలిసిన వెంటనే యచలు నక్కడనే నిలపి తాను మహాబుద్ధికి సహాయపడబోయెను. ఫరుక్నగరముననున్న సార్వభౌమ సేనాధిపతులు లీమెంగాంచిన వెంటనే మన్నించి గొంపోయి యామె రణకౌశలము గని విని యున్నందున సర్వసేనాధిపత్య మామెకే యొసంగి తా ముప సేనాధిపతులై రణము జేయదొడగిరి. సంయుక్త రణరంగమున బ్రవేశించినదాది మందూరు వంగపతు లామె నెటులైన జంప ననేక ప్రయత్నములు చేయుచుండిరి. ఆమె తన యుపసేనాను లిరువురు వేరొండు దిక్కుల రణముఁ జేయుచుండ రెండుచేతుల రెండుకత్తులఁబూని సేనామధ్యమునకుజికి లెక్కలేని భటులఁ జంపుచు వంగపతిని సమీపించి యతని గడదేర్చెను. వేరొక ప్రక్క యుద్ధముజేయుచున్న రాజకులున కీవార్త తెలిసినవెంటనే భయమంది యెదుటఁబడి పోరాడిన శాత్రవులఁ గెల్వఁజాలమని రహస్యమార్గమున నామెంజంప నిశ్చయించుకొని యుపసేనాను లున్న స్థలమును వదలకుండునట్లు యుద్ధము చేయుచుండ వలసినదని తన క్రిందవారల కాజ్ఞాపించి యతడు మహాబుద్ధి వేషమూని యామెకడ కేతెంచుచుండెను. సంయుక్తయు నాకలి గొన్న యాడుసింగములీల విజృంభించి రణమునేయుచు దూర మున వచ్చుచున్న రాజకులునిగాంచి మహాబుద్ధి యను తలంపున

దాను గావించు పనియందే మునింగియుండెఁ గాని యతని విషయమై జాగ్రత్త పడదయ్యెను. అట్టి తరుణమున మెల్లన రాజకులుండు వెనుకప్రక్కగ నామెను సమీపించి దీర్ఘమగు కరవాలముంగొని కంఠమునకు గురిఁజూచి కొట్టెను. వెంటనే యామె భయంకరలీల సింహనాదము జేయుచు దుపాకిదెబ్బ తగుల దెబ్బవెంటనే యెగిరి వేటకానిపైఁబడు సింగములీల రాజకులునిపైబడి నొక్కనిమిషమున నతని పొడిచిచంపెను. కాని వెంటనే యామెయు దన గుఱ్ఱముపై వ్రాలెను. రాజకులుడు విసరిన దెబ్బ కంఠమునకుదప్పి భుజముకడదగిలి మెడవరకును దిగెను. నెత్తురు వెల్లువయై పారుచుండెను. సైనికులెల్లరు తమ రాణికి సంభవించిన పాటునకుఁ దత్తరమందుచు నామెచుట్టుఁ జేరి శత్రువుల దరిఁజేరకుండ దూరము చేయుచుండిరి. ఆవలి వైపున యుద్ధమునేయుచున్న యుపసేనానులిరువు రీ వార్త విన్నవెంటనే యొక్కపరుగున సంయుక్త దగ్గర కేతెంచి మాగు బారిన చంద్రునివలె గుఱ్ఱముపై బడియున్న యామెఁగాంచి ప్రబలార్తిమగ్నులై యాక్షణమందే యచటి కొకమైలు దూరమునను న్న రాజవైద్యశాల కనిచి మితిమీరిన రోషంబున హతశేషులగు జయచంద్రుని సైనికులనెల్ల దునుమాడి పారఁదోలి సంపూర్ణ జయోపేతులై వారును వైద్యశాలకడ కేగిరి. వీరు వైద్యశాలఁ జేరునప్పటికి సంయుక్త మరణవేదన ననుభవించుచుండెను. లెక్కలేని దాసీలు చుట్టుఁజేరి యనేకగతుల నుపచారములఁ సలుపుచుండిరి. భుజముపైనుండి మెడవరకు లోపలగఱ

రక్తనాళములన్నియుఁ దెగియుంటచే శరీరమునం గల నెత్తు రంతయుఁ బోయి యతిశీతలత్వమంది యుంటచే ధీవిశారదుఁ డగు వైద్యుఁ డత్యుష్ణముఁ బుట్టించు నౌషధముల వాడుచు తెగిన నాళముల దగ్గరఁజేర్చి రక్తము బయటరాకుండ బ్రయత్న ములఁ జేయుచుండెఁగాని గాయ మతని కలవిగాకుండెను. సంయుక్త యప్పటి యవస్థంగాంచి సేనాను లిరువురును ధైర్య హీనులై దుఃఖింపమొదలిడ నామె కొంచెము స్మృతికల్గి చెంత నున్న వారిగుర్తించి మిక్కుటమగు నాయాసమున హీనస్వర ముతో "సేనాపతులారా! మీ రిట్లుపిలపించిన ప్రయోజనంబే మైనఁగలదా? నాకు గాలమాసన్నమైనది గానఁ బోవుచున్నాను. మరణమునొందుట నాకేమియుఁ జింతలేదు కాని కడసారి నా మనోహరు వదనారవిందముగాంచు భాగ్యము లేకపోయెగదా యనువిచారము నన్ను బాధించుచున్నది" అని యొకలేఖవ్రాసి మహాబుద్ధిచేతి కొసఁగి "అయ్యా! నా మరణానంతరము దీని నాప్రియున కందఁజేయుము. నేఁడు నా ప్రాణములు నిలుచునట్లు లేదు. అత్యంతమగు నాయాసము పొడుముచున్నది. కన్నులు దృష్టివిహీనము లగుచున్నవి. మీరు వచించువాక్యములును దిన్నగ వినరావు. మీ రందరు నాకొఱకై చింతింపకుఁడు. నే పోయినపిదప నీ లేఖ నా ప్రియునకొసగి యందుల కతఁడేమైన నకార్యములు గడంగసమకట్టినచో నాటంకపరచి యోర్పుఁడు. అతని చరణారవిందములకు నాలింగన పూర్వకమగు వేనవేలు నమస్కారము లొనర్చితి నని విన్నవింపుడు. వెండియు

నే రణమున కేతెంచుచుండ నా మనోహరుడు నన్ను గౌగిలించు కొని 'సతీ! సంగరతలంబున గడు నప్రమత్తురాలనై సంచరింపు' మని వచించెను. నా యజాగ్రత్తచే నిటులయ్యెనని తలఁచు నేమో? విధివశంబున నిట్టిపాటుకలిగినదని నుడువుడు. మఱియు నాతోడునీడయగు మంజరికడకేగి నా వచనములుగా నిట్లని తెలి యఁజెప్పుడు 'చెలీ! మంజరీ! చిన్ననాటినుండియు మనమిద్దఱ మొకటిగఁ బెరిగి కలసి యుంటిమి. నేఁడు నీవు నాకుదూరస్థు రాలవై యుంటచే నాకుగల్గినపరితాప మింతింతని వచింప నలవి గాదు. నీవు నా చావునకై బెంగపెట్టుకొనక చక్రవర్తివచ్చు వరకు నగరము నతిజాగరూకత గాపాడి యతని మన్నన లందుము. ఒకవేళ నా నాధునకే యపజయము గలిగినచో మ్లేచ్ఛుల వాతఁబడకుండ పురకాంతల నందర రక్షించుభారము నీదేసుమా' అనివెండియు 'సేనాని! ఇంకొకటిగలదు. ఎవని మూలమున నా యజ్ఞాంధకారము మాసిపోయి జ్ఞానసూర్యుఁడు వెలుఁగఁగల్గెనో' యెవని కారణమున నా మదింగల పిరికి తనముపోయి శౌర్య మంకురించెనో యెవనివల్ల నస్త్రశస్త్రాద్య నేకాయుధప్రయోగముల గుర్తెఱిఁగి సంగర రంగమందు సంచ రింపదగువాన నైతినో యెవనిమూలమున నా మనోరధము లెల్ల నెరనేర్చుకొనుచుందునో' యెవని యుపాయమున నీశ్వరభట్టు మొదలగువారి మాయా వాగురలఁజిక్కి ప్రాణములఁ గోల్పోవక బ్రతికితినో యట్టి సుగుణగణ సమేతుఁడు, దీనదయాపరుఁడు, పరోపకార పారీణుండగు నా ప్రియోపధ్యాయు దేవశర్మంగాంచఁ

గల్గితిరేని నా సంగతినంతయు విన్నవించి నా నమస్కృతు లందఁ జేయుఁడు. " మీ రూరడిల్లి యుండుఁడన " నెల్లరును భరింప నోప కత్యంతముగ విలపింపసాగిరి. అత్తరి మరల సంయుక్త " అయ్యో! ఈప్రాణి కెప్పటికైన నిర్యాణ మున్నదేగదా? ఇందులకై మీరింతగ వగవనేటికి? అనవరతంబు సన్మార్గ వర్తనులై, సత్యవంతులై, స్వార్థపరత్యాగులై మిమ్ముఁ బాలించు వారియెడల భక్తిగలిగి మెలఁగు చుండుఁడు. అందు వలన మీ కెనలేనిసౌఖ్యంబులు చేకూరు " నని వెండియు " మీలో నెవరైన నా జనకునిదగ్గరకేగి యిట్లు వచింపుఁడు. " తండ్రీ! నీ వింత యవివేకుఁడవై కావింపఁగడగిన యకార్య ముల మూలమునఁగదా నాకిట్టిదురవస్థ వాటిల్లినది. ఇందులకు నీపై నా కావంతైనఁ గోపములేదు, నే మరణించిన పిమ్మట నైన యించుక మంచిచెడ్డల విచారించుకొని సన్మార్గమున నడువుము. పరలోకంబున కేగుచు నీ ప్రియతనూజ సంయుక్త సమర్పించు వందనముల ననుగ్రహింపు " మని పల్కెను. అంత కొంత తడవునకు మఱింత యాయాసము గలుగసాగెను. మాట లాడ దలంపు గలిగియు శక్తిలేమి కనులు మూసుకొని పరుండి యుండెను. దాసీలు మున్నగువారు దగ్గరఁజేరి పిలువఁ గనులు విచ్చి చూడసాగెను. కొంతసేపటి కదియు నడంగిపోయెను. దండనాయకులు, దాసీలు, వైద్యులు మొదలగువారు చుట్టుఁజేరి విలపించుచుండఁ గొంతవడికి నా ధీరసాధ్వి తనప్రాణముల వదలెను. అతులిత ధైర్యసాహస పరాక్రమవంతురాలై, యొక్క

యార్యావర్తము వారిచేఁగాక సకల విదేశీయులచేఁ బొగడ్తలఁ గాంచి, నిజయశోమరీచుల దిక్కుడ్య భాగంబుల వెలుఁగఁ జేసిన మహారాణియగు సంయుక్త యట్లు జీవముల వదల నక్కడ నున్నవారందఱు మహా సంక్షోభమున మునిగిపోయిరి. అంద రామెచుట్టుజేరి "హా! లోకజననీ! హా! దివ్యమంగళవిగ్రహా! హా! మహారాణీ! సంయుక్తాదేవీ! అనాథలమగు మమ్మందఱ నిట్లు దయమాలి నీ వొంటరిగ నెచ్చటికేగితివి? తల్లీ! కన్న బిడ్డలకన్న నెక్కుడగు ప్రేమంబున మమ్ముఁ జూచుచుందువే! ఎవరింక మమ్మాట్లాదరించి కన్గొనువారు? నీ యీ వృత్తాంతము మే మెట్లు నీ నాథునకు దెలియఁబఱచగలము, అతఁడీ వార్తవిన్న పిదపఁ బ్రాణముల ధరించియుండునని తోచదు. నీవు లేని మా జన్మ మేటికి? హా! ఢిల్లీనగర రాజ్యలక్ష్మి! పోయితివా" యని యేడ్చుచు చేయునదిలేక రాజోపచారంబుల నామెశరీరము దహనము గావించి మతిపోయినవారలై యందఱు నలీఘరు వద్దకురాఁ బయలుదేరిరి. అట నలీఘరువద్గిర ఘోరమగు రణము జరుగుచుండ జక్రవర్తి శిబిరమున గూరుచుండి తన ప్రాణకాంత కడనుండి రెండుదినములైనను వార్తరానందుల కాలోచించు చుండెను. అత్తరి మహాబుద్ధి మొదలగువారు దీనవదనులై శిబిరము ప్రవేశించి యతనికి నమస్కృతులఁజేసి నిలువ "సంయుక్త యెక్కడ" నని యతఁడడిగెను. అందుల కొక్కరు ప్రత్యుత్తర మీయక తలలు వంచుకొని నిలువఁబడియుండిరి. వీరిస్థితింగాంచి చక్రవర్తి యనుమానోపేతుడై "మీరందఱేల మాటలాడరు?

నిక్కముగ నా ప్రాణకాంత కేమైనదో వచింపుడు. నా మనస్సు నేల నిట్లు కలత బెట్టెదరు; వచింపు" డన నొక్కడును మాట లాడక విలపింప సాగిరి. అంత నతడు ధైర్యముచెడి "హా! ప్రాణనాయకీ" యని మూర్ఛిల్లెను. వెంటనే దగ్గఱ నున్న వారు సేదదేర్ప లేచి దుఃఖపరీత చిత్తుఁడై "హా! నా మోహంపు మొలక, నా ప్రియభామిని, నా ప్రాణము, నా సంయుక్త యెక్కడ నని యడుగ మీ రేల ప్రత్యుత్తర మీయరు? నా హృదయమున నేటికిట్లు వ్యధగలుగ జేసెదరు. చెప్పు" డన మహాబుద్ధి ధైర్యము దెచ్చుకొని సంయుక్త వ్రాసియిచ్చిన లేఖ నతనిచేతి కొసఁగెను. చక్రవర్తియు లేఖ నందుకొని చదువుకొన నోపక చెంతనున్న మఱియొకని చేతికియ్య నతడిట్లు చదువ నారంభించెను.

ప్రాణేశ్వరా!

తమచరణదాసినగు నే కాలంబుతీరి పరలోకమున కేగుచు విన్నవించుకొను దీనాలాపంబుల కొంచె మాలింపుడు. మీచే నట్లనుజ్ఞాతనై నైజియాపురముజేరిరాజకులుని నోడించిపారఁదోల నతఁడుపోయి వంగపతితో జేరుకొనెను. వెంటనే నేనును మహాబుద్ధికి దోడ్పడ నేగితి. రణమున బ్రవేశించినదాది మందూరు వంగపతులు నన్ను జంప నెన్నియుపాయములో సల్పిరి కాని వారికి సాధ్యము కాలేదు. తుదకు నే వంగపతిం జంపి యుద్ధము సేయుచుండ రాజకులుఁడు మహాబుద్ధి వేషమున జనుదెంచి నన్ను బొడిచినాడు. తోడనే వానిజంపితి కాని యతని వ్రేటు

గురితప్పి భుజముపైన దగిలి మెడవరకు దిగినది. వెంటనే మహాబుద్ధి మొదలగు వార లేతెంచి నన్ని రాజవైద్యశాల కనుప బాప మీ వైద్యుడును సంపూర్ణాదరమున నాకు దగిన చికిత్సలఁ జేయుచున్నాఁడు గాని నే బ్రతుకుటకుమాత్రము దుర్ఘటము. రక్తనాళములన్నియు భిన్నభిన్నము లైనవి, శరీరమునంగల రక్తమంతయుఁ బోయినది. నాథా ! నిర్భాగ్యురాలనగుట నాకు భవదీయ దర్శనంబు మరల గలుగుభాగ్యము లేకపోయె. నా యనంతరమునకు మీరు బెంగపెట్టుకొనక ధైర్యమూని మీ కార్యముల నప్రమత్తులరై యొనర్చుకొనఁ బ్రార్థించుచున్నదానను.

ఇట్లు విన్నవించుకొను మీ ప్రియురాలు
"సంయుక్త"

అని చదివినతోడనే కనులవెంట నొక్కుమ్మడి బాష్పములుఁ బొర్లొన మూర్ఛిల్లి లేచి "హా పరిహసితపూర్ణిమా శశాంకవదనా ? హా ! రణరంగసంచరణకళా విశారదా ! హా ! వినీలకుంత లాచ్ఛాదితార్ధేందునిటలా ! హా ! తోరూవంశ కల శార్ణవ లక్ష్మి ! హా ! మదీయ మనోమోదసంధాయినీ ! హా ! ప్రియసఖీ ! హా ! సంయుక్తా !" యని విలపించుచు మరల మూర్ఛిల్లెను. దగ్గరనున్నవారు శోకపరీతచిత్తులై యావల నట్లు దారుణమగు రణమగుచుండ నిక్కడ నిట్లగుటకు వెతనందుచు ననేకగతుల నోదార్ప లేచి చక్రవర్తి తన కాంత వ్రాసిన లేఖం

గొని కనుల కద్దుకొనుచు "హా! మదీయకులకమలినీ రాజహంసినీ! నీకింతటిలోనే నూరేండ్లు నిండెనా? నన్నిట్టి దుఃఖభాజనుగఁజేసి నీ వెచటికేగితివి? తన్వీ! నీ సుందరవదనారవిందము గాంచి సంతసించు భాగ్యము నాకు నేఁటితోఁ దీరిపోయెనా? నీవులేని యీ రాజ్యభోగంబులు నాకేల? కట్టా! నీ వంటి యుత్తమకులాంగనలకెల్ల సంపూర్ణాయువు నొసంగని యా విధాత నేమననగును. ముద్దులొలుకఁబలుకు నీవచనామృతపూరంబులఁ గ్రోలుభాగ్య మే నిర్భాగ్యుండ నగుట దప్పిపోయె. తరుణీ! ముందుజన్మింపగల నీ తోడికాంతలకెల్ల గురుభూతవైతివి. పుట్టినింటికి మెట్టినింటికి యశంబు దెచ్చితివి. నీకు మాతృదేశముపై గల యభిమానమును వెల్లడిపఱచుకొంటివి. అయ్యో! భుజముదగ్గరనుండి మెడవరకు తెగినంత మాత్రముననే ప్రాణంబుల నిలుపుకొనఁజాలక పరలోకమున కేగితివికదా! అర్ధాంగివగు నీవు పోయినపిదప నర్ధశరీరుఁడనై నే నెట్లు మనియుండగలను? నేనును నీ వెంటనే చనుదెంచెద" నని ఖడ్గము నకై వెతకికొనబోవఁ దటాలున విజ్ఞానశీలుండు లేచి యతని హస్తమును బట్టుగొని "రాజేంద్రా! కాలముతీరుటచే నా సాధ్వి పోయినది. ధీవిశారదుఁడవగు నీవే యిట్లు నేయబూనిన నీ రణసంరంభ మంతయు నేటికి? నీవిట్లు చేయుచున్నావని తెలిసిన జయచంద్రుఁ డాదిగాఁగలవారల కెంత చులకన యగునో తలపోయుము, నీవు పోయినపిదప మేముమాత్ర మెందుకు? మున్ముందు మమ్ముఁగడదేర్చి యావల నీ యిష్టమువచ్చినట్లు

గావించుకొను " మన నతడు మూరువల్కనోడి తన ప్రియ కాంతం గడసారి చూచివచ్చెదనని వేడుకొనెను. మహాబుద్ధి మొదలగువారు జరిగినసంగతుల సవిస్తరముగ నెఱుగపఱచిరి. అంత చక్రవర్తి మనస్సు రాయిచేసుకొని జయచంద్రుని వలన నింత చేటుగల్గినదిగదా యని త్వరలో నతనిజంప శపథమువట్టి దండనాయకులఁ బిలిపించి తాను స్వయముగ రణమునకు దిగెను,

ముప్పదియొకటవ ప్రకరణము

అట్లు చక్రవర్తి రణమునకు దిగి రోషభీషణాకారుండై శత్రు సంహారము గావింప మొదలిడ నొకవార మగునప్పటికి జయ చంద్రుని సేన పూర్తిగ నాశనమయ్యెను. అనేకవేల మ్లేచ్ఛులును హతులైరి. అంత నిక నాలస్యమొనరించిన మోసమగునని సుల్తాన్ తన సైన్యమును వెనుకకు మరలించెను. సుల్తాన్ యాజ్ఞప్రకారము సేనలు బరుగెత్తిపోవుచుండ స్వసైన్యములేమి ముందుఁబోయిన యెటువచ్చునో యని జయచంద్రుఁ డొక రాత్రివేళ నెవరికి దెలియకుండ నీశ్వరభట్టును వెంటఁగొని వెండియు యుద్ధమారంభమైనది మొదలు దనకు బార్శ్వవర్తులుగ నుండి మిక్కిలి నమ్మకముతో మెలఁగుచు వచ్చిన జలీమ్‌నేర్, షైదాఖాన్, మిర్జాఖాన్ అను ముప్వురు సేవకులఁ గూడ గైకొని వేఱొండు మార్గమున వెడలిపోయెను. చక్రవర్తి పరువెత్తుచున్న

వారి నేల చంపవలయునని యూహించి వారి మ్లేచ్ఛదేశము వరకు దఱుమఁ దనవారల కాజ్ఞయిచ్చెను. ఇట్లు మ్లేచ్ఛులు ముందు నార్యులు వెన్కయై రెండుసేనలు మరల ధానేశ్వరము దగ్గరకుఁ జేరెను. సుల్తాన్ తన కపజయము కలిగినందున ననారతము చక్రవర్తి నెట్లు చంపుదునా యని యుపాయముల వెదకుచున్నవాఁడు గాన దుష్టతుదకు మోసముఁజేసి యార్యులఁ బరిమార్చఁగోరి ధానేశ్వరము చేరినపిదపఁ దా నార్యావర్తము వదలి మార్గమునం దేవిధమైన యల్లరులు చేయకుండ నాఫ్గన్‌స్థానమున కేగునట్లును, తనదేశము జేరువరకు గొంత చక్రవర్తి సేనను వెంటనుంచుకొని దానికగు ఖర్చులు తానే భరించునట్లును యిక ముందెన్నటికిఁ జక్రవర్తి యనుమతిలేక యార్యావర్తమునకు రాకుండునట్లును, సార్వభౌమునితో సంధిగావించుకొనెను. అట్లు సంధిజేసుకొనుటవలన జక్రవర్తి హృదయమునగల రోష మంతరింప మరలదుఃఖమంకురింపసాగెను. సంధిగావించుకొన్న పిదప మ్లేచ్ఛు లెట్లుండిరో చూచిరండని చక్రవర్తి మొదలగువారు కొందఱు వేగులవారినంప వారు తిరిగివచ్చి మహమ్మదీయులు శస్త్రాస్త్రముల నుజ్జగించి నెమ్మదిగ నున్నారని వచించిరి. అంత నా దినము ప్రొద్దుగ్రుంకిన వెంటనే హాయిగ భుజించి సార్వభౌమసైనికులెల్లరు సకలలోకానందకరముగఁ గాయుచున్న నిండువెన్నెలలో కొంతసేపటివరకు నిష్టమువచ్చిన ప్రసంగము లాడుకొని తరువాత నెక్కడి వారక్కడ నిదురించిరి. చక్రవర్తియుఁ బ్రత్యేకముగఁ దనకొరకు నిర్మింపఁబడిన

శిబిరముఁజేరి మంత్రులు దండనాయకులు మొదలగువారు చుట్టునిదురించియుండ దాసంయుక్తం దలఁచుకొని విలపించుచుఁ గొంతసేపటి కల్లే నిదురగూర్కెను. అటు లార్యసైనికు లెల్లరు మైమఱచి గాఢనిద్రాపరవశులై యుండ రాత్రి నొంటి గంటవేళ మ్లేచ్ఛులందఱును సుల్తాన్ యాజ్ఞప్రకారము ఖడ్గ పాణులై వారిమధ్యంజొచ్చి యొక్కొక్కని దీర్ఘనిద్రఁ బుచ్చ సాగిరి. సుల్తాన్ బలశాలులగు నిరువదిమంది భటులఁ గూడు కొని చక్రవర్తియున్న శిబిరముఁ బ్రవేశించి నలుప్రక్కలఁ బరుండి యున్నవారల వధించి చక్రవర్తి గొంతుఁగోయఁ బోవుతరుణమున నతఁడులిక్కిపడిలేచి మ్లేచ్ఛులఁగాంచి విభ్రాం తుఁడై తనఖడ్గమును జేఁబూని వారిపైఁ దిరుగఁబడెను. ఈలోప లనే రెండుమూఁడు ఖడ్గప్రహారములు వెన్నున దగిలెఁగాని వానికి వెనుదీయక పోరాడమొదలిడి సుల్తాన్ వెంటవచ్చిన వారిలో నొకని దక్కవగ నందఱఁ గడదేర్చెను. అత్తరి సుల్తాన్ చక్రవర్తిమీదికి రా నతని క్రింద పడతన్ని నరుకబోవ మ్లేచ్ఛభటుఁడు వెనుకనుండివచ్చి చక్రవర్తి కంఠముపై బలమగు దెబ్బకొట్టెను. ఆ దెబ్బతో నతఁడు నేలగూల సుల్తాన్ పరువెత్తి పోయెను. ఇట్లు తెల్లవారులోపల నార్యులఁజంపి మ్లేచ్ఛులందఱు సుల్తాన్ కావార్త నెఱుగింపఁ గృతకృత్యుఁడై యతఁడు కన్యాకుబ్జము నాక్రమించుకొన కొంతసేనతో గుతుబుద్దీనును బంపి తాను, మిగలసైన్యముం గూడుకొని ఢిల్లీకేగఁ బయనమై పోయెను. అంత నిక్కడ ప్రబలమగు నార్యసేనయంతయు

దుర్దశం బడియుండఁ, దెల్లవారినపిదప శత్రువుల కంటబడక మిగిలిన కొందఱు చిన్నచిన్న కాలువలుగట్టి పారుచున్న రక్తమునందడిసి లేచి సంభ్రాంతమనస్కులై మహమ్మదీయులు గావించిన మోసమని తెలిసికొని యీవార్త నెఱిగింప వారును ఢిల్లీకేగిరి. సుల్తాన్‌కుగాని మఱి యితరులకుగాని తెలియకుండఁ బారిపోయిన జయచంద్రుఁడు తనరాజధానికేగ బయనమైపోవుచుండెను. మార్గమధ్యమున నీశ్వరభట్టుకుఁ గలిగిన దురూహలకు మితిలేదు. కన్యాకుబ్జముఁ జేరులోపల జయచంద్రుని జంపి తానుపోయి యారాజ్యము నాక్రమించు కొనఁగోరి పార్శ్వవర్తులు మువ్వు రత్యంత జాగరూకులై యుంటచే యనేకపర్యాయము లతనిజంపఁ గడఁగియు మానుచు నిఁక వారి కెఱుకలేకుండ తనకార్యము నెరవేర్చుకొనుట దుర్ఘటమని తలఁచి యొకనాఁడు రాజావలకు జనియుండ వారితో రహస్యముగ "మిత్రులారా! మీరు నా కత్యంత స్నేహితులగుటచే నిప్పుడు నేనొకరహస్యముఁ జెప్పుచున్నాను. దుర్ఘటమని యెంచకుడు. పాపమని తలపోయకుఁడు. మన మీ రాజుగారి నెన్నిదినముల నుండియో కొలుచుచున్నాముగదా! మన కేమైన సౌఖ్య మనిపించుచున్నదా? ఇత్తరి నేనొకయుపాయముఁ జెప్పెదను. నలుగురముచేరి యీరాజుం గడతేర్చితిమా నిక్కముగ మనకుఁ గన్యాకుబ్జరాజ్యము లభించును. పట్టణముఁ జేరినపిదప నక్కడి విషయములు చక్కబఱుచుభారము నాది. ఇట్లుచేయుటవలన మనకీకష్టములన్నియు నడగి రాజభోగములు ప్రాప్తములు

గాఁగలవు. నామాట కాదనక యిందున కొడంబడుఁడు. మీరత నికిఁ దోడ్పడ కుండినఁజాలు. నే స్వయముగా నతని గడముట్టిం చెద. మీ రిందులకు సమ్మతింపనిచో మనము పడవలసిన బాధలకు మితియుండదు. కాన నాలోచించి కొనుఁ” డన వారుమువ్వురు మొగములు చూచుకొనుచు నౌరా! వీనిదుశ్చింత యని తల పోయఁగడఁగిరి. అంత మరల భట్టు “ మీ రూరక మొగములు చూచుకొనుటవలన నేమిప్రయోజనము? మనమిప్పుడు కొంచె మించుమించుగఁ గన్యాకుబ్జముఁ జేరవచ్చినాము. ఆపట్టణ మిచ్చుటకు నైదారామడలకంటె యెక్కువలేదు. పురముఁ జేరిన పిదప నతనిజంపుట మన తరముకాదు. ఆకార్య మిటువంటి స్థలమందే జరిగినయెడఁ బులియెత్తుకొని పోయినదనిగాని రణము ననే మృతినొందినాఁడని గాని చెప్పి పౌరుల నెమ్మది పఱచ గలము. కావున నేదోయొకటి నిర్ధారణ నేసుకొని నాతోవచింపుఁ” డన వారుమువ్వురు రేపాలోచించి చెప్పెదమనిరి. తరువాత జయచంద్రుఁడు వచ్చుటచే నాఁటి కాప్రసంగ మాపివేసిరి. ఆమఱునాఁడు భట్టు స్నానమొనరింప నక్కడికిఁ గొంచెము దూరముననున్న నొకసెలయేటికి బోయి యుండ మ్లేచ్ఛ సేవకులు రాజుదగ్గర కేతెంచి “ రాజేంద్రా! మీరింతకాల మీ భట్టు నెట్లు నమ్మియుంచుకొంటిరో యూహింపజాల కున్నాము. వీఁడు మిమ్ము గడతేర్చి కన్యాకుబ్జము నేలదలఁపు గలిగియున్నాఁడు. నిన్న మీ రావలకేగియున్న సమయమున నతడు మావద్దకు వచ్చి మిమ్ముజంప మమ్ముఁగూడ సహాయపడవలసినదని కోరినాడు.”

అన జయచంద్రుడు వారివాక్యముల విశ్వసింపక " మీరుచెప్పున దంతయు నాకాశ్చర్యము నున్నది" అనెను. అత్తరి వారు మువ్వురు " రాజా మీ కతవియెడగల చిరపరిచయమున నిట్లనె నెదరుకాని కావలయునన్న నిప్పు డతడువచ్చులోపల నా పొద రింట దాగియుండుడు. మాకందఱకు జరుగుసంభాషణ విందురు గాక" యనిరి. అందుల కతడును సమ్మతించిపోయి పొదరింట దాగియుండెను. అంత గొంత సేపటికి భట్టు చనుదెంచి జయచంద్రుఁ డెక్కడనని యడుగ నవతలకు వెళ్ళిరని వారు చెప్పిరి. అత్తరి మరల " నే నిన్న మీతో ముచ్చటించినదానిఁ గూర్చి యేమిచేసితి" రన నా మువ్వురు " అయ్యా ! రాజ్యము వచ్చునన్న సంతోషము మాకును గలదుకాని మమ్ము బోషించు వారియెడ నట్టిద్రోహంబుఁ గావింప మా మనంబులు జంకు చున్నవి. మఱియు నా విషయమై తలఁచుకొన్నపుడెల్ల మితి లేని భయము గలుగుచున్న" దని వచించిరి. అందుల కతడు " మీరు వట్టి తెలివితక్కువ వారుగ గన్పించుచున్నారు. మనల బోషించువారని యభిమానము పెట్టుకున్నచో మన మొక్క నాటికి నెగ్గజాలము. అయినంతవరకు మనకు సౌఖ్యము కలుగు మార్గము సూచుకొనవలయుఁగాని రాజని తలచి యూరకున్నచో మన మేనాటికి బాగుపడజాలము. నేను మొదటినుండి యింత వరకు గావించుచున్న వాని విన్నచో మీ రెంతైన నాశ్చర్య పడుదురు. నాకు బుద్ధివచ్చినప్పటినుండి రాజ్యము సంపాదింప వలెనన్న కోరికను మనస్సున బెట్టుకొని సాధ్యమైనన్ని కుట్రల

బన్నుచున్నాఁడఁ గాని యింతవర కా కోరిక సఫలముగాలేదు. ఇప్పుడు మంచితరుణము దొరికినది. ఈ సమయమును జెడఁ గొట్టుకొంటిమా యిక మనకు వేరొండు తెరువులేదు. కావున మీ 'రక్లే" యన్నఁజాలు. ఒక్కక్షణమున నే నతనిఁ గడ దేర్చెదను. మనము నల్వురము గలిసినటులైన జయచంద్రు రహస్యముగ జంప నవసరముండదు. బహిరంగముగ నెదిరించి పోరాడి చంపవచ్చును. నే నింతకు మునుపు గోరీ మూలమున నా కార్యము నెరవేర్చుకొనఁ దలచియుంటిగాని యతనికే యప జయము కల్గినది. కాన నిప్పుడింత ప్రయత్నము చేయవలసి వచ్చినది. మీ రేమాత్రము భయమందవలసిన కారణములేదు. నేను చిన్నతనంబు నుండియుఁ జేసినవానిఁ జెప్పఁబూనినచో నొకపెద్ద గ్రంథమగును కాన కొంచెముగఁ దెల్పెదను. ఢిల్లీ యందున్న కాలమున నొక మహ్మదీయునితోఁ గలసి చక్ర వర్తిపై ననేకములగు గుట్రలబన్నితి. కన్యాకుబ్జముఁ జేరినదాది నితని భరతముఁ బట్టింపఁ బ్రయత్నములఁ జేయుచున్నాఁడను" అనుమాటలు భట్టునోటివెంట వెడలుటయే తడవుగ నంతవరకును భరుగుచున్న కోపము నాపుకొని లోపలనున్న జయచంద్రుఁడిక నాపుకొనఁజాలక యౌరా యనుచుఁ దటాలున బొదవెడలి వచ్చెను. భట్టతని గాంచినవెంటనే విశ్చేష్టితుఁడై యొక్కక్షణ మాత్రము నిలచి తరువాత చప్పున బారిపోవ దలచి కొన్ని యడుగులువైవ చివాలున షైదాఖాన్ బరువెత్తి తనచేతికత్తితో నతని పాదముల తెగగొట్టెను. భట్టు కెవ్వున గేకవైచి నేల

కొరగి ప్రాణముల వదలెను. దూరముననుండి చూచుచున్న జయచంద్రు డా దుర్మార్గునకు దగినశిక్ష యైనదని తలంచుకొనుచు సేవకులఁగూడి మరల బయనమై పోవుచుండెను. నాటినుండియు జయచంద్రుని మనసంతయు మారిపోయెను. అంతవరకు దాను కావించిన యవివేకపు గార్యములకు బశ్చాత్తాపమందజొచ్చెను. అన్యాయముగ నీశ్వరభట్టును నమ్మి మోసపోయితిగదా యని తలంపసాగెను. అట్లు పశ్చాత్తాపతప్తుఁడై తన నగరమున కేగుచు మార్గమధ్యమున నొక వృక్షముక్రింద విడసియుండ రాత్రి రెండు ఝాములవేళ గొందఱు బాటసారు లా చెట్టు క్రిందికే వచ్చి మరియొకవైపున విడిసి నిట్టూర్పులు విడచుచు హా ! జయచంద్రా ! మమ్మందఱ నరణ్యములపాలు కావించి పోయితివిగదా యని తన పేరు నుచ్చరించుచు దుఃఖించుచుండ వారి సమాచార మరయుటకై తన మువ్వురు సేవకులతో నెదుటకేగి నిలువ వారు భీతిల్లి యయ్యో ! మనకిక్కడ గూడ మ్లేచ్ఛుల దర్శనమయ్యెనే యని యఱచుచుఁ బరుగిడజొచ్చిరి. కాని జయచంద్రుఁడు వారలనాపి "అయ్యో ! మీ రెవరు ? ఏటికిట్లు మమ్ముగాంచి భయంపడెదరు ? మేము మీ కేవిధమైన యపకారము చేయుటకు రాలేదు. సావకాశముగ మీవృత్తాంతము దెలియఁజేయుఁ" డన "అయ్యా ! నిన్ను గాంచిన మా కేవిధమైన భయము లేదు కాని యీ మువ్వురఁ జూడ మా గుండెలు కొట్టుకొనుచున్నవి. మేమీ దినము సాయంతనము వరకు నిట్టివేషముల వారిచేతులలో జిక్కుబడి చావుదప్పి కన్నులు

లొట్టిపోయి తప్పించుకొనివచ్చి యిటఁజేరినాము. ఇక్కడ జేరిన వెంటనే మరల వీరిదర్శన మయ్యెఁగదా యని భయముకలిగినది. ఇత్తరి నీ వభయహస్తము నిచ్చియున్నావుకాన భయమువదలి మావృత్తాంతము జెప్పెదము వినుము. 'మేమందరము గన్యాకుబ్జనగరవాసులము, మారాజగు జయచంద్రుఁడు సద్గుణవంతుడే కాని యీశ్వరభట్టను నొకదుర్మార్గుని జేరదీసి యతనికుత్రపు మాటలువిని మంచిచెడ్డ లాలోచింపక చక్రవర్తితో వైరము బెట్టుకొని మా కెన్నోనానికష్టముల గలిగించినాడు. రాజ్యకార్యధురంధరులును, సద్గుణశీలురును మంత్రిపురోహితులునగువి నయశీలదేవశర్మ లెంత చెప్పినను వినక వారల వెడలగొట్టి మారాజు వివేకహీనుఁడై భట్టుసలహా ప్రకారము మ్లేచ్ఛులఁ దోడుచేసుకొని చక్రవర్తిమీదికి దండెత్తిపోయినాడు. నేటికి వారము రోజుల క్రిందట జయచంద్రుఁ డెక్కడికో పారిపోయినాడనియు, చక్రవర్తియు సంయుక్తయు మరణంబు నొందిరనియు దెలిసినది. ప్రజలందరియెడ సమానభావము గలిగి సకలసద్గుణ సమన్వితయై బరగిన సంయుక్త మరణమునకును, నతులిత ప్రతాపశాలియగు చక్రవర్తి గతించుటకును జయచంద్రుడే కారణుఁడుగదా యని పౌరులెల్ల రతని ననేకగతుల దూషింపసాగిరి. ఎటులైనను రాజు కావున నతనిపోకకు నొకవైపున జింతింపసాగిరి. ఇటులుండ వురిసినపుండుమీద కారముజల్లి నట్లు కుతుబుద్దీనను మహమ్మదీయు డొకడు సేనాపరీవృతుడై వచ్చి మా నగరదుర్గమును స్వాధీనము జేసుకొని పౌరులెల్ల ననేకగతుల బాధింప మొదలిడ వానికోర్వ

జాలక మావలెనే యనేకు లిదివరకే యడవుల పాలైరి." నగర మందలి గొప్పవారంద ఱొకటియై వానిదగ్గరకేగి "మారాజుగారు లేనితరి మీరిట్లువచ్చి యాక్రమించుకొను టుచితమగునా? కావున న్యాయమాలోచించి మీరువెళ్లు" డన నవ్వుచు నతడు "మీరాజుగారప్పుడే పరలోకగతులైనారు. బ్రతికివచ్చినను నతనికి మేము రాజ్యమియ్యము. చక్రవర్తి నోడినపిదప జయచంద్రుని గూడ జంపి యీరాజ్యము నీశ్వరభట్టున కిచ్చునట్లు ఔతడు మేము నొప్పందము జేసుకొనుయుంటిమి. కాన మీదారిని మీరు పొండన వారు మఱలవచ్చిరి. అంత పురవాసు లెల్లరు నెక్కడనైన తలదాచుకొన రాత్రివేళ ననేకమార్గముల బోగడగిరి. మేము నిట్లుచనుదెంచితి" మని వచింప జయ చంద్రుడత్యంత లజ్జాక్రాంతుడై విచారమున మునిగి "అయ్యా! మీ కింక నేవిధమైన భయములేదు. మేమును మీవలెనే బాట సారులము. మఱియు మీరునిద్రించుతరి నే మేల్కొని కావలి యుండెదను. తెల్లవారినపిదప మనమందర మెక్కడికైన బోవుదము. శయనింపు" డన వారు నస్లేపరుండి నిద్దురపోయిరి. జయచంద్రు డారాత్రి నంతయు గావలికాచి ప్రభాతమగు సమయంబున నావలకేగి కాల్యకరణీయమున దీర్చుకొనివచ్చి కూరుచుండియుండెను. అంత బాగుగ దెల్లవారినపిదప వారు లెల్లరు మేల్కొని ఖడ్గపాణియై తమకు గావలిగ గూరుచుండి యున్న రాజుంగాంచి శోకముప్పొంగ హా! జయచంద్రా యని యొక్కపర్యాయముగ నతని పాదములపై వ్రాలిరి. అత్తరి

రాజును దుఃఖమున శిరము వంచుకొని "పౌరులారా! లెండు మిమ్మిట్లడవుల పాలుగావించిన క్రూరుడగు నీ జయచంద్రుని పదములపై నేలబడెదరు. అయ్యో! మీకునిలువ నీడయైనను నాపురంబున లేకపోయెగా" యని వారినోదార్చ లేచి వారందఱు ఆహా! నేడు మేమెంతధన్యులమైతిమి? ఎన్నాళ్లకు భవదీయ దర్శనం బబ్బెను! రాజచంద్రా! మీకును గహనవాసమే చేకూ రెనా? మాగతి యెటులైన గానిమ్ము. అయ్యో! పుట్టుభోగం బులగాంచిన రాజకుమారుడవే! సామ్రాజ్యపాలకుడవే! ఎట్లీ యరణ్యంబుల వేగించెదవు? హా! దైవమా! నీ వెంతనిర్దయు డవు? మాకును మారాజునకును గాననమే గతిచేసితివా" యని విలపించుచుండ "అయ్యా! నాకురాజ్యము పోయినదనుచింత యెంతమాత్రములేదు కాని యవినీతుడనై వెడలగొట్టిన నామంత్రి పురోహితు లేమైరో యని దుఃఖము గలుగు చున్నది, కట్టా! నిష్కారణముగ నిండుసభ వారి నవమానపఱచి వెడలగొట్టితి. నా హితము గోరువారిని తలంపనైతి. క్రూరుఁడగు భట్టునే నమ్మితి. అయ్యో! ఆ మహాత్ము లిప్పుడు నా కంటబడిన నే నెంతయైన ధన్యాత్ముడ నగుదు" నని చింతించుచు గూరుచున్న తరుణమున మ్లేచ్ఛ సేవకులు మువ్వురు ముందర కేతెంచి "రాజేంద్రా! నీ మంత్రి పురోహితు లింతవరకు సౌఖ్యముగ నున్నారు. నీవు వివేక హీనుడవై పారదోలినను వారు నీ సహజగుణము నెఱిఁగి యున్నారు కాన భట్టు మూలమున నట్లు కావించితి వనుకొనుచు మరల నీవు సన్మార్గమునకు రాఁబర

మేశ్వరు బ్రార్థించుచు నొక వేళ నీ కేమైన సహాయము గలిగిన దోడ్పడ నీ వెనువెంటనే మెలంగుచున్నాము, వారే యీ వేషము" లని తమ మ్లేచ్ఛ దుస్తులఁ దీసివైచి వినయశీల దేవశర్మ కంచుకులై యెదుట నిలచిరి. అత్తరి జయచంద్రునకు గల్గిన సంభ్రమము వచింప నలవికాదు. మిక్కుటంబుగ వివాదమును సంతోషము నుప్పతిల్ల నోట మాటలేక యొక్కక్షణకాలము వారి వంకనే దృష్టి నిగుడించుచు గూర్చుండియుండి వెంటనే లేచి వారి పదములపై వ్రాలెను. ఆ సమయమున వారు రయమున పూరి తులై యతని లేవనెత్తి "రాజా! భృత్యులమగు మా పాద ములపై బడుట నీ కుచితము కాదు, నీవు మరల సన్మార్గమున బడినందులకు మాకు మితిలేని సంతసము గలుగుచున్నది. గతించిన దానికి వగచిన నేమి ప్రయోజనము, పోయినరాజ్యము మనకు మరల రానేరదు. దుర్మార్గుడగు నీశ్వరభట్టు మసల కిట్టి గతి గలుగ జేసినాడు. కాని" యమ్మని పౌరులవంకకు దిరిగి "అయ్యా! మీ రిప్పు డెక్కడికేగ బయనమైతి" రని యడుగ "ధీమంతులారా! మే మీ యరణ్యములందే నసింప వచ్చినాము ఏ పురము జేరబోయినను మహమ్మదీయుల పోరేగదా! అట్లు కాని యెడల మీ రెట్లు చెప్పిన నట్లు నడచుకొనగల వార" మని పౌరులు వచించిరి. అత్తరి వారితో దేవశర్మ "పౌరులారా, మన మందఱము నడవులయందే వసింప వలసినవార మైనను వేరువేరు కానలందు బ్రత్యేకముగ నుండదగిన వారమే కాని యొకటిగఁ గలసియుండుటకు మాత్రము వలనుపడదు. అనేక

లొక్కచోటc గూడియుండు నప్పుడు వేర్వేరు పనులమీద బలు ప్రదేశములకు బోవలసివచ్చును. మన మెంతరహస్య ప్రదేశ మున వాసము చేయుచున్నను గ్రహచారముచాలక మనలో నొక్కడు శాత్రవులకంటబడుట సంభవించెనేని వారెన్నికష్టముల నైనcబడి గుట్టుకనిపెట్టి మనలనందఱ వధింతురు. కావున మేమునల్వుర మెక్కడికైనబోయెదము. మీరు మఱియొక త్రోవనుబొండన" సమ్మతించి జయచంద్రుడు మొదలగువార లకు నమస్కృతు లొనరించి పౌరులు తమదారింబోయిరి. అనం తరము వారనల్వురక్కడకు గొంత దూరమందున్న నొక కొండదరికేగి యచ్చోట నొకరహస్యమగు ప్రదేశమున బర్ణ శాలను నిర్మించుకొని యందు నివాసము సేయదొడcగిరి. అను దినమును జయచంద్రుడు పడుపరితాపమునకు బరిమితి లేకుం డెను. దేవశర్మాదుల కతని నోదార్చుట దుర్ఘటముగ దోచు చుండెను. ఇటులుండ నొకనాడు మంత్రి పురోహితభృత్యులు మువ్వురు ప్రభాతకాలమున లేచి వాడుకప్రకారము నిత్యకృత్యా ముల నెరవేర్చుకొనుటకు గొండదిగువనున్న సెలయేటివద్దకు వెళ్లిరి. అంత గొంతసేపునకు జయచంద్రుడు మేల్కాంచి యొంటరిగనున్నందున దలంపులన్నియు మనస్సునకురా! హా! నే నెంత క్రూరకర్ముcడను? నాకా యీశ్వరభట్టెక్కడ దాపరించె? అయ్యో! నిక్కమైనమిత్రుడని నమ్మితికాని నా కింతద్రోహము గావించువాడని కలనైనc దలచితినా? సర్పమునకు బాలుపోసి పెంచునట్లు వానిcబోషించితి. దైవమా? నా ప్రజలకందఱకు

నీలువ నీడలేక చేసి యడవులపాలు కావించితివా? ఇక నేను జీవించి యేమిప్రయోజనము? రాజ్యమా పోయె. బంధువులా నశించిరి. ప్రియతనూజయా మరణించె. నాకు గష్టములు కల్గిన యెడఁ దోడ్పడి రక్షింపగలవాడని తలఁపక నిష్కారణముగ నతిధీమంతుఁడగు జామాతతో వైరము బెట్టుకొంటి. తుద కతడును నాశనమయ్యె. హా! ప్రియకుమారీ! సంయుక్తా! నీ వచనంబు లెంతయాదరణీయములే! అమ్మా! తండ్రినని దయదలంపక నన్నప్పుడే చంపియుండిన నింతకానేరదుగదా; సుగుణగణసమేతవగు నిన్నుఁ దిరస్కారము గావించి యింత దెచ్చుకొంటి. తల్లీ! అప్పటికి నీ వచనసుధాధారలు విష తుల్యములై యా క్రూరుని విషవాక్యములే యమృతోప మానములయ్యె. అయ్యో! నీ వెంతపరితపించి యుంటివోగదా? నేను నిన్నంత నీచముగ నొవ్వనాడినను నాపైఁ గిన్కఁబూనక నీ మరణకాలంబున నాతోఁ జెప్పఁబంపిన వాక్యము లెంత శ్లాఘాపాత్రములు! అమ్మా! నీ వన్నట్లు నాకు గహన సంవాసమే ప్రాప్తమైనది. హా! జామాతా! చక్రవర్తీ! నీవు నన్ను కన్యాకుబ్జనగరపు ముట్టడియప్పుడే యేలజంపవైతివి? అయ్యో! తలచుకొన్న కొలది నా కడుపు తఱుగుకొని పోవు చున్నది, ఛీ! జయచంద్రహతకా! మాతృదేశ ఘాతకుడవగు నీ వింకను బ్రతికియుండ నెంచెదవా? పోయి యిప్పుడే యెక్కడ నైన మృతినొందరాదా యని తన్నుదాన దూషించుకొనుచు మిక్కుటమైన శోకమునఁ దన ఖడ్గముగైకొని కొంత యావలి

ప్రక్కకు దిగెను. అక్కడ గొందఱు పుణ్యాంగనలు "హా! జయచంద్రా! మావంటి మానవతులకెల్ల భరింపశక్యముగాని యవాచికములగు నిక్కట్టులఁ గలుగఁజేసి పోయితివిగదా" యని రోదనములు చేయుచుఁ గాష్ఠముల బేర్చుకొని వానికి నిప్పంటించుకొని పైఁబడుచుండి చచ్చుచుండిరి. జయచంద్రుఁడా దారుణకృత్యముల నవలోకించి విభిన్న చేతస్కుఁడై "ఓ సాధ్వీమతల్లులారా! పూజనీయంబగు పరలోకంబున కేగుచు బాపాత్ముఁడగు జయచంద్రుని పేరేల యుచ్చరించెదరు? అయ్యయ్యో! మీ కిట్టిపాటు గల్గజేసిన యా దుర్మార్గుడుగూడ జావఁబోవుచున్నాడు. మీ కందఱకు స్వస్థత చేకూరుగాక" యని ఖడ్గముతోఁ బొడుచుకొని తన మిత్రుల దలఁచుకొనుచు బ్రాణములవదలెను. అంత నట స్నానము లొనరింప బోయిన వారు తిరిగివచ్చి పర్ణశాలయందు రాజులేకుండుటచే ననుమాన గ్రస్తులై యతని వెదకుటకు ముప్వురు మూఁడు త్రోవలఁ బోయిరి. అందు దేవశర్మ రాజుపడియున్న వైపునకేగి తగుల బడుచున్న కాష్ఠముల గాంచి విస్మితుఁడై కొంచె మవతలికి బోయి చేతిఖడ్గము కంఠమున గ్రుచ్చుకొనియుండ విగతజీవుడై పడియున్న యతని గాంచి హా! యని మతిదప్పిపోయినవాడై కళేబరము మీఁదఁబడి "సార్వభౌమా! హా! జయచంద్రా! మమ్మందఱ మోసము గావించి పోయితివా? ఓ! ఆర్యావర్తమా! నీకుఁ బ్రేమాస్పదులగు రాజులెల్లరు నశించిరిగదా? ఇక నీ గతియేమగు" నని విలపించుచు నా ఖడ్గము లాగుకొని

దానితోనే పొడుచుకొని తానును మరణంబు నొందెను. అంత కొంత తడవునకు వినయశీలుఁ డేతెంచి రెండు కళేబరములఁ జూచి శోకమున "హా ! ఇదియేమి ! నేను నిక్కముగ నావారి కళేబరములఁ జూచుచున్నానా ? లేక నాకేమైన భ్రమ చేకూరినదా ? హా ! జయచంద్రా ! నీ కీదుర్మరణం బేలకల్గె ! హా ! నెచ్చెలీ ! దేవశర్మా ! ఇప్పుడేకదా మమ్మటుబంపి నీ విటువచ్చి తివి ? ఇంతలో నింత ఘోరమా ! హా ! నీవు యమునం బడిన నాటఁగోలె నేటివరకు గాంచినకృత్యములదెల్పి యవి మన జయచంద్రునకు దెల్ప నేతెంచితిమిగదా ? కట్టా ! నీ సాహస కృత్యముల బరలోకమందైన నెఱిగించెదగాక" యని పోయి తివా ? నేనుమాత్ర మేలవినకుండవలయు. ఇదిగో నేనును వచ్చుచున్నాడ నని తనదగ్గరనున్న కత్తితో బొడుచుకొని ప్రాణమువదలెను. కొంతతడవునకు సంచుకి చనుదెంచి మూడు శవములవీక్షించి భయోపేతుడై రోదనమునేయుచు నట నుండు చున్న యొకకాష్టముపై కురికి మృతుఁడయ్యెను. అట ఢిల్లీనగర మందున్న మంజరి జరిగిన వార్తలన్నియు విన్నవెంటనే దుర్గ మందున్న సేనను గోరీని నెదురింపబంపి యనంతరము పురము నంగల యంగననెల్ల రావించి వారితో సాధ్వీమతల్లులారా ? కన్నబిడ్డలంబలె మనల బోషించుచువచ్చిన రాజదంపతు లిరు వురు మృతినొందినపిదప మనము జీవించియున్న ప్రయోజనం బేమి ? మఱియు గోరీ మనపురంబున కేతెంచుచున్నాడట. మ్లేచ్ఛులచే జిత్రహింసపడుటకన్న వేరుమార్గముల మృతినొం

దుటమేలు? అదియుంగాక నా ప్రియసఖియగు సంయుక్త తాను మరణించినతరుణమున "చెలీ! మంజరీ! ఒకవేళ నానాథున కపజయంబైన ఢిల్లీపురకాంతల మానభంగముగాకుండ రక్షించు భారము నీదేసుమా" యని సందేశ మంపియున్నది. ఇత్తరి మిమ్మట్లు రక్షింప నాకు వేరొండువెరవు గన్పించుటలేదు. గోరి వచ్చులోపల జితులం బేర్చుకొని యగ్నినిడుకొని వానిపై బడి మృతినొంది మీమర్యాదల గాపాడుకొను" డన నందఱు శోకాక్రాంతలై యాక్రందనముల జేయుచు మంజరి దారిఁజూప దామును బ్రాణములబాసి స్వస్థనొందిరి. సుల్తాన్ మహమ్మద్ గోరీయు దన్నెదురింప వచ్చినసేనల నవలీల నుక్కడిఁచి రాజధానింజేరి దుర్గపుదలుపులు తెరువబడియుండుటచే నే యాటంకములులేక లోపల బ్రవేశించి పురమున నెక్కడజూచినను భస్మరాసులుంట కాశ్చర్యకలితుఁడై యార్యకాంతల సాహసమునకు మెచ్చుకొనుచు నన్నికడల బాగుసేయించి మహమ్మదీయ రాజ్యము స్థాపించెను.

సంపూర్ణము.

